

**MENÂKIB-I HAZRETİ MEVLÂNÂ
CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ
SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ**

Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr

**Tercüme
Ahmed Avnî Konuk**

1913

Hazırlayanlar
Duygu Kara-Mine Kara
2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
MUKADDİME	4
GİRİŞ	7
FASL-I EVVEL	
– Hazret-i Hüdâvendigâr'ın Pederi Âlîleri Mevlânâ Sultân'ul Ulemâ Bahâaddîn El Veled Muhammed (r.a.) Hazretleri'nin İsnâd-ı Hırka ve Telkîn-i Zikirleri Beyânındadır	14
İkinci Fasl	
– Sultânü'l Ulemâ Bahâaddîn Muhammed El Veled (r.a.) Hazretleri'nin Makâmât-ı Aliyeleri Beyânındadır	15
KISM-I SÂNÎ	
Fasl-ı Evvel	
– Hazret-i Mevlânâ (k.s.a.) Efendimiz'in Târîh-i Velâdetleriyle Müddet-i Ömürleri Beyânındadır	22
İkinci Fasl	
– Hazret-i Mevlânâ Efendimizin Esânid-i Harika ve Telkîn-i Zikirleriyle Ashâb-ı sohbetleri Beyânındadır	23
Üçüncü Fasl	
– Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) Efendimiz'in Menâkıb-ı Aliyeleri Beyânındadır	25
– Aktâba Hâsıl Olan Tevhîd u Makâm-ı İttihâdın Sıfâtı ve Her İkisinin Arasındaki Fark Beyân Olunur.....	57
– Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz'in Semâ' Buyurmalarının Sebebi Beyânındadır	62
– Hüdâvendigâr'ımız (k.s.) Efendimiz Hazretleri'nin Niçin Şiir ile Meşğûl Oldukları, Kelâmları Baştanbaşa Sırr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olduğu Hâlde Ne Sebepden Şiir ile Tekellüm Buyurdıkları Beyân Olunur	65
– Nihâyet Sülûk Hangisidir ve Sülûkun Nihâyeti Olmakla Berâber Tarîk-i Hakîkatin, Sâlik-i Câhidi İçin Kemâl Hangi Makâmdadır? Bu Husûslar Takrîr ve Beyân Olunur.....	70
– Evliyâ-yı Kâmilden Kerâmâtın Niçin Sâdır Olduğu ve Onun Şerh ve Tafsîli ve Mu'cizât ile Kerâmât Arasında Ne Fark Bulunduğu Beyân Olunur.....	74

- Bundan Sonra Zât Hazretleri’nden Sâdır Olub Ma’rûf ve Meşhûr Olan Kerâmâtı Beyân Edelim. Vâllahu Velî’t-Tevfik ve Sallallahu Alâ Seyyidinâ Muhammed ve Âlihi ve Sahbihi ve Sellem76
- Hazret-i Hüdâvendigâr’ın Civâr-ı Rahmet-i Perverdigâra İntikâli Beyânındadır98

KISM-I SÂLİS

Ashâb u Hulefâ-yı Hüdâvendigâr (r.a.) Hazretlerinin Zikrî Beyânındadır

Zikr-i Evvel106

Zikr-i Sâni109

Zikr-i Sâlis117

Zikr-i Râbi'

- Çelebî Hüsâmeddîn (a.z.) Hazretleri’nin Hilâfeti Beyânındadır123
- Zikr-i Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled (r.a.)130
- Zikr-i Hazret-i Çelebî Ârif (k.s.)132
- Zikr-i Çelebî Şemseddîn Âbid Hazretleri133
- Zikr-i Ashâb-ı Vürûsa-i Mürîdân (r.a.)134

SÖZLÜK136

Önsöz

Menâkıb-ı Sipehsâlâr, Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr tarafından Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hazretleri hâl-i hayatta iken başlanmış olup Sultan Veled Hazretleri'nin hilâfetlerinin ilk dönemlerine kadar yazılmıştır. Sipehsâlâr'ın kırk yıl Hazret-i Mevlânâ'nın hizmetinde bulunduğu ve Hüsameddîn Çelebi'nin hilâfet döneminde ve Sultan Veled Hazretleri'nin evâil hilâfetlerine kadar yazıldığı göz önüne alınırsa eserin tamamlanması tahminen kırk yıl kadar sürmüştür.

Eser Farsça aslından Ahmed Avnî Konuk tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilmiş olup, eser 1913 yılında İstanbul'da basılmıştır. Çeviri yapılırken, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda (HP_Osm_00144) demirbaş numarasında kayıtlı olan nüsha esas alınmıştır.

Farsça şiirler orijinal haliyle de metne eklenmiş, şiirlerin sadece Ahmed Avnî Bey'in yaptığı çevirisinin transkribi yapılmıştır.

Çalışma yapılırken kitabın sonunda ki hata-sevab cetvelinde yer alan düzeltmelere dikkat edilerek metin içinde hatalı olarak gösterilen yerlere belirtilen kelimeler yazılmıştır. Basımdan kaynaklı hatalı yazımlar düzeltilmiş olup, Osmanlı Türkçesi sözlüğünde ki şekliyle tek yazı biçimi benimsenmiştir.

Çalışma yapılırken okunamayan, Arapça ya da Farsça olmasından dolayı anlaşılamayan birtakım kelimeler ya da tamlamalar bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda kelimelerin Osmanlı Türkçesi olarak okunan kısımları dipnot olarak sayfada gösterilmiştir.

Hatamızdan kaynaklı eksik ya da yanlış yazılan kelimelere rastlanabilecektir. Bu hatalar, tesadüf edildikçe düzeltilecektir.

Mukaddime

Cenâb-ı Hâlik ahsen-i takvîme, bî-nihâye hamdû senâ ve eşref-i benî âdem Efendimiz'e salavât lâ tahsî ve âli ve ashâbı hidâyet nümâsına tarziye-i bî-intihâ arz ve inhâ olunduktan sonra beyân-ı maksada şürû' olunur ki, şâh-ı küşvar-ı ma'rifet zül-celâl ve gencîne-i esrâr-ı lâ yezâl sâhib-i Mesnevî-i Manevî [Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî] (k.s.) Efendimiz'in, menâkıb-ı aliyeleri ilk defa olarak mürîd-i makbûllerinden Hazret-i Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr tarafından yazılmıştır. Ondan sonra Ârif Çelebî Hazretleri'nin, eyyâm-ı saâdetlerinde Şeyh Ahmed Eflâkî, Menâkıb-ı Sipehsâlârı ilâve ve tafsîl suretiyle tevsî' ederek, "**Menâkıb'el Ârifîn**" nâmında bir eser vücûda getirmiş ve badehu Çelebî Abdulcelîl Hazretleri'nin eyyâmında Abdulvehhâb Hemedânî cânibinden "**Menâkıb'el Ârifîn**" telhîs olunarak "**Sevâkıb'el Menâkıb**" nâmında diğerk bir eser tedvîn olunmuş ve mesnevîhân dervîş Mahmûd Konevî tarafından "**Sevâkıb'el Menâkıb**" lisân-ı Türkiye nakl ve tercüme edilmiştir.

Cenâb-ı Sipehsâlâr bizzât Hazret-i Mevlânâ Efendimizden ayn'el-yakîn her ne görmüş ve kendi eyyâmında zât-ı setvde sıfâtlarından ne vâkî olmuş ise onları kayd ve zabt buyurmuş olduklarından, onların menâkıbı vüsûk cihetiyle bittabi' bunların cümlesine fâiktir.

Sefine-i Mevleviyye'de beyân olduğu üzere Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr Hazretleri'nin lakab-ı şerîfi Mecdâleddîn'dir. Kendisi âbâ ve ecdâdı gibi Devlet-i Selçukiye'nin seraskeri olup; şecî', kerîm, zarîf, mütefennin ve ahlâk-ı hamîde sâhibi bir zât-ı âlîkadr idi. Ahd-i şebâbetde, Sultân'ul Ulemâ' Hazretleri'nin mecâlis-i âliyyelerinde hâzır olup, enfâs-ı nefiselerinden müte'essir olmuş ve onlara muhabbet etmiş idi.

Pederlerinin vefâtından sonra Selâtin-i Selçukiye'den Sultan Alâaddîn Keykubâd cânibinden uhdelerine seraskerlik râyeti tefvîz olunup, Cenâb-ı Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (k.s.) Efendimiz tarafından kendisine hitâben, "**Ey Ferîdûn! Bir müddet cihâd-ı asgarın seraskeri oldun. Bundan sonrada râyet küşây ahyâr ve leşkerkeş ebrâr ol.**" buyurulmuş ve müşârileyh dahî bu da'vete icâbet eylemiştir. Cenâb-ı Pîr Efendimiz'in nefsi-i kudsîlerinin te'sîrâtı ve himmet-i aliyyelerinin berekâtı ile hakîkaten işâret buyrulan makâma vâsıl olmuşlar ve Çelebî Hüsâmeddîn Hazretleri'nin neseb-i âlîlerine sıhriyyeti bulunması hasebiyle onların evkât-ı hilâfetlerinde fukâraya mezâhirat ve âyin-i evliyânın te'yîdine bezl-i himmet ve sâdât-ı Mevleviyye'nin menâkıbına dair bir eser-i latîf te'lîf buyurmak suretleriyle temyiz etmişlerdir.

Muhârebeye azimet edecekleri vakitte, istimdâd ve himâye-i velâyetpenâhilerini istidâ kasdıyla Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimiz'in yed-i mübâreklerini takbîle gittiklerinde, vukû' bulacak ahvâle işâret buyururlar ve aynıyla zuhûr eder idi. Muzaffer avdetden sonra, hâk-i pâyi Hazret-i Pîr'e yüz sürdük de, seferdeki sergüzeştlerini ala vech'il tafsîl Cenâb-ı Pîr'e hikâye buyururlar ve nûr-i mükâşefelerinin kuvveti ve sâye-i himâyelerinin ihâtası, Cenâb-ı Sipehsâlâr'ın sebeb-i ezyâd-ı hulûsu olmakla, hedemât-ı mâliyelerinde bezl-i mevcûd eder idi. Çelebî Hüsâmeddîn'in zamân-ı hilâfetlerinde dahî kemâfi's-sâbık münkirînin hücumlarına

karşı bir sedd-i sedîde olup; hiçbir kimsenin âyîn-i Hüdâvendigârîye harfandâzlığa cesâreti olmaz idi.

Kendilerinin esbâb-ı müdâfât mâddiye ve maneviyelerinin ezdiyâdı, sebep-i te'kîd-i i'tikâd, bâis-i teşyîd-i î'timâdları olup; bu husûs, emr-i müdâfada ikdâm ve ihtimâmlarına bâdî olduğu Hazret-i Çelebî'nin huzûrunda zikr olundukda, **“Elbette öyle olur. Onlar her sabâh bir meleğin duâ-yı hayrına mazhar olmaktadırlar. Zîrâ “Cenâb-ı Hakk'ın, iki meleği vardır ki her gün sabâh vaktinde yâ Rab her münfik olana infâk ettiği mala bedel u hilâf ver.” nası vârid olmuştur.”** buyurmuşlar ve bu haber Cenâb-ı Sipehsâlâr'ın sem'ine vâsıl oldukta, sa'yinin meşkûr olmasından mesrûran bu haberi getiren ahbâsına mâ-mülkünü bezl edip, yalnız kendisinin emr-i te'yişine kâfî bir mikdâr alıkoymuş ve alâ'ik-ı dünyeviyyeden elini, eteğini çekip; bizzât gördükleri ve mevsûk olarak tevâtûran işittikleri ahvâl ve kerâmâtın cem'ine hasr-ı evkât eylemişlerdir.

Sene-i şerîfleri doksana vâsıl olmuş iken, esnâ-yı semâ'da kâmetleri bir delikanlı gibi dosdoğru durur idi.

Sultan Veled Efendimiz'in evâil hilâfetlerinde, mahdûm mükerrerleri Cenâb-ı Celâleddîn'i elinden tutup huzûr-u şerîflerine götürerek; dâhil-i halka-i irâdetleri etmiş ve hüsn-ü nazarları husûsunda kendilerinin makâmına ikâme buyurulmasını niyâz ederek, matlûbları isâf buyurulmasını müteâkiben vedâi' âlem-i fânî eylemişlerdir. İrtihâllerinden mukaddem, **“Devletsiz başımız evkât-ı hayâtda o Selâtîn-i Hakîkat'in pâyi irâdelerinde idi. Binâenaleyh hâl-i memâtda dahî öyle olmak münâsibdir”** diye vasiyet buyurmuş olduklarından; bade'l-intikâl Cenâb-ı Sultân'ul Ulemâ, Mevlânâ ve Hüsâmeddîn ve Selâhâddîn Efendimiz hazarâtının pâyigâh-ı murâkad-ı şerîflerinde, vedîâ-yı hâk-i ıtr-nâk kılınmıştır.(k.e.)

Bade'l-vefât hâmil-i sırr-ı kudsileri olan mahdûm mükerrerleri Celâleddîn Hazretleri, onları âlem-i ma'nâda görmüşler. O hâlde ki âsîtâne-i Mevleviyye'de femm-i mübâreklerinden bir nûr tulû' ve felek-i kamere suûd ederek lem'âtından bir kısmı vech-i arza aks edip, isâbet eylediği mahalleri müstağrak-ı envâr etmiş idi. Bu hâlî Sultân Veled (k.s.) Efendimiz'e arz ettik de, **“O nûr, evliyullahın ezkâr-ı cemîlesinin nûrudur ve o aks, o ezkârın âsârıdır ki kulûb-u kâbleyi tenvîr edip ve kulûbun münevveriyeti ile kavâlib dahî nûranî olup; zulmet-i inkârdan halâs olurlar.”** diye tabîr ve onların te'lîf etmiş oldukları menâkıbın neşr ve istinsâhını emretmeleriyle, bâis-i nuzûl-u rahmet olan eser-i latîf-i mezkûru; istiktâb ve onunla temîn ve tebrik eylemişlerdir.

Cenâb-ı Sipehsâlâr bu Menâkıb-ı Şerîf'i, Sultân Veled Efendimiz'in evâil hilâfetlerine kadar bizzât yazmışlardır. İrtihâllerinden sonra mâ-badî mahdûm mükerrerleri tarafından ikmâl buyurulmuş ise de hadd-i fâslı muayyen değildir.

Bu menâkıbdâ mütâlaa olunacağı üzere, Sipehsâlâr Hazretleri tamam kırk yıl Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz'in hidmet-i aliyelerinde bulunmuşlar ve Sultân Veled Efendimiz'in evâil hilâfetlerine kadar me'mur olup; doksan altı yaşını mütecâviz oldukları hâlde dâr-ı nâime intikâl eylemişlerdir.

Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimiz 672 tarihinde altmış sekiz yaşında oldukları hâlde âlem-i bekâya rihlet buyurmuş olduklarından, bu hînde Cenâb-ı Sipehsâlâr'ın seneleri seksen dörde karîb olmak lazım gelir. Çünkü ondan sonra Çelebî Hüsâmeddîn Efendimiz'in on iki sene devâm eden zamân-ı hilâfetlerinde ber-hayât bulunup, Sultân Veled Efendimiz'in evâil hilâfetlerinde irtihâl buyurmuşlardır. Şu hesâba göre seneleri kırk dörde karîb olduğu hâlde Hazret-i Mevlânâ Efendimiz'den ahz-ı tarîkat eylemişlerdir ki Cenâb-ı Pîr Efendimizin sene-i mübârekleri bu hînde (32) olur. Bu da (636) senesine müsâdif bulunur. Bu târîhlerde ise Hazret-i Pîr-i Destgîr bir mürşid-i kâmil ve mükemmel idiler. Çünkü *Menâkıb'el Ârifîn*'in rivâyetine göre Sultân'ul Ulemâ Efendimiz, 628 sene-i Hicri'sinde vedâi' âlem-i fânî buyurup, ondan pek az bir zamân sonra Seyyid Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmizî Hazretleri, şeyhleri bulunan Hazret-i Sultân'ul Ulemâ'nın işâret-i maneviyeleri üzerine, alelacele Konya'ya bi't-teşrif, Hazret-i Pîr Efendimiz'e telkîn-i tarîkat eylemişler ve dokuz sene berâber bulunarak az bir vakt içinde derecât-ı âliyyeye îsâl buyurmuşlardır ki keyfiyet-i telkîn, Cenâb-ı Pîr Efendimiz, yirmi beş, yirmi altı yaşında iken vâkî olmuş olur. Ve altı, yedi sene sonra da Cenâb-ı Sipehsâlâr onlara intisâb etmiş olur. Hazret-i Şems-i Tebrîzî Efendimiz'in, Konya'ya teşrifleri ise *Nefahât'ül-Ûns*'de beyân olunduğu üzere (642) târîhinde yânî Seyyid Burhâneddîn Hazretleri'nin Kayseri'ye azîmetlerinden az bir zamân sonra vâkî olmuştur.

Binâenaleyh Cenâb-ı Pîr-i Destgîr bir mürşid ve mürebbî-i kâmil ve mükemmel oldukları hâlde Hazret-i Şemseddîn Tebrîzî Efendimiz'in dâire-i sohbetlerine dâhil olarak usûl-u semâ' ve ferecî ve vuzu' ve settar husûslarında onlara muvâfakat buyurmuşlardır.

Şu vesâik-i târîhiyeye nazaran Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz'in pîr-i telkînleri Seyyid Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmizî Hazretleri olup; Şems Tebrîzî Efendimiz ise ashâb-ı sohbetlerindedir. Nitekim Cenâb-ı Sipehsâlâr bu menâkıbda alâ tarîk'ül-müşâhede mufassalan beyân buyururlar. (k.s.)

İmdi bu Menâkıb-ı Şerîfi tercümeden maksad; Fakîr, mahzâ evliyullahdan istişfâ' olup, ızhâr-ı fazîlet ve hodnümâlık değildir. Zirâ garîk-i deryâ-yı cehl ve acz olan bu Fakîr-i pür taksîr, kendisinde inzâr-ı kemâli arza lâyıf bir bizâa ve tahsîne sezâ bir kudret göremez. Gerçi Cenâb-ı Pîr-i Destgîr Efendimiz'in her birisi bir aklîm olan ebyât-ı fesâhat-ı gâyâtını, nazmen tercüme, haylî cüretkârlıktır. Fakat bu da kudret-i şiiiriye göstermek için vâkî olmadı. Belki bu mazhar-ı hakîrin isti'dâdınca o, öyle zâhir oldu. Erbâb-ı tasavvufun bu nükteye mebnî noksân-ı Fakîr'i ayn-ı kemâl görüp, sükût edecekleri meczûm-u Fakîr'dir. Erbâb-ı tasallüfun i'tirâzâtı ise dâire-yi endişeden bîründür. (Vallahu Velî't-Tevfik)

Ahmed Avnî

Bismillahirrahmânirrahim

Hamd-i bî-haddi azîm'ül-celâl olan bir ahde mahsûsdur ki, onun hüviyet-i celâlî tasâvvur-u akıldan müberrâ ve senây-ı gayr-i madûd amîm'el-nevâl olan bir samedde muhtasır ki, onun kemâl-i ulûhiyeti keyfiyet-i evhâmdan muarrâdır. Bir mebd'e ki gerçi hakikat-i insâniyyeyi sille-i te'dîb ihbetû ile üç ulvîden havâs ve şehevât hazîzine tenzîl buyurdu. Fakat o hakîkate tekrâr ¹(تعالوا) kemendi ve tekmîl cezbesi ile selsebil ma'rifet cânibine tarîk-i ihsân eyledi. Ve nev'i insânı sâir mahlûkât ve belki kâffe mevcûdât üzerine ²(لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم) teşrîfi ile mümtâz edip, ³(و صوركم فاحسن صوركم) nakşîyle müzeyyen kıldı. Ve nev'i insân arasından felek-i ulûhiyetin şümûsu ve semâ-i rubûbiyetin nücûmu olan enbiyâyı ⁴(يا داود انا جعلناك خليفة في الارض فاحكم بين الناس) âyet-i kerîmesi masadâk-ı münîfince, nübüvvet ve hilâfet-i tâc-u tahtıyla müzeyyen ve müşerref eyledi. Ve onların gönüllerini şîr-i ma'rifet ve hikmetle perverde edip, hakâyık-ı ezeli ve dakâyık-ı lemyezelîden âgâh kıldı.

Ve her karn ve asırda nihâyet gavâyet-i sahrây-ı delâlet ve kayd-ı isâ'ete giriftâr olan gürûhun; sâhil-i rüşde ve necât-ı ebedîye vusûlleri ve hayât-ı sermendîden behremend olmaları için, o zevât setv de sıfâta sahif-i rabbânî ve âyât-ı sübhânîsini ihsân buyurdu. Ve sülûk-ü enbiyâdan, seyyide'l mürselîn ve hatemü'l beyyîn ve vâsita-i akde'l veliyyîn ve'l ahirîn ve rahmeten'lil âlemîn Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz'i cemi' enbiyânın mukaddem ve pîşvâsı ve hâtemi kıldı. Ve cemi' kemâlât-ı subh-u ezelde kâffe-i enbiyâ (a.s.) hazarâtının tıynetine ihsân ve cemi' kemâlâtı kezalik subh-u ezelde, fahri kâinât-ı aleyhe efdal-i tahiyât Efendimiz Hazretleri'nin zât-ı pâkinin tıynetinde ta'cîn buyurup, hâtem-i nübüvveti onun enâmîl-i şerîfine taktı. Nitekîm Hazret-i Mevlânâ (k.s.) Efendimiz buyururlar:

شعر

ای کرده خاکپای توبا عرش همسری... ختم ست بر کمال توختم پمیسبری
در معرض ظهور نکر داز علو قدر... با آفتاب سایه شبهت برابری
باد صبا بیست میان خدمت ترا... دیدی چراغ راکه دهد باد یآوری
دریای علم راشده غواص جبرئیل... کوهر کلام حق و زبان توجو هری

¹ "Gelin!" (Neml, 27:31)

² "Muhakkak ki insânı en güzel biçimde yarattık." (Tin, 95:4)

³ "Sizi en güzel şekilde şekillendirdi." (Ğafir, 40:64)

⁴ "Ey Davud seni yeryüzünde halife kıldık." (Sad, 38:26)

Tercüme

*Ey hâk-i pâyi arş ile hemşerilik eyleyen, hatm-i nübüvvet oldu kemâlin mührüleyn
Ulviyetinden eylemedi câygâh yeri, mühr-ü münîrle etmedi sâyen berâberi
Bâd-ı sabâ cihâdı ki etti muâvenet, hiçbir çerâga etti mi bir yel muhâdenet
Cebrail bahr-i âlemin idi bir güher berî, gevher-i kelâm Hak'tı zebânında cevherî*

Zuhûr-u nübüvvet, vücûd-u Resûlullah ile nihâyet bulunduğundan; â'zm ve icmal-i mazhâr olan fahr-i âlem Efendimiz'in mazhariyeti, dâire-i risâlette hulâsa-i cûd olan nokta-i vücudu mahtûm eyledi. Nitekim buyurulmuştur:

شعر

لطف خدای جمله کمالات خلق را... یک چیز کرد و داد یدو نام مصطفی

Tercüme

Halkın bütûn kemâllerini lütf-i Hak alıp, bir şey kılıpda verdi ânâ, nâm-ı Mustafa

Ashâb ve ebrâr ve evliyâ ve ahyâr (r.a.) hazarâtını ızhâr ve onların kendi dâr'ül-emânında, (الا ان اولياءالله لاخوف عليهم و لا هم يحزنون) ⁵ nidâsıyla masûn ve mahfûz edip; vücûd-u mübâreklerini sebep-i tekmîl-i nüfûs-u nâkısân eyledi ve ellerine şem'i hidâyeti verdi. Nitekim (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri buyururlar: (الصحابي كالنجوم بالهم اقتديتم اهتديتم) ⁶, tâ ki (السعيد من) ⁷ hükmünce subh-u ezelde, kalem-i kudretle her kimlerin nâsiyelerine rakam-ı saâdet-i ebedi ve tuğray-ı devlet sermendi çekilmiş ise, cinsiyet'ül tayyibât'ül tayyîbîn hasebiyle, şeb-i dünyâda onlara bi't-tebâ' feyâfi-i cehâletten geçip, (ويوسوس في صفوف الناس) ⁸ olan gulân-ı tabî'attan kurtulup, dâr'ül-eman selâmette ihtiyâr-ı makâm eyleyeler. Ve kaplanlarla mâlî dağlardan kadem-i mecâz ile değil, belki kadem-i niyâz ile ubûr edeler. Ve onların sefîne-i inâyetlerine râkiben, nehenglerle mâlî olan deryâlardan mürûr ile sâhil-i necâta vâsıl olalar. Nitekim Nebî (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri buyururlar: (مثل امتي كمثل سفينة نوح) ⁹ ve Hazret-i Şeyh (k.r.) Mesnevî-i Şerîf'inde buyurur:

⁵ “Şüphesiz ki velilerime korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.” (Yunus, 10:62)

⁶ “Ashâbım yıldızlar gibidir; ona uyan doğru yolu bulur.”

⁷ “Sa'id daha anasının karnında iken sa'id kılındı.”

⁸ “İnsanların göğüslerine vesvese verirler.” (Nas, 114:5)

⁹ “Ümmetim Nuh'un gemisi gibidir, ona tutunan kurtulur, yanaşmayan boğulur.”

شعر

چونکه باشیخی تودور از زشتی... روز و شب سیاری ودر کشتی
در پناه جان جانبخشی توی... خفته اندر کشتی وراه میروی
مکسل از پیغمبر ایام خویش... تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش

Tercüme

*Kabihden oldun uzak şeyhinle sen, rûz-u şeb seyyâresin keştide sen
Can bahşinde hıfz eyler kimi, sanki uykunda seni nâkl kimi
Vaktinin peygâamberinden olma dûr, fen ve kâminla sakın etme gurûr*

Eğer evliyâullah ve rıdvânallahu teâlâ (a.e.) hazarâtının kemâlat ve makâmâtında söze şürû' olunsa ve onların sıfâtından bahs edilmiş olsa, zebân onun beyânından âciz ve efhâm onun tasavvurundan kâsır olur. ¹⁰ (و لو كان بعضهم لبعض ظهيراً) Ama efdal-i enbiyâ ve fârs-ı Kâbe Kavseyin, ivâdinî zebân-ı gevher, bâr-ı me'caz, beyânlarıyla bu tâ'ifenin kemâlâtından haber verip, ¹¹ (علماء امتي كانبيا بني اسرائيل) buyurmuşlardır. Ve bu hadîs-i şerîfden murâd, ilm-i zâhir ve bâtını cem' edip; amel eden ve şevk u muhabbeti Hak ile fakr u nîsti potasında kendilerini eritip, zer-tamâm ayar olmuş olan ulemâ-i evliyâullahtır. Ve mefhar-ı mevcûdât Efendimiz Hazretleri'nin, ¹² (آدم و من دونه تحت لوائى يوم القيامة) buyurmaları bu makâmıdır.

Zât-ı Hazret-i Risâletpenâhileri'nin ara sıra lisân-ı mübâreklerinden bu tâ'ifenin şevki sebebiyle ¹³ (و اشوقاه الى لقاء اخواني) kelimâtı şeref-sâdır olur idi. Ve bazen rûy-u mübâreklerini Yemen cânibine bi't-teveccüh, ¹⁴ (انى لا جدنفس الرحمن من قبل اليمن) buyurup; cümle evliyây-ı vakitten olan Üveys Karanî (r.a.) den haber verirler idi. Devre-i Muhammedi (a.s.v.)'da gelen bu tâifenin azamet ve şanı hadden bîrûndur. Bunun için Mûsâ (a.s) o kadar kemâl-i azamet ve kurbeti ile ¹⁵ (اللهم اجعلنى من امة محمد صلى الله عليه وسلم) demişler ve (s.a.v.) Efendimiz dahi, ¹⁶ (لو كان اخي موسى حيا لما وسعه الاتباعي) buyurmuşlardır. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr Efendimiz dahî buyururlar:

مشوى

چونکه موسی رونق دور تودید... کاندرو صبح تجلی مید مید
کفت یارب آن چه دور رحمت ست... خود گذشتازر حمت آنجاریت ست
غوطعه موسی خودرا درجار... در میان دوره احمد بر آر

¹⁰ "İki yay arası, hatta daha da yakın." (İsra, 17:88)

¹¹ "Benim ümmetimin ulemâsı Benî İsrâil peygâamberleri gibidir."

¹² "Âdem ve onun altındakiler, kıyâmet günü sancağımın altındadır."

¹³ "Ah, kardeşlerimle görüşmeyi çok özledim."

¹⁴ "Şüphesiz Yemen cânibinden Rahmân'ın nefesini hissediyorum."

¹⁵ "Allah'ım beni Muhammed ümmetinden kıl!"

¹⁶ "Kardeşim Mûsâ hayâtta olsa benden başkasına tabi olmazdı"

Tercüme

*Revnağ devri ki gördükde kelîm, onda var subh-u tecellî-i rahîm
Dedi yâ Rab o ne devr-i rahmet, rahmeti geçti var onda rü'yet
Mûsâ-i zâtı ki deryâlara sâl, devre-i Ahmed'e emvâc ile âl*

İmdi matlûba gelem ve bu kitâbı te'liften maksûd ne ise onu şerh edelim. Kulcağızların akall-i asgarı Sipehsâlâr denmekle marûf olan, Ferîdûn İbni Ahmed böyle der ki: Uhde-i sabâvetimin evâilinde, bu dervîş tâ'ifesinin muhabbet ve ihlâsı bu zaîfin dil-u canında eser-i azîm hâsıl etmiş idi. Nihâyet saâdet rûzgârı esip, bu zaîf ve fakîr ve hakîrî; şeyhimiz, seyyidimiz, senedimiz evliyânın kutbu ve etkiyâ ve muhakkiklerin sultânı ve muvahhidlerin burhânı ve esrâr-ı ezeliyenin kâşifi ve rumûz-u ebediyenin şârihi, sırr-ı ilahinin ekberi ve burhânı, Hakk'ın ezheri ve Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb'ın mahbûbu ve kutuplar kutbu, cem'ül-elkâbdan müstağni, Mevlânâ Celâülhak Ve'l-millet-i Ve'd-dîn, vârisü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn Muhammed bin Muhammed bin el-Hüseyn el-Hatıybî el-Belhî el-Bekrî (a.z.k.e.) be-kemâlâtı nûr-u ervâhu'l mürîdîn, be-kemâlâta el müste'zibât ki, (هدى ورحمةً للمحسنين)¹⁷ ondan ibârettir. Hâzret-i Hüdâvendigâr'ımızın bârgâh-ı mukaddesine erişirdi. Ömrümün hülâsasını Zât Hazretleri'nin mülâzemetinde müstağrak kıldım ve onların mühr-ü muhabbet nakışlarını, kâlnakş-ı fi'l-hacer sahîfe-i dilime nakş eyledim. Göz görmedik bir cemâl gördüm. Ve kulak işitmedik bir kelâm işittim. Niteki zebân-ı mübârekleriyle kendi saffet-i hâllerini beyân buyururlar:

شعر

بس آتشی که فرود از یب نفس بجان... بسابقا که بجوشد زحرو فانی من
بکوشها برسد حرفهای ظاهر من... بهیچ کس نرسد نعرهای جانی من

Tercüme

*Çok âteş etti fîrûzân-ı cihânda bu nefsim, hurûşe geldi bekâlar hurûf-u fânimden
Kelâm-ı zâhirîm âzâna vâsıl oldu, fakat habîr olmadı kimse sadâ-yı cânımdan*

Onların zât-ı mübâreklerinde evsâf-ı beşerî kalmamış olduğundan kendilerinden başkasının onları görmesi hâşâ mümkün değil idi.

شعر

بدانکه پیر سراسر صفات حق باشد... اگرچه پیر نماید بصورت بشری

Tercüme

Bilin ki pîr serâser sıfât-ı Hak'tır hep, bu sûret-i beşerîde göründü gerçi o pîr

¹⁷ "Allah onların hâtıralarını kemâlâtıyla büyütsün ve ruhlarını takdis etsin."

Lâ-cerem onların muhabbet ve aşkından bin defa' yanıp kendi varlığımdan mahv oldum. Nihâyet zâhir ve bâtınım onların muhabbetinden mürekkebe oldu. Mısra' (رقالز جاج و رقت الحمز) ¹⁸

رباعی

عشق آمد و شد چو خو نم اندر رک و پوست... تا کرد زخسود تهی و پر کرد زدوست
اجزای وجودم همگی دوست گرفت... نامیست زمن بر من و باقی همه اوست

Tercüme

*Aşk geldi, damarlarımda ki kanım gibi oldu, varlık boşalıp her tarafım yâr ile doldu
Zabt eyledi yârim bütün eczâ-yı vücûdum, kaldı kuru bir âd bana bâkî hep o oldu*

Kırk sene bu zaîf, her biri sırrı âmade-i asr ve muktedâ-yı dehr olan ve ulûm-u zâhir ve bâtında bî-nâzir-i cihân ve vera ve takvâda bî-hemtâ bulunan diğer pişvâyân ve âşikân ile onların huzûrunda geceyi gündüze ve gündüzü geceye îsâl eder idik. Ve dâima benâtü'l-na'ş gibi kendi kutbumuzun etrafında bî-pâ-u sergerdân olur idik.

بیت

چون من دو هزار عاشق از غم کشتش... کز خون کس آلوده نشد انکشتش

Tercüme

Öldürüp ben gibi gamdan iki bin âşığını, olmadı kan ile âlûde onun engüştü

Tâ ki, (انالله وانا اليه راجعون) ¹⁹ hükmü münifince, hâlk biçûn ve perverdigâr “kün feyekün” o âfitâb-ı pürtâbı nâkısın gözlerinden cânib-i gaybda mestûr eyledi. Ve o nûr, şeb-i deycûri yine kendi asl-u mahalline îsâl edip, (عندمليك مقتدر) ²⁰ vasfıyla mevsûf ve mahalli-i kudsde mütemekkin kıldı. O devrin inıtuvadan ve o ahdin inkırâzından sonra canları, (الارواح جنود مجنودة) ²¹ hükmünce ezelde o Hazret'in âşiklarıyla perverde olmuş olan âşıklar ve sâdıklar vaktâki bugün fevc fevc ketm-ü ademden âlem-i vücûda kadem bastılar. Cân gözünü o Hazret'in âşiklarının müşâhedesiyle açtılar. Nitekim beyân buyururlar:

¹⁸ “Nihâyet içim dışım onun sevgisiyle doldu.”

¹⁹ “Biz Allah için olduk ve Allah'a geri döneriz.” (Bakara, 2:156)”

²⁰ “Kudretli melikin indinde” (Kamer, 54:55)”

²¹ “Ruhlar bölük bölüktür ve bilişenler bir araya gelir, tanışık olmayanlar ayrı kalır.”

شعر

جان من و جان تراپیش از بن... سابقه بود که کشت آشنا
الفت امروزان سابقه است... کرچه فراموش شد آنها ترا

Tercüme

*Cânım ile cân ki evvelce bir, sâbika var oldu bugün âşinâ
Sâbıkadandır bugünün ülfeti, gerçi unutturdular onu sana*

Ve O Hazret ile olan muvâneset hükmüyle vakitlerinin kâffesini müttehazân ashâbın irşâdı için zât-ı şerîflerinin beyân buyurdıkları avârif-u maârifin mütâlaasına sarf eylerler idi. Nitekim Zât Hazretleri buyururlar:

شعر

برای کوش کسانیکه بعدما آئید... بکویم و بنهم عمرما مؤخر نیست

Tercüme

Gûş ihlâfem için söyleyerek terk ederim, ömrümüz sonra değildir o kesân-ı ömründen

Sırlara mahrem ve niyâzlarda hemdem olan o cümle uşşâktan birisi var idi. Bu zaîfe teveccüh-ü hitâb ile dedi ki, “**O Hazret’in cemâl-i zîbâsını müşâhede eden cümle pîran ve azîzânın yüzlerini perde-i gayba çekmeleri karîb oldu. Hâlbuki onların ayne’l-yakîn gördükleri âsâr u kerâmât u ihbâr kayd olunmamış ve resâ’îl yazılmamıştır. Âlemi bundan mahrûm bırakmak kerem-i azîm tarîkinden dûrdur. Ümîd olunur ki birer birer âlem-i gaybdan gelecek olan mu’tekidân ve mürîdânın bi’l-mütâlaa iki cihânın makâsâdına vâsıl olmaları için, o Hazret’in sîret-i pâkîni ve pederleriyle kendilerinin isnâd-ı hazîka ve telkîn-i kerâmât ve makâmâtını ve ashâb sohbetlerini (r.a.) müştemil olmak üzere bir risâle cem’ edesin.**” acz ve kusuruna mu’terif olan bu zaîf dedi:

بیت

کر برتن من زبان شود هر مونئی... یک شکر تواز هزار نتوانم گفت

Tercüme

Hürmiyüm eğer olsa birer dil bedenimde, binde birini şükrünün ifâ edemem ben

Pederleriyle kendilerinin saffet-i makâmı ve seyr-ü sülûklerini, her lafzı, hakâyık ve ma’nâ deryâlarını cûşe getiren kelîmât-ı tayyibâtından kıyâs etmek gerektir. Ve gerçi bunu dahi müstemilerin isti’dâdı mikdârınca, mu’tekidân ve mürîdânın makâmından beyân eylemiştir. Nitekim buyururlar:

نظم

آنجه کفتم این بقدر فهم نست... مردم اندر حسرت فهم درست

Tercüme

Söylediğim kudret-i fehmincedir, fehm-i dürüst nerde ki söz incedir

Her ne kadar bu vech ile i'zâr vâki' oldu ise de o azîz talebte mübâlağa gösterdi ve dedi:

نظم

آب جیحونرا اگر نتوان کشید... هم بقدر تشنکی بتوان چشید

Tercüme

Âb-ı Ceyhûn'u bütûn nûş eylemek mümkün müdür, nûş edilmiş olsa ancak teşnelik mikdârıdır

O azîzin iltimâsı üzerine Hazret-i Rabb'ül-İzzetten taleb-i istiane ve o Hazret'in himem-i âliyesi niyâz olunarak beyâna şürû' olunup, bu zaîf ayne'l-yakîn her ne görmüş ve bu zaîfin eyyâmında o Hazret'ten ne vücûda gelmiş ise gûşe-i hâtırında kalmış olanı kalem yazdı.

بیت

درویش سخن ز دیده کوید... عامی سخن از شنیده کوید

Tercüme

Dervîş sözünü görürde söyler, âmî işitirde öyle söyler

Onun tetmîmine mübâşeret olundukta üç kısım üzerine taksîm edildi. Ümîd olunur ki mütâlaa edenler, (اكرمهم الله) ²² hataya tesâdüf buyururlar ise dâmen-i afv-ı mebsût edeler .

²³ والله ولي التوفيق

Kısmı evvel iki faslı müştemildir:

²² "Allah onları ikrâmlandırsın."

²³ "Başarıya ulaştırıcı Allah'tır"

Fasl-ı Evvel

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın Pederi Âlîleri Mevlânâ Sultân'ul Ulemâ Bahâaddîn El Veled Muhammed (r.a.) Hazretleri'nin İsnâd-ı Hırka ve Telkîn-i Zikirleri Beyânındadır

Mevlânâ Sultân'ul Ulemâ Kutbu'l Vakt Bahâaddîn El Veled Muhammed Bin Hüseyin İbn-i Ahmed El Hatîbî El Belhî El Bekrî Hazretleri'nin nesebleri rivâyet-i sahîhe ve esânîd-i vesîka üzere halîfe-i Resûlallah (s.a.v.) Ebu Bekr Es-Sıddık'a (r.a.) muttasıldır. Ve ecdâd-ı âlîlerinin kâffesi ulemâ ve müftiyân olup, Belh şehrinde ve Horâsân'ın her cihetinde ma'rûf ve meşhûr idiler. Telkîn-i zikr ve hırkaları dahi pederleri Ahmed El Hatiybî'ye ve ondan İmâm Gazâlî'ye ve ondan Ebu Bekr Nessâc ve ondan Muhammed Züccâc ve ondan Ebu Bekr Şiblî'ye ve ondan Şeyhü't Tavaif Cüneyd Bağdadi ve ondan Sırrı'l Sakati'ye ve ondan Ma'ruf El Kerhî'ye ve ondan Davud El Tâî'ye ve ondan Habîb'ül Acemi'ye ve ondan Hasanü'l Basrî'ye ve ondan Emîr'ül Mü'minin Alî bin Ebu Tâlib Mekki keremallah'u vehel azîze ve ondan Seyyid'ül Mürselîn ve Hâtem'ün-Nebiyin Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri'ne muttasıldır.

İkinci Fasıl

Sultânu'l Ulemâ Bahâaddîn Muhammed El Veled (r.a.) Hazretleri'nin Makâmât-ı Aliyeleri Beyanındadır

بیت

اجرا ده ارواحی و سلطان ابد... کرچه بلقب بهای دینی و ولد
مگذارکه شیشه وفادر شکنند... چون شیشه شکست پای مستان جنلد

Tercüme

*Ol hâkim-i ervâh ve sultân-ı ebed, gerçi lakabı Bahâaddîn-u Veled
Kesr etme ki şişe-i vefâyı zinhâr, şişe kırılınca pâ-yı mestâne batar*

Zât-ı hakâyık dâneleri, kâmil, sâhib-i keşf, bir pâdişâh-ı azîm ve kâffe-i ulûm-i zâhir ve bâtında bî-nazîr ve reyyân ve bî-sâhil-i bir deryâ-yı maârif ve hakâ'ik idi. Kâffe-i nâsın mahbûb ve makbûl ve pesendîde-i kulûbî olup, son derece vera'u tekari ve riyâzât-ı kesîre ve mücâhedât-ı vefîre sâhibi ve cümle gönüllerde mutasarrıf idi. Mahrûsa-i Belh'de şeref mukîm olup, iksây-ı Horâsân'dan huzûru âlîlerine fetâvây-ı müşkile getirirler idi. Ve beytü'l-mâldan vazîfe-i muayyeneleri olup, emr-i şerîatle maişetlerini buradan te'min buyururlar ve asla mal-ı vâkıftan bir şey almazlar; ulemâ libâs ve kıyâfetinde gezerler idi.

Her gün sabâhtan selâtîn binene kadar talebeye ders ifâde ederler. İkinci namâzından sonra ashâba ve mülâzimâne mâ'rif ve hakâyık söylerler. Pazartesi ve cuma günleri dahi amme-i halâyika va'z ve nasîhat ederler idi. Sultân Sa'id Celâleddîn Harzemşâh (e.a.) zât-ı şeriflerinin müridân ve müttekidâmı zümresinden olup, dâima ziyâretlerine giderler ve ekseri eyyâmda hîn-i mev'izde üstâdı Mevlânâ Fahreddîn Râzî (r.a.) ile birlikte meclise gelirler idi. Zât-ı füyuzat-penâhîleri hiçbir meclis akd buyurmazlar idi ki, o meclisde sùhtegân-ı ciğër-hûn ve âşikân cemâl-i bîcûnden cân fedâları vâki' olmasın; meyyitler kaldırılmasın ve halkın girye-i zârîleri ve feryâdları ayyuka çıkmasın. Söze başladıkları vakit arslan gibi kükrerler ve nara vururlar idi. Üç, dört mertebe tenzîl etmedikçe başladıkları kelâmın ma'nâsını hiç kimse anlayamaz idi.

Tecelliyât-ı celâliyenin kesretinden mizâc-ı mübârekleri sert ve heybetli olmuş idi. Dâima mütefekkir idiler ve pek çok mürid ve mümtekidi ve tilmîzleri var idi. Lakin icâzetleri olmaksızın hiçbirisinin harekete mecâli olmaz idi. Ve sohbetleri, sohbet-i selâtîn âdâb ve tarîki üzere idi. Riyâzât ve mücâhedât-ı bî-hesâb sâhibi olan ve cümle aktâbdan bulunan Seyyid Burhâneddîn el Tirmizî el Muhakkik, onların müridleri olup, Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın lalalığına tahsîs buyurulmuş idi.

Hazret-i Seyyid'den mesmû'dur ki, Belh şehrinin meşâhîr ulemâsından ve müftiyânından olmakla berâber cümle'i münkirândan bulunan üç yüz kimse, bir gece

rüyâlarında hâce-i kâinât (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri’ni yeşil bir çadırda oturmuş oldukları hâlde gördüler. Mevlanâ Bâhaeddîn (r.a.) dahi huzûrlarında oturmuş idi. Hazret-i Risâletpenâhi (s.a.v.) Efendimiz, Cenâb-ı Mevlânâ’ya iltifât buyurup der-âğûş eyledi. Ve huzzâra hitâben, **“Bunu, Sultânü’l Ulemâ lakabıyla telkîb eyledim.”** buyurdular.

Cemâat-i mezkûre uykudan uyanınca Cenâb-ı Sultânü’l Ulemâ cânibine müteveccih oldular. Vaktâki yolda birbirlerine mülâkî oldular. Geceki rüyâyı hikâye ederek taaccüb ve tahayyürde kaldılar. Hazret-i Mevlânâ Sultânü’l Ulemâ bu cemâati uzaktan gördükte buyurdular ki, **“Hazret-i Peygâmbere (a.s.) hâl-i dervîşânî ilâm buyurmadıkça size yakîn hâsıl olmadı.”** Cemâati mezbûre saff-ı neâl-i istiğfârda durup, bellerinde ki zünnâr-ı inkârı çözerek mürîd-i mutekid oldular. Bu hâlden sonra cevâblar zîrindeki imzâ mahâllerine [**Ketebe Sultânü’l Ulemâ**] yazılmış birçok fetvâlar görüldü.

Zât-ı füyûzât-penâhîlerinin saffet-i azametleri âfâka münteşir oldukta bilcümle ekâbir ve meşâyih-i azâm ve erbâb-ı fehval-i etrâf ve eknâfdan ziyâret-i âlîlerine müteveccih olup meclis u izanda hâzır bulunurlar ve ekseri mecâlisde Sultân Sa’id Celâleddîn Harezmi Şâh üstâdî Fahreddîn Râzî²⁴ ile hâzır olurlar idi.

Bir gün Mevlânâ Sultânü’l Ulemâ Efendimiz Hazretleri esnâyı mev’izede mezheb-i hükemâyı Yunâniye’yî mezemmet buyurup dediler ki, **“Kitâb-ı Mukaddese ve âsumânîyi verây-ı zâhirlerine atıp felâsefenin mahv olmuş olan akâvil-i köhnelerini önlerine koyan zümre nasıl necât-ı ümîd ederler.”** Bu sözleri İmâm’ın hased u adâvetine bâis oldu. Ve dâima huzûr-u padişâhîde onun îtikâdına zı’f u fütûr îrâs edecek bir söz söylemek ister ise de Sultân’ın kuvvet-i îtikâdını müşâhede ettiğinden nâşi asla fırsat bulamaz idi.

Bir gün Sultân, tesâdüfen yine ziyâretine gelmiş idi. Meclis-i va’zda Huda’dan efzûn bir cemi’ kesîr-i muhîb görüp yüzünü İmâm’dan tarafa çevirerek,

²⁴ “Muhammed bin Ömer bin el-Hasan bin el-Hüseyn et-Teymî el-Bekri el İmam Fahreddîn Râzî ibn Hatîb er-Rey. Hicret-i nebeviyyenin 543. Senesinde tevellüd eyledi ve 544. senesinde tevellüdü dahi rivâyet olunur. Muhyî’s-sünne Ebî Muhammed el-Bağvî’nin şâkirdânından olan pederi Ziyâüddin’dan mebâdî-i ulûmu ve Mecc el-Cîlî’den Merağâ’da ilm-i hikmeti ve Kemâl es-Simnânî’den fikhî okudu ve İmâm-ı Haremeyn’in Şâmil nâmındaki kitâbını hîfz ettiği rivâyet olunur. Meşârileyh ibtidâ-i hâlinde fakr-u zarûret içinde idi ise de ba’dehu vüsat-i maişet hâsıl oldu. Sıyt ü şöhreti etrafa münteşir olduğundan taleb-i ilim kasdıyla aktâr-ı arzdan kendisine mürâcaat olunur idi. Lisân-ı Arabî ve Fârîsi ile vaaz ve nasîhatta yed-i tûlû sâhibi idi. Ve ehl-i hâl ve din olup tasavvufa da vâkif idi. Tasavvufta behresi olduğuna Tefsîr’i şahiddir. “Rey” şehrinden Hârezm’e gelip Mu’tezile ile münâzaratı vâkî olduğundan orayı terk ederek Mâverâünnehr’e geldi. Hârezm’de olduğu gibi orada da münâzarât vâkî olmakla Rey şehrine avdet eyledi. Ba’dehu Sultân Şihabüddîn Gûrî’ye karîn olup onun nezdinde nâil-i hazz oldu. Ve ondan sonra da Sultân-ı Kebîr Alâeddin Harzemşâh Muhammed’e kurbîyet peydâ ederek merâtib-i refiaya nâil olduğundan Horasan’da ve onun nezdinde mukîm ve Mûsânnafâtı ile âfâkta iştihar ederek “Şeyhü’l-İslâm” lakabıyla mülakkab oldu. Râkib olduğu vakit etrafında fukahâ ve sâireden 300 kimse ile berâber giderdi. Ulûma cidden şiddet-i hırsı olup, ashâbının kendisine edeb ve ta’zîmi kesir idi. Tefsîr, el-Metâlibü’l-Âliye, Nihâyetü’l-Ukûl, Kitâbü’l-Erbâin, İrşâdü’n-Nezâir, el-Maâlim, Şerhu’l-İşârât, Uyûnü’l-Hikme, Şerhu’l-Esmâ’i’l-Hüsna gibi birçok mûsânnafâtı vardır. Velhâsıl ulûm ve fûnûn-ı müteneviada bir bahr-i zâhir ve zekâ ve irfânda misli nâdir idi. 606 sene-i hicriyyesinden îd-i fitrda pazartesi günü Herat şehrinde vefât etmiştir. Vefâtı kerrâmiyye tâ’ifesinin içeceği suyu tesmîm etmelerinden neş’et ettiği rivâyet olunur. Rahmetullahi aleyh. (Tafsîlini isteyenler Tabakât-ı Sebkiye mürâcaat etsinler.)”

“Pek çok kalabalık var.” dedi. İmâm fırsat bulup dedi ki,

“Eğer bu kesretin defi’ için bir tedbîr ittihâz olunmazsa erkân-ı saltanatta hâlel vuku’ndan korkulur. Şöyle ki onun defi’ mümkün olmaz.” Ve bir tâkım esbâb zikr ederek dedi ki,

“Etrâftan mülûk ve ekâbir ve meşâhîrden bir tâ’ife onun ziyâretine gelip, tahtda ictimâi azîm ediyorlar. Bevâ’s-ı hased-i nefaviste müstemîrdir. Bu sebeple bir tâ’ifenin bagteten hurûc edip, asâkir-i zaîfeyi takviyeye bezl-i mechûd ederek, alâ hîn’ül-gafle dest-darâzlık eylemeleri mümkün olur.” Bu söz Padişâh’a te’sir edip,

“Ne tedbîr edelim?” buyurdu. İmâm dedi:

“Sevâb odur ki hazâini kalâin anâhtârlarını onun huzûruna gönderelim ve diyelim ki –mâdemki bugün cem’iyet-u kesret onlar içindir ve mürîdânın takviyesi ve fehâm-ı müttekidânın taleb-i âşk husûsunda ki istişfâ’ yüzünden umûr-u memlekette vehn zâhir olmuştur. Bizim elimizde anâhtârdan başka bir şey kalmamıştır. Pây-ı tahttan çıkıp memleketin her neresinde arzu ederlerse mütemekkin olsunlar, müttekidânın kâffe-i mesâlih ve esbâbını tehiyye ihzâr edelim.”

Vaktâki bu siyâk üzere amel ettiler. Sultânı’l Ulemâ Hazretleri “Kolaydır, Cum’a günü va’z edelim ve yola çıkalım.” buyurdular. Ertesi günü rikâb-ı âlîlerinde müttekidân ve mürîdân ve şâkirdân üç yüz kimse ile birlikte revân oldular. Vaktâki keyfiyet-i azîmetten Sultân’ı haberdâr eylediler. Hareket-i mâzîden peşimân olarak erkân-ı devletle süvâr olup, huzûr-u âlîlerine geldi ve temhîd-i özr ile meşgûl oldu. Kabûl buyurmadılar ve karar vâki’ üzerindeki azimlerinde cezm buyurup revân oldular.

Vâsıl oldukları her şehirde o şehrin mülûk ve ekâbiri, istikbâle gelirler ve izzet ve ta’zîm ile şehre götürürler idi. Ve orada ikâmet buyurdıkları müddetçe hedamât-ı makbûle ibzâl ederler, vefâid dü-cihân-ı hâsıl eylerler idi. Her geçtikleri mahalli-i ahâlîsinin iltimâsı üzerine ashâbdan bir azîzi kendilerinin kâim makâmı olarak bırakırlar idi. Böylece dâr’us-selâm Bağdâd’a kadar gittiler. Sît-i azîmet ve kerâmâtleri Bağdâd’da münteşir oldukta, ekâbir gece ve gündüz huzûr-u âlîlerine gelirler ve asla nazîrini iştmemiş oldukları ma’nâ ve hakâyık istimâ’ eylerler idi. Bir mâh-ı müddet besmele-i şerîfeyi tefsîr buyurdular. O vech ile ki takrîr-i evvel ile sâni arasında nispet yok idi.

Taraf-ı Rûm’dan, Sultân’us-Selâm Alâaddîn Keykubat cânibinden bir tâ’ife dar’ul-hilâfeye gelmiş idi. O azamet ve şânı görüp muhabbet eylediler. Cânib-i Rûm’a avdetlerinde Sultânı’l Ulemâ Hazretleri’nin menâkıb-ı âlîlerinden görmüş olduklarını, esnâyı hikâyede arz ettiler. Sultân’da îtikâd-ı azîm râsih oldu ve dâima mülâkât-ı sûrî husûlünü arzu ederdi. Takdîr-i Hudâ ile Hazret-i Mevlânâ Sultânı’l Ulemâ’ya Hicâz’a azîmet vâki’ oldu ve Hicâz’dan Şâm tarîkiyle geçip Erzincân’a geldiler. Ve bir gece Sultân Alâaddîn’in halası Tâc Melik Hâtûn’un inşâ kerdesi olan İsmetiye hângâhına nüzûl buyurdular.

Melik Sa’id Fahreddîn’in (e.a.b.) haremi hedamât-ı makbûle ifâ edip, orada mütemekkin olmalarını ricâ ve iltimâs eyledi ise de kabûl buyurmayıp acele revân oldular. Ve Erzincân Akşehri’ne giderek kış faslında orada ikâmet buyurdular. O mahalde zevce-i melikin inşâ

kerdesi olan hângâhda bir sene kadar sâkin olup; Melike, tevâb'ın levâzımını tamâmıyla tertîb eyledi. Ondan sonra Rûm cânibine hareket buyurdular.

Takribleri Sultân'a ma'lûm oldukta onların bendeliğine birtakım teşrîfatçılar gönderip, huzûr-u mübâreklerine isti'câl eyledi. Cenâb-ı İzzet-Meabları icâbet buyurdular. Konya sahrasına vâsıl oldukları zamân Sultân-ı İslâm, kâffe-i erkân-ı devletle istikbâl eylediler. Ve kemâl-i tevkîr ve ihtîşâmla alıp şehre götürdüler. Sarâyın kapısına vâsıl olunca Sultân atından inip, birkaç adım rikâblarında yürüdüler. O kadar ısrâr buyurdıkları hâlde Sultân tevâzuda pek ileriye gider ve “**Kendi saâdet ve devletim için bu ubûdiyeti arz ve takdîm ediyorum.**” der idi. Sultân, O Hazret'e lâayık bir menzilin tahsîsini emretti ve şerhi mümkün olmayan hedamât ve riâyâtı îfâ ettiler.

Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız dahi o vakitte on dört yaşında idiler. Ondan sonra pâdişâh ekser-i evkâtta ziyâretlerine gelip istifâde buyurur idi. Ve zât-ı saâdet penâhîlerine irâdet-i kalbi ile müteveccih idi. Mevlânâ Sultânı'ı Ulemâ Efendimiz Hazretleri dahi ekser-i evkâtta nezd-i Sultân'ı teşrîf buyurup, taht üzerinde berâber otururlar idi. Ve hitâb ettikleri vakit “**Melik!**” diye hitâb buyururlar idi. Menkûldür ki bir defa' buyurdular. “**Melik! Ben pâdişâhım sende pâdişâhsın. Senin saltanatın gözlerin açık oldukça bâkîdir. Benim saltanatım ise gözlerimi kapadığım vakit başlayacaktır.**” Ve Hüdâvendigâr'ımız (r.a.) Efendimiz'in buyurdıkları beyt-i âtî bu makâm dandır.

بيت

ينم آن شاه كه از تخت بتابوت روم... خالدین ابد اشد رقم منشورم

Tercüme

Ben o tâbûta giden şah değilim tahtından, hâlidîn-i ibdâdır rakam-ı menşûrum

Menkûldür ki bir gün ashâb, onları müstağrak buldular, namâz vakti erişti, mürîdândan bazıları Cenâb-ı Sultânı'ı Ulemâ'ya namâz vakti geldiğini âvâz ile îlâm eylediler. Mevlânâ hiçbir şey demeyip, o mürîdlere iltifât etmedi. Onlar kalkıp namâza meşgûl oldular. İki mürîd Şeyh'e muvâfakat etti. O mürîdlerden birisinin ismi Hâcegi idi. Namâzda ser-gözü ile ona ayân gösterdiler ki, namâzda olan cümle ashâbın arkaları imâmıla berâber Kible'ye gelmiş idi. Ve Şeyh'e muvâfakat etmiş olan iki mürîdin yüzleri Kible'ye müteveccih idi. Zîrâ Şeyh, (**موتوا قبل**)²⁵ hükmünce mâ ve menden geçip ve kendi kendinden fenâ bulup; nûr-u Hak'ta müstehlek oldu. Ve artık o nûr-u Hak olmuştur. Ve her kim ki arkasını nûr-u Hak'a dönüp yüzünü duvara çevire, muhakkak sûretle arkasını Kible'ye döndürmüş olur.

Bir vakitte Sultân Sa'id Celâleddîn Muhammed Harezmi Şâh ile Sultân-ı İslâm Alâeddîn Keykubâd arasında husûmet vâki' oldu. Merâsileden mahâsemeye düştüler. Sultân Celâleddîn, leşker-i kesîre ve asâgir-i nâ-me'dûd ve tedârikât ile inân-ı azîmeti merâgadan, Rûm tarafına teveccüh eyledi. Sultân Alâeddîn Keykubâd, kendi elçisi olan melikü'l-emr Selâhâddîn Asâkiri

²⁵ “Mutu kable ente mutu : Ölmeden evvel ölünüz”

Hârezmi'nin Rûm tarafına keyfiyet-i hareketini işitip, asâkir-i mansûresini cem' ederek tedârikâtta ve tertîbâtta bulundu. Muhârebeye isti'dâd husûlünden sonra leşker-i bigânenin, memâlik-i Rûm'a taarruzunu men' için asâkirin serhad-ı Ermeni'ye de tahşîdi takarrur eyledi.

Yevm-i azîmette Sultân, Mevlânâ Sultânü'l Ulemâ (k.s.) Hazretleri'ne gelip, onların derûn-i mübâreklerinden istimdâd-ı himmet buyurdular. Ve teberrûken gavs-ı rahîli orada çaldırdılar. Ve hemen orada atlarına binip müteveccih oldular.

Vaktâki Erzincân havâlisine vâsıl oldular, birkaç gün orada ikâmet buyurdular ve keyfiyet-i ahvâli îlâm eylemeleri zımnında her tarafa casuslar gönderdiler. Leşker-i Hârezmî, Erzurum hudûduna vâsıl oldukları vakit, casuslar onların tedârikât ve idâdisini tahkîk edip Hazret-i Sultân'a îlâm eylediler. Rûm askeri Hârezmîler'in kesretinden vehme düştükleri cihetle Sultân, onların aded-i tedâriklerini ve harbde ittihâz edecekleri tedbîri anlamak için casusluk sûretiyle oraya gitmeyi kurdu. Türkmenler kıyafetine girip ve alâmetsiz, birkaç reissiz refât-ı at intihâb edip, birkaç nefer-i Türk ile dağ yolundan usul-ü etrâk üzere Hârezmiyân asâkirine iltihâk eyledi.

Umerâyı Hârezmî onları görünce hâllerini tefahhus eylediler. Onlar dediler ki **“Biz bu nâhiye Türklerindeniz. Ecdâdımız kadimen Urûmîyeli idiler. Bu birkaç sene zarfında Sultân Alâaddîn münfail olarak inâyetini bizden çevirmiş ve mutalebât-ı kesîre ile bizi tazâyık eylemiştir. Dâima asâkir-i mensûrenin vürûduna intizâr eder ve bu mevhubeyi Hak Teâlâ Hazretleri'nden ister idik. Şimdi ise sehâm-ı duâ hedef-i icâbete vâsıl oldu. Ve râyât-ı hümâyûn bu belâd-u diyarı müşerref eyledi. Bu eminiyenin şükârnesi için mülâzemen Hazret-i Saltanat'ın rekâbına mahsûs birkaç bâr-ı gîr takdîm olundu.”** Hâcibler bu bâbda ki tafsîlatı semî' eşrefe îsâl ettik de Sultân'a ziyâdesiyle hoş geldi. Ve hüsn-ü tefâil eyledi. Sofra-yı hâssın kurulmasını emretti. Âdet-i selâtîn vech ile ki kâffe umerâ ve vüzera ve asâkirten her birisi kendi mahal ve makâmlarında durdular ve onları ihzâr eylediler.

Sultân Alâaddîn, Türk hizmetkârlarıyla cümlelerin arkasında ahz-i mevki etmiş idi. Bârgâhın yakınına vâsıl olunca âdet-i selâtîn üzere takbîl-i zemîn ile demâ ve senâ eylediler. Ve atları arz-u takdîm ettiler. Sultân, onlara nevâzişle vade-i cemîlede bulundu. Sultân Alâaddîn uzaktan onların âyîn-i vâsıllarını tedkîk ediyor idi. Vaktâki erkân-ı devlet dağıldılar. Onlara bir hiyeme tahsîs edip ulûfelerini de müretteb kıldılar.

Meğer gece yarısı şâhın hâtırından geçti ki **“Sultân Alâaddîn'in memleketlerinde her nereden geçip, rayesinin ahvâlini tefahhus ve akvâlini tecessüs ettik ise cümlesini hoşnûd ve râzı bulduk. Bu cemâat nasıl oluyor da ondan şikâyet ediyorlar. Bâhusûs ki Sultân Alâaddîn'in birkaç günden beri bu havâliye vusûli işitildi. Neden bu cemâat onun huzûruna gitmemişlerdir. Ve eğer gitmişler ise bu hâlde nasıl onun icâzeti olmaksızın ayrılmışlardır. Yarınki gün, gör ki tefahhus-u hâl etmek icâb ediyor. Sakın bunlar casus olmasınlar.”** Melik hemen Erzurum meliki olan Muğisiddin'i çağırıp onun ile müşâvere etti.

Bu fikrin vuku'undan evvel Sultân Alâaddîn rüyâsında gördü ki; Hazret-i Mevlânâ Bâhâaddîn Veled (r.a.) gelip, **“Melik uyku vakti değildir. Çabuk kalk, atına bin”** buyurdu. Vaktâki uykudan uyanıp, düşündü ve yarın dahi tefahhus edelim ve geceleyin hareket edelim deyip tekrâr uyudu. Yine Mevlânâ Sultânü'l Ulemâ Hazretleri'ni gördü. Asâsını tahtın ayağına

darp etti. Ve taht üzerine çıkıp göğsüne vurarak, “**Ne uyuyorsun.**” dedi. Pâdişâh uykudan uyandıktan o hâlin heybetinden titreyerek arkadaşlarını uyandırdı ve çabuk atları eyerleyin, dedi. Ve kendi hayvânını bizzat eliyle eyerleyip hareket ettiler.

Vaktâki gece nihâyet buldu. Hârezm Şâh’ı emreyledi ki, “**Birkaç emîr onların hîyemeleri etrafında metrsad olsunlar. Tâ ki bugün onların ef’âlini lâyıkiyle tefahhus edelim.**” Ber mûcib işâret-i kıyâm ettiler. Sabâh karîb oldu. O kadar teccessüs eyledikleri hâlde onlardan bir eser göremediler. Çadırın içine girdikleri vakit boş buldular. Hemen Sultâna îlâm eylediler. Sultân onların arkalarından bir cemi’yet-i kesîre gönderdi. Gündüz olunca kendisi de kâffe-i asâkir ile süvâr oldu.

Sultân Alâaddîn arkalarından bir müfrezenin geldiğini görünce hayvânlarını tecîl-i tamâm ile sürdüler. O gün akşama kadar kendi asâkirine iltihâk eyledi. Muakkıbler iltihâkı görünce geri döndüler. Sultân Alâaddîn asâkirine nevâzişler edip teşcii eyledi. Ve asâkirini Erzincân etrafında görmüş olduğu mevzi-i harp hudûduna indirdi.

Ertesi gün Hârezmiler de vâsıl oldular. Üçüncü günü her iki tarafın pîşdârları cenge başladılar. Galebe Hârezmilerde kaldı. Dördüncü gün böylece pîşdârlar cenk ettiler. Galebe Rûmîlerde kaldı. Beşinci günü tarafeyn asâkirini te’biye edip, sağ ve sol cenâhlara mücerreb kimseler ta’yîn ettiler. Tabl-u dehl ve sûr-u nefîr seslerinden, feryâdlardan, at kişnemelerinden feleğin kulakları sağır oldu. Ve hayvânların harekât-ı berkânelerinden kalkan toz ve topraktan o cemi’yette rûy-ı felek görünmez oldu. Nâgâh bâd-ı saâdet, muhibb-i enfâs evliyâullahtan vezân olarak leşker-i Rûmî tarafına zâhir olup, toprakları leşker-i Hârezmînin gözlerine saçtı. Ve elfirâr memâlâ-yutâk korkusu onların kalplerini esir eyledi. Ve râyât-ı Sultân Alâaddîn, mansûr ve asâkiri zafer ve galebeye makrûn oldu. Bu hal altı yüz on yedi sene-i Hicri’inde vukua geldi. Tâ müttekidân bilsinler ki, o kutb-u vaktinin himmet-i berâkatıyla böyle heybetli ve tedârikli leşker mağlub oldu. Ve yakîn hâsıl eylesinler ki bu tâ’ifenin inâyeti dîn-ü dünyâda mûcib-i zafer ve nigeru zi²⁶ ve sebebi necât ve restegâri olur.

شعر

توئیز کون کزیده توئی کشایش دیدہ... بیک نظر توببخشی سعادت دو جهانی

Tercüme

Gözün küşâyışı gözün güzidesi sensin, saadet-i dü-cihân bahş eder senin nazarın

Sultânü’l Ulemâ Efendimiz Hazretleri’nin şânı ve kerâmetleri çoktur. Eğer kâffesi şerh olursa bir kitâb-ı müstakil olur. Lisân-ı şerîflerinden sâdır olup, meclis-i âlîlerinde bulunan zevât-ı kiram taraflarından zabt ve tahrîr edilmiş olan kelimât-ı mübâreklerinden bir mikdârı numûne olarak teberrûken derc olundu:

²⁶ نیکر و زی : kelime okunamamıştır.

“Bismillahirrahmânirrahim, ihdinas sıratel müstakîm dedim. Ey Allah inâmınla benim her cüzümü hoşluk ve rahatlık şehrine eriştir. Bin tane hoşluk kapısını benim her cüzüme aç. İnsanı hoşluk şehrine eriştiren doğru ve eriştirmeyen eğri yoldur. Öyle gördüm ki Allah, cümle hûbânı bende ve benim eczâmda münderic kıldı. Benim eczâmın cümlesi onların eczasında karışmıştır. Benim her cüzümden süt aktı. Cemâlden, kemâlden, muhabbetten, lezzetten ve hoşluktan ve hûd-u pezîr olan her sûret benim altı cihetimde zatullahtan zuhûra geldi. Nitekîm bir kimse parlak elbise giyse o câmeye türlü türlü nakışlar akseder. Allah hüsnden ve onu bulmaktan ve suveri cemileden ve hûbândan ve onların aşkbazlıklarından ve mevzûnluklarından ve suveri akliyâtta ve hûrûksurdan ve âb-ı revândan ve acâibât-ı sâireyi bî-nihâyeden bende kendisinden yüz bin sûret gösterir. Nazar edip bu sûretleri müşâhede ediyorum ki bu kadar cemâl-i ârâste bende görünüyor ve işittiğim her sûreti Allah bana gösteriyor. Ve bunların cümlesi benim eczâmda zâhir oluyor ve Allah Zülcelâl Hazretlerini gördüm ki yüz bin reyhân ve gül ve gülistân ve sarı ve beyaz yâsemîn ızhâr buyurdu. Ve benim eczâmı gülzâr eyledi. Allah Teâlâ Hazretleri onların cümlesini sıkıp küllâb eyledi. Ve onun güzel kokusundan cennet hûrilerini halk buyurdu. Ve benim eczâmı onlar ile ta'cîn eyledi. Ve şimdi hakîkatle nazar eyledim. Cümle güzel sûretler meyve-yi Allah'tır. Şimdi bu rahatların cümlesini bana bu cihânda Allah Zülcelâl eriştirir. Ve eğer denirse ki sen Allah'ı görür müsün yoksa görmez misin? Derim ki ben kendimi görmem ki (لن تراني)²⁷ lakin o gösterince görmeyim de ne yapayım. Vallah'u âlem.”

Onların kelimât-ı âliyelerini mütâlaa etmek ârzüsünde bulunan kimse cemâat-i azîzân tarafından cem edilmiş olan kelâm-ı latîflerini i'tikâd-ı tâm ile bi'l-mutâlaa ma'na ve hakâyıkında tedbîr ve tefekkür eylerse, o nihâlin her semere-i tayyibesinden behremend olup bir havardârlık bulur.

²⁷ “Len terani—Beni göremezsin” (A'raf 7:143)

Kısm-ı Sâni

Bu kısım üç faslı müstemildir.

Fasl-ı Evvel

Hazret-i Mevlânâ (k.s.a.) Efendimiz'in Târîh-i Velâdetleriyle Müddet-i Ömürleri Beyânındadır

Allah me'sûd eylesin. Ma'lûmun olsun ki Sultânü'l Evliyâ Hâtemü'l-Mükemmilîn Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.a) Efendimiz, altı yüz dört sene-i hicrisinde, ber saati bihterîn ve hurrem terînde kadem-i mübareğini âlem-i vücûda vaz' edip; altmış sekiz sene müddet vücûdu pürçûd âlîleriyle ehl-i cihânı müşerref eyledi. Ve altı yüz yetmiş iki senesi cemâdil ahirinin beşinci günü, civâr-ı rahmet-i rabb-i rahime vâsıl oldu.

İkinci Fasıl

Hazret-i Mevlânâ Efendimizin Esânid-i Harika ve Telkîn-i Zikirleriyle Ashâb-ı Sohbetleri Beyânındadır

Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a.) Efendimiz'in esnâd-ı harika ve telkînleri evvelce dahi zikr olunduğu üzere pederü'l-güherleri Hazret-i Sultânü'l Ulemâ (r.a.) Efendimiz'den, anane ile tâ Hazret-i Resûlullah (s.a.s.) Efendimiz'e vâsıl olur. Velâkin sohbetleri evâil tufûliyetlerinden, tâ evâsıt hâllerine kadar seyyide'l-aktâb, fahrü'l-evliyâ, ve'l-kâmilin, tâcü'l-cazibin Seyyid Burhâneddîn Muhakkiki Tirmizî (k.r.a.) Hazretleri'yle vâki' olmuştur. Ve ulûm-u resmiyeyi lûgat-u Arabiyet'ten, fezâil-i ıstılâhiyeyi ve sâir aksâm-ı ulûmu tahsîl edip; meşâr-ı bi'l-binaen âlim olduktan sonra Hazret-i Seyyid, şeyhleri bulunan Sultânü'l Ulemâ Bahâaddîn Veled (r.a.) Hazretleri'nin kendilerinden ahz etmiş oldukları hakâik ve mâ'rif-i ulûm-u ledüniyeyi onlara ta'lîm ve telkîn eyledi.

Vaktâki zât-ı bî-nazîrlere ulûm-u ledüniye münkeşif olup, riyâzât ve mücâhedât ile kendilerini âlâyı makâmâta erîştirdiler ve kâble'l-esrâr ahdi ve mahrem-i künûz-u samedi oldular. Halîfetullah fi'l-arz olan Hızır (a.s.), muhtelif zamânlarda cemâl-i zîbâsını, bahây-ı zâtiyesiyle Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza gösterdi. Her bir vakitte Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza mâ'rifetullahdan bir müşkil vâki' olursa Zât Hazretleri suver-i misâliyeleriyle zâhir olup, ol müşkili keşf buyururlar idi. Ve musâhib olup esrâr-ı rumûz ile meşgûl olurlar idi. Niteki (k.s.a.) Efendimiz buyururlar:

بيت

اول زحضرم بد خبر علم لدن را يافتم... ماندم بجا آنراد کر ازکس جو اينهان کنم

Tercüme

Hızır ile sohbet edip ilm-ü ledün anladım, gizlemem o ilmi ben oldum ona kâim-makâm

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'ın büyük mahdûmları; mahbûb-u âlemiyân, hüsn-ü letâfette Yusuf-u zamân, sultân-ı mahbûbîn, dîbâce-i vücûhu'l-evliyâ Mevlânâ Bahâaddîn (k.s.a.) Hazretleri, evâil şebâbetlerinde sarıklarını sararlar ve ukdesi doğru gelmediğinden bozup tekrâr sararlar idi. Hazret-i Hüdâvendigâr uzaktan müşâhede buyurup, heybet-i tamâm ile **“Bahâaddîn! Mükerrer sarma ve ru'ûnet ve tekellûf kaydında olma ki ben dahi hengâm-ı şebâbetimde bir kere sarığımı mükerrer sardım ve bir müddet Hazret-i Hızır aleyhi selâmın sohbetinden mahrûm kaldım.”** buyurdular.

Hüdâvendigâr'ımız Şâm-ı Şerîf'te bulunduları vakit, Medrese-i Berâniye'de sakin oldukları hücrede azîzândan bir takım zevât def'âtle Hızır'ı (a.s.) gördüler ve o hücre sonuna

kadar Hızır (a.s.)'a mensûb olup, halâyık ziyârete giderek taleb-i hâcât eylerler. Ve talepleri mahalli-i icâbete makrûn olur.

Bundan başka sultân-ul evliyâ, ve'l-aktâb, tâci'l-ma'sûkin-i mahbûb-i Hazret-i Rabbe'l Âlemin, Mevlânâ Şemseddîn El Tebrîzî (a.z) Hazretleri'yle çok sohbet buyurdular. Ve usûl-ü semâ' ve iktisa'i ferace ve vaz'-ı destâr husûsunda onlara muvâfakat eylediler. Sîret-i pâkleri ve makâm-ı âlîleri tafsîlen zikr olunacağı cihetle bu mahâlde bu kadarla iktifâ olundu.

Hüdâvendigâr'ımız mahrûse-i Dimeşk'te iken bir müddet dahi melike'l-ârifîn, muvahhid, müdekkik, kâmil, mükemmel, sâhibü'l-hâl ve'l-kâl Muhyiddîn Arabî ve seyyide'l-meşâyih ve'l-muhakkikîn el şeyh Sa'deddîn Hamevî ve seyyide'l-meşâyihden Şeyh Osmân Rûmî ve muvahhid, müdekkik, ârif, kâmil, fakîr-i rebânî Şeyh Evhâdiddîn el-Kirmânî ve melikü'l-meşâyih ve'l-muhdesîn şeyh Sadreddîn Konevî hazarâtıyla sohbet buyurmuşlardır. Ve burada takrîri tevîl olan bir takım hakâyıkı yekdiğerine beyân eylemişlerdir. (r.a.e.)

Üçüncü Fasıl

Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) Efendimiz'in Menâkıb-ı Aliyeleri Beyânındadır.

شعر

ای ذات افتخار همه خلق کائنات... قول تو هست حجت و برهان معجزات
روح القدس زعزت صدر جلالنت... کردد بکرد قطب کمال تو چون بنات
از غیرت لطافت حسن کلام تو... در غرق حجات است همه چشمه حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی... وی کاشف حقایق آیات بینات

Tercüme

Ey zâtı bilcümle halk-ı kâinatın bâ's-ı iftihârı olan mürebbi-i zîşânımız, senin kelâm-ı hakîkati ittisâmın hücceti ve m'ecâzat-ı nebeviyenin burhânıdır. Hazret-i Cebrail (a.s.) senin sadr-ı celâlinin izzetinden kutb-u kemâlinin etrafında benât'ül-na'ş gibi devr eder. Ey mekârim-i ahlâk-ı Ahmedî'nin câmi' ve ey hakâyık-ı âyet-i beyyînâtın kâşifi, hüsn-ü kelâmının letâfetinden dolayı çeşme-i hayât gayretten giryak-ı hacâlet olmuştur.

شعر

یفنی الکلام ولا یحیط بو صفه... الحیط ما یفنی بمالا ینضد

Tercüme

Söz bitti vasfı bitmedi hâlâ o dilberin, iplik biter mi geçmediği bir kumaşta hiç

Hazret-i Hüdâvendigârımız Sultân-ul Evliyâ Ve'l-Mükemmilîn, Kutbu'l-Evvelîn Ve'l-Ahirîn, el Müttehâlli be-Envâr, el Hadiye Sâhib-i Ahlâk, el Hamdiye (a.z.k.r.) Efendimiz'i hangi zebân ve beyân ile medh ve sitayişe kudreyâb olurum.

بیت

هزار بار بشستم دهان به مشک کلاب... هنوز نام تو بردن دریغ می آید

Tercüme

Gül suyuyla yıkadım ağzımı bin defa' yine, kıyâmam nâmını bu hâl ile zikr eylemeğ

بیت

ستائش بحقیقت ستائش خویش است... که آفتاب ستا چشم خویشتن بستود

Tercüme

Onun senâsı hakikat de kendini övmektir ki, kendi çeşmini medh eyler, âfitâbı öven

Bazısı ayne'l-yakîn ile görülmüş ve bazısı ilme'l-yakîn ile bilinmiş olan saffet-i kemâlât-ı bî-nihâyelerinden hangisini kalem-i berîde zebân ile şerh edebilirim. Zîrâ ki her bilinebilen görülemez ve her görülebilen söylenemez ve her söylenebilen yazılamaz. Onun burhânı budur ki, evliyâullah (r.a.e.) hazarâtının her birisi mücâhede ve riyâzâtları mikdârı müşâhede etmişler ve ayine-i zamîrlerini, jeng-i mâsivâllah'tan pâk eyledikleri kadar nakş-ı Kibriyâ'yı kabûl ve sıfât-ı Hak Teâlâ ile mevsûf olmuşlardır.

مثنوی

هر که صیقل بیش کد او بیش دید... بیشتر کشته برو عینی پدید

Tercüme

Kim ki âyineye çok verse cilâ, sâfiyâne görünür sûret ona

Nitekîm Nebiyallah (a.s) Efendimiz Hazretleri buyurdular:

(من اراد ان بمجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف) ya'nî “**Allah ile oturmak isteyenler ehl-i tasavvuf ile otursunlar.**” ve Şeyhim (r.a.) Hazretleri buyurdular:

مثنوی

هر که خواهد همنشینی با خدا... تا نشیند در حضور اولیا

Tercüme

Oturmak isteyen nezd-i Hudâ'da, otursun o huzûr-u evliyâda

Bu tâ'ife-i âliye külliyyen sıfât-ı beşeriyeden mahv olmuş bulduklarından, Hak ile hay ve Hak ile nâtik ve Hak ile sâmi' olmuştur. Nitekîm Hâce Kâinat (a.s.) hadîs-i kudsîde haber verirler ki Hak Teâlâ Hazretleri buyurur:

(اذا احببت عبداً كنت له سمعاً و بصراً و يداً و لساناً فبى يسمع و بى يبصر و بى يبطنش بوى يتكلم) ya'nî
“Bir kulûmu sevdiğim vakit onun sem’i ve basarı ve yed’i ve lisânı olurum, benim ile işitir, benim ile görür, benim ile tutar, benim ile söyler.”

نظم

آنانکه ربوده الستند... از عهد الست باز مستند
در منزل دردبسته پابند... دردادن جان کشاده دستند
فانى زخود و بدوست باقى... اين طرفه که نيستند و هستند
اين طائفه اهل توحيد... باقى همه خویشان پرستند

Tercüme

*Her kim ki rubûde-i elesttir, tâ ahd-i elestten o mesttir
Bağlanmış ayağı derd evinde, cân vermek için küşâde desttir
Kendinden o fânî dostla bâkî, hayret ki o nisttir ve hesttir
Bu zümredir ancak ehl-i tevhîd, bâkîsi cihânda hodperesttir*

Ve ulemâ-i ehl-i tevhîdden Hallâc el Esrâr Hüseyin İbn-i Mansûr (k.r.) Hazretleri'nin âtîde ki kelâmları bu makâmın sıfâtından haber verir.

بيت

أ أنت أم أنا هذا العين فى العين... حاشاك حاشاى من اثبات اننين

Tercüme

Sen misin ben miyim âyâ ki bu aynında ki ayn, hem seni hem beni tenzîh ederim yok isneyn

Ve şeyh Evhadüddîn Kirmanî (r.a.) bu makâmda buyurlar:

رباعى

تاظن نبرى که هست اين رشته دوتو... يك توست خود اصل و فرع بنگر تونكو
اين اوست همه وليك پيداىست بمن... شك شك نيست که اين جمله اين جمله منم ليك بدو

Tercüme

*Bu rişteyi zan eyleme ki sen, iki kattır, bak asl ile fer’e ey-i bir kattır o dâim
Bu hep odur amma ki zuhûr etti benimle, bî-şek ki ben oyum hep bu fakat Hak ile kâim*

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) buyururlar:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده... کر ظن نیک داری بر اولیا چه باشد

Tercüme

Evliyâ-yı Hak'kı Hak'dan ey cüdâ saymış olan, evliyâyâ hüsn-ü zan etsen var mı ziyân

İmdi ma'lûm ve muhakkak oldu ki evliyâullah saffet-i Hakk'ın mezâhirîdir. Eğer bir kimse onları zâhir gözüyle göremez ise câiz olur. Nitekim kelâm-ı mucîd haber veriyor:

(وتریهم ینظرون الیک وهم لایبصرون) ya'nî "Ey habîbim sen onları görürsün ki sana nazar ederler, hâlbuki onlar seni görmezler."

Hazret-i Hüdâvendigâr buyururlar:

در تو کجارسد کسی تا نرود بیای تو... مرغ توکی شود ولی تا نپرد بیال تو

Tercüme

Pâ-yek ile gitmezse sana kimse yetişemez, mürgan olamaz o hem-pâyân asla kanadınla

Hüdâvendigâr (r.a) mevz'u-i âhirde buyururlar:

دیدن روی تو بسی نادرست... ای خنک آن کوش که نامت شنید

Tercüme

Nâdir olur vechini görmek senin, nâme-i gûş etdi saâdetli gûş

Onların mübârek cemâlleri için evvelen dîde-i bünye hâsıl etmeli. Ondandır onlarının cemâllerine nazar eylemelidir.

Ve hem bünyâlık hâsıl oldukça dahi kendilerini göstermedikçe, onları görmek nasıl mümkün olur. Nitekim Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s) buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را... او بدوزد خرقة درویش را

Tercüme

Gönüllere kendisini gösterende odur, hırka-i dervîşi dikende odur

İlimde bu kadar kâmil u vâsıl-ı binâ-yı evliyâ vardır. Ve evliyânın bir kısmı vardır ki Hakk'ın mestûrlarıdır ve Hak'tan başka kimse onlara muttali' değildir. Zikr olunan evliyâ-yı

kâmilin ve vâsılın “**Yarabbi bizden mestûr olan evliyâlardan birisini bize göster.**” diye Hak’tan niyâz ve talebde bulunurlar ve ba’zısını görmek müyesser olur. Niteki Şeyh Ebubekir Kettânî (r.a) rahmeten vâsi’den menkûldür ki, bir gün kendisi Ka’be-i Mu’azzama’nın oluğu altında oturmuş idi. Bâb-ı Ben-i Şeybe’den bir pîr zâhir olup heybetle onun yanına geldi. Ve:

“**Ey şeyh niçin makâm-ı İbrahim (a.s)’a gitmiyorsun ki halk orada oturup hadîs-i şerîf dinliyorlar. Bir pîr gelmiştir, rivâyeti sahîh ve esânîdi âlîdir. Sende gidip dinlesen olmaz mı?**” dedi. Şeyh Ebubekir Hazretleri buyurdular ki:

“**Ey şeyh onun orada isnâd ile söylediklerinin esânîdi uzundur. Ben burada isnâdsız dinliyorum.**”

“**Kimden dinliyorsun**” dedi. Ebubekir Hazretleri:

"حدثني قلبى عن ربي" Ya'nî “**Kalbim rabbimden ahz-ı hadîs eyliyor.**” diye cevâb verdi.

“**Buna delilin nedir?**” dedi. O da,

“**Delilim odur ki sen Hızır aleyhiselâmsın**” cevâbını verdi. Hızır (a.s). dedi ki:

“**Bu vakte kadar tanımadığım hiçbir velî yoktur zanneder idim. Ebu Bekir’i gördüğümde bana yakîn kıldı ki, Hak Teâlâ Hazretleri’nin öyle kulları vardır ki ben onları tanımam, fakat onlar beni tanırlar.**” velhâsıl evliyâullah ma’nâ ve tevhîd gözüyle görülebilir; zebân ve beyâna getirilirse mahalli-i taarruz olur.

نظم

بارها گفته امکه فاش کنم... هرچه اندر زمانه اسرارست
لیک از زخم چشم و بیم جفا... بر زبائمه نهاده مسمارست

Tercüme

*Defa’larla dedim ki fâş edeyim, ne kadar varsa ortada esrâr
Bed nazardan, cefâ hirâsından mihlanıldı zebânıma mismâr*

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s) buyururlar:

هر کرا اسرار کار آو ختند... مهر کردند و دهانش دو ختند

Tercüme

Her kime sırr-ı kârî söylediler, ağzını diktiler mühürlediler

Ve eğer zebân-ı hâl ile söylenip yazılırsa tasrîh ve telvîh olur.

شعر

زان که طوطی کویاست باهزار بیان... زصدیکی نکند سر حال دل تقریر
قلم که چون زبانست و بسته بندو بند... چگونه سر دل عاشقان کند تحریر

Tercüme

*Zebân ki bunca beyânıyla sözcü tûtîdir, eder mi hâl dili yüzde bir kadar takrîr
Kalem ki bağlar ile bağlı tahtadan dîldir, nasıl o sırr-ı dil âşıkı eder tahrîr*

Binâenaleyh bu tâife-i aliyenin saffetini beyân husûsunda her ne kadar mübâlağa olursa, onların kemâlâtına nispetle ayn-ı taksîr olur.

İmdi Allah seni dareynde muvaffak eylesin. Bilmelidir ki enbiyâ (a.s.)’da olduğu gibi veliyullahtan her birerlerinin birer meşreb-i mahsûsları vardır. Âdem-i Safî (a.s.) gibi kiminin meşrebi ilm-i ledünidir ve Mûsâ-yı Kelimullah (s.a.) gibi kiminin meşrebi tekellüm ve takarrubdur ve İsa-yı Ruhullah aleyhi’l-tahiyye gibi kiminin meşrebi rûhiyedir ve efdali evvelîn ve âhirîn (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri gibi ba’zısına cemî’ meşârib müsellemler olup, esmâ-i hüsnanın kâffesi üzerine ubûr vâki’ olmuştur; ve Hazret-i Hüdevendigar (r.a.) daire-i velâyette bu meşâribden bi’l-nisbe meşreb-i nebevî feyzinden behredârdır. Nitekîm (r.a.) buyururlar:

بکشادند و خزینه همه خلعت پوشید... مصطفی باز پیامد همه ایمان دارید

Tercüme

Açtılar kenz-i füyûzu olunuz hilat pûş, Mustafa geldi yine cümleiniz imân ediniz

İmdi bu zaîf için vücûh-u adîde ile onların makâmâtını takrîr eylemek icâb ediyor. Evvelen zât-ı mübârekleri aksâm-ı lûgat ve Arabî ve fıkîh ve hadîs ve tefâsîr ve me’kûlât ve menkûlât gibi ulûm-u resmîde vâsıl-ı mertebe-i aks olup, o asırda sırr-ı âmede cümle ulemâ-i dehr olmuşlar ve cemî’ fûnûnda icâzet-i âlî istihsâl buyurmuşlar idi. Ve evâil şebâblerinde Haleb’de birkaç medresede esnâf-ı ulûm ve şöhrette âlemde nazîri olmayan Mevlânâ Kemâleddin bin Adîm’den istifâde ve ifâde ile meşgûl oldular.

Evvel vakitte akranları bir müşkil-i vâki’ olan me’seleyi Zât Hazretleri’ne arz ederler, onlar o me’seleyi birkaç vech ile tahkîk buyururlar idi ki sâile onun zevkinden kemik içinde ilik hallolur idi. Nazar-ı mübârekleri dâima levh-i mahfûzun sufuhâtına nâzir olduğundan, kemterin makâmları olan ulûm-u resmîde vâsıl oldukları bu derecelere taaccüb olunmaz. Nitekîm bu hale işâret buyururlar:

شعر

ایادلی چوصبا ذوق سبحها دیده... ز دیده مست شدی باز ذوق نادیده
گهی بجر تحیر گهی بدامن کوه... کمر بیسته و در کوه کهریا دیده

ورای دیده ودل صد دریچه یکشاده... برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده
نه طالب است و نه مطلوب آنکه در توحید... صفات طالب و مطلوب را جدا دیده
اله را که شناسد کسی که رست زلا... زلاکه رست بگو عاشق بلا دیده
رموز لیس وفی جبتی بدا نسته... هزار بار مرآن جبه را قبا دیده
بیش دیده دو عالم چو دانه پیش خروس... چنین بود نظر پاک کبریا دیده

Tercüme

Ey bir gönül ki bâdısabâ gibi sabâhların zevkini görüp, görülmüşden ve görülmemişin zevkinden mest olurdu.

O gönül bazen bahr-i tahîrde ve bazen dâmen gûhde müheyây-ı hidmet olup, gûh içinde kehribâyı görmüştür.

Gözün ve kulağın ardında yüz pencere açılmış ve o gönül semâ ü zeminden hârice çıkıp, sehâ isminde ki yıldızın yüz tanesini görmüştür.

Emr-i tevhîdde tâlib ile matlûbun sıfâtını yekdiğerinden ayrı gören kimse ne tâlibdir ne matlûbdur.

Allah'ı kim tanır? Lâ'dan halâs olan kimse tanır.

Lâ'dan kim halâs olmuştur?

Âşık-ı bilâ- dîde olan kurtulmuştur.

O gönül "leyse fi cübbeti sivallah" rumûzunu bilip, o cübbenin sûtire olduğunu bin defa' görmüştür.

İki cihân göz önünde horozun önünde ki dâneye benzer. İşte kibriyâyı gören nazar-pâk böyle olur.

Vaktâki nazar-ı Kibriyâ ile nazar ettiler. Gördüler ki onda olan menâzil ve makâmât-ı şerîfeye ve yolda olan etvâr-ı âliye nisbeten ulûm-u zâhirî ve bu ulûm ile ittisâf, hicâb-ı râhder ve husûl-ü ilimden maksûd olan şey ise hâsıl olup, zât-ı şerîflerine mülâzım bulunmuştur. Ba'dehu, cümlesi cerîde-i hâtır-ı âtırlarından mahv buyurmuşlar ve nihâyet Zât Hazretleri'ne ulûm-u ledüniyye münkeşif ve ulûmdan geçip, Hak Teâlâ Hazretleri'nden ibâret olan ma'lûma vusûl müyesser olmuştur. Nitekim bu takrîri te'yîden beyân buyururlar:

بیت

زدانشها بشویم دل زخود خودر اکنم غافل... که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Tercüme

Atıp dilden ulûmu eyleyim benden beni gâfil, huzûr-u dilbere lâyık değildir zü-fünûn gitmek

Ve diğەر bir mahâlde buyurlar:

يك حمله مردانه مستانه يكرديم... تا علم بداديم و معلوم رسيديم
با آيت كرسى بسوى عرش پرديم... تاحى بديديم و يقيوم رسيديم

Tercüme

*Merde lâyık, meste lâyık eyledin bir hamle bizi, ilmi verinde eriştik âkıbet ma'lûma biz
Âyete'l-Kürsi 'yle sû-i arşa pervâz eyledik, hây-i gördükte eriştik âkıbet kayyûma biz*

Ve diğەر bir yerde ulûm-u zâhir kaydında kalmış olan tâ'ifeyi irşâd için bu makâmдан beyân buyurlar.

شعر

كر علم خرابات ترا هم نفس استى... اين علم وهنر پيش توباد و هوس استى
ورطائر حيبى بتو برسايه فكندى... سيمرح جهان در نظرت جون مكس استى
ورصبح سعادت بتو اقبال نموده... كى دامن و ريش تو بدست عسس استى
كر كوكبه شاه حقيقت بنمودى... اين كوس سلاطين بر تو جون جرس استى

Tercüme

*Olmuş olsaydı sana ilm-i harâbât hem nefş, hep olurdu sende ki ilim ve hünerbâd ve heves
Tâ'ir-i gaybî eğer ki sâye salsaydı sana, çeşme ki sîmurg olurdu şüpheşiz mesel-i mekes
Eyleseydi ger sana subh-u saâdet -i ibtisâm, lahye ki dâmân ki tutmaz idi dest-i ases
Leşker-i şâh-ı hakikat zâhir olsaydı sana, gûş-u sultânan gelirdi sema' ki mesel-i ceres*

Bu makâma dâir ve buna mümâsil birçok kelimât-ı mübârekleri vardır. Cümlesinin zikri tevîl olur.

Hüdâvendigâr'ımız (k.s.) Hazretleri'nin mücâhedât ve riyâzât husûsunda ki sıdk ve aşkları mertebe-i gâyede idi. Acabâ mücâhedât ve riyâzâtın bu derecesi Zât Hazretleri'nden evvel ve sonra hiçbir velîden sâdır olmuş mudur? Nitekîm buyurlar:

شعر

در اولین و آخرین عشقى نه بنمود اینچنین... ابصار عبرت دیده را ای عبرة الا بصر من

Tercüme

Evvelîn ve âhirinde böyle bir aşk olmadı, ibret'ül-basârım ibret-i beyyin olan ebsâra ben

İbtidâi hâllerinden, inkırâz vakitlerine kadar günden güne riyâzât ve mücâhedâtı teza'yüf buyururlar idi. Kırk sene müddet Zât Hazretleri'ne mülâzemetle perger gibi ser bir nokta-i âsîtanları olan bu zaîf, onların yatakta yattıklarını görmedim ve rahat etmek için bir gece onları yanları üstünde uyumuş bir hâlde müşâhede etmedim. Hak Teâlâ Hazretleri'nin dağdağ-i muhabbeti dâima riyâzâtla me'lûf bulunan vücûd-u şerîflerinin mahreki olduğundan, lâ-cerem kendi saffet-i hâllerini beyân buyururlar:

چه آساید بھر یهلوکه خسپد... کسی کز خار دارد او نھالین

Tercüme

Nasıl rahat eder her ten uyurken, yatağı olsa altında dikenden

Zât Hazretleri'nin hâb u âsâyîşleri asla görülmemiş olduğundan uykusuzlukları ve bî-karârlıklarının saffeti nasıl şerh olunabilir. Gecelerce uykusuzluktan ve kesret-i semâ'-ü hareketdan sonra ashâba uyku galebe ettiği vakit, terk-i edep edemedikleri, Zât Hazretleri'ne ma'lûm oldukda, mürîdân ve müttekidân haklarında ki hüsn-ü ihsânlarından nâşî, bir zamân murâkîb olup arkalarını duvara dayayarak ve ser-i mübâreklerini dahi dizleri üzerine koyarlar idi. Bir büyük feraceleri var idi, Şeyh Muhammed Hâdim gelir, döş-ü mübâreklerine vaz' eyler idi, öyle ki vücûd-u saâdetlerini tamâmıyla örter idi. Ashâbın cümlesi uykuya daldıkda, kendileri yine kalkıp namâza dururlar ve bazen de gezinirler ve ârâm u istirâhat etmezler idi. Nitekim buyururlar: (r.a.)

ندارد پای عشق اودل بی دست و بی پایم... که روز و شب چو منجو نم سرزنجیر خایم
میان خونم و ترسم که گر آید خیال او... بخون دل خیالش راز بیخویشی بیسلایم
همی گردد دل پاره همه شب همچو استاره... شده خواب من آواره زسحریار خودرایم
رهاکن تاچو خورشیدی قبایی بوشم از آتش... دران آتش چو خورشیدی جهانی رایبارایم
اگر یک دم بیاسایم روان من نیاساید... من آن لحظه بیاسایم که یک لحظه نیاسایم

Tercüme

Onun aşkında şiddet var, beni şaşkın eder her bâr, ki ruz u şeb kemirmektir işim, zincîrî Mecnûn var

*Garîk-i hûnum o yârin hayâli gelmese bârî, onu bî-hoşluğumdan dildem âlûde etmeden korkar
Benim giryânlığımı periler leşkerinden sor ki zulmette gezintimden periler olmada bîzâr
Gönül dönmekte yıldızlar gibi şeb tâ seher bî-hâb, o serkeş yârimin sihrinden oldum dâima bîdâr*

*Bırak tâ âfitâb-ı âsâ libâsım olsun âteşten, o âteşte cihâna gün gibi neşr eyleyim envâr
Eğer bir dem karar etsem revânım olmaz âsûde, karar etmez isem bir dem bana o lahza rahat var*

Ve böylece diğer bir mahâlde bu hâlin beyânına işâret buyururlar: (k.s.)

همه خفتند و من دلشده را خواب نبرد... همه شب دیده من بر فلک استاره شمرد
خوابم از دیده چنان رفت که هرگز ناید... خواب من زهر فراق تو بنوشید و بمرد

Tercüme

*Cümle halk uykuda ben dilşade daim bîdâr, gözlerim rûy-u felekde gece estâre sayar
Öyle bir gitti ki gözden, ebedi gelmez hâb, öldü uyum içerek zehr-i firâk ey yâr*

Ve bu kelâm-ı latîfede onlarıdır: (k.s.a.)

دیده خوب گشت خون نمی خسپد... دل من از جنسون نمی خسپد
مرغ و ماهی زمن شده حیران... کین شب و روز چون نمی خسپد
پیش ازین در عجب همی بو دم... کاسمان نکسون نمی خسپد
آسمان خود کنون زمن خیره است... که چرا این زبون نمی خسپد
عشق بر من فسون عزظم خواند... جان شنید آن فسون نمی خسپد
این یقینم شده است پیش از مرگ... کز بدن جان برون نمی خسپد
هین خمش کن باصل راجع شو... دیده راجعون نمی خسپد

Tercüme

*Dîde hûn oldu çünkü hûn uyumaz, gönlüm âzerde-i cünûn uyumaz
Hayret eyler de mürğ ü mâhi der ki bu her rûz u şeb niçin uyumaz
Bundan evvel taccüben der idim ki niçin târım-u nigûn uyumaz
Şimdi hayrettedir bana gökler, der nedendir ki bu zebûn uyumaz
Okudu aşk bana füsûn-u azîm, doydu cân öyle bir füsûn uyumaz
Bu yakîn oldu mevttten, evvel ki bedenden bu cân birûn uyumaz
Agâh ol sus da asla râci' ol, dâima çeşm-i râci'ûn uyumaz*

Ve diğer mahâlde tecelliyât-ı celâliye sebebiyle müstağrak oldukları kavi ve heybetli bir hâlden bahs buyururlar:

بوئی هیمن آید مرا مانانکه باشد یارمن... بر یاد من میبود می آن با وفا خمار من
کی یاد من رفت از دلش ای در دل و جان منزلش... هر لحظه معجونی کند بگردل پیمان من
کو نعره یابانکی اندر خور سودای من... کو آفتابی یا مهی ماننده انوار من

نظاره کن کز بام او هر لحظهٔ پیکام او... ازروزن دل می رسددر جان آتش خوارمن
امشب درین گفتار هار مزى ازان اسرار ها... در پیش بیداران نهد آن دولت بیدارمن
لاف صالحش چون زخم شرح جمالش چون کنم... کان طوطیان سرپیکشنداز داماین گفتارمن
آن پیل بجنواب ای عجب چون دید هند ستان بشب... لیلادر آمددر طلب در جان مجنون وارمن
صبر از دل من بردهٔ مسن و خرابم کرده... کو علم من کو حلم من کو عقل زیرک سار من
امشب چه باشد قرنها نشانند این نار لظى... من آب کشتم از حیاکن ساکن نشداین نار من

Tercüme

*Bir koku geldi bana, benzer o bûy-i yârime, mey içirdi aşkıma bak sâkî dildâr mı?
Gitmedi zikrim dilden cân u dildir menzili, bir dava tertîb eder her dem dil bimâr mı?
Çeşni-i aşkımda bir nara u yâs nerededir, nerede bir hûrşîd veya mah benzesin envâr mı?
Bak ki bâmenden onun, her lahza peygâmi onun, ravzan-ı dilden gelir tâ cân-ı âteş hâr mı?
Bir işâret var bu sözlerde bu şeb-i esrârdan, aldılar mahrem olanlar devlet-i bidâr mı?
Lâf-ı vaslın şerh-i hüsnün eylemek mümkün müdür, kim o tutulur tutulmaz dâm olan güftâr mı?
Uykusuz o fîl nasıl gördü gece Hindî acep[*]28, geldi Leylâ isteyip bu cân-ı Mecnûn var mı?
Dilden aldın sabrımı mest u harâb ettin beni, ilm-i hilmim nerede noldu akl-ı zîrin sâr mı?
Nârı söndürmez hünerler bu gece bilmem neden, su kesildim ben hayâdan hükmü yok bu nâr mı?*

Diğer bir gazelde buyururlar (k.s)

اگر خواب آیدم امشب سزای ریش خود دینند... بجای مفرش و بالین همه مشت و لکد بین

Tercüme

Bu gece uyku gelirse bulur o lâyığını, tepme yumruk görür o mefreş-i bâlîn yerine

Uyku, vücûd-u râhatından ve âsâyışden ve tertîb-i dimâğdan hâsıl olduğu ve kesret-i mücâhede ve riyâzât sebebiyle bu hâllerin o Hazret'te vukû'u mümkün olmadığı cihetle şüphesiz uykusuzluk husûsunda şân-ı azîmleri var idi ve bu hâlde onlardan kelîmât-ı âliyye sâdir olmuştur. Bu risâle onun zikrine mütehammil olmadığından bu kadarla ihtisâr olundu.

Zât-ı mu'âllayı sıfatları savm ve mücâhede ve açlıkta dahi bir âyet idiler. Onlardan müşâhede olunan mücâhede makdûr-u beşer değil idi. Ve Hazret-i Hak (a.e.) kelâm-ı mucîdinde

²⁸ "Fîl Hindistân'ı rüyâsında görünce mest olur nitekim Mesnevî-i Şerîf'in beşinci cildinde buyurulmuştur. Filden murâd Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimizin rûh-u şerîfleridir. Hindistan'dan murâd dahi âlem-i hakikat olur. Bâlâda ki beyt-i şerîfde ise filin uykusuz olduğu hâlde Hindistân'ı gördüğüne taaccüb buyrulur ya'nî rûh-u mazharları geceleri bî-hâb olup âlem-i hakikatte mest olduğuna işâret buyururlar."

haber verdi ki, (اطعمهم من جوع و آمنهم من خوف) ²⁹ âyet-i kerîmesiyle Hazret-i Resûllah (s.a.v) Efendimiz'in haber verdiği (الجوع طعم الله في الارض يحيى به ابدان الصديقين) Ya'nî “Cû’i Hak, Celle ve Âlâ Hazretleri’nin yeryüzünde taâmıdır. Onunla sâdıkların ebdânı hayât bulur.” Hadîs-i şerîfinin tahkîki hakikat-i Zât Hazretleri’nden keşf ve onların muâmelesinden muâyene olundu. Nitekîm ondan bir şem’ beyân buyururlar:

کی که شب بحر ابات قاب قوسین است... درون دیده بر نور او خمار لقاست
ابیت عندر بی نام آن خراباتست... نشان یطعم یسقینی از پیبر ماست

Tercüme

*O kimse ki gece mi nûş-u Kâb-ı Kavseyin'dir, derûn-i dîde-i pür nûrudur humârlığa
(abîtu enderî) ³⁰ derler o harâbâta, nebîde (یطعم یسقینی) ³¹ oldu cilve nümâ*

Senede bir ay oruç tutmak erkân-ı İslâm'dan olduğu hâlde ehl-i takvâ, üç mâh ve fazla olarak haftada üç gün tutarlar fakat iftâr ederler ve erbainiyette dahi ekl-i taâm ettikleri ekâbirden menkûldür. Lakin açlığı meretebe-i gâyeye isâl buyurmuş olan Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a.), “**Tamâm kırk sene benim midemde taâm uyumadı.**” buyurdıkları mesmûatdır. (k.h.k.a.)

حق علیم است ورسول الله کواه... قوت وقوت من آی از اله
در گذشت اکنون جهل سال تمام... که نکشتم مفتقر من بر طعام
چون ابیت عندر بی حاصل است... نك طعام الله یجانم واصل است

Tercüme

*Hak bilir peygâmberi olsun güvâh, bahş eder hep kuvvet u kuvvetim ilah
Geçti açıklıkla bugün kırk yıl tamâm, olmadım muztar ve muhtâc-ı taâm
Var ebî indi rabbi de sakâm, cânıma vâsıldır Allah'tan taâm*

Nitekîm bir kâmilden menkûldür ki buyurmuştur:

"يا نفس اجتهدى وقومى فانها اخرليلة من عمرك فصامت وصلت وراحت من عمرها اربعين سنة على هذا"
“Ey nefis kalk, mücâhede et; zîrâ ömrünün âhir gecesidir. Ondan sonra sâ'im oldu ve namâz kıldı ve ömrünün kırk senesi böylece geçti.”

²⁹ “Onlara açıklıktan yedirildi, korkudan güven verildi.” (Kureyş, 106:4)

³⁰ “Rabbimin indinde geceledim.”

³¹ “Yet'amu yesgînî (Beni yedirir içirir) “

Evâil sülüklerinde üç gün ve bir hafta ve kırk gün oruç tutup iftâr ederlerdi. Velâkin ramazân-ı şerîfin nihâyetinde iki defa' iftâr buyururlar idi ve bütün ramazân-ı şerifte bâyrâm günü iftâr buyurdıkları bi't-defe'at görülmüştür. Sultân'ul Mahbûbîn Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z) Hazretleri'ne ilk defa' mülâkî olduklarında tamâm altı ay her ikisine ekl u şûrb ve hâcet-i beşeriden bir ihtiyâc vâki' olmamak üzere oturmuşlardı ve iftâr buyurdıkları vakit bir nev'i gidâ ile iktifâ buyururlar idi. Nitekim beyân buyururlar:

نان جو حقا حر امست و فسوس... نفس را تو بیش نه بان سپوس

Tercüme

Hem harâm hem de yazık nân-ı cûy arz etmek, koy o nefsin önüne sâde kepekten ekmek

Ve en çok taâm yedikleri vakit dahi on lokma yemezler ve bir müddet sonra tekrâr midelerini tathîr ederlerdi. Ve buyururlar idi ki: **“Benim sinemde bir ejderhâ vardır ki gıdâya tahammül etmiyor.”** O vakit istifrâğdaki mücâhedeleri, mücâhede-i cûddan ziyâde olup mübârek alınlarından katre katre ter dökülürdü. Ve açlık hakkında buyururlar:

مرغت زخورو هیضه ماندست درین بیضا... بیرون شو ازین بیضه تابار شود پرھا

صفر ای ای صیام ارچه سودای سرافز اید... لیکن زچنین سودا یابند ید بیضا

Tercüme

*Mürg-i cânın taâm derdinden, oldu mahbûs tengenây-ı beden
Beyza-i ten içinden eyle hurûc, pür açıp et semâ-yı câna urûc
Hilt-ı safrâyı oynatınca sıyâm, gerçi serde eder hayâl-i kıyâm
Lakin işte bunun gibi sevdâ, buldurur adama yed-i beyzâ*

Ve bu zikr olunan ahvâlin cümlesi savm-ı zâhirîdir. Terk-i mâsivâ-yı Allah'tan ibâret olan savm-ı bâtın dahi onlara hâsıl olmuş idi. Nitekim ehl-i ma'rifet demişlerdir: “Oruç üç nev'idir. Avâmın orucu, havâssın orucu ve ehassın orucudur. Avâmın orucu, yemeyi içmeyi terk etmektir ve havâssın orucu âzâ ve cevârihi hıfz eylemektir. Ve ehassın orucu Allah'ın gayrını terk etmektir.”

Hânedede tabh u tekellüf olduğu gün ehl-i hâneye gücenirler ve esbâb-ı ağdiye ve tekellüf az olduğu günde beşâset-i azîm buyurup, ashâb-ı hâneye çok iltifât ederek, **“Bugün bu hâne sâhiblerinin alınlarında nûr-u fakri lem'eân ediyor.”** derler ve dâima fakr ile iftihâr eylerler idi. Nitekim Hazret-i Resûl-ü Ekrem (s.a.v) Efendimiz münâcâtlarında buyurdu:

(اللهم احييني مسكيناً و امتني مسكيناً و احشرنى في زمرة المساكين) Ya'nî **“Yâ rabbi beni miskîn olarak yaşat miskîn olarak öldür ve zümre-i mesâkîn içinde haşr eyle.”** Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız ise kâffe-i ömründe O Hazret'e mutâbık buyurdıklarından, fakrda dahi onlara ittibâ' eylerlerdi. Nitekim buyururlar:

طاق و طرب فقر و فنا از کذاف نیست... هر جاکه دود آمد و بی آتشی نبود
کر نیست عشق را سر ما وهوای ما... چون از کذافه اودل و دشتار ما ربود

Tercüme

*Beyhude değil kerr u ferri fakr u fenânın, her nerde duman tütse onun ateşi vardır.
Ger olmasa aşkın sırrımız meyl ü hevâmız, aşkın dil u destâr ile yâ ne işi vardır*

Diğer bir gazelde beyân buyururlar:

کشته شهوت پلید کشته عشق است و پاک... عشق زده خیمه زان سوی پاک و پلید
جمله دل عاشقان خیمه زده کرد فقر... فقر و چو شیخ الشیوخ جمله دلهامرید

Tercüme

*Ölen murdârdır şehvet yüzünden, şehîd-i aşk olandır pâk u ahsen
Çadır kurdu şah-ı aşk sâye saldı, bütün pâk u pelîdi zapta aldı
İhâta eylemiş fakrî gönüller, kurup etrâfına hep hayme yer yer
Mürîd olmuş gönüller fakre güyâ, o bir şeyhü'l-şeyyûh-u hüküm-fermâ*

Diğer bir mahâlde dahi buyururlar:

آتش عشق لا مکان سوخته جسم من... کو هر فقر در میان بر مثل سمندری

Tercüme

Ateş-i aşk lâ-mekân yaktı bu cismi kâmilen, gevher-i fakr örte de benzedi bir semendere

Diğer bir yerde buyururlar:

هر بشری که صاف شد در دو جهان و را دلی... دید غرض که فقر بد بانك الست را بلی

Tercüme ve İzâh

Sâf olan her beşerin iki cihânda bir gönlü vardır. Zîrâ o beşer-i sâf, (الست بریکم) Ya'nî
“Ben sizin rabbiniz değil miyim?” hitâbına belî cevâbı verilmekten garaz fakr olduğunu
gördü.

(İzah) Küdûrât-ı nefsâniyeden pâk olan her beşer, dünyâ ve ukba alâkâtından tecrid ile
fakrî ihtiyâr etmiş olduğundan kendisi ancak bir gönül sâhibi olarak kalmıştır. Zîrâ merbûb
cemi' ahvâlde Rabb'e muhtâc olduğu için belî cevâbından garaz, itirâf-ı iftikâr olduğunu bu

zât-ı pâk bildi. (**والله الغنى وانتم الفقراء سورة محمد صلعم**)³² ve (**يا ايها الناس انتم الفقراء الى الله**)³³ Şeyh Bedreddîn Tebrîzî ki şubede-i kimyâ ve sîmyâda mâhir ve O Hazret'in mürîdi ve âşığı idi. Hîn-i mülâzemetinde ashâbın fakr u fâkasını ve mücâhede ve riyâzâtını görüp onlardan bir tâ'ifeye dedi: **“Eğer Hazret-i Hüdâvendigâr izin verirlerse bir tedbîr edeyim ki ashâba emr-i maişette bir rıfk husûle gelsin ve mülâzimâne bervech fâide müheyyâ olsun. Tâ onunla intiâş eylesinler.”** Ashâbdan bir tâkımı talîmi kimyâ için onun nezdine giderlerdi. Bu manî semi' eşref-i Hüdâvendigâr'a vâsıl oldukda gazabı azîm buyurdular ve kemâl-i hiddetlerinden Bedreddîn'i çağırıp buyurdular: **“Ben ashâbı her ne kadar ki fakre tergîb ediyorum ve metâ'-ı dünyâyı gözlerine hor ve hakîr gösteriyorum. Sen bana muhâlefete gelmişsin ve onların dünyâlarına rehberlik ediyorsun ve gerisin geriye cehenneme çekiyorsun. Bu defa' muafsin. Eğer yine bu bâbdan dem vurur isen başını hevâyâ verirsin.”** Ve âkıbet buyurdıkları gibi oldu. Bir vakit ki selâtîn ve ümerâ bizim esbâb-ı maişetimiz için sîm ve zer gönderdiler ve Hüdâvendigâr'ımızda Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî (k.s.r.) Hazretleri'nin hânesine yollar idi. Ve son zamânlarda dahi Çelebî Hüsâmeddîn (k.s.r.) Hazretleri'nin hânesine irsâl eylerler ve kat'â ehl-i beyt için bir şey alıkoymazlardı. Ancak zarûret-i şedîde hâsıl olup da Hazret-i Sultân Veled (r.a) dahi iltimâs ederse ondan sonra onlara cüz'i bir şey verirlerdi.

Zât Hazretleri'nin sûret-i namâzlarına gelince; dîde-i zâhirî ile müşâhede olunan bu vech idi ki, namâz vakti eriştikde kıbleye müteveccih olurlar ve çehre-i mübârekleri renkten renge girer idi. Nitekim emîrû'l-mü'minin Hazret-i Alî (k.a.v.) Efendimiz'den menkûldür ki (**اذا حضر وقت الصلوة فتزلزل و تلون فقليل له مالك يا امير المؤمنين فيقول قد جاء وقت امانة عرضها الله تعالى على السموات و الارض والجبال فايين ان يحملنها و اشفقن منها و حملها الا نسان فلا أدري أحسن اداء ما حملت املا**) Ya'nî namâz vakti gelince renkten renge girer idi. Zât-ı mu'âllayî sıfatlarına denildi ki: **“Ya Emîrû'l-müminin Hazret'inize ne oldu?”** Buyurdular ki: **“Allah Teâlâ Hazretleri'nin semavât ve arza ve dağlara, arz eylediği emânet vakti geldi ki onlar o emâneti yerine getiremeyecekleri havfıyla onu yüklenmekten ibâ edip def'ini ricâ ettiler ve emâneti insân yüklendi. Bilmem ki tahmil ettiğim bu emâneti ahsen-i sûretle edâ edebilir miyim, yoksa edemez miyim?”**

Namâzda hadsiz istiğrâk ve huşû' ve hesâbsız niyâz ve huzû'a müstağrak olurlar ve bi'l-küllîye sıfât-ı bîçûne muttasıl bulunurlardı. Namâzdan maksûd ise ittisâldir. Nitekim dediler: (**الصلوة اتصال بالله من حيث لا يعلم الظاهر**) Ya'nî **“Salât, zâhirde bilinmeyen bir haşiyetle Allah Teâlâ Hazretleri'ne ittisâldir.”** Ve Hazret-i Resûlallah (s.a.v.) bu namâz hakkında buyururlar ki: (**لا صلوة الا بحضور لقلب**) Ya'nî **“Salat ancak huzûru kalp ile olandır.”** ve kerât-ı muhtelifle ile müşâhede olundu ki evvel aşşâra kıyâm edip, tekbîr alırlar ve tâ evvel subha kadar iki rekat namâzda müstağrak olurlar idi. Ve böylece rükû' ve sücûdda tamâm bir gün, bir gece müstağrak oldukları müşâhade olunurdu. Nitekim buyururlar (k.s.a):

چو نماز شام هر کس بنهد چراغ و خوانی... منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی
چو وضوز اشک سازم بود آتشین نمازم... در مسجدم بسوزد چو بدو رسد اذانی

³² “Ey insânlar siz Allah'a muhtâc fakîrlersiniz.” (Sûre-i Fâtır, 35:15)

³³ “Allah zengindir sizler fakîrsiniz.” (Muhammed, 47:38)

رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضا شد... زقضا رسد هماره بمن و تو امتحانی
عجبا نماز مستان توبکو درست هست آن... که نداند او زمانی نشناسد او مکانی
عجبادور کعت است این عجبا چهارم است این... عجبا چه سوره خواندم چونداشتم زبان
در حق چگونه گویم که نه دست ماندنی دل... دل ودست چون تو بردی بده ای خدا امانی
بخدا خیر ندارم چو نماز میکذارم... که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی

Tercüme

Kurar akşam namâzında çerâg ve sofrayı herkes, benim yârin hayâliyle gam ve nevhâm figânım var

Vuzûyî aşk ile aldım, namâzım ateşin oldu, ezâniyî yakan bir mescid-i ateş feşânım var

Hani o sûy-i kıblem ki namâzım var kazâ olmuş, kazâ nâzil bana daim seninle imtihânım var

Namâzım mest iken bilmem dürüst olmuş mudur dersen, zamân bilmem, mekân bilmem, garîb bir hâl ve şânım var

İkinci rekâtım mı bu acep dördüncü rekât mı? Yâ hangi sûreyi koştum ki lâl olmuş zebânım var

Der Hak söylenir mi hiç, ne el kaldı ne dil kaldı, ilahî dest-ü dil gitti temennâ-yı imânım var

Namâzı kıldığım esnâda ben vallahî fark etmem, tamâm mı rek'atım, hangi imâm-ı şer'i daim var

Bir defa' kış mevsiminde mütemekkin oldukları medresede gece ibtidâsında, medresenin döşeme tahtasına secde etmiş ve mübârek gözlerinden çok yaş dökmüş idiler. Öyle ki burûdeti havadan mübârek yüz ve sakalları buz tutmuş ve sofaya yapışmıştı. Gündüz olunca ashâb, sıcak su getirip rûy-i mübâreklerine döktüler. Nihâyet buzlar eridi. Ve onların namâz-ı bâtînîlerinin esrârına kim muttali' olabilir. Nitekîm beyân buyururlar:

صد گونه نماز است رکوع ست و سجود... آنرا که جمال دوست باشد محراب

Tercüme

Yüz türlü namâz oldu rükû' ile sücûd, ol kimseye ki cemâli dosttur mihrâb

Ve Zât Hazretleri'nin bî-nihâye olan vera' ve takvâları sûretini şerh ve beyân nasıl mümkün olur ki. Onların takvâda azîm bir şânları var idi ve o bâbda kelimât-ı âliyye beyân buyurmuşlardır. Ve hakîkatte ashâb ve ahyârdan sonra, ³⁴ (ان اکر مکم عند الله اتقییکم) âyet-i kerîmesinin daire-i velâyetinde onlara işâret vâki' olmuş idi. Takvânın zâhiri Hak Teâlâ'dan havf sebebiyle mâsivâdan perhîz etmekten ibâret olduğundan (التقوى محافظة آداب الشريعة) Ya'nî takvâ-i âdâb, şerîatın muhâfazasıdır, denilmiştir. Ve takvâ kendisinde huzûz-u nefis olduğu için Hak Celle ve Âlâ Hazretleri'nin harâm ettiği şeylerden ictinâbdan ibâret olduğuna nazaran,

³⁴ "Sizin en üstününüz, en takvâli olanınızdır." (Hucurat, 49:13)

(التقوى حظوظ النفس)³⁵ denilmiştir. Ve takvâ, husûl-u kemâle mâni' olan her şeyden imtinâ' olduğuna göre, (التقوى مجانبة كل مايبعدك عن الله عزو جل) Ya'nî "Takvâ seni Hak Teâlâ Hazretleri'nden teb'îd eden şeylerin kâffesinden mücânebettir." denilmiştir. Tâ ki muktezâ-yı sülûk ve vusûl olan şey o kimseye hâsıl olup ebvâb-ı rızık ona meftûh ola.

روزى بى رنج ميدانى كه چيست... قوت ارواح است و ارزاق نيست

Tercüme

Bilir misin ki nedir dahil-i bî-mezâhimi sen, gıdayı candır o hem de nebînin erzâkı

Nitekîm kelâm-ı mucîd haber verir: (و من يتق الله يجعل له مخرجاً ويرزقه من حيث لا يحتسب) Ya'nî "Kim ki Allah Teâlâ'dan korkup menâhîden ictinâb ederse Allah Teâlâ onu dünyâ ve âhiret mihnetinden ihrâc eder ve ona, hâtırına hutûr ve ma'mûl etmediği rızık ihsân eder."

Takvâda zikr olunan bu makâm sâlik-i muttakînin ibtidâ-yı makâmıdır. Zîrâ takvânın makâm-ı âlâsı, nazar-ı mâsivâllahtan bi'l-küllîye kat' edip, gayr ile meşgûliyeti kendine harâm-ı mahz bilmektir.

Nitekîm Caferi Sâdik (r.a.) Hazretleri'nden menkûldür ki buyurmuşlardır: (التقوى ان لا) Ya'nî "Takvâ, kalbinde Hak Teâlâ Hazretleri'nden gayri bir şey görmemektir." Ve Şeyhü'l Nasr Âbâdî (r.a.) buyurmuşlardır ki: (التقوى ان يتقى العبد عن) Ya'nî "Takvâ, abdin Allah Teâlâ Hazretleri'nin gayrisından ittikâsıdır." Bu zikr olunanın cümlesi Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın zât-ı mukaddeslerine sıfât olmuş ve bu âdâb ile mütehalli bulunmuş olduklarından lâ-cerem kendi muâmelelerinden beyân buyururlar: (b.v.)

بيت

بسوزيد آتش تقوى جهان ماسوى الله را... بزد برقى زالله و بسو زانيد تقوى را

Tercüme

Cihân mâsivâ-yı Hakk'ı yaktı ateş-i takvâ, urub bir berk-i Hak'dan eyledi ihrâk-ı takvâyı

Emr-i takvâda bir mesâbede idiler ki cemi' ömürlerinde Zât Hazretleri'nden dünyânın gam ve şâdîsine dair bir söz ve mesâlihi hakkında bir şey işitmemiş idik. Ve bu hâl meşgûliyet-i bâtna delildir. Nitekîm buyururlar:

³⁵ "Takvâ nefsin hoşlandığı şeylerden çekinmektir."

مثنوی

شہوت دنیا مثال کلخن است... کہ ازو حمام تقوی روشن است
لیک قسم متقی زین تون صفاست... زانکہ درگرمابہ است و در نقاست

Tercüme

*Dünyâda şehvet güyâ ki külhan, hamâm takvâ-yı rüşendir ondan
Ashâb-ı takvâ onda safâda, hamâmda zîrâ tahir ve nakkâde*

[ان الله مع الذين اتقوا و الذين هم محسنون] Ya'nî “Allah Zülcelâl Hazretleri'nin nusreti, menâhîden ittikâ ve halkına şefkatle ihsân edenler içindir.”

Cezabât-ı vasl ve saffet-i vecdlerine gelince böyle küçük risâleler onun aşr-i aşırini takrîre kifâyet edebilecek mertebede değildir. Lakin (القليل يدل على الكثير)³⁶ hükmünce onlara târî olan her bir hâlden bir şem'e beyân etmek vâcib oldu (و العاقل يكفيه الاشارة)³⁷

Allah seni muvaffak eylesin. Ma'lûm ola ki cezbe, ma-al'tevfik bir inâyet-i ezeliyedir ki kabl'el-halık ve istihkâka Hak Celle ve Âlâ Hazretleri ashâb-ı inâyetten bir tâ'ifenin ervâhına refik eyler. Nitekîm ârifin biri buyurur: (الجدبة والتوفيق حسن عناية الحق الى العبد ليس له فيه سبب) (ولامنه له طلب Ya'nî “Cezbe ve tevfik Hakk'ın, kula sebepsiz ve talebsiz hüsn-ü inâyetidir. Binâenaleyh o devlet-i ibtidâdan müsâ'id olunca biraz ciddi cehd, mü'mini makâmâtın âlâsına isal eder.” Nitekîm Nebi (s.a.v.) Efendimiz buyurmuşlardır: (جذبة من جذبات الحق خير من) (علادة الثقلين Ya'nî “Cezabâtı Hak'dan bir cezbe, ins ve cinnin ibâdetinden hayırlıdır.”

Mü'mine her vakit sülûkde bir makâm târî olur ki orada tevkif eder. Hak Celle ve Âlâ Hazretleri kemâl-i lütfundan onu o makâmdan cezabât-ı tevfikiyle selâmete geçirip maksûd ve matlûbuna eriştirir. Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız cezbe-i tevfik-i ezeli refik olmuş olduğundan peyderpey zât-ı şerîflerine fâ'iz olan cezabât ile etvâr-ı sülûkü ubûr buyururlardı. Lâ-cerem vakt-i sülûkte eriştikleri her bir mahal ve makâmda kendilerine münkeşif olan hakâyıkın metninde bir şem' beyân buyururlar: (a.k.)

ببرد عقل ودم را براق عشق معانی... مرا پیرس کجا برد آن طرف که ندانی
بدان رواق رسیدم که ماه و چرخ ندیدم... بدان جهان که جهان هم جداشو دز جهانی
فرو خور دمه و خورشید قطب هفت فلك را... سهیل جان چو بر آید زسوی رکن یمانی

Tercüme

Bırak aşk-ı maânî götürdü akıl ve dili, götürdü bir yana ki o taraf sana pinhân

³⁶ “Az çok şey gösterir.”

³⁷ “Akıllıya işaret yeter.”

*Eriřtim öyle revâka ki görmedim mah u çerh, hem o cihâna cihânlıktan oldu ayrı cihân
Yutardı feleğın kutbunun mah u mührünü, çıkınca rükn-ü Yemen 'den o süheyl-i revân*

Diğeri bir mahâlde dahi bu ma'nâda azîm kavi olan bir hâlin sırrından beyân buyururlar:

“Saâdet tûğânı gelip ittıkamızdan çekti, çadırımızı, köşkümüzü feleğın bâlâsına kurduk. Mısır ikliminin asla rüyâsında böyle görmediğı şükürü hamdolsun ki biz dışımızın dibinde bulduk, dūr-u kamer ömürleri noksan ve kısa ettiğı hâlde o mahbûb-i hakîki devrânımıza bir ömür bahş eyledi.”

Bundan her bir kelime binlerce hakâyıkın miftâhıdır. Eğeri onun şerhine şürû' olunsa tevîl ve maksûd-u gâib olur. Binâenaleyh biz maksûda gelelim ve sultân'ul mahbûbun Sultân Veled (k.s.a) Hazretleri'nin kendi hâlinin sırrından onlara refik olmuş olan inâyet-i ezeliyenin beyânında buyurmuş oldukları hakâyıktan misâl tarîkiyle bahs edelim. Nitekim buyururlar:

بیت

بکمال بود عشقم زازل که آفریدی... نه زمین نه کردون که دعای من شنیدی
نه خوری بدو نه ماهی نه سری بدو کلاهی... که مرا برای عشقت زکرید کان کزیدی

Tercüme

*Kemâlinde idi aşkım ezelden, kimin âferînişde dururken
Zemîn yoktu felek yoktu o demde, duâmı kuş ederdin sen ademde
Ne vardı şems-i tâbânı ne mahî, başı nâ-bûd idi yoktu külâhı
Harîm aşk ki almak için sen, beni seçtin seçilmişler içinden*

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) Efendimiz diğeri bir mahâlde, subh-u ezelde Zât Hazretleri'nin tıynetleriyle tava'um olan inâyet-i azîmenin şerhinde ve sâkî-i bâkînin elinden bir dehân-ı ma'nevi ile tatmış olduğı bir şarâbın halâvetinden beyân buyururlar:

ساقیا بر خاک ما چون جر عها می ریختی... کر نمی جستی جنون ما چرامی ریختی

Tercüme

O dem ki hakkımıza cûra-i zîr eden sâkî, niçin dökerdin emel etmesek cünûnumuzu

Diğeri bir gazelde beyân buyururlar:

بیت

کشید این دل گریبانم بسوی کوی آن یارم... دران کویی که می خوردم گروشد کفش و دستارم

Tercüme

Bu dil tuttu garibânı o yârin semtine çekti, içip o semtte rehin etmiş idim ben keş u destârı

Înâyet-i ezeli Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza hâsıl olmuş ve o, inâyetin kanadı ile enâniyetin hunhar çöllerinden pervâz buyurmuş olduğundan sâlikan-ı tarîkatın irşâdı için o hâlin beyânından ibâret, muhtelifle ile bir şemme' takrîr buyurdular. Bu muhtasar onun cümlesini mütehammil olduğundan icâz tarîkiyle zikr olundu. Ve O Hazret'in sekr ve istiğrâkına gelince; nasıl beyân olunabilir ki. Onların ekser-i kelâmat-ı tayyibâtı hâlet-i sekrde beyâna gelmiştir. Ve bu bir makâmıdır ki ricalallah makâm-ı kurb ve visâle eriştikleri vakit lütf-u visâl ve hüsn-ü likâ-i sübhânînin ziyâdeliğinden şarâb-ı muhabbeti nûş ederek, mest-u likâullah olurlar. Nitekim Nebi (a.s.v.) Efendimiz buyururlar: (ان لله شراباً اعدوه لاو ليائه اذا شر بو) (اسکر وا واذا سکرو طابو اذا طابو صامتو) Ya'nî "Tahkîkan Allah Teâlâ Hazretleri'nin evliyâsı için ihzâr ve tehiyye buyurmuş olduğu bir şarâb vardır. İçtikleri vakit sekran ve sekerân oldukları vakit tayyib, tayyib oldukları vakit sâmet olurlar."

Menkûldür ki Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz, Kâb-ı Kavseyin ev edna kurb-u hâssı ile müşerref olup cemâl ve celâl hazret-i ahadiyeti "celle celâlüh" dîde-i basîretle müşâhede buyurdularında, âyet-i sübhânînin keşfinden ve rumûz-u rabbânînin tahkîkinden sonra Hazret-i Hak azze esmadan biri şarâb ve diğeri sût ile mâlî, nûrdan iki kadeh gelip, ikiden birinin ihtiyârına işâret olundu. Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz, (اخترت اللبن) Ya'nî "Sütü ihtiyâr eyledim" buyurdular. Zîrâ evvel vakit ahkâm-ı kuvvanın şerîat ve istihkâm esâsı evâmîr-i tarîkatın ibtidâsıydı. Câm-ı cihânnümayı şarâb-ı hakîkati ârifler ve âşıklar ve ümmetin havâssı için saklamışlar idi. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr o şarâbın saffetinden kelîmât-ı kesîre buyurmuşlardır. Nitekim beyân buyururlar:

قطعه

ازان شراب که گرجرعه ازو بچکد... زخاک شوره بر وید همان زمان کلزار
شراب لعل که گرنیم شب بر آرد جوش... میان چرخ و زمین پر شود ازو انوار
مراچومست کنی آهنکی تماشاکن... که شیر مست چگونه است در میان شکار

Tercüme

*Şarâb-ı aşkın eğer olsa katresi rîzân, zemîn-i şûrededir hâl zuhûr eder gülzâr
Şarâb-ı aşkın eğer nîm-i şebde cûş etse, miyân-ı çarh ve zemîne saçar bütün envâr
Edince mest beni küll de seyr âhenin et, ki şîr-i mest nasıl eylemekte azim şikâr*

Ve Zât Hazretleri diğerk bir gazellerinde dahi beyân buyururlar: (k.s.a.)

پیش ازان کاندرد جهان باغ و می وانکور بود... از شراب لایزالى جان ماخورد بود
ما ببغداد جهان جان اناالحق می زدیم... پیش ازان کین دارو کیر و نکته منصور بود
پیش ازان کین نفس کل در آب و گل معمار شد... در خرابات حقایق عیش ملمعمور بود

Tercüme

Âlemin bağı, meyi, engûru mevcûd olmadan, lâyezâli bâdesinden cânımız mahmûr idi
Âlem-i cân Bağdad'ın da biz "Ene'l Hak" der idik, nükte-i Mansûr evveliden dahi mezkûr idi
Etmemişken âb u gilde nefis-i küll mi'mârlık, tâ harâbât-ı ezelde ıyşımız ma'mûr idi

Bu gazelin şerhi uzundur, lakin maksûd bu mahâlde buyurdıkları şarâbın sıfâtını beyândır. Ahdînin muhakkiklerinden bulunan Şeyh Muhakkik İbn-i Fârız (n.r.) Hazretleri ahd-i eleste içmiş olduğu şarâb-ı muhabbetin sıfâtından birkaç beyit beyân buyururlar:

شربنا علی ذکر الحیب مدامه... سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

Tercüme

Ândık nigâr-i nûş-u şarâb eyledik müdâm, mest ü mey olduk, âsma daha halk olunmadan

Ve kendilerine hâsıl olan o şarâbın ve sıfât-ı sekrinin beyânında Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız kelîmât-ı âliyye inşâ buyurmuşlardır. Ve bu iki beytinde buyurdıkları işâret-i azîm, ehl-i ma'rifete sermâye-yi tamâmıdır.

ساقى جان خوبرو باده دهد سبو سبو... تا سر و پای گم کند زاهد مرتضای من
ازکف خویش جسته امدرتک خم نشتهام... تا همکی خدا بود حاکم و کد خدای من

Tercüme

Desti desti mey verir sâkî, cân hûbrû, zâhid makbûlüne bî-hûş ve mest olsun diye
Kurtulup oldum kefinden ham dibinde cânışın, hâkimimdir, sâhibimdir kâmilen rabbü'l-muîn

Sâhib-i sekr olan evliyâullah ve kâmilândan emsâl-i kelîmât-ı kesîre menkûldür. Lakin Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın bu hâlde temkîni, cümlesinden ziyâde olduğu için onların kelîmâtı dahi cümlesinden âli ve makâmları da kâffesinden eşreftir. Nitekim Zât Hazretleri buyururlar: (a.z.)

شعر

رندان خرابات بخور دندو بر فتند... مائیم که جاوید بخور دیم و نشتیم

Tercüme

Rindân-ı harâbât yedi içti de gitti, bizler ebediyen yeyip içtik de oturduk

Zât Hazretleri'nden bunun emsâl-i kesîresi menkûldür. Zikr olunan mikdar numûne olarak irâd olundu.

İmdi vaktâki mü'min-i kâmil istiğrâktan meczûb u şarâb-ı visâlden memzûk olup, mest-i cemâl ve celâl olur. Ve vaktâki âlem-i beşeriyetten ibâret olan kendisinin kendiliğine nüzûl eyler. Hâl-i sâbıkın ezvâkından mufâratından nâşî ona aşk ve şevk hâsıl olur; vecd ise aşk ve şevkin galebesinden ibârettir. Nitekîm ârifin biri buyurur: (الوجد انزعاج الروح عن احتمال غلبة الشوق) Ya'nî “**Vecd galebe-i şevk husûlünden nâşî rûhun bî-karâr olmasıdır.**” Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a.) bu sıfâtle mütehalli olmuş ve onların zâhirî mübârekleri bâtınlarına mutâbaat hasebiyle aşk sûretini tutmuş bulunduğundan, şüphesiz aşk ve şevk kademi ile etvâr-ı bî-pâyân hakîkati tayy buyurmuşlardır. Nitekîm beyân buyururlar, visâlin buldukları o etvârın azametinden haber verirler: (k.b.a)

شعر

سر قدس کر دیم و آخر سوی جیحون تاختم... عالمی بر ہم زدیم چست بیون تاختم
اولین منزل یکی دریای پر خون رونمود... در میان موج آن دریای پر خون تا ختم
چون براق عشق عرشی بود زیران ما... کنبدی کردیم و سوی چرخ کردون تاختم
فهم و وهم و عقل انسان جملگی درره بریخت... چونکه ازش حدانسان سخت افزون تاختم
عالم چون را مثال ذرها بر ہم زدیم... تا پیش تخت آن سلطان بیچون تاختم

Tercüme

*Rah-ı aşka girip koştuk nihâyet sû-yi Ceyhûna
Edip alt üst cihâmı, sıçradık süratle bîrûne
Birinci menzile geldik göründü kanlı bir deryâ
O kanlı bahrin emvâcında koştuk gark olup hûne
Burâk aşkına binmiş idik zîrâ ki biz arşın
Hemen bir sıçradık, koştuk o sû-yi çarh-ı gerdûne
Döküldü yolda kaldı fehm ü vehmi akli insân hep
Ki altı hadd-i insâniden ettik say her gûne
Edip zîr ü zibr-i zerrât-ı âsa âlem-i çûni
Koşup gittik nihâyet cânib-i sultânı bîçûne*

Ve diğeri bir gazelde aşk yüzünden müşâhede eyledikleri kesret-i iştiyâkı beyân buyururlar:

شعر

سی سال درپی تو چو مجنون دوپده ام... اندر جزیره کهنه خشک ست ونه تری
غافل بدم ازآنکه تو مجموع هستی... مشغول بود عقل بایمان وکافری
ای دل توکل کونی بیرون زهر دوکون... ای جمله چیزها توواز چیز هابری

Tercüme

*Mecnûn gibi peykde otuz yıl koşar idim, bir boş cezîrede ki ne var huşki ne terî
Gâfil idim ki cümlesi sensin bu varlığın, imân ve küfr eyler idi akl-ı serseri
Ey dil dü kevn hâricisin cümle kevnsin, her şeysin fakat yine her şeyden berî*

Ve diğer bir gazelde beyân buyururlar: (k.s)

شعر

سالکان قدس را محرم شدم... ساکنان قدس را همدم شدم
طارمی دیدم برون ازشش جهت... خاک کشتم فرش آن طارم شدم
هر نفس همراه عزرائیل بود... جان مبادم کراز ودر هم شدم
روبرو بامرک کردم حریها... تاز عید مرک من خرم شدم
خون شدم خوشیده درر کهای عشق... در دوچشم عاشقان شبنم شدم
که چو عیسی جملکی گشتم زبان... گه دلی خاموش چون مریم شدم
آنجه از عیسی و مریم یاوه شد... گر مرا باور کنی ان هم شدم
پیش نشتر های عشق لم یزل... زخم گشتم صدره و مرهم شدم
سست کردم تنک هستی را تمام... تا که بر زین بقا محکم شدم
بانک نای لم یزل بشنو زمن... گر چو پشت چنک اندر خم شدم
رو نمودالله اعلم مرمر... کشته آه و بسی اعلم شدم
اید اکبر شمس تبریزی که بود... عید را قربانی اعظم شدم

Tercüme

*Sâlikân-ı kuds oldu mahremî, sâkinân-ı kuds oldu hemdemim
Kabe gördüm şeş cihetten taşrada, ben ona ferşim benim o târemim
Her nefes hemrâh-ı Azrâil idi, sen beni zannetme ondan derhemim
Ben ölümle yüz yüze cenk eyledim, ıyd-i mevtimden nihâyet hürremim
Kurumuş kanım, ervak-ı aşkta, âşikânın gözlerinde şebnemim*

*Gâh İsa veş dil oldum ser-teser, gâh hâmûşlukta mesel-i Meryem'im
Meryem u İsa ki gayb etti onu, itimâd etki onunla hemdemim
Aşk-ı Hak neşterleri peşinde ben, yarayım hem, hem de dürlü merhemim
Süst ettim kâmilên dâr-ı varlığı, şimdi ben zîn-i bekâda muhkemim
Lemyezel nâyi demin benden işit, gerçi çengin zehri âsayım humum
Rûnumûd oldu bana Hakk'-ı ilîm, küşte-i âhum ve pek çok âlemim
Şems-i Tebrîzî büyük bir ıyddır, ıyd'a bir kurbân-ı kebşi âzimim*

Bu gazelde olan ebyâtın her bir kelimesi, onlara feth ve münkeşif olmuş olan esrâra işârettir. Eğer onun şerhinden bahs olunsa tatvîle müntehî olur. Ona bir asırdan olan azîzin biri bu beyitlerden birisini şerh buyurmuş ve iki tabaka kâğıda yakın bir müsvedde olmuştur. İmdi biz ser-rişte-i kelâma rücû' edelim ve aşkta şerh buyurdıkları esrârdan ve yine aşkta Zât Hazretleri'ne hâsıl olmuş olan makâmâtan bahsedelim:

Ey tâlib-i tahkîk, ma'lûmun olsun ki Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın (r.a.) aşkta bî-hadd ve add-ı şân-ı azîmleri var idi. Ve ibtidâi hâllerinden inkırâz vakitlerine kadar onların aşk ve şevkleri mütezâ'if olurdu. Ve ifrât-ı aşktan kanmak bilmezler ve dâima o hâlin izdiyâdını ârzu eylerlerdi. Nitekîm buyururlar: (k.s.a.)

بیت

ریک ز آب سیر شدمن نشدم زهی زهی... لایق جز کمان من نیست درین جهان زهی

Tercüme

*Kavimler sudan oldu, gitti sirâb, ben teşneyim, âb içinde bî-tâb
Âlemde olan kîrişler ancak, elbette kanmaktır elhak*

Âkîbet o himmet ile makâmât-ı âliye ubûr buyurdular. Nitekîm o hâlin saffetinden beyân buyururlar: (k.s.)

نهادم پای در عشقی که بر عشاق سر باشم... منم فرزند عشق ای جان ولی پیش از پدر باشم

Tercüme

*Kodum bir aşka pâyî ki bütûn uşşâka baş oldum, benim, ferzende-i aşk lakin babamdan evvel
oldum ben*

Ve diğeri bir gazelde bi'l-küllîye mahv-i aşk olduklarını bir ibâre-i mermûz ile nefis-i nefiselerine işâret buyururlar: (b.t.v.)

تمام اوست که فانی شد است آثارش... بدوست کانی اول تمام شد کارش
مرادلی است خراب درره عشق... خراب کرد خراباتی بیک بارش

بکو بعشق بیاگر فتاده میخو اهی... چنان فتاده که خواهی بیا و بردارش

Tercüme

*Kemâlidir ki onun fânî oldu, âsârı ki ân evvel içinde tamâmdır kârı
Tarîk-i aşkta harâbın harâbı gönüm var, harâb etti harâbâtı birden esrârı
Eğer ki düşkün ararsan aşk ile bir gel, dilersen öyle ki gel dâre çek o pür zârî*

Ve yine diğer bir gazelde Zât Hazretleri'nin aşkta ki sebâtlarını beyân buyururlar:

من طربم طرب منم هره زندنوی من... عشق میان عاشقان شیوه کند بر ای من

Tercüme

Ben tarabım, tarab benim zehre nevâ mı meşk eder, etmede âşikân içinde bana aşk şîveler

Ve diğer bir gazelde aşk husûsunda kendilerine zâhir olan bir kavi makâmın saffetinden beyân buyururlar: (r.a.)

شعر

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده... پیغام بر عشق ست زمحراب رسیده

Tercüme

Mehtâb gibi kimdir bu gelen nısf-ı leylde, mihrâbdan erişmedir o peygâmbere-i aşktır

Ve diğer bir gazelde sıfât-ı aşkın beyânında buyururlar: (k.s.s.)

شعر

عشق اندر فضل و علم و دفتر و اوراق نیست
هر چه کفت و کوی خلق آنره عشاق نیست
شاح عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد
این شجر را تکیه بر عرش و ثرای و ساق نیست

Tercüme

*Bu aşkın nisbeti yok fazl u ilme, kütüb u evrâka
Yolu yok, güftü-güyu halkın asla râh-ı uşşâka
Ezelden dalları bîhni ebedde oldu bil aşkın
Değildir müstenid-i aşkın dırahtı arz ile sâke*

Ve irşâd tarîkiyle buyururlar:

جان بقدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی
عشق بر ست ای پسر بادخواست مابقی

Tercüme

*Hoş heves oldu âşıkâ cânını eylemek fedâ
Aşk kanadıdır ey oğul gayrisi hep onun hevâ*

Ve yine buyururlar: (k.s.a.)

عاشق شو و عاشق شو بگذر زحمیری
سلطان بچه آخر تاجند اسیری

Tercüme

*Âşık ol âşık ol elverdi eşeklikten geç
Pâdişâh-zâdesin ahırda esîrlik nenedir*

Ve Zât Hazretleri buyururlar: (b.v.)

عمر که بی عشق رفت هیچ حسابش مکیر
آب حیاتن عشق دردل و جانش پذیر

Tercüme

*Bî-aşk geçen ömrünü hiç katma hesâba
Aşk âb-ı hayâttır dil u cânndan onu ahz et*

Zât Hazretleri'nin bu makâmda pek çok kelâmları bulunduğundan bu kadarla ihtisâr olundu. İmdi evliyâ-yı kâmiline esnâ-yı sülûkte hâdis olan havf ve haşyet ve recâ ve bastın sebebi nedir? Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (r.a.) bu kısımda ne vechle sülûk buyurmuşlar ve nasıl kelâm-ı rûh-u efzâ beyân etmişlerdir. Bu sûretler takrîr olunur. Eğer bir sâil sorar ise ki nass-ı kelâm-ı mecîdde evliyâ hakkında, ³⁸ (الا ان اولياءالله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون) sâdir olduğu hâlde havf ve haşyet evliyâ-yı kümmele ne sebepten lazım gelir?

Allah Teâlâ Hazretleri seni muvaffak eylesin, ma'lûmun olsun ki velâyet mü'mini muhît olan inâyetten bir duvardır. Hücûm-u vesâvesden nefsi emîn edip sırât-ı müstakîm üzerine tevcîh eyler. Ve havfı inhitâtından halâs eder ve hakikat-i havf üç kısım üzerine olup; havf-ı âmm, havf-ı hâs ve havf-ı ehasstır. Havf-ı âmm, kesret-i maasi ve irtikâb-ı kenâhiden ve hitâb ve ikâbdan korkmaktır. Ve havf-ı havâs makâmından inmek ve makâm-ı kurbdan uzak düşmek korkusudur. Ve havf-ı ehass edeb-i nefsin kemâlinden ve ziyâde takribinden nâşîdir. Zîrâ ki

³⁸ "Kesin olarak bilin ki, Allah'ın evliyâsına korku yoktur, onlar mahzûn da olmazlar. (Yunus, 10:62)"

kâmilten makâm-ı kurbiyete vâsıl olduktâ vesâit be-kadr'ül-imbân ortadan kalkar ve azamet ve celâl-i hüviyet-i bîçün ve çegûneyi müşâhede ederler. Hak Celle ve Âlâ Hazretleri'nin kurbiyetinde ki azamet ve heybetten onlara havf ve haşyet gâlib olur. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri buyurur: (انما يخشى الله من عباده العلماء)³⁹ Ve nasıl ki Hazret-i Alî (k.v.r.a.) Efendimiz'in perverdeleri ve cümle meşâyihin muktedâsı ve pîr-i tarîkat, Hasan Basrî (r.a.)'den menkûldür ki havf ve haşyet ona öyle müstevli olmuş idi ki, mu'tekif oturduğu vakitte güya kılıç önünde oturmuş gibi olur idi. Ve gönlünde olan havf ve sûzişden nâşî hiçbir kimse onu güler görmez idi. Zîrâ vesâit-i örtüden ne kadar ziyâde mürtefi olur ise azamette o kadar ziyâde tecelli eyler.

بیت

نزد یکانرا بیش بود حیرانی... کایشان دانند سیاست سلطان

Tercüme

Ehlullaha ziyâdedir hayrânlık, onlar vâkıf, siyâset-i sultâna

Hazret-i Cüneyd buyurur (r.a.): “Hak Teâlâ Hazretleri'nin kulları vardır ki, Cenâb-ı Zülcelâl'den hîn-i haşyetlerinde Hak'tan feza'larından ve onun heybetinden nâşî vuslleri munkatı ve lisânları kelîl ve akılları hafîf olur. Tahkîkan onlar Allah'ı ve âyâtını, âlim olan ukalâ-i fusahâ ve talakâ u ezkiyâdır.”

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.r.a.) mahalli-i kurbiyete vâsıl olmuş bulduklarından onların ekseri kelâmı şerh-i visâle dairdir. Envâr-ı tecelliyâta müstağrak oldukları vakitlerde vücûd-u mübâreklerine hüznün ve havf galib olup o hâl sebebiyle havf ve hüznü mübeyyen kelâm, inşâ buyurur idi. Nitekim buyururlar: (k.s.)

بیت

هر طریبی که در جهان کشت ندیم کهتری... می بر مد ازودلم چون دل توز مقدری

Tercüme

Âlemde en küçük birinin bir meserreti, tevhiş eder beni nicesini sen gınâ eyle

Diğer bir gazelde beyân buyururlar:

اگر دلت بیلامی غمش مفرح نیست... بقین بدان که تودر عشق شاه مختصری
زریخ کنج بترس و زریخ هر کس نی... که خشم حق نبود همچو کینه بشری

Tercüme

*Onun belâ-yı gamıyla ferah değilse dilin, sen emr-i aşkıta muhakkak hakîrsin Şâh'â
Ezâ-yı halkı bırakta azâb-ı Hak'tan kork ki hışmı Hak değil o kîne'-yi beşer-i âsâ*

³⁹ “Şüphesiz âşık kullar, Allah'tan en çok haşyet duyarlar. (Fatır, 35:28)”

Ve diğeri bir gazelde bu hâlin saffetinde ve teslîm ve rızânın beyânında buyururlar:

مجوى شادى چون در غمست ميل نكار... كه در دوپنچه شيرى توای عزيز شكار

Tercüme

Düşünme şâdîyi gamda olunca meyl-i nigâr, ki pençesinde arslanın ey azîz-i şikâr

Ve böylece recâ dahi Mesîh (a.s.)'a mensûb sıfâttan olan bir makâmıdır ki, sâlik-i tarîk-i Hakk'ın levâzım-ı zâtiyesinden olmak icâb eder. Nitekim Şeyh Osmân Hazretleri buyururlar: (الخوف من عدل الله والرجاء من فضله تعالى امامع الخوف) Ya'nî **"Havf Hak Teâlâ Hazretleri'nin adlinden ve recâ fazlındandır."** Velâkin recâ havf ile berâber olmalı. Ol vech ile ki hiçbirisini diğeri üzerine tercih ve tefazzil etmemeli. Nitekim denilmiştir: (لووزن خوف المؤمن ورجؤه بميزان) (تربص لاعتدلا) Ya'nî **"Mü'minin havf ve recâsı mîzân ile vezn olursa birisi diğerdan ziyâde gelmeyip mertebe-i îtidâlde görülür idi."** Ve eğer recâ havf üzerine gâlib olursa emin lazım gelir, nitekim Hak Celle ve Âlâ Hazretleri buyururlar: (ماعرك بربك الكريم) Ya'nî **"Seni mağrûr eden şey nedir ki Rabb'i kerîmine isyân ettin?"** ve eğer havf, recâ üzerine galebe eyler ise yeis, mûcib-i helâk olur. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri buyurur: (انه لايبئس من روح الله الا القوم) (الكافرون) Ya'nî **"Allah Zülcelâl Hazretleri'nin rahmetinden ümîdini kesenler ancak zât-ı şerîfine ve sıfât-ı celîlesine kâfir olanlardır."** (Yusuf 12:87) Binâenaleyh recâ, Hak Teâlâ (a.e) Hazretleri'nin lütf-u rahmetine hüsn-ü zannın ziyâdeliği ve yakînin kemâli ve vüsûkun kavîliğidir. Nitekim Hak celle ve âlâ Hazretleri buyurur: (انالذين امنوا وهاجروا في سبيل الله اولئك ير) (جون رحمة الله) Ya'nî **"Tahkîka o kimseler ki imân edip terk-i diyâr ettiler. Ve Allah yolunda mücâhede eylediler. İşte Allah'ın rahmetini recâ eden onlardır."** (Bakara, 2:218) Ve bu her iki sıfât-ı kâmilde mütesâvi derecede olmak lâzımdır. Meselâ eğer dâima güneş olursa harâret ve yubûsetten hiçbir nebât neşv-ü nemâ bulmaz ve eğer hep yağmur olursa yine böyledir. Velâkin âhir vakitte recâda müstevsik ve inâyet ve rahmet-i Hakk'a mustazhir olmak icâb eder. Nitekim Yahya bin Muâz buyurur: (مستقى الخوف من بحر عدله و مستقى الرجا من بحر فضله وقد سبق) (الفضل العدل قوله تعالى سبقت رحمتى على غضبي) Ya'nî **"Âb-ı havfı içen Hakk'ın bahr-i adlinden içer ve âb-ı recâyı içen bahri fazlından içer."** Ve Hak Celle ve Âlâ Hazretleri'nin sebkât-ı rahmet-i alî, gazab-ı kavî-i şerîfi mûcibince fazlı adlini geçmiştir.

İmdi Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın tecelliyât-ı cemâlden dahi hattı vefîr ve nasîbi kesîr olduğundan ve hüsnü zann-ı mübârekleri Hakk'el-yakîne vâsıl olmuş bulunduğundan bu kısımda dahi kelîmât-ı munbasita ve recâyâ dair hakâyık-ı kesîre ve dakayık-ı vefire beyân buyurmuşlar ve kendi sülûklerinden bir şemme' göstermişlerdir. Her kimin ki seyr-i müstakîm ve gözü görücü ve kulağı işitici olursa bu katreden ma'nâ ve hakâyık deryâlarına dalar. Ve bunun için buyururlar: (k.s.)

عارفان را شمع و شاهد نيست از بيرون خویش
خون انكورى نخورده باده شان هم خون خویش

خون ماہر غم حرام و خون غم برما حلال
هر غمی کوگردما گردیشد در خون خویش
هر زمانم عشق جانی مید هدزا فسون خویش

Tercüme

*Kendisinden ârifin hâric değildir şem' u yâr
Âb-ı engüre ne hâcet kendi hûn-i bâdedir
Hûnumuz gam için harâm bizler için demm-i gam helâl
Devr eden her gam bizi hûninde olmuştur musirr
Nefh-i sûra intizârım yoktur ölmüşler gibi
Aşk her daim füsûnundan bana bir cân verir*

وله رباعی

تادردل من صورت آن دشک پری ست... دل شاد چومن درین همه عالم کیست
والله که بجز شاد نمیتانم زیست... غم می شنوم ولی نمیدانم چیست

Tercüme

*Gönlümde onun sûretidir reşk-i pîri, bir ben gibi dilşâd bu âlemde hâni
Dirlik edemem şâdîlığın gayri ile gam var, duyarım bilmiyorum lakin onu*

Ve böylece diğer bir gazelde beyân buyururlar:

غم راجه زهره باشد تانام ما برد... دستی بزن که از غم و غمخوار فارغیم
مالاف می زینم و توانکارمی کنی... زاقرار هر دو عالم و انکار فارغیم

Tercüme

*Haddi değil ki nâmımız gam ana bizim, el çırp ki şimdi biz gamı, gam-ı havâr-î târikiz
Biz söyleriz ve sen bizim inkârımızdasın, ikrâr her dü-âlemi, inkâr-ı târikiz*

Ve yine buyururlar:

غم مرد و کرپه رفت بقای من و توباد
هر جاکه کرپه ایست کنون خنده می شود

Tercüme

*Gam öldü girye gitti de kaldık seninle ben
Her nerede girye varsa bütün şimdi handede*

Ve diğler bir gazelde bendelerini irşâd için buyururlar: (t.a.)

خورانمت می جان تادکر تو غم نخوری
چه جان غم که زهر شاد مان گرو بیری

Tercüme

*Gamın gide diye verdim sana mey-i cânı,
Düşüp de gamlara her şâd olandan umma meded*

Tecelli-i cemâlden behreyâb oldukları vakit diğler bir makâmıdan buyururlar:

بچند بر همه عالم که جای خنده تراست
که بنده قُدو ابروی نست هر کثر وراست

Tercüme

*Cihâna gül ki senin gülme vaktin olmuştur
Her eğri, doğru kadd u ebruvânına bende*

Ve bu makâmıda kelimât-ı kesîre buyurmuşlar ve hakâyık-ı âliyye şerh eylemişlerdir. (r.a). Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın (k.b.) ehl-i tasavvuf indinde eşrefü'l-kulûb denilen serâir ve zemâire-i şu'ûr ve vukûfları saffete ve mü'min-i kâmile bu makâmın ne vakit hâsıl olduğunun beyânına gelince (**ايدك الله بروح القدس منه**) Ma'lûm olsun ki mü'min derece-i kemâle müteveccih olunca dîde-i basîretle cümle mevcûdâtı ulviye ve süflîye nazar-ı endâz olması ve cemi' hakâyık ve dakâyıka muttali' olması için, ona seyrillahta kâffe-i melekût-u rûhânî ve cismânî küşâde olur. Nitekim Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (r.a.), Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz'in mi'râc-ı şerîflerinden haber verirler.

بيت

چون کرد بر عالم کدر سلطان مازاغ البصر
نقشی بدید آخرکه نقشها عاشق نشد

Tercüme

*Âlemden ettikte güzer sultân-ı mâzâga 'l-basar
Bir nakş-ı diğler gördü ki sâir nakşa bakmadı*

Ondan sonra seyr-i ma-allahta ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîne erişir ve belki hakka'l-yakîne vâsıl olur. Nitekim Hazret-i Ali (k.v.a.) Efendimiz, bu hâlin vasfından ve kendi yakînlerinden beyân buyururlar: (**لو كشف الغطاء ما ازدت يقينا**) “Eğler perde açılrsa idi yakinim ziyâde

olmazdı.” İmdi, sâlik bu derece-i şerîfe urûc etmiş ve âlem-i kebirde nukûş-u kibriyâyı mütâlaa eylemiş bulununca âlem-i sagîr olan insânın zamâirine şu’ûr ve vukûf hâsıl ederse garip değildir. Hâlbuki Hazret-i Hüdâvendigâr’ımız (k.s.a.) nefis-i azîzlerini tathîr buyurmuş ve Subhân-ı Kuddüs’te âkif ve hazâir-i ünste vâkîf ve cülâb-ı işvede müteberri bulunmuş olduklarından nukûş-u nâ-mestûrey-i zemimeyi havâtırdan rûşen ve hüveyda görürler idi. Niteki nefis-i mübâreklerine işâret buyururlar: (r.a.)

بیت

زهی قلم که ترانقش کرد در صورت
که نامه همه را نانبشته می خوانی
دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا
توتر جمان شده سر زبان مرغائی

Tercüme

*O nakş eden seni böyle ne hoş kalemdir ki
Yazılmamışken okursun cihâna nâmesini
Şehinşâhın doğanı avlâdı seni ey dil
O etti kuşdîlinin tercümanı şimdi seni*

Ve Zât Hazretleri diğerk bir gazelde beyân buyururlar:

چنانکه ازرنک رخجوران طیب از علت آکه شد... زرنک روی و چشم تو بدنیت پی برد بینا
بیند حال دین تو بداند قهر وکین تو... زرنکت لیک بوشاند نکر داند ترار سوا
نظر درنامه می دارد ولی بالب نمیخواند... همی داند کزین حامل چه صورت آیدش فردا

Tercüme

*Reng-i rencûrî görünce illeti anlar tabîb, böylece renginden anlar dînin-i bina olan
Hâl-i dîni ve kînini gördükte renginden bilir, setr eder lakin seni etmez o rüsvây-ı cihân
Gözleri mektûbtadır etmez kırâ’at lebleri, o bilir ferdâ bu hâmilden ne sûrettir doğan*

Ve Mesnevî-i Manevî de beyân buyururlar:

این طیبیان بدن دانشورند... بر سقام توز تو واقف ترند
همزنبضت هم زچشمتم زهم زرنک... صدسقم بیند درتو بی درنک
این طیبیان نو آموزند خود... که بدین آیانشان حاجت بود

کاملان ازدور نامت بشنوند... تا بقعر تار وپودت در روند
بلکه پیش از زادن توسالها... دیده باشندت ترا باحالها

Tercüme

*Bu tabîbân-ı bedendir dâna, muttali-i sakim ki senden âlâ
Nabz u çeşmânın ile renginden, sende keşf eyler o emrâz-ı beden
Bunu âmûz-u tabîbâna hemen, dâima lazım olur böyle nişân
Adını duysa uzaktan kâmil, o olur kalbine elbet dâhil
Doğmadan evvel o belki nice sâl, seni görmüştür o hep bâ-ahvâl*

Bu kısımda Zât Hazretleri'nden müşâhede olunan kerâmâtı beyân etmek isterdim. Velâkin mahalli-yi mahsûsunda zikr edileceğinden tekrârından sarf-ı nazar olundu. (Vallah' u'l-âlem)

Aktâba Hâsıl Olan Tevhîd u Makâm-ı İttihâdın Sıfâtı ve Her İkisinin Arasındaki Fark Beyân Olunur

Cenâb-ı Hak seni hakâyık-ı yakîninin gâyesine ve maârifü'l-ilahiyenin nihâyetine vâsıl eylesin. Ma'lûmun olsun ki, zikri geçen bu makâmât-ı ricallah için şedîd ve mahûf olarak büyük makâm ve pek serkeş ve müşkil bir menzildir. Ve hakikat-i tevhîde ehl-i zâhirden hiçbir kimsenin ittîlâ'ı yoktur. Nitekîm Mesnevî-i Şerîf'te buyururlar (k.s.a.):

تالس دریا نشان پا یهاسب... پس نشان پادرون بحرلاست

Tercüme

“Ayakların izi lübb-i deryâya kadardır. Binâenaleyh deryânın içinde ayak izi yoktur”

İzah: Lübb-i deryâdan murâd âlem-i halk, derûn-i bahrden murâdda âlem-i emrdir. Ya'nî bahr-i zât'a vâsıl olup, seyrifillaha gelindikte orada ne nişân ve ne de bu seyre pâyân vardır.

Tevhîdin ma'nâsı bir bilmek ve bir demektir. Nitekîm Hak Celle ve Âlâ Hazretleri buyurur: (ولاتجعل مع الله الها آخر) Ya'nî “Allah Zülcelâl Hazretleri'yle berâber diğer bir ilah ittihâz etmeyiniz.” (İsra, 17:22) Ve ittihâdın ma'nâsı bir olmaktır. Bu makâm, makâm-ı tevhîdden daha âlîdir. Velâkin bir olmaktan maksad kâsır-ı nazar olan bir tâ'ifenin tevehhüm ettikleri hulûl değıldir. Ve Cenâb-ı Hak bundan yücedir ve bu ma'nâda Hazret-i Attâr buyururlar: (r.a)

ایخبا حلول کفر بود و اتحاد هم... این و حدتی است لیک بتکرار آمده

Tercüme

Küfür oldu bu yerde ittihâd ile hulûl, bir vahdettir bu geldi lakin tekrâr

Lakin ittihâddan maksûd olan odur ki, vaktâki sâlik cemi' makâmâtı geçmiş olur ve mücâhedatı ve riyâzât kuvvetiyle nefsinin bakırını iksir-i âzim yapıp ve bilcümle âmâlini hiçe sayıp kâbil-i sıfât-ı ehadiyet olmuş bulunur. Ondandır sonra cemi' irâdât-ı rûhânî ve cismânî, sûrî ve manevî kalkıp, Hakk'ın irâdesine muttasıl ve âkıbet onun sıfatıyla muttasıf olur.

Nitekîm Şeyh Rabbânî Evhadeddîn Kirmânî (r.a) buyurur:

بیت

چندان برو این ره که روئی بر خیزد... ورهست دوئی بره روی بر خیزد
تواو نشوی ولیک اگر جهد کنی... جائی برسی کز توتوئی بر خیزد

Tercüme

*O kadar git ki bu yolda ikilikler kalksın, sâlik ol ki ikilikler var ise geri kalksın
Sen o olmazsın, eğer gayret edersen ammâ erişirsin o yere senliğin olmaz asla*

Ve bu makâm dandır ki hace-i kâinât ve sırr-ı defter-i mevcûdât (s.a.) Hazretleri, (في)
(بسمع و بي يبصر)⁴⁰ mertebesine vâsıl olup, sıfât-ı pâk-ı ehadiyete ittisâl buldukta, Hazret-i Hak
Celle ve Âlâ Hazretleri onların hakkında, (ومار ميت اذر ميت ولكن الله رعى) Ya'nî “**Ey habîb-i
zîşânım attığın vakit sen atmadın velâkin Allah’u Zülcelâl Hazretleri attı.**” Ve (ان الذين)
(يبائعونك انما يبائعون الله يد الله فوق ايديهم) Ya'nî “**Ey Resûl-u Zîşânım, Hudeybiye’de taht-ı
şecerede sana biat edenler Allah Teâlâ Hazretleri’ne biat etmişlerdir. Allah Zülcelâl’i
Hazretleri’nin yed’i tasarrufu onların yed’i tââtı fevkindedir.**” (Fetih, 48:10) ayetleriyle
hitâb buyurmuşlardır ki bu ma’nâyâ işâret-i azîmedir. Ve Sultânü’l-Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî
(k.s.a.) buyurmuştur: “**Otuz yıl vardır ki Hak buyurdu ben onu yaptım, şimdi otuz yıl var
ki ben söylerim Hak onu yapar.**” Zîrâ mabâdî sülûkte henüz onun irâdesi irâde-i Hak’ta
müstehlek değildi. Otuz yıl kendi nefsinin Hakk’ın o evâmiri nevâhisine mutâvaata sevk eyledi
ve otuz yıldan sonra onun irâdesi, irâde-i Hak’ta fânî oldu ve onda Hakk’ın irâdesinden gayri
irâde kalmadı. Ondan ancak Hakk’ın dilediği sâdır olur ve onun dilediği ancak Hakk’ın
buyurduğudur. Meselâ bir kimse denize düşse onun hareketi mevcûd oldukça eli ve ayağı
deryânın hareketi hilâfında çırpınır, tamâmıyla gark olup hiçbir hareket kalmayınca ondan
sonra onun hareketinin hâkimi deryânın hareketidir.

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr bu ma’nâda buyururlar (r.a):

آب دریا مرده را بر سر نهد... و بود زنده زد ریا که رهد
چون بمردی توز اوصاف بشر... بحر اسرار ت نهد بر فرق سر

Tercüme

*Âb-ı deryâ ölüyü yüzde tutar, diri düşse de denize ka’re batar
Kalmasa vasf-ı beşerden âsâr, başına kor seni bahr-i esrâr*

Binâenaleyh eğer bir kâminden bu hâlde bu ma’nâyâ dair bir söz sâdır olursa Hak’tan
sâdır olmuş olur. Zîrâ şecereden böyle ma’nâ zâhir olmuştur. Hak Teâlâ Hazretleri buyurur:
(فلما ايتها نودی من شاطئ اولوادی اولایمن فیالبقعة المباركة من الشجرة ان يا موسى انى انا الله رب العالمین)
Ya'nî “Mûsâ (a.s.) o ateşe gittiği vakit vâdi-yi Eymen tarafından beka’i mübârekede innâb veyâ
avsec ağacından ona nidâ olundu ki, “**Ya Mûsâ ben âlemlerin Rabb’i olan Allah
Zülcelâl’im.**” (Kasas, 28:30)

Ve Hüdâvendigâr’ımız dahi bu ma’nâda buyururlar:

⁴⁰ “Benimle işitir, benimle görür.”

بیت

درخت آتشین دیدم ندا آمد که جانانم
مرامی خواند آن آتش مکر موسی عمرانم
دخلت التیه بالبلوی وذقت المن بالسلوی
چهل سال ست چون موسی بگر داین بیابانم

Tercüme

*Dıraht-ı ateşin gördüm dedi ben işte cânânım
Beni çağırdı ateş galiba Mûsâ-yı Ümrânım
Düşüp Tih'e belâ çektim ve tatdım men u selvâyı
Tamâm, kırk yıl ki Mûsâ meseli divâr-ı beyâbânım*

Ve diğer mahalde buyururlar (k.s.a):

بیت

نوآن نوری که با موسی همی گفت... خدایم من خدایم من خدایم

Tercüme

Sen ol bir nûrsun Mûsâ'ya derdin, Hudâyım ben Hudâyım ben Hudâyım

Bu hitâb ağaçtan sâdır olunca eşref-i mevcûdât u mezâhirin âlâsı olan onlardan zuhûru be-tarîki evlâdır. Nitekîm buyururlar:

حق زشجر گفت منم وان شد مقبول همه... کرز بشر کوید این دور مدار شزعمی

Tercüme

Hak şecerden "ben" dedi makbûl-i âlem oldu bu, ger beşerden söylese körlükten inkâr eyleme

Ve Sultânu'l-ârifin Bâyezîd-i Bistâmî (k.r.a.) Hazretleri'nden menkûldür ki hâlet-i istiğrâkta, (سبحانی ماعظم شانی) ⁴¹ buyururlar idi. Ve kutb-u vakt Şeyh Cüneyd-i Bağdâdi (k.s.a.), (لیس فی جبتی سواالله) ⁴² ve reyhân-i ricallah, vaktî'l-fî-sebîlillah Hüseyin İbn-i Mansûr Hallâc (r.a.), (انا الحق) ⁴³ buyururlar idi. Ve nitekîm bunun emsâlî azîzlerden menkûldür. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.m.) menzili bu makâmın nihâyetinde olup, âlâ-yı derecâta vâsıl olmuş

⁴¹ "Yüce şânımı tenzih ederim."

⁴² "Cübbemin altında Allah'tan başkası yok."

⁴³ "Ene'l Hak-Ben Hakk'ım."

bulduklarından bu sıfât ile mütehalli oldukları her bir vakitte lâ-cerem bu siyâk üzerine söz söylemişlerdir. Şöyle ki:

از شربت الهی و زجام انالحمی... هر يك بقدر خوردند من باخم وقینه

Tercüme

Allah şarâbından hem câm ene'l Hak'tan, sagarla cihân içti ben küpler ile içtim

Ve diğeri bir mahalde buyururlar:

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

Tercüme

Ne hâktanım, ne bâdedenim, ne nârdanım, ne âbdanım

Ve diğeri bir makâmda buyururlar:

من عیسی آن چرخم کزماه کذر کردم... من موسی آن طورم کالله درین ژندااست

Tercüme

Mesihim ben o çerhin ki mâhdan gûzar ettim, kilimim ben, oturun ki Hak bu köhne Kabe'de

Ve diğeri bir yerde buyururlar:

آن چیز شدم کلی کو... بر همه سو کندست

Tercüme

Ben tamâmiyle ol şey oldum ki, cümlesinin ol yemini olmuştur

Ve diğeri bir makâmda buyururlar:

این هیكل آدم است روپوش... ماقبله جمله سجد هائیم

Tercüme

Bu heykel-i âdem oldu perde, biz kiblesiyiz bütûn sücûdun

Ve yine buyururlar:

خانه جسمم چرا سجده گه خلق شد... زانکه بروز و بشب بر در و دیوار اوست

Tercüme

Hâne-i cismim niçin secdegâh-ı halk olur, çünkü onun rûz u şeb her tarafında yâz

Ve diğeri bir yerde buyururlar (k.s.a):

منصور اشارت گو از خلق بدار آمد
از تندئ اسرارم حلاج زند دارم

Tercüme

*İşâret gû olan Mansûr'u tutdu dâra çekti halk
Beni tündî-i esrârım için Hallâc çeker dâra*

Ve kezâ buyururlar:

همه دعا شده ام من زبس دعا کردن... که هر که بیند رویم زمن دعا خواهد

Tercüme

Duâyı cümleye ettim bana duâ yetişir, gören benim yüzümü istiyor duâ benden

Ve bu hâlde buna mümâsil birçok kelâm buyurmuşlardır. Ve onların buyurdukları sırrı hakâyıkın misâli hiçbir kâminden menkûl değildir. Velâkin bilmelidir ki ehl-i tevhîd dâima bu hâl-i ittihâd ile mevsûf olamazlar. Zîrâ Hazret-i Risâlet (s.a.s.) Efendimiz, ⁴⁴ (لی مع الله وقت) buyururlardı. Ve kuvvet-i beşeriye bu bâr-ı sakîle nasıl takat getirebilir? Ve Hüseyin İbn-i Mansûr Hallâc (r.a) bu bârikanın begâyet müştâkı olduğundan dâima bu hâlde kalmak isterdi. Hâlbuki kuvvâ-yı beşeriye tahammül etmez idi. Lâ-cerem vakti münâcâtta Hak Teâlâ Hazretleri'nden harâbı zâhirî ve hedm-i vücûdi taleb eylerdi. Nitekim buyurur: (الهی افنیته) **Ya'nî "Yârabbi nâsûtluğumu lâhûtunda ifnâ eyledim, lâhûtluğunda olan nâsûtluğum hakkı için benim katlime say edenlere rahmet eyle."**

Ve Hâkânî dahi bu ma'nâda olan hakâyıkı iki beyitte begâyet güzel buyurmuştur:

خار یای من منم خودرا زخود فارغ کنم
این دوئی یکسو شودهم من توکردم هم تومن
باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن
تامرا سودای تو خالی نکرد اندیر زمن

Tercüme

*Pâyımın hârı benim, ben çıkayım kendimden
İkilik bir ola ben sen olayım hem sen ben
Kendim olmaksızın arzumla seninle olayım
Tâ ki sevdân ile mâlî ola dâim dil ü ten*

⁴⁴ "Benim öyle bir vaktim olur ki oraya hiçbir mukarreb melek veya peygâmbere giremez."

Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz'in Semâ' Buyurmalarının Sebebi Beyânındadır

Ey âşık-ı sâdık u enîs-i muvâfık, Allah seni dâreyinde muvaffak eylesin. Ma'lûmun olsun ki Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (e.n.a.), ibtidâi hâllerinde peder-i âlîleri Hazret-i Mevlânâ Bahâaddîn (r.a) Efendimiz'in tarîki ve sîretleri üzere ders okutmak ve va'z etmek ve mücâhede ve riyâzat eylemek gibi ahvâl ile meşgûl olurlar ve Hazret-i Risâlet salâvatallah-i aleyhi Efendimiz'den menkûl olan her türlü ibâdet ve riyâzâtı mutâbaat eylerlerdi. Ve hiçbir kâmile müyesser olmayan tecelliyâtı ve makâmâtı onlar sûreti salât ve savm ve riyâzâtta müşâhede buyurmuş idiler. Velâkin asla semâ' etmemişler idi. Hazret-i Mevlânâ Sultânü'l Mahbûbîn Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) Hazretleri'nin ma'sûk ve sultânü'l evliyâ olduğunu ve makâmât-ı mahbûbânın âlâsında makâma sâhib bulunduğunu nazar-ı basîretle görünce, onun âşığı oldu ve o ne emrederse onu ganîmet bilir idi. Binâenaleyh onlar buyurdular ki semâ'a gir ki aradığın semâ'da ziyâde olacaktır.

Semâ'nın halka harâm oluşu onların hevâ-yı nefis ile meşgûl olmalarından nâşîdir. Onlar semâ' edince o hâlet-i mezmûme ve mekrûhe ziyâde olur. Ve hareketleri lehv u batâr sebebidir. Lâ-cerem semâ' böyle tâ'ife üzerine harâm olur. O tâ'ifenin hilâfına olarak tâleb ve âşık-ı Hak olan zümrenin ise semâ'da o hâlet-i aşk ve talebi ziyâde olur ve o vakitte onların nazarına Allah'ın gayrisi görünmez. Binâenaleyh böyle bir zümre üzerine semâ' mubâh olur.

Hazret-i Şemseddîn Tebrîzî Efendimiz'in işâretlerine imtisâlen Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz Hazretleri, semâ' girdiler. İşâret buyurmuş olduklarını hâlet-i semâ'da müşâhede edip muayene ile gördüler. Ve ahir ömürlerine kadar bu siyâk üzere amel edip onu tarîk ve âyin ittihâz eylediler. Ve ekseri meşâyih ve urefâ-i sâhib-i vecdîn semâ' eyledikleri mervîdir. Ve esnâ-yı semâ'da kelîmât-ı âliyye beyân buyurmuşlardır.

Menkûldür ki, bir gün Arâbî'nin biri teceddüdde hûş ve dilgüş âvâz ile bu beyitleri okur idi:

ابیات

كل صبح وكل اشراقی ... تبك عینی بدمع مشتاقی
لسعت حیاة الهوی كبدی ... لاطیب لها ولا راقی
الاحبيب الدی شغفت به ... عنده رقیتی وتریاقی

Tercüme

*Her sabâh her zamân işrâkta, çeşmimi iştiyâk eder ibkâ
Sinemi heya-ı hevâ soktu, rakiye havân u tabîb yoktur ona
Beni meşgûf eden ceybimde, bulunur yalnız bu derde devâ*

Hazret-i seyide'l-evvelin ve'l-ahirin aleyhisalat efzalaha ve mine'l-tahiyyatı ekmeliha, bu beyitleri işittikde kalbi münevverlerinde ki ma'rifet ve muhabbet ve şevk deryâları cûşa gelip, bu beyitleri tekrâr etmesini Arabî'ye işâret buyurdular. Zaten Hazret-i Risâletpenâhileri gâyet şevkten desti mübâreklerini açarak hareket-i anîf eylediler. O vecihle ki riday-ı mübârekleri üzerlerinden düştü.

İbâhat-ı semâ'nın beyânına dair ehlullah pek çok risâleler tasnif etmişler ve ehl-i tahkîk onu müsellemler ve câiz tutmuşlardır. Âvâz, gınâ aşıklara ondan dolayı hoş gelir ki bezm-i eleste rûhânî olan hoş sadâlar ile ünsiyet etmiş ve onun safâ-yı istimâî ile perverde olmuş idiler. Bugün ki âlem-i nefis u kudûreti vücutta giriftâr ve o âlemi rûhânîyeden devr olmuşlardır. O latîf ve hoş sadâlardan bir şemme, gûş-i hûşne vâsıl olunca dil mahzûn, gâyet şevkten ıztırâb ve cûşe gelir. Ve teni bi'l-mutâbaa harekete getirir. Semâ'da muhakkiklerden sâdır olan harekâtın kâffesi bir nokta ve hakîkate işârettir.

Nitekîm çarh urmak ya'nî dönmek tevhîde işârettir. Bu da ârifân-ı muvahhidin makâmıdır ki o hâlde mahbûb ve matlûb-u hakîkiyi cümle cihetlerde görürler. Ve döndükleri her tarafta onun feyzinden behre bulurlar. Sıçramak ve ayak vurmak iki veche işârettir. Evvelkisi gâyet şevkten nâşî âlem-i ulviye ittisâldir ve ayak vurmak sâlikin o hâlde nefisini kendisine musahhar eyleyip mâsivâyı pâ-yi himmetinde pest etmesine işârettir. Ve el açmak birkaç veche işârettir, evvelkisi husûl-ü şerîfe visâl meserretinden ve derece-i kemâle teveccühtendir. İkincisi nefis-i emmâre üzerine zaferdir ki cihâd-ı ekber ondan ibârettir.

Ve semâ' içinde bir azîzi kucaklayıp semâ' etmek bir vakitte vâki' olur ki kendisi bi'l-küllîye kendiliğinden müstehlek olup, vakt-i afâkta o cem'iyetin arasında her kimin âyîne-i derûninde kendisini safâ-yı tamâm ile müşâhede eyler veyahut kendi cemâlinin hayâli hangi azîz ile aşkbâzlık ederse o azîzi kucaklar ve herkesi semâ'a çekmek ve harekete teşvik etmek ehl-i sahv makâmıdır ki, feyzi bilcümle huzzârın kulûbuna saçarlar. Ve rahmeti kâffeye âmm kılarlar. Namâzda olduğu gibi mahbûba kıyâm ve rûkû ve sücud ile ibâdet olunmak için semâ'da tevâzu u secde etmek, makâm-ı ubûdiyetten ibârettir. Ve bundan başka her kimin derûnunda sıfât-ı Hak'tan bir sıfâtı kendilerinin seyr-i nisbetiyle müşâhede ederlerse o sıfâta secde ederler. Bu ma'nâ uzundur, tâlib bu makâma vâsıl olmadıkça o hâlin keyfiyetini ve letâfetini kelâm ile tasavvur etmek mümkün değildir. (من لم يذت لم يعرف) "Tatmayan bilmez."

بيت

پر سیدیکی که عاشقی چیست... کفتم که چومن شوی بدانی

Tercüme

Biri sordu ki nedir âşıklık, ben dedim, ben gibi ol ki bilesin

Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (r.a.) hakâyık-ı semâ' arasında kelimât-ı âliyye inşâ buyurmuşlardır. Her kim onun mütâlaasına müdâvemet eyler ise elbette onun âyîne-i zamîri münevver olur ve onun sırr-ı hakîkatine vukûf peydâ eder ve semâ' hakkında buyururlar:

بیت

بس غذای عاشقان آمد سماع... که در او باشد خیال اجتماع

Tercüme

Âşıkâna bir gıda oldu semâ', çünkü onda var hayâl-i ictima'

Terviz ve taltifin izdiyâdı için ashâbımıza semâ' içinde midenin boş olması şarttır. Nitekîm Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız buyururlar:

بیت

ای مرد سماع معده را خالی دار... زیرا چوتھیست نی کندناله وزار
چون پر کردی شکم زلوت بسیار... خالی مالی مانی زدلیبر و بوس وکنار

Tercüme

*Ey ehl-i semâ' mideni hâlî tut, zîrâ boş olunca ney eder nâle ve zâr
Bir olsa eğer taâm ile miden çok, âğûş ki hiç gelir mi dildâr-ı nigâr*

Hareket ve sükûn ehl-i semâ', batar ve hızla değil cidde mebnîdir. Nitekîm buyururlar:

یار در آخر زمان کرد طرب سازی... باطن اوجد حد ظاهر اوبازی

Tercüme

Yar sonunda bize etti tarabsâzlık, bâtını ciddî, fakat mel'abedir zâhirî

Eğer bir şahıs taklîd yüzünden envâr-ı semâ' münkir olursa ayıp sayma. (لکم دینکم ولی)
45 âyet-i kerîmesini oku belki onda bu vakâyı temyîze o mezâk-ı sahîh mevcûd olmamış
olur. (المؤمن کیس ممیز فطن) Ya'nî "Mü'min zeki ve temyîz sâhibi ve fatîn olur." Ve Hazret-i
Hüdâvendigâr'ımız buyururlar:

سماع آرام جان زندکانست... کسی داندکه اوراجان جانست

Tercüme

Hây olan kimselere râhat-ı cândır semâ' cânın cânı olan kimse bilir bu hâlî

⁴⁵ "Sizin dininiz size." (Kafirun, 109:6)

Hüdâvendigâr'ımız (k.s.) Efendimiz Hazretleri'nin Niçin Şiir ile Meşgûl Oldukları, Kelâmları Baştanbaşa Sırr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olduğu Hâlde Ne Sebepten Şiir ile Tekellüm Buyurdıkları Beyân Olunur

Allah Teâlâ Hazretleri sana dâreyinde ikrâm eylesin. Ma'lûmun olsun ki Hazret-i Hüdâvendigâr *Fîh-i Mâfih* nâmında ki kitâb-ı âlîlerinde kendi zebân-ı mübârekleriyle temhîd-i özü husûsunda bu mukaddemâtı beyân buyurmuşlardır ki:

“Benim bir huyum vardır ki benden hiçbir kimsenin gönlü kırıldığını istemem. Bir tâkım kimseler semâ' esnâsında kendilerini bana çarparlar veya onun bazıları da onları men' ederler. O bana hoş gelmez. Ve yüz defa' demişimdir ki benim için kimseye bir şey söylemeyiniz. Ben ondan râzıyım, o benden râzı. Bu hadde kadar gözetirim ki benim huzûruma gelen dostların melûl olmalarından korkarak onunla meşgûl olsunlar diye şiir söylerim. O kadar terk eylediğim hâlde yine şiir söylemek icâb eder.”

Nitekîm buyururlar:

من کجا شعر از کجا لیکن بمن درمیدمد
آن یکی ترکی که آید کویدم هی! کیمنسن
ترک کی تاجیک کی رومی کی زنکی کی
مالک الملکی که داند موبو سرو علن

Tercüme

*Nerdeyim ben nerde şiir amma gelip Türk'ün biri
Şivey-i Türkânesiyle der bana “hey kimsin”
Türk kim, Tâcîk kim, Rûmî kim, Zengî kim
Mâlîki 'l-mülke nümâyândır bütûn sırr u a 'len*

“Yoksa şiir nerede ben nerede ve vallaha ki ben şiirden bîzârım ve benim indimde şiirden beter bir iş yoktur. Benim şiir söylemem ona benzer ki bir kimse misâfirin ârzûsuna tebaan elini işkembeye sokup yıkar. Mâdem ki misâfir işkembe iştihâ eylemiştir. Lâzımdır.”

Nitekîm buyururlar:

بیت

ازکاسه استار کان وزخوان کردون فارغم
بهر کدا رویان بسی من کاسها لیسیده ام

Tercüme

*Ben kâse-i necmle kurdun sofrasından fâriğim
Lakin kudâruklar için pek çok sıyırdım kâseler*

“Hadd-i zâtında bir adam falân şehirde halka hangi metâ’ lâzım olduğuna ve ne gibi metâ’ satın alındığına bakıp o dahi velev en aşağı metâ’lardan olsa bile hemen iştirâk ederek onu satar. Ben, nezdime, fâzıllar, muhakkikler, âkiller ve devr-i endişler gelsinler diye tahsîller ettim ve ulûmda zahmetler çektim. Hak Teâlâ Hazretleri ise böyle murâd eyledi. Bütün o ulemâyı burada cem’ etti. Ve o meşakkatleri bu işle meşgûl olmama münhasır kıldı.

Ne yapabilirim, bizim vilâyetimizde kavmimiz indinde şairlikten daha ayıp bir iş yok idi. Eğer biz dahi kendi memleketimizde kalmış olsa idik onların tabî’atlarına muvâfık olarak yaşar idik. Ve ders okutmak ve kitâblar telîf etmek ve va’z ve tezkîr etmek gibi onların istediklerine sa’y eyler idik. Meselâ tabîb hastanın başı ucuna gidip hastayı işrebe tenâvülünden müteneffir ve fekâ’, ya’nî arpadan ma’mûl şerbet arzu eder bir hâlde buldukda hastanın içip şifâyâb olması için tabîb o bahâne ile adûyeyi bu nev’i şarâb-ı muhtevi bir kadehe tertîb eyler.”

Hazret-i Hüdâvendigâr’ımızın kelâmı eğerçi zâhirde şiiirdir velâkin baştanbaşa tevhid ve tefsîr-i Kur’ân ve ahâdîs ve ahbârın sırrı ve hakâyık u maâni u âsârın içidir. Ve râh-ı tarîkâta sâlik olanların mürşidi ve harem-i hakikat-i nâsklerinin mûnisi olup, sâliklerin mecmû-u sülûkleri onun zamîrinde mündericidir. Nitekîm Hüdâvendigâr’ımız lisân-ı mübârekleriyle buyurdular ki, “**Bizden sonra Mesnevî şeyhlik eder ve tâliblere mürşid ve onların sâik ve sâbıkı olur.**” Hakîkaten buyurmuş oldukları işâret bu vakitte zuhûra gelmededir. Velâkin bir adamın cânı cümleden mücerred ve muvahhid olmadıkça Mevlânâ (a.z.) Hazretleri’nin Mesnevî-i Şerîf’lerinden bir koku ve onların saffetinden bir şem’e alamaz. Ve onu kendi aklıyla kıyâs eden kimse Mesnevî değil meşnevi (ya’nî dinlenemez) eder. Hâlbuki Hazret-i Hüdâvendigâr’ımız (k.s.) cemi’ meşâyihin hakâyıkını ve cümle âlimlerin maksûdunu Mesnevî-i Şerîf’in her bir beytinde beyân buyurmak murâd etmişlerdir. Nitekîm buyurdular (k.s.):

خواهم كه كفك خونين ازديك جان بر آرم
كفتار دو جهانرا ازيك دهان بر آدم

Tercüme

Çıkarmak isterim kânlı köpükler zarf-ı cânımdan
İki âlem kelâmın bir dühnden eyleyim ızhâr

Ve Hazret-i Sultânu'l-Mahbûbîn Sultân Veled (b.v.), evliyâ ile mütekellimîn sâirenin şiiirleri arasındaki farkın beyânında buyurdular ki:

“Şiir, evliyâullaha bilcümle tefsîr ve esrâr-ı Kur’ân’dır. Zîrâ onlar kendilerinden yok olup Hudâ ile kâim olmuşlardır. Onların hareket ve sükûnu Hak’tandır. Çünkü (قلب المؤمن بين الاصبعين من اصابع الرحمن يقلبها كيف يشاء) Ya’nî “Mü’minin kalbi, âsâb’i Rahmân’dan iki esba’ arasındadır. Onu dilediği gibi taklîb eyler.” Şairânın şiiiri ise onun hilâfına olarak fikr ve hayâlinden söylenmiştir ve onların garazları ızhâr-ı fazl ve hodnümâlıktır. Bu tâ’ife şiiirlerini dahi kendi şiiirleri gibi zannederler. Bilmezler ki hakîkatte onların fiil ve kavilleri Hâlik’tandır. Ve mahlûkatın onda müdahli yoktur. Zîrâ onların şiiiri hodnümâlık değil hudânümâlıktır. Bu iki nev’i şiiirin misâli öyledir ki rüzgâr gülşen tarafından geldikte gülşen kokusu ve külhandan gelince fenâ bir koku getirir. Maahazâ rüzgâr bir vakit güzergâh-ı muhtelifedir. Her kimin meşâmmı sahîh ise bu iki nev’i şiiiri tefrîk edebilir. Meselâ sarımsak yemiş olan bir kimse meşk lafzını söylese de meşâmma sarımsak kokusu getirir ve dimâğlara bu koku aks eder. Onun hilâfına olarak eğer ağızda misk var ise sarımsak demiş olsa da dimâğlar bütün meşk kokusundan mu’attar olur.”

Nitekîm Hazret-i Sultânu'l-Ma’sûkîn vel Mahbûbîn Sultân Veled (k.s.) buyururlar:

بيت

شعر عاشق بود همه تفسير... شعر شاعر بود همه تفاسير
شعر عاشق زحيرت و مستى ست... شعر شاعر نتيجه هستى ست
كفت در همچو شان بيچون... شاعرا يتبعهم الغاؤون

Tercüme

Âşığın şiiiridir bütün tefsîr, şairin şiiiridir bütün tefsîr
Âşığın şiiiri hayret ızhârı, şairin şiiiri varlık âsârı
Dedi onlar için Hak biçûn, شاعرا يتبعهم الغاؤون⁴⁶

⁴⁶ “Şaire ancak azgınlar uyar” (Şuara 26:224)

Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.) kelâm-ı âlîleri, böylece sırr-ı tevhîd ve baştanbaşa lübb-i tahkîk olduğu hâlde Zât Hazretleri dâima o hâlden beri olmak isterler ve sükûtu temenni eylerler idi. Niteki buyurlar: (r.a.)

کی باشد ای گفت زبان من از تو مستغنی شده
با آفتاب معرفت در سایه آمده
خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Tercüme

*Ey söz acep hangi zamân ben senden istiğnâ bulup
Âsûde kalsam ma'rifet şemsinde zıll-i şâhda
Yâ Rab beni kable'l-ecel ilim u amelden fâriğ et
Bilhassa mantıktan ki hep devrân eder efvâhda*

Ve diğêr mevzu'da kelâmıdır; yâ misâllerinin hâl-i şerîflerine nisbeten hicâb olduğunun beyânında böylece takrîr buyurlar: (r.a.)

بیت

پرده است بر احوال من این گفتن و این قال من
ای تنك كلزار ضميراز فکرت چون خارمن
یارب بغير این زبان جانی زبانی ده روان
در قطع و وصل و حدتن تا بکسلد زنا رمن
روزی برون آرم زخود فارغ شوم از نیک و پد
کویم صفات آن صمد بی نطق در انبار من

Tercüme

*Bir perdedir ahvâlîme bu, söylemek bu sözleri
Bir hâre benzer fikr-i ten ey ayb-ı gülzâr-ı zamîr
Yâ Rab bu dilden başka bir kutlu dil ver cânıma
Tâ kat' u vasl u hiddetinde ola zünnârım kesîr
Bir gün şu kendimden çıkıp nîk u bedî terk eyleyim
Hakk'ın sıfâtın söyleyim bu tende bî-nutk-u cehîr*

Ve yine buyururlar (r.a.)

بشتن دست از گفتن طهارت کردم از منطق
حوادث چون پیایی شد و ضوی توبه بشکستم

Tercüme

*Kelâmdan dest şu olmakla mantıktan temizlendim
Hadesler geldi peyderpey vezuy-u tevbeyi bozdum*

Nihâyet Sülûk Hangisidir ve Sülûkun Nihâyeti Olmakla Berâber Tarîk-i Hakîkatin, Sâlik-i Câhidi İçin Kemâl Hangi Makâmdadır? Bu Husûslar Takrîr ve Beyân Olunur

Ey tâlib-i tahkîki kemâl, ayn-ı kemâl mülâhaza-i zâtından külliyyen zail olmasın. Ma'lûmun olsun ki Cenâb-ı Rabbü'l-İzzet sâlike inâyetini refik eyledikte, intihâ-yı sülûk olan seyrifillahtan sonra ibtidâ-i makâmât-ı enbiyâ olan âlem-i mahv ve ittihâddan âlem-i sahv ve isbâta eriştirip; cemi' ibâdın zamân-ı halî ve akdini ona tefvîz eyler. Ve yeryüzünde onu kendi niyâbetiyle kâim kılar. Ve tadrîc ile nokta-i kutba vâsıl eder.

Arş-ı âlâdan nâzil olan ilk feyz onun kalbine nüzûl eyler ve ondan sonra onun sağ ve solunda ki vüzerâyâ ve ondan sonra el-âkreb fe'l-âkreb kâidesi üzere cümle ehl-i âlem onun vücûdundan feyz u behre bulurlar. Ve onun derûn-i mübâreklerinden iktisâb-ı kemâlât eylerler. Ve âlem asla kutbun vücûdundan hâlî kalmayacaktır. Nasıl kalsın ki âlemin imâd-ı rengi onun vücûdudur. Ve âlem onun ile kâimdir. Vaktâki birisi âlem-i fânîden âlem-i bâkiye rihlet buyurur, el-yevm el-kıyâme, onun nokta-i vücûdunun karîbinde olan diğeri birini o makâma kâim kılarlar. Velâkin onlardan bazıları kendini ehl-i tahkîkten olarak ızhâr eder ve bazıları olur ki hiçbir kimsenin ona ittîlâ-ı vukûfu olmaz. Vaktâki Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.) bu makâmda mütecelli olup kendi vaktinin kutbu olmuş idi. Lâ-cerem o asırda bilcümle meşâyih ve ulemâ-i hükemâ ve ümarânın medârı, zât-ı mübârekleri idi. Bu takrîri tasdîkan buyururlar (b.v.a.):

بیت

ستاره ایست خدارا که بر زمین کردد... که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود
بسا سحرکه در آید بصو معه مؤمن... که من ستاره سعدم بجوز من مقصود
ستاره ام که من اندر زمین ویر چرخم... بصد مقامم یابند چون خیال حدود

Tercüme

*Hakk'ın sitâresi vardır ki yerde devr eyler, onun hevâsına düşmüş güneşle çarh-ı kebûd
Nice sahra ki gelir mü'min su ma'ye, benim sitâre-i sa'd, iste bendedir maksûd
Sitâreyim ki zemînde ve âsumânda, beni, nice makâmda bulurlar hayâl gibi mevcûd*

Ve diğeri bir gazelde buyururlar (r.a.)

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم... چندانکه سیلی میزند آن می نیفتداز سرم
شاه کله دوز ابد فرق من از فرق خود... شب پوش عشق خود نهد پاینده باشم لا جرم

Tercüme

*Dilberim başıma giydirdi bir altından tâc, o kadar sille urur düşmez o baştan asla
Ebedin şâh-ı külâh-ı devri başından çıkarıp giydirdi aşk-ı külâhın bulurum bende bekâ*

Kâmil bu derece-i şerîfe vâsıl olup bilcümle vücûdu kendi zâtının tufeyli buldukta, makâm u şânından ehl-i âlemi haberdâr etmek ve azametini cümleye âşikâr eylemek, ona vâcib olur. Nitekim Hazret-i Risâletpenâh (s.a.v) Efendimiz'den menkûldür ki, (**كنت نبياً و آدم بين الماء) (والطين)** Ya'nî "**Ben nebi idim hâlbûki Âdem mâ ile tîn beyninde idi.**" ve Şâh-ı Nübüvvet'in şükûfesi olan Ca'fer-i Sâdık (r.a.)'dan böylece mervîdir ki, ara sıra nefs-i mübâreklerini tezkiye buyururlar ve halk nezdinde makâmlarının vakârını ızhâr ederler ve hulefâ ve mülûkun hiçbirisine iltifât buyurmazlar idi. Âkıbet bir kimse onlardan sual etti ki: "**Ey İmâm'ül-mü'minin, zühd ve takvâ ve ilim ve amelden bütün hünere mâliksin ve senden bir haslet fevt olmamıştır. Ancak mütekebbirsin.**" Buyurdu ki, "**Ben mütekebbir değilim lakin bende kibriyâlık vardır, vaktâki ben kibrimden tecerrüd ettim, onun kibriyâsı gelip kibrimin yerine oturdu ve şimdi kibr demini o sürer ve ben arada yokum.**"

Ve Sultân'ul-Ârifin Bâyezîdi Bistâmî (k.r.a.)'den menkûldür ki buyurmuştur: "**Beni gören rakam-ı şekâvetten emin oldu.**" ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız buyururlar:

بیت

بمن نکر که بجز من بھر که درنکری
یقین بود که ز نور خدای بی خبری

Tercüme

*Benim gayrim olan her kimseye atf-ı nazar etsen
Muhakkaktır ki envâr-ı Hudâ'dan bî-habersin sen*

Ve diğêr bir gazelde buyururlar:

بمن نکر بدو رخسار زغفرانی من... بگونه گونه علامات آن جهانی من

Tercüme

Nâgâh kıl iki ruhsâr-ı zağferânıma, benim o âleme mensûbluğum nişânesine

Ve diğ̈er bir mahâlde buyururlar.

آنچه می آرد زوصف این زبان اندر دهن
بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن
خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است
و انکھان ازدست که ازساقیان ذوالمنن
کربر اندادذ زرویت باد دولت پرده
از حیاگل آب کردد نه چمن ماند نه من
صورت صنعی توآمد ساعتی در بتکده
گه شمن بت می شد آن دم کاه بت می شد شمن

Tercüme

*Bu lisânın vasfından ağızımda irâd ettiğ̈in
Söylesem ölmüş mürîde eyler o ref-i kefen
Lakin içmiştir mürîdim âb-ı hayvân olmaz o
Kim içirmiştir o âbı? Sâkiyân-ı zül'minen
Ger yüzünden kaldırırca bâd-ı devlet perdeyi
Su olur toprak hayâdan ne çimen kalır ne ben
Geldi ki dem sûreti bir sına'inin büthâneye
Gâh büt oldu bütperest bazen de büt oldu şems*

Ve diğ̈er gazelde bu hâle ve mürîdân ve müttekidân hakkında inâyet ve taalluka dâir buyururlar:

بیت

نیم زکار توفارغ همیشه درکارم... که لحظه لحظه ترامن عزیز تر دارم
بذات پاک من و آفتاب سلطنتم... که من ترانه گذارم بلطف بردارم
رخ تراز شعاعات خویش نوردهم... سر ترابده انگشت مغفرت خارم

Tercüme

*Senin işinden üşenmem hemîşe meşgûlüm, güher fe'sanın için lahza lahza uğraşırım
O mühr-ü saltanatımla ve zât-i pâkimle, bırakmam öylesine lütf ile tutup taşırım
Şuâ'-ı zâtım ile eylerim yüzün pür nûr, onunla mağfîret-i engüşünün başın kaşırım*

Ve diğ̈er bir gazelde kendi asırlarında mecmû' vücûdun O Hazret'ten behre ve kemâl bulduklarının ve inâyet-i Zülcelâl ile onlara dünyâ ve ehl-i dünyâdan hiçbir şeye ihtiyâc olmadığını beyânında buyururlar:

بیت

کاری ندارد این جهان تا چند گل کاری کنم
حاجت ندارد یار من تا کی منش یاری کنم
چون سر شکسته نیستم سررا چرا بندم بگو
چون من طبیب عالمم بھرچه بمیاری کنم

Tercüme

*Yok, bu cihânın bir işi lâzımdır gel kârlık
Yok, ihtiyâcı yârimin ki eyleyim ben yârlık
Başımda yoktur illetim niçin onu ben bağlayım
Çünkü tabîb-i âleme lâyık mıdır bimârlık*

Evliyâ-yı Kâminden Kerâmâtın Niçin Sâdır Olduğu ve Onun Şerh ve Tafsîli ve Mu'cizât ile Kerâmât Arasında Ne Fark Bulunduğu Beyân Olunur

Ma'lûm olsun ki mu'cizât-ı ef'âl u sünen, enbiyâ aleyhisselâmdandır ve kerâmât ise evliyâ (r.a.e.) hazarâtının âsârındandır. Her ikisi arasında ki fark odur ki kerâmât-ı envâr, bevâtın-ı evliyânın sıfâtıdır. Ve mu'cizât ise bir şeyin ademden ihrâcî ve âyânın taklîbidir. Nitekim ehl-i ma'rifetten bazıları buyurmuşlardır: (كرامة الولي هو قوة فعل و كصاية مؤنة يقوم لهم) Ya'nî “Velinin kerâmeti onlar için Hak Celle ve Âlâ Hazretleri'nin havârık-ı âdâttan kâim kıldığı kuvvet-i fiil ve kifâyet-i muinetten ibârettir. Ve nebinin mu'cizesi ise taklîb-i âyân sûretiyle bir şeyin ademden sâha-i vücûda ihrâcîdır.” Ve ehli kelâm demişlerdir: (للاولياء) Ya'nî (كرامات وللانبياء معجزات بالمعجزات بالدعوى لانها حجة والكرامات بغير دعوى لانها اجابة دعوة) “Kerâmât evliyâyâ ve mu'cizât enbiyâyâ mahsûsdur. Mu'cizât davaya mukârin olur zîrâ hüccettir ve kerâmât davaya mukârin olmaz; zîrâ icâba da'vettir.”

Şimdi Hakk'a teveccüh mülke husûl buldukta kâmillerden kerâmâtın ne sebepten nâşî sâdır olduğu tafsîl olunur:

Ma'lûm ola ki cins-i kerâmât ef'âl-i mübtediyâttandır. Velâkin kâmilen sebîl-i hakikat ve şâribân-ı selsebîl tarikat-ı izhâr-ı kerâmâtdan ihtirâz ve ictinâbı vâcib bilirlir. Ve belki onunla meşgûliyeti ayn-ı hicâbdan add ederler. Nitekim menkûldür ki bir kimse Şeyh'ül-Tavaif Cüneyd (r.a.) Hazretleri'nin huzûrunda nakl eyledi ki, “Falân azîz Şat nehri üzerine seccâdesini yayıp namâz kılar ve havada uçar.” Ve buna mûmâsil sözler söyledi. Şeyh buyurdu: “Teessüf olunur ki o oyuncakla meşgûl olmuş ve bu mikdâr ile iktifâ eylemiş ve kendi hâline kanâat etmiştir.” Ve onu çağırıp irşâd eyledi ve bu hâlden geçirdi.

Velâkin Hudâ cuyân değil, hurde cuyân olan ehli zâhirden bir tâ'ife, kâmilleri kendi fiillerine kıyâsen vezn ederler ve onların cümleten hârikulade ve kıyâsâttan hâric olan ef'âl ve akvâllerine sûi-zan ile inkâr eylerler. Nitekim Hüdâvendigâr'ımız buyururlar:

بيت

همسرى با انبيا بر داشتند... کاوليارا همجو خود پند اشتند
كفته اينك مابشر ايشان بشر... ما و ايشان بستۀ خوا بيم و خور
اين ندانستند ايشان از عما... هست فرقى درميان بى منتها
اين خورد گردهمه بخل و حسد... وان خورد گردهمه نور احد
كارپا كانرا فياس از خود مكير... کرچه ماندر نيشتن شير و شير

Tercüme

*Bir göründü onlara hep enbiyâ, sandılar onlar gibidir evliyâ
İşte derler biz beşer onlar beşer, biz gibi onlar uyur hem yer içer
Körlükten bilmedi onlar bunu, ortada fark-ı azîm olduğunu
Yer biri amma olur bahl u hased, diğeri yer de olur nûr-u ehad
Evliyâyı kendine tutma nazîr, gerçi bir imlâda vâki' şîr u şîr*

Lâ-cerem ehl-i şekâvetten olup azâb ve ikâba müstahak olurlar ve Hazret-i Hak azze esma' kendi hâslarına olan kemâl-i taalluk ve muhabbetten tâ'ife-i münkirânı evliyâsının ahvâl u zikrine meşgûl edip; mücerred bu mikdâr ile onları ehl-i saâdetten kılmak ister. O tâ'ifenin bu mukaddemâtle tezâyüd-ü îtikâdı ve ehl-i necâttan olmaları için lâ-cerem ef'âl-i kâmilândan bilâ kasd kerâmet sâdır eyler. Binâenaleyh eğer bir mü'min îtikâd-ı tâm ile yüzünü kâmillere tevcih edip; bütûn ömrünü bu tâ'ifenin muhabbet ve mülâzemetine sarf ederek derecât-ı ehl-i dilin â'lâsına vâsıl olursa mûcib-i istigrâb olmaz. Nitekim Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a.) buyururlar:

زخا ص خاص خودم لطف كى دريغ آبد
چو از كمال كرم دست گير اغيارم

Tercüme

*Nasıl diriğ ederim lütf-u hâssı hâssımdan
Kemâl-i lütuf ve keremden mu'in ağyârım*

Hüdâvendigâr (b.v.) Hazretleri'nin akvâl ve ef'âl ve harekât ve sekenâtı baştanbaşa kerâmât ve zâhir ve bâtınları kaffeten pesendîde-i âlem ve âlemiyân ve ins ve cinnin mescûd-i ervâhı idi. Nitekim buyururlar:

بيت

خانه جسمم چرا سجده كه خلق شد... زانكه بروز و بشب بر درود يوار اوست

Tercüme

Hâne-i cismim niçin secdegah-ı halktır, çünkü şeb u rûz onun her tarafında yâz

Bundan Sonra Zât Hazretleri’nden Sâdır Olub Ma’rûf ve Meşhûr Olan Kerâmâtı Beyân Edelim. Vâllahu Velî’t-Tevfîk ve Sallallahu Alâ Seyyidînâ Muhammed ve Âlihi ve Sahbihi ve Sellem

Menkûldür ki bir vakitte Hazret-i Hüdâvendigâr’ımız, Haleb’te kâin Halâviye medresesinde fıkıh ve tefâsîr ve usûlde bî-nazîr ve ulemâ-i âlim bulunan Mevlânâ Kemâleddîn bin A’dîm nezdinde tahsîle meşgûl idi. Müderris onların nâsiye-i mübâreklerinde âsâr-ı rüşdü ve hidâyeti müşâhede eylediğinden izâz ve ikrâmı azîm ve bezl-i şefkat ve muhabbet buyurur ve diğerk akranlarından mümtâz tutup, vakti tadrîste dâima onlara müteveccih olur idi.

Cemâat-i talebe ve şâkirdân ve şürekânın huşûnet-i tab’ları galeyana geldi. Her vakit müderris nezdinde zebân-ı huşûneti onların hakkında atâla edip, teşnî’ ederlerde derler idi ki. **“Bir garîb u ecnebîye bu kadar ikrâm ve şefkat ediyorsun da bize hiç iltifât etmiyorsun.”** Müderris-i meşarüleyh temhîd-i özr ile der idi ki, **“Zîrâ ben o azîzde kabiliyet görüyorum. Ve takrîr ettiğim mesaili o anlıyor ve onun harekât ve sekenâtını tamâmıyla nehc-i şerîat üzere görüyorum. Ve dâima onu ibâdet ve riyâzatla meşgûl hissediyorum. Onun hakkında nasıl dirîğ-i şefkat ederim.”**

Nihâyet bir defa’ mu’terizlerden bir tâ’ife müderrisin huzûruna gelip dediler ki, **“Biz, ilim ve takvâyâ mensûb addeylediğin falânın her gece medrese kapısının kilidini açıp dışarıya çıktığını ve gündüze kadar istediği mahâlde dolaşıp sabâhleyin yine medreseye geldiğini hissediyoruz.”**

Müderris onların hakkındaki îtikâdı râsih bulunduğundan bu sözler ona son derece müstehîl göründü ve kendi kendine dedi ki, **“Bu gece bir köşeye gizleneyim, bunun nasıl olduğunu tahkîk edeyim.”** Ve bu karar üzerine hücrelerinde sâkin oldu. Gece oldukça herkes kendi hücrelerine gittiler. Ve bevâblar medresenin kapılarını kapadılar.

Gecenin âhiri oldukça Hazret-i Hüdâvendigâr’ımız kendi hücrelerinden çıkıp medrese kapısına geldi ve parmağını kilit üzerine vaz’ etmekle kapı kudret-i Hudâ ile açıldı. Ondan sonra dışarıya çıkıp revân oldu.

Müderris bu hâlî hissedip onların arkalarından gitti. Nihâyet şehrin intâkiye cihetinde olan kale kapısına vâsıl oldular. Kapı açıldı, dışarıya çıktılar. Müderris arkalarından gider idi. Az bir vakitte uzaktan tavsîfi gayr-i kâbil bir kabe-i nûrânî zâhir oldu. Hâlbuki o havâlide başka defa’ o binâ görülmemiş idi.

Hazret-i Hüdâvendigâr gelip orada bulunan rûhânîlerden bir cemâate selâm verdi. Bir zamân murâkîb oturdular ve ondan sonra tesbîh ve tehlîle meşgûl oldular. Sabâh olunca kalkıp ikâmet ederek namâzın farzını edâyâ mübâşeret eylediler. O cemâatin Allah’u Ekber demelerinin heybetinden müderrisin akli zâ’il oldu. Kuşluk vaktinde akli başına gelince kendisini bir sahrada gördü. O kabe’den ve sekinesinden bir eser kalmamış idi. Hayretinden

gözlerini sildi, gönlü hayrân ve dîdesi giryân olarak kıyâm etti. Ve düşe kalka şehir cânibine müteveccih oldu.

Ve cemâat-i talebe gündüz olunca müderrisi hücrede görmediklerinden onu taharriye gittiler. Ve hiçbir yerde eserini bulamadılar. Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız müderrisin zafiyetini ve mesâfenin bidayetini bildiğinden piyâde olarak gelemeyeceğini mülâhaza edip bir köşeye çekildi. Kendilerine îtikâd-ı azîmi olan ve Rum vilâyetinden bulunan müderrisin sâyesini çağırdı. Ve ona tarîf edip dedi ki, **“Şehrin falân kapısından dışarıya çık ve mescid-i İbrâhîm (a.s.) tarafında onu ara.”** Sâyes deveye binip o tarafa revân oldu.

Gün ortasında müderrisin huzûruna erişip gördü ki müderris yol yürümeden hasta olmuş idi. Deveden inip onu bindirdi. Müderris sâyise sordu ki “Sana yolu tarîf eden kim idi ve sen benim burada olduğumu nasıl bildin?” Sâyes, “Bana falân azîz ihbâr etdi” dedi. Müderris bu hâlden müte’essir oldu. Velakin bir şey söylemedi vaktâki medreseye geldiler Hazret-i Hüdâvendigâr herkesten evvel gelip bu sırrın ifşâ olmamasını istidâ buyurdular. Müderris kabûl buyurdu, cemâat-i talebe her ne kadar müderristen istifsâr-ı hâl istediler ise de müderris îtizâr eyledi.

Bu hâlden sonra müderris Hüdâvendigâr'ın huzûrunda edeb ile iki diz üstünde oturur idi. Hüdâvendigârımız dahi sırrın fâş olacağını gördüğünden cüz’i bir müddet sonra kendi huddâmıyla Dimeşk-i Şâm cihetine azîmet buyurdular.

Bir vakitte ashâbımızdan on sekiz neferin müşhile ihtiyâcı oldu. Ve fenn-i tıbda zamânının bî-nazîri ve bütün ıttıba-ı Rûm’un üstâdı olan Mevlânâ Ekmeleddîn tabîb orada hâzır idi. On sekiz tertîb şerbet tabh eyledi. Hazret-i Hüdâvendigâr sabâhleyin ashâbın başına gelip onların şerbeti içmekten nefret ettiklerini gördü. Derhâl şerbetlerin hepsini bir kâseye doldurup cümlesini bir hamlede içti. Ve bir zamân sonra zâkirler bir şey okusunlar buyurdu. O esnâda semâ’ya kıyâm edip akşama kadar semâ’u hareket buyurdu. Semâ’dan sonra hamâma gidip birçok zamân oturdu. Ondan sonra emretti, buz getirip kırdılar, onlardan yedi. Vukuu hâlî Mevlânâ Ekmeleddîn’e haber verdiler. Hemen hamâma gelip, **“Ey Hüdâvendigâr’ım nefs-i mübareğimize revâ gördüğünüz bu kasd nedir?”** diye feryâd eyledi. Mamâfih bu kadar hareket ve semâ’ ve hamâm, zât-ı şerîflerine kat’a bir zarar îrâs etmedi. Ve mizâc-ı şerîfi olduğu gibi ber-karâr idi. Tabîblerin cümlesi birden bellerinden zünnâr-ı inkârı kesip Zât Hazretleri’ne mürîd oldular.

Mevlânâ Ekmeleddîn'den menkûldür ki meşarüleyh dedi: bir vakit Sultân Said-i Rükneddîn, tiryâk-i fârûkî tertîbini emretti. Ber mûcib-i emr onun kâffe-i ecza ve mesâlihi her taraftan ihzâr olundu. Yevm-i terkîbde hânenin bir köşesine gidip tiryâkın ta'cîniyle meşgûl oldum. Ve evin kapılarının kâffesi ve mehâric ve medâhili kapalı idi. Tiryâki tamâm ettiğim vakit Hazret-i Hüdâvendigâr (k.r.a) bağdeten odanın bir köşesinden zâhir oldu. Huzûruna gidip dest-i şerîfini öptükten sonra belki mübârek parmağıyla müşerref kılâr mülâhazasıyla tiryâkın hamurunu huzûr-u şerîflerine koydum. Asla iltifât buyurmayıp **“Ey Mevlânâ Ekmeleddîn bizim içimizi bir ejderhâ sokmuştur ki eğer bahr-i muhît tiryâk olsa ona ilâç etmen mümkün değildir.”** dedi ve derhâl yine gâib oldu.

Bir vakit Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a) Konya hamâmına azîmet buyurdu. Ashâb evvelce gidip, buhûrlar yakarak, istikbâl için avdet eylediler. O esnâda hamâm tenhâ kaldı, cüzzâm illetine ma'lûl olan birtakım kimseler hamâmda ihzâr edilen mevzi-yi tenhâ bulup suya girdiler. Vaktâki Hüdâvendigâr teşrîf buyurdular ashâb, ma'lûleyni incitip sudan çıkardılar. Hüdâvendigâr ashâba seslenerek derhâl soyunup, onların yanına gittiler ve suyu ma'lûllerin zîr-âzâlarından alıp kendi mübârek başlarına dökerler ve o cemâati tatyîb buyururlar idi. Hazirûnun kâffesi O Hazret'in hüsn-ü hulk ve kemâl-i nefsinin pesend eyleyip bu beyti inşâd eylediler.

از خدا آده آیت رحمت بر خلق

و ان کدام آیت حسن است که در شان تونیست

Tercüme

*Halka bir âyet-i rahmetsin efendim, Hak'tan,
Hangi bir âyet hüsn olmadı şânında senin.*

Bir vakitte Hazret-i Hüdâvendigâr bir göl kenarında oturup, takrîr-i maârif ve hakâyıklı meşgûl idi. Su içinde kurbağalar feryâd ediyorlar idi. Ol sûrette ki onların feryâdından istimâ-i mârif mümkün olmuyor idi. Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.a.) kurbağalara heybet-i tamâm ile bağırıp dediler ki, **“Eğer siz daha iyi söylüyor iseniz söyleyiniz, biz susalım ve âlâ müstemi olunuz.”** Kurbağalar derhâl sustular ve bir haylî müddet o havâlide kimse kurbağa sadâsı işitmedi.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr Konya kaldırımını üzerinde gidiyor idi. Küçüğün biride yol üzerinde oturmuş idi. Hüdâvendigâr tevakkuf eyledi. Ashâbın kâffesinde durdular. Şahsın birisi önden geliyordu, yol üzerinde küçüğün oynadığını görüp, edeben küçüğü yoldan kovdu. Hazret-i Hüdâvendigâr o kimseye darılıp buyurdu ki, “**Niçin onun rahatını bozdun?**” O Hazret’in mahlûkât-ı sâireye olan kemâl-i lütf ve hulkunı buradan kıyâs etmeli.

Bir vakitte Emîr Mu’ineddîn Pervâne (r.a.) cemi’yeti azîm tertîb buyurmuş ve ekâbir ve azîzânı çağırıp, Hazret-i Hüdâvendigâr’ı dahi da’vet eylemiş idi. Semâ’dan fâriğ olduktan sonra Hüdâvendigâr kademhâneye gitmek için Muhammed Hâdim’den ibrik taleb eyledi. Emîr Pervâne şükrâne olarak hâdime üçbin dirhem verip, ibriği alarak Hazret-i Hüdâvendigâr’a getirdi. Ve Zât Hazretleri, Emîr’e çok duâ buyurup kademhâneye girdiler. Emîr Pervâne helâ kapısında hurûclarına intizâren durdu. Bir zamân sonra Emîr’in hizmetkârlarından bir tâ’ife gittikleri mahâlden avdet eylediler. Elini öptükten sonra Emîr’in sebab-i tevkifini hâzirûndan istifsâr eylediler. Orada bulunanlar vukû’ hâlî îlâm ettiler. Onlar dediler ki, biz şimdi Hüdâvendigâr’ın Tûrût cihetinde gezdiklerini gördük. Emîr bu ma’nâyı işittik de Şeyh Muhammed Hâdime emretti ki kademhâneye girip tahkîk eyleye. Hâdim helâyâ girdikte hâlî olduğunu ve onlardan eser bulunmadığını gördü. Hâzirûnun cümlesi secde edip Hazret-i Hüdâvendigâr’a olan hüsn-ü îtikâdlarını taz’îf ettiler.

Sultân Sa’îd Rükneddîn (n.a.k), Hazret-i Hüdâvendigâr’ımızın oğlum diye çağırıldığı bir mürîdi idi. Bendelerinden bir tâ’ife onun huzûrunda Şehre “*Bezağu*” nâmında bir pîr gelip pek azîz bir adam olduğunu ve cinniler her gece onu ziyârete geldiklerini takrîr etmiş idiler. Bunun üzerine Sultân havâsından birkaç kimse ile mûmaileyhin nezdine gitti. Vakt-i mukâlemede Sultân’a birkaç defa’, Oğul! Diye hitâb etdi. Sultân onun ef’âlini tahsis edip, onu âmmi ve takrîr olunan hâlden hâlî bir şahıs gördüğünden ziyâretine geldiğine peşimân oldu.

Bir gün ba’zı kimseler bu hâlî Hazret-i Hüdâvendigâr’a arz ettiler. Evliyâda olan gayret sebebiyle bu vaka derûn-i şerîflerine girân geldi. Ve buyurdu ki, “**Pekâlâ eğer ona bir peder ve bir şeyh-i diğêr zâhir oldu ise bizde başka oğul ihtiyâr edelim.**” bu hâlî Sultân’a haber verdiler. Emîr Pervâneyi çağırıp temhîd-i azar için tedbîre mürâcaat eyledi. Emîr Pervâne buyurdu ki Hazret-i Mevlânâ’nın semâ’dan gayri hiçbir şeye iltifât ettiği yoktur. Tedbîr odur ki cemi’yeti semâ’ tertîb edip zât-ı şerîflerini da’vet eyleyelim. Bu tedbîri münâsib görerek Hazret-i Hüdâvendigâr’ı Konya’nın bilcümle ekâbir ve meşâyihîyle o meclise da’vet ettiler. Bundan sonra Pervâne kelîmât-ı tayyibe ile temhîd-i özr eyledi. Bir zamândan sonra kâseleri sîm ve zerden bir mutantan ve mükellef sofrâ kurdular. Muğnîler âdet-i Sultân vech ile tegannîye başladılar. Hazret-i Hüdâvendigâr, semâ’a kıyâm buyurdular. Bi’z-zarûre huddâm

sofrayı tekrâr topladılar. Sultâna bu ma'nânın hoş gelmediği Hazret-i Hüdâvendigâr'a ma'lûm olmakla esnâyî semâ'da bu gazeli inşâd buyurdular:

بجدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین
نه بدان کیسهٔ پر زر نه بدین کاسهٔ زرین

Tercüme

*Alamazlar gönlümü billah ne yağlı ne de tatlı,
Ne o altın dolu kese ne de bu kâse-i zerrîn*

Bu gazeli itmâm buyurduktan sonra mübârek yüzlerini Çelebî Rûhânîyan Hüsâmeddîn Hazretleri'ne çevirip, görüyor musun buyurdular. Onlarda görüyorum dediler ve oradan dışarıya çıkıp semâ' ederek kendi medreselerine gittiler. Bu hâlden sonra semâ' esnâsında görüyor musun, buyurmalarının neye işâret olduğunu Hazret-i Çelebî'den istifsâr ettiler. Hazret-i Çelebî buyurdular ki, Sultân'ı gösteriyorlar idi. Nazar ettiğim vakit başsız olarak taht üzerinde oturduklarını gördüm.

Ve o günden beri umûr-u saltanatta ve hin u halel zâhir oldu. Bu târîhde de umerâ-yı Moğol'dan bir tâ'ife Kayseri'ye gelmiş idiler. Umerâ-yı Rûm müttefikân Sultân'ı da'vet eylediler. Sultân, Hazret-i Hüdâvendigâr'a gelip icâzet taleb etti. Hazret-i Hüdâvendigâr azîmetini münâsib görmedi. Ve kaç defa' icâzet taleb etmiş ise men' buyurdular. Âkıbet-i zarûret sebebiyle azîmet etti.

Birkaç gün sonra Hazret-i Hüdâvendigâr ansızın kalkıp, cemâat-i ashâba işâret buyurdular ki azîzin biri râh-ı âhirete sefer etmiştir. Onun için gâibâne namâz kılalım ve bu muktezâ üzerine namâz kıldılar. Birkaç kimse bu târihi kaydettiler. O esnâda semâ'a kıyâm edip, bu gazeli inşâ buyurdular (k.s.a.):

نکفتمت مرو آنجا که مبتلات کنند
که سخت دست درازند بسته پای کنند
نکفتمت که ازان سوی دردانه است
چو در فتادی دردام کی رها ت کنند

Tercüme

*Demedim mi gitme vazgeç, kaç, seni mübtelâ ederler,
Ki uzundur elleri pek, seni beste pâ ederler,
Demedim mi o cihette sana dâm u dâne vardır,
Tuzağa düşünce bilmem ki nasıl rehâ ederler.*

Birkaç gün sonra bu işâret zuhûr edip, Sultân'ın haber-i şehâdetini getirdiler. (r.a)

Bir defa' Sultân Sa'id Rükneddîn sarâyında bir mükemmel ziyâfet tertîb buyurup, o asrın bilcümle ekâbir ve meşâyihini da'vet etmiş idi. Kadı Serâceddîn-i Rûmî bir makâmda ve Şeyh Sadreddîn-i Konevi diğer makâmda ve Seyyid Şerafeddin tahtın önünde ve bâkî ekâbir yekdiğeriyle tengâ tenk oturmuşlar idi. Nâgâh, Hazret-i Hüdâvendigâr ashâbıyla teşrîf edip selâm vererek sarâyın ortasında bulunan bir havuzun kenarına oturdu. Emîr Pervâne o kadar ısrâr ettiği hâlde tasaddur eylemedi. Şeyh Sadreddîn yüzünü Hazret-i Hüdâvendigâr'a çevirip, (و من الماء كل شئ حي) Ya'nî "Her şeyin hayâtı sudandır." dedi. Hazret-i Hüdâvendigâr cevâben, (لا بلَّ من الله كل شئ حي) Ya'nî "Hayır belki her şeyin hayâtı Allah'tandır." buyurup sadr-ı sofaya gitmedi. Kâffe meşâyih ve ekâbir onlara muvâfakatla sahan-ı sofaya geldiler. Ve taâmdan sonra hemen orada semâ' ettiler. Ve orada kelâm ile ifâdesi gayr-i mümkün zevk ve şevk husûle geldi. (r.a.e.)

Bir gün Emîr Pervâne Hazret-i Hüdâvendigâr ile Konya'nın âzamını da'vet etmiş idi. Taâmdan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr semâ' kıyâm buyurup bir şûriş ve hâlet-i azîm gösterdi. Seyyid Şeref bir köşede Hazret-i Hüdâvendigâr hakkında inkâr-âmîz birkaç söz söyledi. Pervâne dahî ilcâ-yı hâl ve mevki' hasebiyle onu dinledi. Nâgâh Hazret-i Hüdâvendigâr kemâl-i hilm ve lütf ile semâ' esnâsında tevkif buyurup bu gazeli inşâ buyurdu:

هذيان كه كفت دشمن بدرون دل شنيدم
پی من تصویری راکه بکرد هم بدیدم
سك او كزید پایم بنمود مش جفایم
نكزم چو سك من اورالب خویش را كزیدم
چو براز های فردان بر سیده ام چو مردان
چه بدین تفاخر آرم كه برازتو رسیدم

Tercüme

*Hezâyanını adûnun işitip derûn-i dilden,
Bana ettiği tasvirde göründü şimdi revîş,
Köpeği ısırdı pâyim, âgâz hamm ettim ızhâr,
Onu kelp gibi ısırmam lüccî ısırmak ihsan,
Bakar az kalb-i ferdân, görünür misâl-i merdân,
Buna var tefâhurum sırrına vâkıfım ben.*

Bir gece Şeyh Sadreddîn (r.a) rüyâsında Hazret-i Hüdâvendigâr'ı fasl u mezemmet eder idi. Hazret-i Hüdâvendigâr ales-sabâh Şeyh'in hângâhı kapısına geldi. Şeyh'e haber verdiler, Şeyh kapıya gelip yekdiğerine selâm verdiler. Oturmaları için o kadar recâ eylediği hâlde mümkün olmadı. Buyurdu ki dün gece ki teşvîşâtın özrü için suâl ederim ki, Şeyh dün gece ki zahmet ve eltâftan nasıldır. Şeyh, Onlar'ın zamîr-i pâklerinin rûşenliğinden müte'essir olup, yekdiğerine tevâzu'-u kesîre eylediler. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr avdet buyurdu.

Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın riyâzâtındandır ki dâima dehân-ı mübâreklerinde sarı helîle tutarlar ve mürîdândan her birisi bunu birer sûretle tevîl ederler idi. Sebebini tahkîk için Hazret-i Çelebî'ye mürâcaat ettiler. Buyurdu ki Hazret-i Hüdâvendigâr'ın riyâzâtı bir mertebededir ki suyun ağızlarında değil boğazlarından dahi lezîz olarak geçmesini istemezler. Belki buruk ve acı olmasını arzu ederler. Bu hâl, zât-ı şerîflerinin kuvvet-i riyâzâtına bir delildir.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr, Çelebî Hüsâmeddîn Hazretleri'nin (r.a) iyâdetlerine geldi. Ashâb ve yârân, önden arkadan mahalleyi doldurdu. Bir dar mahalçikte bir köpek geldi. Ashâbdan birisi o köpeğe vurup önden kovdu. Hazret-i Hüdâvendigâr o kimseye bağırıp buyurdu ki, **“Ey bî-haber, Çelebî'nin mahallesine mensûb olan köpeği mi dövüyorsun?”** Bu ma'nâ onların kemâl-i hilm u edeblerine ve bendegânına olan ri'âyetlerine ve onların hakkında ki inâyetlerine delildir.

Hazret-i Hüdâvendigâr ekser-i eyyâmda Çelebî'nin evine giderler idi. Bir kış gecesi vakitsiz Çelebî'nin hânesine gitti. Kapı mesdûd, ashâbı cümleten uyumuş ve pek çokta kar yağmakta idi. Hazret-i Hüdâvendigâr avdet buyurmayıp, ashâba zahmet olmasın diye kapıyı da çalmadılar. Gündüze kadar ayak üzerinde durdular. Mübârek başlarına karlar yağdı. Gündüz olunca bevvâb kapıyı açıp Hazret-i Hüdâvendigâr'ın durduğunu ve ser mübâreklerine karlar yağdığını görerek içeriye koştu. Ve Çelebî'ye haber verdi. Hazret-i Çelebî, dışarıya çıkıp Hüdâvendigâr Hazretleri'nin ayağına kapanarak ve ağlayarak özür diledi. Hazret-i Hüdâvendigâr, nevâzişler buyurup onların alınlarından öptü ve hakîkatte bu ma'nâ-yı ta'lîmdir.

Mürîdâna buyurdular ki şeyh mürîdlerden müstağni olmakla berâber yine onlara bu siyâk üzere izzet ve hürmet eder. Mürîd için şeyh hakkında betarîk-i evlâdır. (r.a.)

Hânûn âhiret Kerrâ Hâtûn (r.a.) nakl eyledi ki haylî vakitten beri bir kere Hazret-i Hüdâvendigâr'ın arkasında namâz kılmak ve o saâdet -i zahîreyi amelime zamm eylemek isterdim. Fakat bir tesâdüf vâki' olmadı. Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'a evvel subhtan hadsiz bir şevk ve bî-hodluk ve bî-kıyâs-ı istiğrâk ve mestlik târî olmuş idi. O vechle ki günün ibtidâsından, tâ vakt-i aşâ'ya kadar sakfhâne üzerinde âmid u şedd buyururlar ve asla hiçbir âferîdeye nazar etmezler idi. Nâgâh, esnâ-yı seyrde damın kenarına gidip mübârek ayaklarını havaya vaz' ederek gâib olurlar. Bu zaîf o hâlin pertevinden kendinden geçti. Ve tâ vakt-i sabâha kadar bî-hod kalmış idi.

Nâgâh, sabâh vaktinde Hazret-i Hüdâvendigâr bu zaîfenin başı ucuna gelerek kalkıp namâz kılmama işâret buyurdu. Bunun üzerine sarıklarından iki düğümü çözüp seccâde ittihâz ederek farza niyet buyurdu. Bu zaîfe dahî derakab mutâbaat eyledi. Namâz bittikten sonra papuçlarını çevirmek için kalktığımda Hicâz kumu ile dolu gördüm. O hâle vâkîf olduğum, Hazret-i Hüdâvendigâr'a ma'lûm oldukta, **“Olmaya ki bu ma'nâyı hiçbir kimseye nakl edesin.”** diye emr buyurdular. Hazret-i Hüdâvendigâr kayd-ı hayâtta buldukça bu sırrı hiçbir kimseye söylemedim. Velâkin o kumdan müstefid oldum ve kimin gözüne çektim ve hangi hastanın ilâcına karıştırdım ise şifâ bulurlar idi.

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın cümle mürîdânından bulunan hânende Osmân böylece nakl eyledi ki:

“Bir kere azîm bir mezâyıka ve zarûrete giriftâr oldum. Hâlbuki yeni tehil etmiş ve nafaka tedârîki husûsunda şedîd bir zarûret çekmekte bulunmuş idim. Bu hâlim Hazret-i Hüdâvendigâr'a ma'lûm olmakla kalkıp hareme gitti. Ve ehl-i hânedan altı dînâr ve sürhü bi't-tedârik yine dışarıya çıkarıp oturdular. Bir zamân sonra söz esnâsında bu zaîfe buyurdu ki, **“Ey Osmân bundan evvel senin bir âdetin var idi ki ara sıra bizim ile müsâfehe eyler idin. Bir müddet bunu terk ettin, sebep nedir?”** Elini öpmek için kalktım, gizlice altınları elime sıkıştırdı. Ve **“Bu senedi muhâfaza et.”** buyurdu. Mesrûr oldum ve bir müddet onunla intiâş eyledim.”

Ve yine mûmaileyh, nakl eyledi ki bir kere müzâbakaya giriftâr oldum. Hiçbir vecihle elime harçlık geçmez idi. El öpmek senedini ifâ zamânı geldi deyip yine Hazret-i Hüdâvendigâr'a gittim. **“Pek âlâ hâtırını hoş tut ki bugün sana yağlı bir lokma gelecektir.”** buyurdular. O gün akşama kadar mülâzım âsitâne olduğum hâlde bir şey zuhûr etmedi. İşâret-i âlîlerinin hilâfi nasıl vâki' olabilir diye bu zaîfe bir hayret müstevli oldu. Sular kararmağa başladıkta biraz yağmur yağıyor idi. Ortalık kararmadan ve çamur olmadan evvel eve gideyim deyip kapıdan dışarıya çıktım. Su akıntısı, hâr u hâşâk sebebiyle ön bahçesinde birikip kalmış idi. Bu zaîf, ayağıyla tahrîk etti, nihâyet akıp gitti. Nâgâh bir köşede ayağıma bir ip ilişip, dolaştı. Ayağımı çektiğimde derûninde gümüş akça bulunan bir kemer olduğunu gördüm. Ve koltuğuma sıkıştırıp eve gittim. Saydım, yedi yüz kuruş idi. Ondan bir kısmını ıyâlîme verdim. Ve bir kısmını da levâzıma ve kendi ma'îşetime sarf ettim. Ertesi gün yine öylece yüzümü ekşiterek, ya'nî fütûh hâsıl olmadığını îmâ maksadıyla Hazret-i Hüdâvendigâr'a gittim. Derhâl işâret buyurdular ki, **“Osmân utanmaz mısın ki akçayı kemer ile eve götürdün ve şimdi iflâsdan dem vuruyorsun”** mübârek ayaklarına kapanıp tövbe ettim.

Sultân Rûkneddîn zevcesi bulunan Melike Sa'ide Kumaç Hâtûn, nakl eyledi ki: **“Selâfîn-i kadîme sarâylarının birinde bir tâkım kadınlar ile oturmuş idik. Nâgâh Hazret-i Hüdâvendigâr (a.z.) kapıdan içeriye girdi ve “Çabuk! Çabuk! Hânedan dışarı çıkınız.”** buyurdu. Derhâl yalın ayak hânedan dışarı fırladık. Cümlemiz dışarıya çıktığımızda sofanın tavanı çöktü. Mübârek ayaklarına kapandık ve şükr-ü Hakk'ı ifâ eyledik ve erbâb-ı hâcâte sadakalar verdik.”

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'ın ehl-i dünyâdan bulunan mürîdânlarından birisi hâl-i ihtizârında Hazret-i Hüdâvendigâr'ın **“Üç gün kabrimin başında bulunmalarımı arzu ederim.”** diye vasiyet etti. Mûmaileyhin vefâtından sonra bir gün kâmilen onun kabri üzerinde oturdular. Gece mütevefâtın oğullarından birkaçı rüyâlarında pederlerinin temiz elbiseler giyip salına salına geldiğini gördüler. Ve hâlin nedir diye sordular. Cevâb verdi ki kabre vaz'ımı müte'âkiben bana azâb etmek için zebânilerden birkaçı hâzır oldular. Velakin Hazret-i Mevlânâ'ya ri'âyeten yakına gelmediler. Nâgâh, rahmet meleği bir köşeden zuhûr edip melâike-i azâba dedi ki haydi siz gidiniz ki Hak Celle ve Âlâ Hazretleri bu şahsı dergâh-ı Mevlânâ'ya koyup afv ve mağfiret eyledi.

زان بیا ورد اولیازا بر زمین... تا کندشان رحمة للعالمین

Tercüme

Getirdi evliyâyı Hak zemîne ki rahmet olsun onlar âlemine

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr pazardan geçtiği sırada Türk'ün birisi Türkçe "Dilkü! Dilkü! ⁴⁷" diye bağırarak tilki satar idi. Hazret-i Hüdâvendigâr işitince nara atıp çarh vurarak revân oldular ve bu gazeli beyân buyurdular:

دل کو دل کی ازکجا عاشق و دل
زر کوزرکی زر ازکجا مفلس وزر

Tercüme

*Hani dil? Hangi dili sormadasın, nerde dil? Âşık-ı dilden yok eser
Hani zer? Hangi zeri istersin, nerde zer? Müflis ile zer ne gezer!*

Şeyh Sadreddîn (r.a.) bir gece rüyâsında Resûl (s.a.v.) Efendimiz'i kendi hângâhını teşrîf buyurmuş ve sedir-i sofa üzerinde oturmuş, ashâb ile evliyâ sağında ve solunda saf bağlamış gördü. Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) dahi orada hâzır oldu. Hazret-i Risâletpenâh (s.a.v.) Efendimiz, Cenâb-ı Hüdâvendigâr hakkında inâyet buyurup rûy-u saâdetlerini Ebu-Bekr Sıddık (r.a.) Hazretleri'ne çevirerek "**Ferzende-i sabıklık vardır ve onunla gözümüz aydın oldu.**" buyurdu ve bir mevzie işâretle Hazret-i Hüdâvendigâr'a oturmalarını emrettiler. Sabâhleyin Hazret-i Hüdâvendigâr, Şeyh'in hângâhına gitti. Şeyh istikbâlâne koşup sedire oturmak için ikrâm eyledi. Mümkün olmadı. Ve "**Hazret-i Risâletpenâh salâvatallah aleyhi Efendimiz'in işâret buyurdıkları mahalle oturalım.**" deyip oraya oturdular. Şeyh, O Hazret'in zamîr-i pâkinin rûşenliğini tahsîn edip sûret-i rüyâyı şerh eyledi. Hâzirûn dahi dinlediler. Hazret-i Hüdâvendigâr dışarıya çıkınca Şeyh ashâbına vasiyet eyledi ki. "**Sakin! onların huzûrunda gönüllerinizi cem' ediniz zîrâ o cem'i gönüllerin ahvâline muttali'dir.**"

⁴⁷ Çevirenin notu: "Dilkü= Eski Türkçede (Tilki) anlamında kullanıldığı halde (Dil kü : دل کو) Farsça (Gönül nerede?) anlamına gelmektedir.

Evâil vakitlerinde bir vakitte Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (a.z.) va'z ederler ve mevzularında Hazret-i Mûsâ ve Hazret-i Hızır (a.s.) hikâyesini takrîr buyururlar idi. Mürîdlerinden Mevlânâ Şemseddîn nâmında birisi de mescidin bir köşesinde bir şahsı gördü. Dâima başını sallar ve **“Doğru söylüyorsun ve iyi nakl ediyorsun, güyâ sen biz olmuşsun.”** der idi. Bu şahısdan bu sözü işitince onun Hızır (a.s.) olduğunu bildi. Ve istiâne için eliyle eteğini tuttu, o zât-ı şerîf dahi eteğini çekip gâib oldu.

Bir defa' Hazret-i Hüdâvendigâr bilcümle ashâb ile Celâleddîn Ferîdûn'un başına gitmişler ve orada tesâdüfen cemi'yet vâki' olmakla çok hareket buyurmuşlar idi. Semâ'dan sonra ashâbın her birisi bir ağacın altında istirâhat eylediler. Hazret-i Hüdâvendigâr dahi ashâbın istirâhatleri için bir lahza murâkıb oturdular. Ashâbın cümlesi uykuya vardık da kendileri kalkıp, istiğrâk-ı tâmm sebebiyle bağ içinde gezinirler idi.

Cümle ashâbdan olup ulûm-u kimyâ ve sîmyâda mâhir bulunan Mevlânâ Bedreddîn Tebrîzî o sırada bîdâr olup, kendi kendine, **“Mûsâ (a.s.) ve Ca'fer-i Sâdık (r.a.) ve onların emsâlî enbiyâ ve evliyâ sâhib-i keşf, ilm-i kimyâyâ muttali idiler. Acabâ Hazret-i Hüdâvendigâr'ın dahi ittılâi var mıdır yok mudur?”** diye tefekkür eder idi. O esnâda nâgâh Hüdâvendigâr onun başı ucuna gelip **“Bedreddîn! Ne istesin ve ne düşüncedesin?”** buyurdu. Mûmaileyh yerden fırlayıp kalktı. Hazret-i Hüdâvendigâr, **“Şu tuğla parçasını bana ver.”** buyurdular. O da sıçrayıp orada bulunan tuğla parçasını alarak mübârek ellerine verdi. Onun elinden alıp cüppelerinin içine çektiler. Ve diğer ellerinden dışarıya çıkarıp Bedreddîn'e âl! deyip verdiler. Ay aydınlığında, baktıkça memsûh ve şeffâf bir la'l gördü ki renk ve şua'ı göz kamaştırır idi. Bundan sonra buyurdular ki, **“Merdân, taş la'l ü güher yapabilirler. Fakat onların bundan daha azîm bir meşgûliyetleri vardır.”**

Bedreddîn, gâyet dehşetten bir nara vurdu ki ashâbın cümlesi uykudan uyandılar. Ve birçoğu uykusuzluklarından sonra istirâhat buyuracakları zamân nara-i bî-fâide ile Hazret-i Hüdâvendigâr'ı uyandırdın diye ona darıldılar. Ve mûmaileyh dahi, **“Ey azîzân! Hüdâvendigâr hayli vakitten beri uyanık olup bağın etrafında cevelân buyururlar.”** dedi ve ahvâli olduğu gibi şerh etti. Ashâb o la'li aradılar fakat yine tuğla parçası olmuş idi. Bu nevi' kerâmât evliyâullahtan kesîrû'l-menkûldür. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr (b.g.) bu takrîri gazallerinde tasdik ve beyân buyururlar:

ای عاشقان ای عاشقان من خاکرا کوهر کنم... ای مطربان ای مطربان دوشا برزر کنم

Tercüme

Âşikân! toprağı güher yaparım, mutribân! defleri pürzer yaparım

Ve yine buyururlar:

خاك چون در كف من زرشودو نقره خام
چون مرا راه زند فتنه گزرودرم

Tercüme

*Hâk mâdem ki destimde olur hep zer u sîm
Bakar hezen mi olur fitneci altın, akça*

Ve yine buyururlar:

کیمیا عجب آیدکه زرکند مس را
مسی نکر که بھر لحظه کیمیا سازد

Tercüme

*Nehhâsı altın eder kimyâ, aciptir bu,
Nehhâsa bak ki behre lahza kimyâ çıkarır*

Ve yine buyururlar:

عیسی مسترا زر کند ور زربود کوهر کند
کو هر بود بهتر کند هم بگزر داز بهتری

Tercüme

*Iysî nehhâsın zer yapar, altın ise güher yapar
Güher ise bihter yapar, hem artırır bihterliği*

Kâmil, bakır gibi olan vücûd-u nâkısı tâm ayarlı altın ve belki de iksir-i âzim yapınca, bakırı altın veya taşı güher yapabilmesine neden taaccüb ediyorsun.

Bir defa' Sultân Rükneddîn ve Emîr Pervâne Cuma' günü va'z buyurmalarını Hazret-i Hüdâvendigâr'dan niyâz ve istirhâm edip onlarda kabûl buyurdular. Tesâdüfen Cuma' günü evvel sabâhtan beri bî-hod istiğrâkları var idi. Halkın mürâcaat ve gürültülerinden kaçıp meyhânenin bir köşe-i harâbında müstağrak-ı cemâl-i bîçûn olmuş idiler. Bir gazellerinde o hâlin saffetinden beyân buyurmuşlardır: (k.s.a.)

بیت

درخانه خمار و خرابات که دیدست
معراج و تجلی و مقامات افندی

Tercüme

Meyhânedede kim etti acib seyr ü Temâşâ, mi'râcı, tecelliyi makâmât-ı cidâlde

Vakt-i istiğrâkta meyhânelere gitmeleri halkın mürâcaat ve izdihâmı sebebiyle vakitlerinden geri kalmamak için idi. Nitekîm buyururlar:

بیت

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد
وان دلبر عیار مرادید و تشان رد

Tercüme

*Semt-i meyhânedede kurdu bana aşk haymesini
Geldi o dilber-i ayyâr bana verdi nasîb*

Kadem-i nihâde oldukları her meyhâneyi umerâ ve mu'ttakidân âkıbet mescid yaparlar idi. Velhâsıl bilcümle ekâbir, Cuma' günü namâzdan sonra meclis-i va'zda bulunmak üzere mescide gittiler. Cemâat-i ashâb O Hazret-i bulamadılar.

Çelebî-i Rûhânîyan Hüsâmeddîn Hazretleri'nin emri üzerine Cenâb-ı Hüdâvendigâr'ı aramak için herkes birer tarafa gitti. Aralarından birisi zât-ı şerîflerini bir meyhânedede buldu. Alelacele avdet edip Hazret-i Çelebî'ye îlâm etti. Hazret-i Çelebî kemâl-i takvâsıyla berâber Cuma' günü bi'z-zarûre meyhâneler cânibine müteveccih oldu. Yaklaşınca buyurdu ki, **“Gözlerimi kapadım, Zât Hazretleri'ne karîb olunca bana haber veriniz ki, gözlerimi rûy-i mübâreklerine açayım.”**

Vaktâki Hazret-i Hüdâvendigâr'ı gördü, dedi: **“Hüdâvendigâr'ım meyhâneye mi çadır kurdun?”** buyurdular. **“Hâşâ ki Çelebî Hâşâ ki”** ondan sonra Hazret-i Çelebî zât-ı şerîflerinin kabûl-ü mev'ize buyurdıklarını ve intizâr-ı ekâbir keyfiyetini arz eyledi. Oradan kalkıp mescide geldiler. Farz ve sünnet edâ olunduktan sonra Cenâb-ı Hüdâvendigâr kürsiye çıkıp kendilerinde olan hâlden nâşî şevk ve söz-ü azîm ile ciğerden ve gönülden çıkan bî-hadd-i ateşengîz âhlar ile bu iki beyti okudular:

شعر

ای خوشاشب کز و صال یار مارا دوش بود
مشتی در طالع و خورشید در آغوش بود
هر قدح کز می بمن دادی بکفتی هوش دار
ای مسلمانان درین حالت چه جای هوش بود

Tercüme

Ey ne hoş bir leyldir ki vasl-ı yâre düş idi
Müşteri tâli 'de hem hûrşîd der âğûş idi
Her kadeh sundukça derdi aklını başında tut
Müslümânlar akallı olur mu onda ki ser hoş idi

Bu beyti okur okumaz onların muâmelelerinin aks u envârından bilcümle halâyık ağlamaya başladılar ve ziya u şerîfden bir uğurda feryâd u figân zâhir olup haylî dem ağladılar.

مصراع

سخن کز جان برون آید نشیند لاجرم دردل

Tercüme

Eğer cândan çıkarsa söz, gönülde yer tutar elbet

Cemâat giryeden sonra kendilerine geldikleri vakit gördüler ki Hazret-i Hüdâvendigâr kürsüden inip gitmiş idiler.

Hazret-i Hüdâvendigâr dâima ashâbına vasiyet buyururlar idi ki her ne hâlde olursam olayım eğer fetvâlar getirirler ise men' etmeyip bana getiriniz. Tâ ki mersûm fetâvî bize helâl ola. Ve hâlet-i istiğrâk ve semâ'da ashâb devat ve kalem ihzâr edip, dest-i mübâreklerine verirler ve onlar dahî cevâb-ı şâfi yazarlar idi.

Bir gün tesâdüfen fırka-i muhalîfe arasında mûcib-i ihtilâf olan bir me'seleye dair cevâb yazdılar. O fetvâ-yı fikh ve tefâsîrde ve İmâm Âzam (r.a.) Hazretleri'nin akvâlinde asrın ulemâsından bulunan Mevlânâ Şemseddîn Mârdînî'nin eline geçti. Müşârileyh Hazret-i Hüdâvendigâr'ın rebâb dinlemelerine mu'teriz idi. O fetvâyı cümle ulemânın üstâd ve pîşvâsı olan Kadı Serâceddîn'in (r.a.) huzûruna götürüp, o cevâbın butlânından bahs etti.

Mukarribân-ı Hazret-i Hüdâvendigâr'dan bulunan Mevlânâ İhtiyâreddîn o mecliste hâzır idi. Bu hâlden cânı sıkılarak kalkıp Hazret-i Hüdâvendigâr'a geldi. Ve mâcerâyı arz eyledi. Hazret-i Hüdâvendigâr tebessüm buyurduktan sonra dediler ki **“Git mevâlîye benden selâm söyle ve de ki bilâ tahkîk dervîşler hakkında ta'n etmesin. Muvâfık değildir. Mevlânâ Şemseddîn, Haleb'de iken şerh-i fetâviye dair iki cildten ibâret bir kitâb satın almış ve bir müddetten beri mütâlaasıyla meşgûl olmamıştır. Kütüphânelerinde taharri buyursunlar, bulduklarında onun falânca babında ve falân sahîfe ve satırında bu me'selenin hakîkati beyân olunmuştur. Mütâlaa etsinler.”**

Hemen Şeyh İhtiyâreddîn gidip Hazret-i Hüdâvendigâr'ın selâmını onlara tebliğ ederek, ahvâli olduğu gibi takrîr etti. Cümlesi kıyâm ettiler, ondan sonra Mevlânâ Şemseddîn hâzirûna dedi ki, **“Haleb'te kitâb mubâyaa ettiğim ve haylî müddet mütâlaa etmediğim doğrudur, lakin ihbârâtı sâireyi tahkîk lâzımdır.”** Mevlânâ Serâceddîn kitâbın oraya getirilip tahkîk olunmasını recâ eyledi. Mevlânâ Şemseddîn'in Mahdûmî gidip kitâbı getirdi. Hazret-i Hüdâvendigâr'ın işâret-i aliyeleri vechile bâb ve sahîfe ve satır saydılar. Tamâmiyle o me'seleyi olduğu gibi orada yazılmış gördüler. Huzzârın cümlesi O Hazret'in nûr-u velâyetinden müte'essir olup, kuvvet-i mukâşefe ve hüsn-ü kerâmâtlerine müteaccib oldular.

“İstidrâd”

Ma'lûm olduğu üzere o vakitte henüz usûl-u tabâ'at icâd edilmemiş olduğundan, kitâblar elyazmaları ile istinsâh olunur ve bir kitâbın nüshası müte'addid olsa da sahîfe ve satırları tehallûf eder idi. Binâenaleyh Mevlânâ Şemseddîn'in Haleb'te kitâb mubâyaa ederek haylî zamân mütâlaa etmediğini beyân etmek, nasıl nûr-u mukâşefeye muhtâc ise müşârileyhin kütüphânesinde bulunan bir yazma kitâbtaki fetvânın hangi sahîfe ve satırda münderic olduğunun ihbâr buyurulması da öylece bir kerâmât-i bâhirdir.

Müşârileyh Mevlânâ Celâleddîn nakl eyledi ki, “Bir gece âlem-i ma'nâmda Hazret-i Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz'i gördüm. Oturmuşlar idi. Huzûr-u Risâletpenâhileri'ne gidip selâm verir idim. Mübârek yüzlerini çevirirler idi. Çevirdikleri cânibe gider idim, onlar diğer cânibe çevirirler idi. Âkıbet söze ağâz edip dedim ki **“Ya resûlullah (s.a.v.) bu kadar sene ümîd-i âtafet ve inâyetiniz ile zahmetler çekdim. Ve ahâdis ve ahkâm-ı şer'iyenin tahkîkine cehd u gayret edip bilcümle ehl-i İslâmın hal-i müşküllerini mesâiyi sâireme takdîm eyledim. Şimdi bu zaîfin mahrûmiyetime hiçbir sebep göremiyorum.”** Hazret-i Risâletpenâh (s.a.) buyurdular ki, **“Evet, bunların hepsi doğrudur, fakat sen bizim ihvânımıza nazar-ı inkâr ile bakıyorsun, bu ise cümle günâhların fevkindedir.”** O günden

beri silsile-i muhabbeti yüz kat edip ahvâl-i mâziyenin istiğfârıyla meşgûl oldum. Lakin (الامور مرهونة باوقاتها)⁴⁸ hükmünce henüz şeref-i irâdat ile müşerref olmamış idim. Âkîbet atî'z-zikre kerâmâtı dahi müşâhede eyledim.”

Mevlânâ Şemseddîn Mârdînî'den menkûldür ki buyurdu: “**Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'ın medresesinde ictimâ-i azîm var idi. Bilocümle umerâ ve ekâbir orada hâzır olup semâ' kerem oldu. Bizim medresemiz dahi orada olduğundan ashâbın ettikleri o zevkler istimâi ve müşâhede olunuyordu.**

Kalkıp tebdîl-i câmi' ederek âşinâlar ve huddâm kalabalığı arasından kendimi oda içine atıp, bir köşede adamların arkasında sûre-i secde tilâvetiyle meşgûl oldum. Mahalli-i secdeye gelir gelmez Hazret-i Hüdâvendigâr secdeye vardılar. Bu secde ihtimâl ki tesâdüfen vâki' oldu dedim, diğeri bir sûre-i şerîfe okudum yine secde mahallinde secde eylediler. Belki semâ' secdesi kabîlindedir dedim, diğeri bir sûre-i şerîfe kırât ettim. Yine secde mahallinde secde eylediler. Bana yakîn hâsıl oldu ki onların nazar-ı mübârekleri levh-i mahfûza mukâbildir. Kendi kendime dedim ki, “*Ey mahbûb, bu kadar hüccet-i burhân gördüğün hâlde ne zamâna kadar böyle bir güneşten perde-i hicâbta kalacaksın.*”

Ba'dehu dışarıya çıkıp eve giderek ne kadar oğullarım ve şâkirdlerim ve ehl-i beytim var ise cümlesini aldım, beyt'il-su'eda müteveccih oldum. Karîb olduğumda vusûlden evvel Şeyh Muhammed Hâdim gelip kapıyı açdı. “*Ne haber! Dedim*” “*Şimdi Hazret-i Hüdâvendigâr emr buyurdular ki âşinâlardan bir tâ'ife gelir, çabuk dışarı çıkıp kapıyı aç.*” diye cevâb verdi. Ma'iyetimle içeriye girip saf-ı ni'âlde durarak özr ve istiğfâr ile meşgûl oldum. Nihâyet Hazret-i Hüdâvendigâr inâyet buyurdular. İleriye gittim ve yüz bin istiğfâ' ile ellerini ve ayaklarını öpererek gözümüne sürdüm ve bütün evlatlarımla şeref-i irâdet ile müşerref oldum.”

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın istiğrâkı ve zâhirden ferâgatı bir mesâbede idi ki eğer nâgâh papuçları çamurda kalsa idi, velakin dar ola idi, olduğu mahâlde terk edip yalın ayak yürürler idi. Ve eğer fukarâdan bazıları zât-ı şerîflerine gelip bir şey isteseler idi mübârek arkalarından cübbelerini çıkarıp onlara verirler idi ve gömleklerini de böylece tasadduk buyururlardı. Bu sebepten elbise çıkarmağa hâcet kalmamak ve vakt-i isârda ten-i mübâreklerinden çıkabilmek

⁴⁸ “İşler vakitlere rehinlidir.”

için gömleklerinin önü cübbeleri gibi açık idi. Her kime ki gömleklerini isâr etseler idi umerâ ve ekâbir şükrâne olarak birçok para verip alırlar ve şüphesiz iki cihânda serfirâz olurlar idi.

Zümreyi ashâbdan bulunan Mevlânâ Mecededdîn Atabey dâima çileye girmek ister idi. Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'dan ricâ ve iltimâs etti. Ba'de'l-kabûl onu kendi refîki ile medresede yekdiğerine muttasıl iki hücrede çileye oturtular. Birkaç gün sonra ona açlık tesîr edip tâkati tâk oldu. Refîkiyle açlık zarûretinden bahisle gece müttefîkan hücrelerinden çıkıp ahbâblarından birinin hânesine gittiler. Ve açlıklarının derecesini söylediler. O azîz onlar için bir kaz dolması tertîb etti. Onu yedikten sonra gelip hücrelerinde oturdular.

Sabâh oldukda, Hazret-i Hüdâvendigâr âdet-i seniyeleri vechile hücrenin kapısına geldiler ve mübârek parmaklarını hücrenin kapısına sürüp kokladılar ve ondan sonra buyurdular ki, ashâbına; **“Bu hücreden riyâzât kokusu değil kaz dolması kokusu gelir.” Her ikisi de mübârek ayaklarına kapandılar ve tövbe-i istiğfâr edip “Böyle bir behre-yi rahmet dururken insânın kendisini halvet köşelerinde hapis etmesi saâdetsizliktir.”** dediler.

باروی تو کفرست بمعنی نکریدن

یا باغ صفارا بیکی تره خریدن

Tercüme

Küfr oldu yüziin terk ile ma'nâlara dalmak,

Yâ bir varakı bâğ-ı safâya satın almak.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr mahalleden geçiyor idi. Çocuklar gelip mübârek ellerine öpüp ta'zîmen eğildiler. Hazret-i Hüdâvendigâr dahî bi'l-mukâbele onlara eğildi. Onlardan küçük çocuğun biri oyunla meşgûl idi. **“Hüdâvendigâr! Biraz dur bende gelip el öpeyim.”** dedi. Zât Hazretleri çocuk oyununu bitirip şeref-i dest-bûs ile müşerref oluncaya kadar sabır buyurdular. O Hazret'in hâs ve âmm hakkında ki tevâzu ve hulk-u kerîmlerini bundan kıyâs etmeli.

Ashâbın ekâbirinden bulunan Mevlânâ Fahreddîn Sîvâsî (r.a.) humma-yı mahrukaya tutulup bir müddet esîr-i firâş oldu. Ve etibbâ onu tedâvîden âciz kaldılar. Hazret-i Hüdâvendigâr iyâdetini teşrîf edip, emîr buyurdu; soyulmuş sarımsak getirdiler. Döküp kâşıkla ona verdiler. Etibbâ hastaya sarımsak yedirdiğini işitince onun sıhhatinden nevmîd oldular. Lütf-i Hudâ ile o gece terledi, sıhhat bulmağa başladı. Etibbâ bunu müşâhede edince bu hâli kâide-i tıbbâ ve kânûn-u hikmete müstenid değil, belki hikmet-i ilahîdir dediler. Nitekim buyururlar : (k.s.a.ç.)

بیت

هکیمیم طبییم زیغداد رسیدیم
بسی علتان را زغم باز خریدیم
حکیمان الهیم زکس مزد نخواهیم
که مادر تن رخبور چواندیشه دویدم

Tercüme

*Hâkimiz bir tabîbiz geldik işte semt-i Bağdâd'tan
Nice marizâyı kurtardık gamdan ettik âsûde
Hakimân-ı İlahiyiz değil maksûdumuz ücret
Şitâb ettik vücûdu hastaya mânend-i endişe*

Celâleddîn Ferîdûn, (r.a) Hazret-i Hüdâvendigâr'a kesret-i hâbdan şikâyet etti. Haşhâşın içini çıkarıp yemesini emrettiler. Onu yedikten sonra âkîbet çok uykusuzluktan dimâğına hâlel geldi. Nihâyet yine Hazret-i Hüdâvendigâr'a mürâcaat edip şifâ-i istidâ eyledi. Mizâcında îtidâl zâhir oldu. Her ne sebep renc ü inâ olursa ricâllahda ona mübeddel sıhhat u şifâ ve onun aksini icrâ edecek kadar kuvvet olduğu âşikârdır.

کرولی زهری خورد نوشی شود
ورخورد طالب سیه هوشی شود

Tercüme

*Ger velî zehir içse o şerbet olur,
Tâlib içse aklına zulmet olur.*

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr sakfhâne üzerinde idi. Ashâbdan bir tâ'ife hâne derûnunda hakâyık ve ma'nî bahsiyle meşgûl idiler. Onlardan birisi şiddet-i şevk ve zevk sebebiyle harâretli, ciğerden bir âh-ı serd çekti.

Bir şahs-ı ma'rûf sokaktan geçmekte idi. Bu âh sadâsını işitip dam üzerinde Hazret-i Hüdâvendigâr'ın illetini işitiniz, dedi. Zât Hazretleri dahi sâikayı gayret ile eğilip, **“Bakalım illet kime vâki' olur.”** buyurdular. Takdîr-i Rabbânî ile o şahıs bir illete giriftâr oldu. Ve illet-i mezkûre temâdi edip tedâvîsinde âciz kaldı. Bir müddet sonra Hazret-i Hüdâvendigâr'ın infîâlî hâtırına gelip bu hastalığın sebebi onların hâtır-ı şerîflerinin infîâlînden ileri geldiğini bilerek kalkıp Zât Hazretleri'ne gitti. Tövbe ve istiğfâr ile meşgûl oldu. Tövbesi makrûn-u icâbet olmakla o maraz ondan zâil oldu.

Emîr Muhammed Sekürce nakl eyledi ki Hazret-i Hüdâvendigâr'ın irtihâllerinden sonra Şehzâde (Kigatu) Aksarây'a gelip, umerâ u Etrâkî da'vet için Konya'ya elçi gönderdi. Ârnâvûtlar'dan birkaç kimse küstâhlık edip elçiyi katl ettiler. Bu hâl Pâdişâh'ın sem'ine vâsıl oldukda azîm gazâb edip, bilcümle asâkirin Konya'ya giderek şehri muhâsara etmelerini ve feth ettiklerinde ahâlisini katl edip nehb ve gâretle meşgûl olmalarını fermân eyledi. O esnâda umerâdan hiçbirisi o gazabın define muvaffak olamayıp bi'z-zarûre işi cereyân-ı tab'îyesine bıraktılar.

Konya ahâlîsinin ve zayı' ve şerîf cümlesi o fitnenin vukû'undan müşevviş oldular. Hazret-i Hüdâvendigâr'a sığınmaktan başka çare istihlâs göremeyip kâffesi türbe-yi şerîfe giderek girye ve zârî u tazarru' eylediler.

Kigatu o havâliye muvâsalat eyledikte gece Hazret-i Hüdâvendigâr'ı rüyâsında gördü. O sûrette ki heybet-i azîm ile kabe-i şerîflerinden dışarıya çıkıp, şehrin kenarına gelerek destârlarını çözdüler ve şehrin etrâfına dolayıp düğümlediler. Ba'dehu Kigatu'nun nezdine gelip parmaklarıyla boğazını sıkarak **“Ey Türk! Ey Türk! Bu fikir ve hareketten vazgeç yoksa canını kurtaramazsın.”** buyurdular.

Kigatu uyanıp umerâsını ve mukarreblerini çağırdı. Huzûruna gittikleri vakitte onu lertzân u hâ'if buldular. Sebebini sorduklarında rüyâsını söyledi. Mukarribân hep bir ağızdan dediler ki **“Biz bu ma'nâyı düşünüyor velakin havfımız sebebiyle arz edemiyor idik”** Ondan sonra asâkirin rica'tlerine fermân olundu. Gündüz olunca Kigatu bizzât türbe-yi mutahharanın ziyâretine gidip birçok kurbanlar kesti. Türbe-yi şerîfe mürettebâtına sadakât-ı bî-hadd îsâr eyledi.

Hazret-i Hüdâvendigâr tırâş olmak için hamâma gittiklerinde ekser-i ashâb hâzır olarak kesilir, saç ve sakallarını teberrüken taksîm ederler idi. Bir fakîr-i zaîf hamâmın bir köşesinde oturmuş, harekete mecâli yok idi. Hâtırından geçti ki, **“Ashâb bana dahî teberrüken ondan vermiş olsunlar ne olurdu.”** Derhâl Hazret-i Hüdâvendigâr bir mikdârını toplayıp o şahsa yolladı ve o azîz bu kerâmât-ı latîfeden dolayı arz-ı ta’zîm edip, O Hazret’in mürîdânından oldu.

Hazret-i Hüdâvendigâr halkın kesret-i mürâcaatından melûl olunca hamâma gider ve hamâmda dahi rahatsız ettiklerinde ana su mahzenine girer idi. Bir defa’ yine su mahzenine girip üç gün üç gece orada tevâlî-yi tecelliyât ve tetâllu-u bârikâta müstağrak olmuşlar idi. Üç gündün sonra Çelebi Hüsâmeddîn Hazretleri tazarru’ kesîre ile dışarıya çıkmalarını istidâ’ eylediler. Çelebî Hazretleri, Cenâb-ı Hüdâvendigâr’ın mizâc-ı şerîflerini gâyet zaîf görünce gözyaşının damlaları yanakları üzerinden akdı. Ondan sonra **“Hüdâvendigâr’ım mizâc-ı şerîfniz begâyet zaîftir. Eğer bu biçârelerin istifâdesi için takviye buyursanız ne olur.” dedi. Hazret-i Hüdâvendigâr buyurdular ki, “Ey Çelebî! Dağ, bu kadar cesâmeti ile tecellî-yi celâliye tahammül edemedi. Benim miskin ve zaîf olan tenim üç gün üç gece on yedi kere şa’sa’-yı âfitâb-ı celâl-i bârikât-ı envâr-ı cemâle nasıl tahammül eder?”**

Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî Konevi (k.s.a.) Hazretleri’nin mürîdlerinden birisi hikâye etti ki; bir vakitte ticâret maksadıyla İstanbul tarafına gittim. Vakt-i azîmette Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.a) Efendimiz’in dest-i şerîflerini takbîle gittim. Tenhâda bana emrettiler ki, **“İstanbul gittiğin vakitte şehrin civârında bir karye vardır o karyede mevcûd kiliselerin en büyüğü olup karyenin sol cihetinde bulunan kiliseye git. Ve ortalık tenhâ olunca kapıyı çal. Rahîblerin reisine selâmımı tebliğ eyle.”**

Vaktâki tay-ı menâzil edip o cânibe vâsıl oldum. O karyeyi arayarak mezkûr kiliseye gidip beldenin ekâbir ve ruhbânları dağıldıktan sonra o Rahîb’in huzûruna çıkarak Hazret-i Hüdâvendigâr’ın selâmını tebliğ ettim. Ayağa kalkıp bi’l-mukâbele secde-i ta’zîm ve perestiş-i firâvân eyledi. Bende taaccüb ve tahyirde kaldım. Zîrâ Hazret-i Hüdâvendigâr asla bu tarafa teşrîf buyurmamışlar ve inde’l-tefahhus anlaşıldığına göre bu şahıs dahi asla o tarafa gitmemiş idi. Acabâ bunun zımnında ne kerâmât zuhûr edecektir dedim.

Velhâsıl şahs-ı mezbûr benim hakkımda ibzâl-i ikrâm ederek alıp hücreğine götürdü. Ve hücresinin kapısını arkasından muhkem kilitledi. Ondan sonra envâi taâm getirdi. Yedik ve o

esnâda bir rahle üzerine mevzû' bir Mushaf gördüm. Bunun üzerine Râhib bana dedi **“Ma'lûmun olsun ki ben Müslümânım ve bu hücrede tilâvet-i Kurân-ı Mecîd ve eda-ı salât ile meşgûl olurum. Ve bu vilâyette hiç kimsenin bu hâle vukûfu yoktur ve benim bu vilâyette ki şöhret ve izzetim hadden efzûndur. Şimdi benim bu sırrımı bu vilâyette fâş etmeyeceğine yemin etmelisin.”** Vüsûk-u ahdden sonra namâz kıldık. Vakt-i asr erişikte kalkıp dışarıya çıktı. Ve kapıyı yine dışarıdan kilitleyip ibâdetgâha gitti.

Ben bir zamân oturdum. Cânım sıkıldı ve o hücrelerin içinde her tarafa nazar ederdim. Odanın bir köşesinde bir perde asılmış gördüm. Perdeyi açtım. Hazret-i Hüdâvendigâr'ı gördüm ki bir köşede ser-i mübâreklerini dizleri üzerine koyup murâkib oturmuşlar idi. Bî-hadd-i hayret ve dehşet-i azîme düçar oldum. Gözlerimi silip tekrâr nazar ettim. Yine onların cemâl-i mübâreklerini gördüm. Tâkatım tâk oldu. Nara vurup kendimden geçtim. Bir zamândan sonra aklım başıma geldi. Rahîbi gördüm ki gelmiş, elimi ayağımı ovuyor. Bunun üzerine dedi **“Bî-vakt olarak vurduğun nara ne idi? Beni rüsvây mı etmek istiyorsun bu kadar müddet evliyâullaha mülâzemet ettin. Sende kuvvet-i nefis bundan ziyâde olmak lâzımdır. Ma'lûmun olsun ki Zât Hazretleri her vakit bir kere buraya teşrîf edip beni müşerref kılarlar. Zât Hazretleri'nden o kadar tegayyîr-i sûrete icâzet istediğim hâlde icâzet vermediler. Belki bu libâsda İslâmiyetimi muhâfaza etmemi emr buyurdular.”**

Ertesi günü, sahur vaktinde bana yol verdi ve bir mikdâr akça îtâ eyledi. Ve tekfûra hitâben birde tavsiyenâme yazdı. Tekfûrun sarâyına gidip mektûbu gösterdiğimde derhâl beni îzâz-ı tamâm ile tekfûrun nezdine götürüp oturtular. Ve Râhib ile olan mu'arefe-yi sâbıkamızı sordular. Mûmaileyh ile mu'arafemiz kadîmdir dedim. Dışarıya çıktığımda bana bir hâdim ta'yîn ettiler. Orada kaldığım müddetçe esbâb ve levâzımı müheyyâ eylediler. Ve benim vermeliğim icâb eden bilcümle rusûmî afv ettiler. Ve memleketlerinden çıktığım vakit bana rehber terfîk eylediler.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr geziniyorlar idi. Celâleddîn Ferîdûn (r.a.) ashâbdan bir tâ'ife ile bir çardakda Sultân Veled (k.r.) Hazretleri'nin huzûrunda oturup uzaktan Zât Hazretleri'nin gezmelerine bakıyorlar idi. Bir iş için O Hazret'e nazar etmiş olan yabancı birinin murâdı hâsıl olduktan sonra bir kimse altın alıp huzûr-u şerîflerine geldi. Ve onun kabûlü için O Hazret'e and verip altınları âsitîn-i mübâreklerine döktü. O şahıs gâib olduktan Hazret-i Hüdâvendigâr derhâl onların cümlesini döküp gitti. Cemâat-i ashâb arkalarından gidip meblağ-ı mezbûru toplayarak bir müddet vech-i ma'îşetlerine sarf ettiler.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr semâ'da germ olup, bir hâlet-i acîbe ile hareket buyurur idi. Bir taraftan ser-hôşun biri çıkıp semâ'-i mestâneye başladı. Markûm kendini Hazret-i Hüdâvendigâr'a çarptıkça o hâlet-i şerîfeden rücû' ederler idi. Ashâbdan birkaç kimse onu tutup teb'îd ettiler. Arbede zuhûr etti. Onu incittiler, Hazret-i Hüdâvendigâr o zâta darılıp buyurdular ki, **“Şarâbı o içmiştir, ser-hôşluğu siz ediyorsunuz.”** Onların kemâl-i hâllerini bundan kıyas etmeli.

Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr hamâma gitmiş idi. Ashâbda berâber idiler. O esnâda Hazret-i Hüdâvendigâr bir halvete girip birçok zamân durdular. Müddet-i meksleri hadden geçti. Ne hâlde olduğunu anlamak için Celâleddîn Ferîdûn halvet kapısına geldi. Halvetin kâmilen onların vücûd-u mübâreklerinden mâlâmâl olduğunu görüp, o hâlin dehşetinden âzâsına lerze düşerek bî-hûş oldu.

Celâleddîn Ferîdûn'un, kadimen âşinâlarından bulunan tüccârdan bir tâ'ife iltifât tarîkiyle onun huzûruna geldikçe hakkında ızhâr-ı muhabbet ederler idi. Bir müddet onun râh-ı fakîrde aşk ve ihlâsını müşâhede ettiler. Hazret-i Hüdâvendigâr'ın muhabbeti onların gönüllerine de sirâyet edip, bu hâl onların âzâdlıklarına sebep oldu. Celâleddîn Ferîdûn'a takrîr ettiler ki, **“Biz kesret-i taleb-i dünyâdan ve mâl çokluğundan bıktık. Dünyâyâ müteallik olan arzudan gönlümüz soğudu. İstiyoruz ki bizim için Hazret-i Hüdâvendigâr'a rehberlik edesin. Tâ ki bizde O Hazret'in mürîdi olalım.”** Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'a göstererek ne emr buyururlarsa onun mûcibince sarf etmeleri için mallarının kâffesini bir pusulaya yapıp müşârileyhe verdiler. Bu ma'nâ onun râyine muvâfık gelmekle berâber fi'l-hâl kalkıp Hazret-i Hüdâvendigâr'a gelerek sûret-i hâlî tamâmiyle arz eyledi.

Hazret-i Hüdâvendigâr, adem-i hoşnûdî ile kalkıp ibriği alarak kademhâneye gitti. Ve birçok zamân meks buyurdular. Cemâat-i tüccârın intizârı hadden geçtiğinden Hazret-i Hüdâvendigâr'ın mukarreblerinden Sirâceddîn Hazretleri'nden kademhâneye gidip cemâatin keyfiyet-i intizârını arz eylemesini istidâ' ettiler. Vaktâki Müşârileyh kademhâne kapısına geldi. Onların bir köşede durduklarını gördü. Tâ'ife-i mezkûrenin intizâr etmekte olduğunu ihbâr etti. Hüdâvendigâr buyurdu ki:

“Ey Sirâceddîn! Biz nerede dünyâ nerede, bu necâsetin kokusu, bütün dünyâ ve ehl-i dünyânın kokusundan burnuma daha iyi gelir. İcâb eder ki bu cemâate îtizâr edip diyessin ki: Eğer matlûbunuz râh-ı Hak ise mülkünüzü kendi eliniz ile sarf ediniz. Vallah'ü âlem.”

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın Civâr-ı Rahmet-i Perverdigâra İntikâli Beyânındadır

Mecmû' vücûdu hikmet-i Rabbânî ile dört unsur-u mutazâddan terkîb etmiş; ve bu dört unsurdan her bir cevherin tab' ve hâsiyeti dâima kendi asl u merkezlerine müteveccih bulunmuş olduğundan, yekdiğeriyle mütenâzi'ddirler. Bazen bu dört unsurdan suyun rutûbeti galebe edip çerâğ, harâreti müntefî kılar. Ve bazen harâret-i tabî'at o aye-i rutûbeti ihrâk eder; ve bazen hava, terkîb-i hâkî ta'cîn-i asliden perâkende eyler. Ve bazen mizâc-ı hâkî üzere bulunan yubûsetin kesreti mecmû', terkibi mütehâllil kılar. Velakin nûr-u kuddüsün feyzi olan rûh kendisinde bulunan letâfet ve îtidâl-i aslî hasebiyle bunların cümlesini haddi îtidâlde tutar. Fakat o dahî âlem-i ulvîden, bu sarây-ı süflîye nüzûl ederek emr-i Perverdigâr bîçun ile kayd-ı tende kalmış olduğundan dâima âlem-i aslînin ârzûsundadır.

Bu vücutta irâde-i Hak hâsıl olduğu vakit eğer ehl-i rüşdü saâdetten olur; ve müddet-i hayâtta şeref-i nefis ve kemâlât-ı kuddüs hâsıl edip kâbil-i tecelliyât olursa, (ارجى الى ربك راضياً)⁴⁹ nidâsı gûş-u hüsne vâsıl oldukta, âcilen bu muhabbet-i hâkden kabe-i eflâke pervâz edip, (فى قانديل العرش عند ملك مقتدر) Ya'nî “**Melik-i mukadder indinde**” (Kamer, 54:55) arşın kandîlleri içinde mütemekkin olur; ve eğer ehl-i şekâvetten olur ve zamân-ı hayâtta tabiat kölesi ve şehvet esîri olarak ayağını câdde-i şerîatten hârice koyup, hevây-ı dünyâyı, sarây-ı ukbâ üzerine; ve rızâ-yı şeytânî, hoşnûd-i rahmânî üzerine “neûzbillah min zalik” ihtiyâr eder ise, rûz-u ecel ve vakt-i meva'id eriştiği gün, ferâdis arşa uçmak ister ise de avâriz-ı tabî'atın ihâtası ve cism-i kesîfe olan musâhabeti sebebiyle âlem-i aslîye pervâz edemeyip, onu ayn-ı berzahta mukîd kılarlar.

Binâenaleyh erbâb-ı akla yakînen ma'lûmdur ki bir adam asla te'sîrât-ı hevâcesi feleki ve nefsâniyeden mahrûs ve masûn olamaz; ve dâima kuvvây-ı beşeri bu terkîbten tecrîd iktizâ eder. Hatta eğer bu vücûdun bekâsı mümkün olsa idi, a'del-i mizâc ile muttasıf olan efdal-i mevcûdât ve ekmel-i kâinatı aliye efdal essalavât Efendimiz Hazretleri tûl-i ömr ile kâffe-i nâsdan mümtâz olurlar; ve kendilerinde dâima Hak'tan bekâ-yı nefis taleb buyururlar idi. Lakin nûr-u ma'rifet ve ilm-i nübüvvetle teyakkun buyurdular ki, lika-i cemâl ve celâl-i sübhânî azze şâne ve azm-i burhâne bu vücûda mümkün olmaz; ve bu heyet-i kesîfe-i muhîtin terkîbi likâ-i latîfe-i latîfin müşâhedesini muhît olamaz. Belki bu hale't-i nefî' ve zararın zuhûru, hayr ve şerrin tefrîki için peydâ olduğunu ve bu âlem-i fânî o âlem-i bâkînin tarlası bulunduğunu bilmiştir. Zîrâ, (الدنيا مزرعة الآخرة) Ya'nî **dünyâ âhiretin tarlasıdır**. Tâ ki şeb-i cehâlette zemîn-i dünyâyı her ne ekmiş isen âhîret gününün sabâhında bu nihâlin semeresini hemen müşâhede edersin. Nitekim Hazret-i Hüdâvendigâr buyururlar:

⁴⁹ “Rabbine geri dön.” (Fecr, 89:28)

درخت و برک بر آید زخاک و عین کوید... که خواجه هرچه بکاری تراهمان روید

Tercüme

Dıraht-ı berk zemînden çıkıp bunu söyler, efendi her ne ekersen onu biçersen sen

Her kimse devlet-i ebed-i kâ'id ve saâdet sermendi zâid olursa, sefer-i âhireti mülâhaza icâb ettiğini bilir. Ve şüphesiz o tarîkin zâd u levâzımını tedârik ederek dâima cem'-i zahâ'ir-i hasenâta kâsır olmaz; ve bu vücûd-u âriyetten çıktığı ve bu sarây-ı fenâdan dâr-ı bekâyâ rihlet eylediği vakit, kâm ve murâdına göre bir menzil ve müttekîn-i alî-yi sirer mütekâbilîn tertîbiyle müterettib bir dergâh görür; ve eğer ne'uzubillah bu sarây-ı sürûrun gurûru ile mağrûr olup, hayvânlar gibi merây-ı dünyâda bî-haberâne onun müştehiyâtıyla meşgûl bulunmuş ise yarın irde-i hâvîye-i cehîmin odunu olup, ebedü'l-ebedin pây-ı emelî, habis-i hazelânda bağlanarak, ⁵⁰ (فوا اسفاه واحجلتاه) diye feryâd eder. İşte bu sebepten dolayı enbiyâ ve evliyâ (a.s.) bu zerin tâk u eyvâne ve sırra perde-i rengine asla iltifât etmemişlerdir. Tâ ki onun gubâr-ı şehveti ve âr-ı ayıbı onların dâmen muâmelelerine müteşebbis olmaya ve dâima Hazret-i İzzet'ten fenây-ı vücûd ve sefer-i daru'l-hulûdi taleb etmişler; ve âlem u âlemiyânda ona tergîb ve tahrîz eylemişlerdir.

Nitekîm Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.s.a.) esrâr-ı mevti beyân husûsunda buyurmuşlar; ve tatlı burhânlar ve zengîn meseller ile onun acibliğini, bütün âşıkların dimâğına tatlı göstermişler; ve mevt korkusundan emîn etmişlerdir. Böyle buyururlar:

شعر

ای که ازین تن قفص می پری... رخت بیالای فلک می بری
زندکی تازه به بین بعدازین... چند ازین زندکی سببری
مرک حیاتسن و حیاتست مرک... عکس نماید نظر کافری
خانه تن کرشکندهین منال... خواجه یقین دان که بزندان دری

Tercüme

*Ey kafes-i tenden uçan yâr-i cân, rahtekî eflâke edersin resân
Taze hayât görde yaşa ba'dâzîn, serseriyâne yaşamaktan usân
Mevt hayâttır ve hayâttır ölüm, kâfir onun aksini eyler gümân
Ger yıkılırsa ten evi, ağılama mahbes ki yıktık efendi inan*

Ve diğer bir gazelde buyururlar:

⁵⁰ "Yazıklar olsun bana"

بیت

در پردهٔ خاک ای جان عیشی ست به پنهانی... و اندر تتق غیبی صد یوسف کنعانی

Tercüme

Bu perde-i hâkide bir gizli ma'îşet var, var perde-i gaybîde yüz Yusuf-u Kenânî

Ve diğêr bir mahalde buyururlar:

چگونه بر نپرد جان چواز جناب جلال... خطاب لطف چوشکر بجان رسدکه تعال

Tercüme

Nasıl ki uçamaz, o câna gelince kanat gibi, o dem Cenâb-ı Celâleddîn hitâb-ı lütf-i teâl

Ve diğêr bir makâmda buyururlar:

بیت تو مثال ذوالفقاری تن توغلاف چوپین... اگر آن غلاف بشکسته دل چرائی

Tercüme

Kılıca şebîhsin sen bu teninde tahta kındır, o kının kırılmasından niye dilşikestesin sen

Ve yine buyururlar:

کر بشکنداین جامم من غصه نیاشامم
جامی دیگر آن ساقی در زیر بغل دارد

Tercüme

*Bu câmımı ger kırsa ben gamm yemem ondan hiç
Koynunda o sâkînin bir başka kadeh vardır*

Kendime yakîn ve vüsûklerinin beyânı husûsunda diğêr bir gazelde buyururlar:

شعر

دشمن خویشم و یار آنکه مارامی کشد... غرق دریائیم مارا موج دریامی کشد

Tercüme

Kendi hasmım bizi katl eyleyendir dostumuz, gark-ı deryâyız, bizi emvâc-ı deryâ öldürür

Ve diğler bir gazelde âşıkların mevtini beyân husûsunda buyururlar:

بیت

عاشقانی که با خبر میزند... پیش معشوق چون شکر میزند
ازالست آب زندگی خوردند... لا جرم شیوه دیگر میزند
توکمان می بری که شیران نیز... چون سکان از بروندر میزند

Tercüme

*Haber geldikte sen uşşâkı gör ki, şükr-ü veş piş dilberde ölürler
İçip bezm-i eleste âb-ı haydan, onunçün tariz diğlerde ölürler
Sanırsın sen ki arslanlar da öyle, sek âsâ hâric derde ölürler*

Ve yine diğler bir gazellerinde beyân buyururlar:

هر که بمیر دشود دشمن او دوست کام... دشمنم ازمرک من کورشود والسلام

Tercüme

Hep ölen adamların düşmanı mesrûr olur, öldüğüm anda adûlar kör olur vesselâm

Ve yine buyururlar: (k.s.)

شعر

چون نعره الصلا بر آید... مارقص کنان زدر در آئیم

Tercüme

Essalâ narası geldikte hemen, gireriz biz kapıdan raks-ı Kenân

Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın (a.z.) esrâr-ı mevtin beyânına dâir buyurmuş oldukları bu nevi' kelâmlarına taaccüb eylerim. Acabâ emsâlî onlardan evvel veya sonra hiçbir kimse tarafından söylenebilmiş midir?

Âfitâb-ı pürtâb velâyetleri (کل شیء یرجع الی اصله)⁵¹ mûcibince mağrib-i âhirete gurûba ve şahbâz-ı rûh mutahharları âlem-i kuddüse pervâza karîb oldukça Konya şehrinde kırk gün kadar zelzele vâki' oldu. Ve zıy'u şerif bilcümle ahâlî bu hâdnenin vukû'ndan ve o kazânın nüzûlünden şaşırıp, perişân olarak müttefikân Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza geldiler. Ve sebebini istifsâr edip, o musîbetin defi'ni derûn-i hümâyunlarından himmet-i niyâz ettiler. Ve

⁵¹ "Her şey aslına geri döner."

Hazret-i Hüdâvendigâr zebân-ı şekerbârlarını açıp buyurdular ki, “Gönülleri cem’ ediniz ki zemîn acıkmıştır; ve yağlı bir lokma ister, karîbân ârzûsuna nâil olur ve beliyede sözden kalkar.” ve bu eyyâmında bu gazeli beyân buyurdular: (r.a.)

ابیات

با این همه مهر و همرسانی... دل میدهدت که خشم رانی
وین جمله شیشهای جانرا... در هم شکنی بهلن ترانی
در زلزله است دار دنیا... کز خانه تورخت می کشانی
نالان زتو صد هزار رنجور... بی تو نزنند هین تو دانی

Tercüme

*Bütün bu mihr ile ey yâr-i makbel, verirler hışmrânlık için sana dil
Karıştırdık bütün cân şişelerini, şikest ettin bî-hükm len-terânî
Yerinden oynadı bu dâr-ı dünyâ ki nakl etmek için sen evden eşyâ
Olur, nâlede yüz bin hastasından, yaşarlar mı bilirsin olmasan sen*

Ve o esnâda dahî birkaç gün kırmızı ferâce giydiler ve bu gazeli beyân buyurdular: (r.a.)

ابیات

روسر بنه ییالین تنهامرا رهاکن... ترک من خرابی شب کرد مبتلاکن
مائیم موخ سودا شب تابروز تنها... خواهی بیا بخشا خواهی بروجفاکن
بر شاه خوبرویان واجب وفا نباشد... ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفاکن
دردیست غیرمردن کانرا دوا نباشد... پش من چکونه کویم آن دردرا دواکن
درخواب دوش پیری درکوی عشق دیدم... باسر اشارتم کردکه عزم سوی ماکن
کراژ دهاست درره عشقی ست چون زمرد... ازبرق آن زمرد هین دفعاز دهاکن
پس کن که بی خودم من گرتو هنر فزائی... تاریخ بو علی کو تنبیه بوعلاکن

Tercüme

*Git yastığa başın koy, yalnız bırak beni sen
Beni mest-i hâl sihrende terk-i ibtilâ et
Biz mevc-i aşkız ey yâr, şebden nehâra tenhâ
İster gelip kerem kıl, ister gidip cefâ et
Sultân-ı hûb-rûyân mecbûr değil vefâya
Ey zerd-i rûy-ı âşık sen sabr edip vefâ et
Mevtin sıvâsı derttir, yoktur o derde dermân
İmdi ne söyleyim ben o derde sen devâ et
Dün gece kûy-i aşkda bir pîrî, hâbda gördüm*

*Başıyla remz eder ki nezdinde ahz-ı câ et
Ger varsa yolda ejder, aşk oldu zümrüd-ü âsâ
O zümrüdün şuâından defi' ejderhâ et
El verdi bî-hûdum ben ger sen hüner-fezâ sen
Bahs eyle bu alî'den tez gir bu alâ et*

Bu hâlden sonra mizâc-ı şerîflerine bir kırgınlık ârız oldu. Bircümle ekâbir gece, gündüz iyâdetlerine geldiler. Vakitlerinin Câlînûs'u olan Mevlânâ Ekmeleddîn ve Gazenferî mü'âlce ile meşgûl oldular. Her defa'sında müttefikân onların nabz-ı mübâreklerine bakıp, teşhîs-i maraz için hâne halkıyla dışarıya çıkarak kitâb-ı tıbbâ mürâcaat ederler ve yine fi'l-hâl tedkîk için Zât Hazretleri'nin tekrâr nabızlarını muayene ederler; ve başka bir hastalık müşâhede ederler idi.

Birkaç gün böyle vâki' olup âkıbet hastalıklarının teşhîsinden âciz kaldılar ve nihâyet kendi hâllerinden haber vermelerini Hazret-i Hüdâvendigâr'dan istirhâm ettiler. Talepleri isâf ve kabûl buyurulmayınca serriştenin cânib-i âhire olduğunu ve Zât Hazretleri'nin matlûbları âlem-i diğere azîmet edeceğini bildirdiler. Teessüf ve telhif-i tamâm ile zimâm-ı ihtiyârı elden bırakıp, hûnâb-ı hasreti ruhsârlarından mütehâyirâne akıttılar.

Nihâyet altı yüz yetmiş ikinci sene-i hicrisi cemâzilâhiresinin beşinci Pazar gününe müsâdif şitâ faslının ibtidâsında ⁵², takrîr-i hakâyık ve maârif buyurdıkları esnâda, gurûb-u şems vaktinde, onların âfitâb-ı celâlleri mağribi âlem-i kuddüse gurûb eyledi. Birdenbire vazî' ve şerîf, azîz ve fakîr, bîgâne u âşinâ, mü'min ve tersâdan bir feryâd koştı. Elbiseler çâk, gözler nemnâk oldu. Ve başlara topraklar saçıldı. Gulgule ve feryâddan her taraf titredi. Hûnîn gözyaşlarından rûy-u zemîn rengîn oldu. Her nerede gönlü yanmış bir mecrûh var ise dil kebâb ve dîde-i pür âb ile muztariben bu beyitleri okudu.

ابیات

فرورفته بخاک آن مهر افلاک... چرا بر سر نریزم هر زمان خاک
پریده چمن کبک بهاری... چرا چون ابر نخوشم بزاری
فرورمده چراغ عالم افروز... چرا روزم نکردد شب بدین روز

Tercüme

*Gurûb etti zemîne mihr-i eflâk, nasıl ki saçmayım ben başıma hâk
Bahârın keklîği uçtu çimenden, sehâb-âsâ niçin yaş dökmeyim ben
Yazık söndü çerâğ-ı âlem-i efrûz, niçin şeb olmasın şimdi bana rûz*

⁵² Çevirenin notu: Mevlânâ Hazretleri'nin vefâtının sene-i devriyesi, her yıl, miladi takvime göre 17 Aralık tarihinde akşam ezanına tahmini bir saat kadar kala türbe-i şerîflerinde; mahbûblarının, aşıklarının ve bendelerinin katıldığı ayınle kutlanmaktadır. Ayın; Şeb'i Arûs ismiyle anılmakta ve 746 senedir fasılasız her yıl yapılmaktadır.

O gece Zât Hazretleri'nin techîz ve tekfîn işleri ihzâr kılındı. Ertesi gün sabâhleyin na'ş-ı mübâreklerini kaldırdılar. Âşıklar ve gamlı olan yanıklar saf saf ve takım takım üryân olarak ve yüzbinlerce nevha ve zârî ederek önden ve arkadan geçtiler. Büyük ve küçük ve Konya'da hâzır bulunan memleketin bilcümle halkı o cenâzede isbât-ı vücûd edip ve musîbet ve gama iştirâk eylediler. Her mahalle ve pazarda tâbûtu növbetle nakl için âmme-i halâyika taksîm ederler ve nevvâb-ı saltanat ve umerâ na'şî kaldırıp, kılıç ve sopalar ile ahâlîye teb'îd eylerler idi.

Büyük bir kalabalık ile akşam namâzına yakın musallâya eriştirdiler. Âdet olduğu üzere muarriif öne geçip, Şeyh Sadreddîn Konevî (k.s.) için, "Buyur melikü'l meşâyih" dedi. Mevlânâ Ekmeleddîn tabîb dahi "**Muarriif edebi muhâfaza et, zîrâ melikü'l-meşâyih-i hakîki Hazret-i Mevlânâ idi ve rihlet buyurdu.**" dedi. Vaktâki Şeyh Sadreddîn cenâze namâzını edâ için öne geçti. Nâgâh bir şehka vurup bî-hûş oldu.

Kâdı Serâcüddin (r.a) öne geçip, imâmet buyurdu. Şeyh Sadreddîn'den keyfiyet-i şehkayı suâl ettiklerinde dedi ki. Öne geçtiğim esnâda sûret-i melâikede bir tâ'ife gördüm ki saf bağlayıp namâz ve ziyâret ile meşgûl olurlar. O hâlin heybetinden aklım zâil oldu.

Kırk gün kadar bilcümle ekâbir ü asâgir türbe-i mukaddesin ziyâretine hâzır oldular. Nitekîm Sultân Veled (k.r.a.) kendi nâmesinin ibtidâsında buyururlar:

پنجم ماه در جماد آخر... بود نقلان آنشه فاخر
 سال هفتاد ودوبده بعدد... ششصد ازعهد هجرت احمد
 چشم زخمی چنین رسید آندم... کشت نالان فلك دران ماتم
 مردم شهر از صغیر وکبیر... همه اندر فغان و آه نفیر
 دیهیان هم زرومی واتراک... کرده ازدرد او کرییان چاک
 بجازه همه شده حاضر... ازسر مهر عشق نه از پی بر
 اهل هر نزهتی بر وصادق... قوم هر ملتی برو عاشق
 کرده اورا مسیحیان معبود... دیده اوراجهود خوب چوهود
 عیسوی گفته اوست عیسی ما... موسوی گفته او ست موسی ما
 مؤملشخوانده نورو سرر سول... گفته است او عظیم سر نغول
 همه کرده زغم کرییان چاک... همه از سوز کرده برسر خاک
 همچنان این کشید تاچل روز... یچ ساکن نشدد می تف و سوز
 بعد چل روز سوی خانه شدند... همه مشغول این فسانه نشدند

روز و شب بود گفت شان همه این... که شد آن کنج زیر خاک بز مین

Tercüme

*Beş idi şehr-i cemâd-ı âhir, intikâl etti, o şâh-ı fâhir
Altı yüz ikinci senesi hicretin oldu, bu bir demdemesi
Böyle bir çeşm-i zahmle ol dem, feleği eyledi giryân-ı mâtem
Bî-sûkî güçki şehrin cümlesi, eyledi âh-ı figânlar gamla
Köylüler hem dahî Rûm u Etrâk, ettiler deritle giribâniler çâk
Na'şına cümlesi etmişti şitâb, aşktandı, değil ümîd-i sevâb
Ehl-i her nüzhet ona hep sâdık, cümle milletti o nûra âşık
İsevîler onu etmiş ma'bûd, hep Cehûdiler onu bilmiş idi Hûd
İsevî derdi, odur İsâ'mız, Müsevî derdi odur Mûsâ'mız
Mü'minin derdi odur sırr-ı resûl, söylemiştir o azîm sırr-ı nugûl
Etiler gamla giribânlar çâk, saçtılar başlarına cümlesi hâk
Böylece geçti tamâmen kırk rûz, sâkin olmazdı bir an hiç tef u sûz
Kırk gün oldukta dağıldı herkes, hep bu efsâneye oldu ma'kes
Gece gündüz bu idi hep sözler, hâ ki gitti esef ol kenz-i güher*

Ve melikü'l-debâ Bedreddîn Yahya O Hazret'e mersiye olmak üzere bu iki beyti inşâd buyurdu:

بیت

کودیده که در غم تو نمناک نشد... یا جیب که در ماتم تو چاک نشد
سو کند بروی توکه از پشت زمین... بهتر ز توئی در شکم خاک نشد

Tercüme

*Hangi göz ki gamm-ı hicran ile nemnâk değil, hangi bir ceyb ki mâtemle acib çâk değil
Vechine ând içiyorum ki bu zemîn üstünden, senden âlâsı defîn-i şikem-i hâk değil*

Âşıklardan bir azîz o demde bu iki beyti virdi cân edip okudu:

کاش آن روز که دریای توشد خار اجل... دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر
تادرین روز جهان بی توندیدی چشمم... این منم بر سر خاک توکه خاکم بر سر

Tercüme

*Kâşkı ol günde ki incitti seni hârâ cel, feleğin desti vuraydı başıma tığ-ı helâk
Görmeseydi bu gözüm âlemi sensizce bugün, saçmasaydım ser hâkinde senin şemme hâk*

Kısm-ı Sâlis

Ashâb u Hulefâ-yı Hüdâvendigâr (r.a.) Hazretlerinin Zikrî Beyânındadır

Zikr-i Evvel

Evliyâ ve muhakkikînin tâcı ve ezkiyâ ve refinin zübdesi ve esrâr-ı nâsûtiyanın tercümânı ve rumûz-u lâhûtiyenin sirâcı fahrü'l-cazûbîn ârif, kâmil, müdekkik Seyyid Burhâneddin Tirmizî (r.a) Hazretleri, cümle evliyâ-yı kibârdan ve sâhib-i keşf ve esrârın urefâsından olup, tevekkül ve tecerrüdde sâbit-kadem ve ma'rifette bahr-i azîm-i zâhir idi. Bütün ömrü mücâhede ve müşâhede ve inâyet içinde idi. Ve dâima tevhîde dair kelâm söylerler; ve uzlet u inkitâ' azîm rağbet eylerler; ve dünyâ ve halktan îrâz ederler idi. Kâffe-i budâlayı bilâd ve o nâd-ı arzın medârı o asırda vücûd-u şerîfleri idi. Ve onların irâdet ve sohbetleri Sultânü'l Ulemâ Bahâaddîn Veled (r.a) Hazretleri'ne olup, Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza lâlâlık ederler idi. Ve tahsîl-i ulûm-i resmî eyledikten sonra bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr'ımıza hitâben buyurdular ki, **“Ey cânım ve nûr-i dîdem, gerçi tahsîl-i ulûmda zahmetler çekip meşâr-i bi'l-binân oldun. Velakin ma'lûmun olsun ki bu ulûmun verâsında diğerk bir ilim vardır ki bu onun kışırır ve o ulûmun kilidini pederin bana ihsân eylemiştir. Senin onu tahsîl etmen matlûbtur.”**

Ondan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr'a ulûm-u yakînîyenin tahkîkini ihsân buyurup, tarîk-i sülûkü ve âdâb-ı meşâyihî telkîn ve pederlerinden tahkîk eylediği hakâyıkı onlara takrîr eyledi. Ve tamâm dokuz yıl sohbet buyurdular. Ve Sultânü'l Ulemâ (r.a) Hazretleri'nin maârifini bin defa' Hüdâvendigâr'a îade eylediler. Ve sırr-ı tevhîd ve ma'rifeti kemâ yenbagî tahkîke eriştirinceye kadar amele getirdiler. Belki onun izâfiyle göz görmedik makâmâta menzil kurdular.

Hazret-i Mevlânâ Bâhâaddîn Veled (r.a.) rihlet buyurdıkları vakit, Seyyid Burhâneddin (r.a.) orada hâzır değil idi. Şeyhinin haber-i hâil vefâtını işitince hâkester mâtem başına oturup tamâm bir sene müddet, o Hazret'in firâkıyla mum gibi eridiler. Nihâyet bir gece vâka'da Bâhâaddîn Veled (r.a) Hazretleri'ni gördüler ki hiddet-i tamâm ile **“Burhâneddin! Muhammed'imi niçin yalnız bıraktın ve onun muhâfazasında kusur ediyorsun.”** buyurdular. O hâlin heybetinden uyandıktan oradan Konya'ya gelip Hüdâvendigâr'a mülâkî oldular.

Zümre-i vüzerâdan ve fuzâlâ-i Rûm'dan ve onların mürîdlerinden bulunan sâhib-i İsfahanî'den menkûldür ki elbiselerini yıkamak için Zât Hazretleri'nden müsâade talep olunmuş idi. Kat'a mümkün olmadı ve buyurdular ki eğer yine kirlenirse ne yapayım yine

yıklarlar diye cevâb verildi. Birkaç defa' böylece tekrâr buyurdular. Nihâyet'ül-emr canları sıkılıp **“Hey fuzûl! Biz âleme çamaşırcılık için mi geldik?”** dediler ve âhir vakte kadar bu vech üzere gittiler.

Menkûldür ki Şeyhü'l İslâm Şeyh Şehâbeddîn Emîr Sühreverdi (k.s) daru'l-hulâfadan Rûm tarafına gelmiş idi. Zât-ı şerîfleri'ni anlamak isterdi. Sâhib-i İsfehanî, Zât Hazretleri'ne, meşâyih-i kibârdan bir büyük zât gelmiş, huzûr-u şerîflerine icâzet taleb ediyor dedi. İcâzetten sonra vaktâki Şeyh huzûr-u âlîlerine girdi. Toprak üzerine ittikâ etmiş bir hâlde idiler. Zebân-ı hâl ile bî-vâsıta yekdiğerine esrâr söylediler. Şeyh Şehâbeddîn'e rikkat gelip, ağlayarak dışarıya çıktı. Birkaç kimse, Şeyh'den niçin mukâleme buyurmadıklarını suâl etti. Şeyh, aramızda pek çok kelâmlar geçti ve vâfir-i müşkülât hal oldu dedi. Nasıl gördünüz diye sordular, **“Yüzü gizli bir hakâyık-ı maârif deryâsıdır.”** buyurdu.

Menkûldür ki bir gün Seyyid (k.s.) söz söyler idi. Bir şahıs falân kimseden senin medhini işittim dedi. Buyurdular: **“İbtidâ göreyim ki o kimse nasıl bir kimsedir. Onda o mertebe var mıdır ki beni anlayıp medh etsin. Eğer o beni söz ile tanımış ise muhakkaktır ki tanımamıştır. Zîrâ bu söz ve o harf u savt ve o dudak ve ağız kalmaz. Bu ağızdır ve eğer fil ile tanımış ise yine böyledir ve eğer benim zâtımı tanımış ise sûret zâta uymaz ki medh eyleye.”**

Menkûldür ki Tirmiz'in Şeyhü'l-İslâmı demiştir ki, Seyyid Burhâneddin kütüb-ü meşâyih-i ve onların makâlât ve esrârını mütâlaa etmiş olduğundan hakâyıka müte'allik kelâmı güzel edâ buyururlar. Birisi dedi: **“Nihâyet sende mütâlaa ediyorsun niçin öyle söz söyleyemiyorsun.”** Şeyhü'l-islâm dedi ki: **“O mücâhede ve amel arkasındadır.”** O kimse dedi: **“Niçin sende o kapıyı çalmıyorsun?”**

Menkûldür ki Seyyid (k.s.), Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın daire-i velâyetde derece-i kemâle bâliğ olup, (الان اولياءالله لاخوف عليهم ولا هم بحزنون) ⁵³ zümresinde sâbit olduğunu; ve âlem ve âlemiyâna hidâyet bahş ederek kemâle erîştirdiğini müşâhede eyledik de Zât

⁵³ “Allah'ın evliyâsına korku ve hüzn yoktur.” (Yunus, 10:62)

Hazretleri'ne gelip, Kayseri cânibine hicret için icâzet buyurmalarını iltimâs etti. Mümkün olmadı. Birkaç günden sonra yine icâzet talep ettiler, yine izin vermediler. Âkıbet icâzet almadan azîmet eylediler.

Yolda süvâr oldukları hayvân kayıp mübârek ayakları incindi. Bi'z-zarûre avdet buyurdu. Hazret-i Hüdâvendigâr'ın huzûruna gelip dedi ki, **“Ey nûr-u dîde! Niçin azîmetime icâzet vermiyorsun?”** buyurdular ki, **“Niçin bizden tebâ'üdü ihtiyâr ediyorsun?”** onlar dahî **“Bihamdülillah ki senin işin tamâm olmuştur, belki ehl-i âlem senden nûr u behre bulurlar. Benim ta'cîlimin sebebi odur ki tündrev bir arslan bu vilâyete müteveccih olmuştur. O arslan, ben arslan, yekdiğërimizle ittihâd ve ittifâk mümkün değildir.”** buyurdular.

Vaktâki Hazret-i Hüdâvendigâr izin verdiler. Fi'l-hâl Kayseri'ye müteveccih oldular. Ve cüzi bir müddet sonra Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) eriştiler.

Seyyid Hazretleri'nin menâkıbı bî-nihâyedir. Evveli'l-basâr için bu kadarla iktifâ olundu. (**والله ولى التوفيق والهادى الى الطريق**)⁵⁴

⁵⁴ “Allah' başarı verici ve yol göstericidir.”

Zikr-i Sâni

Evliyâ ve vâsılînin sultânı ve mahbûbînin tâcı, ârifinin kâtibi, muvahhidînin fahrî, evvelîn üzerine âhirînin âyet-i tafsîli, mü'minîn üzerine Allah'ın hücceti, enbiyâ u mürselînin vârisi, Hazret-i Mevlânâ ve Seyyidinâ Şemseddîn El Tebrîzî; (a.k.) kâmil, mükemmel, sâhib-i hâl u kâl, ehl-i keşf, bilcümle ma'sûkan-ı cenâb-ı ahdînin kutbu, bârgâh-ı samedinin hâss'ul-hâssı, harem-i kuddüsün mestûrlarından ve hazîre-i ünsün makbûllerinden bir pâdişâh olup; ehl-i tahkîk, mâarif ve hakâyıkta ona mürâcaat ederler ve sâlikân-ı kuddüse tarîk-i keşf ve vaslı onlar gösterirler idi. Tekellüm ve takribde Mûsâ (a.s.) meşrebi ve tecerrüd ve uzlette İsa (a.s.) sîreti üzerine idi. Dâima müşâhedede sülûk buyurdular ve mücâhedede evkât-ı güzâr oldular.

Hazret-i Hüdâvendigâr zamânına kadar hiç kimse hâllerine muttali' değil idi. Ve'l-hâlet heze hiç kimsenin onların hakâyık-ı esrârına vukûfu olamayacaktır. Dâima kerâmâtı ketm eder ve halktan kendi şöretini gizli tutar idi. Ve tüccâr-ı elbise âdetinde olup, gittiği her şehirde kervânsarâyâ nâzil olarak kapıyı muhkem kilitler ve odasında hasırdan gayri bir şey bulunmaz idi. Ara sıra uçkur vurup, o cihetten taayyüş buyurur idi. Meskenleri Tebrîz'de idi. Hüdâvendigâr'ın büyük mahdûmları Hazret-i Sultân Veled, Zât Hazretleri'nin mürîdi idi.

Menkûldür ki bir defa', bir sene mahrûsa-i Dimeşk'te ikâmet buyurdular. Takriben haftada bir defa' hücreden dışarıya çıkıp bir başçı dükkânına giderler ve iki pul vererek yahni baş suyu satın alıp, tenâvül buyururlar ve bir hafta onunla kanâat ederler idi. Bir sene müddet bu vech ile muâmele buyurdular.

Aşçı müddetlerce bu siyâk üzere muâmelelerini görünce onların ehl-i riyâzâtan olup, bu meşakkati kendi ihtiyârlarıyla nefisleri üzerine kabûl etmiş olduklarını bildi. Ve diğer defa' geldikleri vakit aşçı, bir kâseye tirîd doldurup yahni vaz' ederek iki aded hâss etmek ile huzûrlarına koydu. Aşçının muâmelelerine vukûf-u peydâ ettiği Zât Hazretleri'ne ma'lûm olmakla el yıkamak bahânesiyle fi'l-hâl kâseyi bırakıp dışarı çıktılar; ve oradan şehri terk eylediler.

Menkûldür ki bir defa' yolda gidiyorlar idi. Atlılar ve hizmetkârlar ile bir Bey onlara mülâkî oldu. Nazarları yekdiğerine tesâdüf ettikde Bey uzaktan atının başını çekip birçok

zamân durdu. Ondan sonra gözlerinden yaş dökerek revân oldu. Mevlânâ Şemseddîn (a.z.) Hazretleri'nin lisân-ı mübâreklerinden, (سبهان من بعذب عباده بالنعمة) Ya'nî **“Kullarımı ni'metleriyle ta'zîb buyuran Hak Celle ve Alâ Hazretleri'ni tenzîh ederim.”** kelâmı cârî oldu.

Ashâb onun keyfiyetinden Zât Hazretleri'ne suâl eylediler. Buyurdular ki, “Bu Bey, gizli olan evliyâ zümresinden olup, bu libâsda mestûrdur. Beni görüp tazarru' etti ki, **“İbâdet ve sülûk-u tarîki bu libâs içinde cem' edemiyorum. Hak Teâla'dan niyâz eyle tâ ki bi'l-küllîye libâs-ı fakr içine gireyim ve o libâs içinde ferâgatle kendi perverdigârımın ubûdiyetine meşgûl olayım.”** Vaktâ ki münâcât eyledim. İşâret olundu ki, **“Ona da o libâs içinde ubûdiyet etmek ve nûr u velâyeti kudûret-i imâret ile cem' eylemek lâzımdır.”** hâlî müşâhede edince ağlayarak gitti ve teni meşakkate verdi.”

Hazret-i Sultânü'l Mahbûbîn Sultân Veled, (k.s.a.) kendi Mesnevî'lerinde Hazret-i Şemseddîn Tebrîzî Efendimiz'in zikr-i menâkıbında buyururlar ki, **“Hakk'ın âşıklarıyla ma'sûkları üç mertebedir. Mansûr-u Hallâc (r.a.) âşıklık makâmının birinci mertebesinde idi. Onun mertebe-i vasîtâsı azîm ve âhîr mertebesi âzamdır. Bu üç mertebenin ahvâl ve akvâli, âlemde zâhir oldu. Velakin ma'sûkan-ı ilahînin üç mertebesi gizlidir. Kâmil u vâsıl âşıklar, birinci mertebeden olan ma'sûkların yalnız nâmını işittiler; ve onların didârını görmek temennîsinde bulundular. Ma'sûkların mertebe-i vüsâtında bulunanların nâm u nişânına kimse erişmedi. Âhîrinden olanları ise hiç işitmediler.”** Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) Efendimiz mertebe-i âhîrinde sürûr-u pâdişâh-ı ma'sûkân idi. Hazret-i Hüdâvendigâr'ımız (k.b.a.) bu sebepten buyururlar:

بيت

طيور الضحى لا تستطع شعاعه... فكيف طيور الليل تطمع ان ترى

Tercüme

Dayanmaz duhânın kuşları şua'ına, nasıl ki tama etsin tuyûr şeb görmeğe

Ve Mesnevî-i Veledî'de dahî beyân olunmuştur ki, “Bir gün Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) âlem-i gaybda bir kutub müşâhede eyledi ki cümlesi velî ve Hakk'a vâsıl olmuş dört bin mürîdi var idi. Çilede Hak'tan erişilmedik bir hâl ve makâm niyâz edip, onu temenni ederken **“Yâ Rab! Yâ Rab!”** der idi. Bir hadde kadar ki eczâ-yı zemîn ve âsumân ve ervâh-ı ulvî ve süflî ona muvâfakaten **“Yâ Rab!”** derler ve hem o vakitte nûr-u Hudâ seyri mikdârınca Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) Hazretleri'nin kûşine vurur ve **“Lebbeyk! Lebbeyk!”** der idi. Vaktâki üç defa' tekrâr eyledi, Mevlânâ Şemseddîn buyurdu: “İlahi o Şeyh, **“Yâ Rab!” diyor ona Lebbeyk de**” Bu sözü müteâkib derhâl kûşİne-i nûru müttetâb'i berk vurur; ve **“Lebbeyk! Lebbeyk!”** der idi.”

Menkûldür ki Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) tevâlî-i tecelliyât sebebiyle müstağrak olduğu vakitte kuvvâ-yı insânî o mücâhedeye tahammül edemeyeceğinden, o hâlin defî için kendilerini bir işle meşgûl ederler; ve yabancı kimselerin nezdine çift sürmeğe gidip geceye kadar iş görürler ve ücret verdikleri vakit, “Borcum vardır, cümlesini birden edâ etmek için birikmesi matlûbumdur.” buyurup bu bahâne ile mevkûf bırakırlar, bir müddet sonrada gâ’ib olurlar idi.

Menkûldür ki Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.e.) Hazretleri’nin hicret eylemelerinin ve Hazret-i Hüdâvendigâr’a mülâkî olmalarının sebebi o idi ki bir vakitte Mevlânâ Şemseddîn vakt-i münâcâtta, “Acabâ senin hâslarından benim sohbetime tahammül edebilecek bir kimse var mıdır?” buyurdu. Derhâl âlem-i gaybdan işâret erişti ki, “**Eğer sohbetine mahrem ister isen Rûm cânibine be-sefer kıl.**” Derhâl oradan Rûm vilâyetine müteveccih oldu. Şehri, beşer arayarak Konya’ya (حرسها الله تعالى)⁵⁵ muvâsalat eyledi. Gece vakti idi, pirinç tâcirlerinin hânına nâzil oldu. Hânın kapısında müretteb bir dükkân var idi ki sabâhleyin o dükkânın yanında oturup, (انى لاجدرج بوسف لولان ننفدون)⁵⁶ mazmûn münifince Ya’kûb gibi Yusuf’un kokusunu meşâmm-ı cân ile iştişâk buyururlar idi. (k.a.s.)

بيت

بوی آن خوب حتن می آیدم... بوی یارسیم تن می آیدم
باز شعاع عقیق احمدی... بوی رحمن از یمن می آیدم

Tercüme

*Gelir bûyu o hûbbi hattının, gelir bûyu o sîmin tenin
Müncelî nûr-u akîk-i nebevi, bûy-u rahmâni duyduym Yemen’in*

O âfâtâb-ı feleki velâyetin beytü’l-su’ûdda burc-u şerefe vâsil olduğu nûr-u velâyetle Hazret-i Hüdâvendigâr’a dahî ma’lûm oldukça, onları taharrî için hânelerinden dışarıya çıkıp o tarafa gittiler. Yolda halâyık her taraftan O Hazret’in yed’i şerîflerini takbîle şitâb ettiler; ve Zât Hazretleri dahî bi’l-mukâbele cümlesine nevâzişler edip iltifât buyurdular.

⁵⁵ “Allah onu korusun.”

⁵⁶ “Ben Yusuf’un kokusunu duyuyorum.” (Yusuf, 12:94)

Nâgâh nazir-i arş-ı hümâ Mevlânâ Şemseddîn, Hazret-i Hüdâvendigâr (r.a.) üzerine müsâdif oldu. Âlem-i gaybdan vâki' olan işâretten murâd, O Hazret olduğunu nûr-u muhabbetle bildi. Velakin hiçbir şey demedi. Hazret-i Hüdâvendigâr gelip onun karşısında bulunan diğer bir mahalle oturdu. Ve bir haylî müddet yekdiğerine nazar edip, zebân-ı kudsi ile birbirleriyle mubâhese ve mukâleme buyurdular. Ashâbdan hiçbir kimse ahvâl-i Mevlânâ Şemseddîn'e ve Hüdâvendigâr'ın onlar için geldiğine muttali' olmadı. Bir zamân sonra Mevlânâ Şemseddîn başlarını kaldırıp Hüdâvendigâr'dan suâl buyurdular ki:

“Mevlânâ Rahmetullah Bâyezîd'den (k.s.) menkûl olan her iki hâl-i muhtelifin beyânını nasıl te'vîl buyursunuz ki, Bâyezîd'in Hazret-i Risâletpenâh Salavâtallah Teâlâ Efendimiz'e mutâbaatı bir mesâbede idi ki karpuzu ne vech ile tenâvül buyurdıkları haberi tevâtür ile kendilerine ma'lûm olmadığı için müddeti ömürlerinde karpuz yememiş idi. Hâlbuki kelâmı bu siyâkdadır ki, (سبحانی ماعظم شانی-و بعضا لیس فی جبتی سوی الله)⁵⁷ buyurur. Ve Risâletpenâh (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri ise o kadar azamet-i kemâl ile (انه لیغان علی قلبی و انی لاستغفر الله فی)⁵⁸ buyururlar. Cenâb-ı Hüdâvendigâr buyurdu ki:

“Bâyezîd, gerçi evliyâ-yı kâmil ve urefâ-yı vâsılinden bir sâhib-i dildir. Velakin onu daire-i velâyette kendi makâmı ma'lûmunda tutup orada sâbit kıldılar. Ve o makâmın azamet ve kemâlini ona münkeşif eylediler. Kendi makâmının sıfât-ı ulvisini ve hal-i ittihâdi beyân için bu kelâmı söyledi. Hâlbuki Hazret-i Resûllah (a.s.) Efendimiz'i evvelkinin sâniye hiçbir nisbeti olmamak üzere her gün yetmiş makâmı azîm üzerine ubûr ettirdiklerinden, vâsıl oldukları makâmın ulviyetine mebnî hamd edip onu sülûkun gâyeti bildiler; ve derece-i sâniye vâsıl olduklarında bunun ondan âlâ ve eşref bir makâm olduğunu müşâhede eylediler; ve bu sebeble derece-i evvelden ve o makâma kanâatlerinden istiğfâr buyurdular.”

Derhâl ikisi kalkıp yekdiğerleriyle mu'ânaka ve musâfaha eyleyip sût ile şeker gibi yekdiğerleriyle imtizâc ettiler. Ol vech ile ki ilk defa' altı ay müddet fâriğan, Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî'nin (r.a.) hücrelerinde berâberce sohbet ettiler. Öyle ki aralarında asla ve kat'a ekl ü şûrb ve hâcât-ı beşeri vâki' olmadı. Onların yanına Şeyh Selâhâddîn Hazretleri'nden mâadâ kimsenin duhûle mecâlî yok idi. Ondan sonra dışarıya çıkıp Hazret-i Hüdâvendigâr semâ' rağbet buyurdu. Ve şerhi tevîl ve vâsi' olan hakâyıkı semâ'da onlara beyân buyurdu. Semâ'dan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr'ın sohbetleri Mevlânâ Şemseddîn Hazretleri'ne mahsûs kalmış idi. Bu sebeple ekseri ashâb, Zât Hazretleri'nin hidmetinden mahrûm kaldılar. Ve belki şeb ferâfamıza subh u visâl yüz gösterir; ve cerâhât ba'de merhem-i kurb, endamâl-i bahş olur diye birçok müddet tahammül ettiler, asla mümkün olmadı. Belki günden güne mütezâ'if olurlar idi.

Şüphesiz bevâ's-ı hased, onların nefsinde müstemir oldu. Ve onların ateş-i aşk ve şevkleri iştiâl edip, (یوسوس فی صدور النس)⁵⁹ ortaya demdeme-i vesvese ve ta'sî ilkâ eyledi. Nihâyet gubâr-ı inkârı yüze çıkardılar ve fiskı, aşk add edip fusûl-i fuzûli müretteb kıldılar. Ve kendi irâdelerini Şeyh'in irâdesine tercih eylediler. Ve belki hâtır-ı şerîflerine mevrus infîâl olup bu sebeple bu makâmdan rihlet ederler; ve Hazret-i Hüdâvendigâr bir minvâl sâbık

⁵⁷ “Şanım ne büyüktür, kendimi tenzih ederim veya cübbemde Allah'tan gayrı yoktur”

⁵⁸ “Bazen kalbim paslanır onun için günde yetmiş kez istiğfâr ederim”

⁵⁹ “İnsanların göğüslerine vesvese verir.” (Nas, 114:5)

kendileriyle sohbet eyler mütâlaa'sıyla her fırsat buldukları vakit Zât Hazretleri'ne hezeyân ve istihzâ ile sözler söylerler idi.

Bir müddet zât-ı şerîflerinin derûn-i deryâ misâlleri o tâ'ifenin hârânkârından incinmedi. Ve onların akâvîl-i bî-vecihlerine iltifât buyurmadı. Ve küstâhlıklarını aşklarına haml buyurdu. Vaktâki hadden tecâvüz ettiler, bildi ki bu yüzden büyük bir fitne zuhûr edecektir. Islâh-ı hâl için bagteten mahrûsa-i Dimeşk'e hicret buyurdular. Onların hicretlerinden sonra Cenâb-ı Hüdâvendigâr ashâbın kâffesinden inkıtâ' u uzleti ihtiyâr eylediler. Ol vecih ile ki ashâb ve azîzânın bâkîsi dahî o tâ'ifenin efa'li sebebiyle O Hazret'in firâkında kaldılar. Ve bir müddet o derd u elem içinde evkât-ı güzâr oldular.

Nâgâh Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn'den, Cenâb-ı Hüdâvendigâr'a Şâm'dan mektûb geldi. Ondan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr, O Hazret'in aşk ve şevki ile be-tekrâr semâ' edip, kelimât-ı gazaliyât inşâ buyurdular. Ve o fitneden ma'sûm olan tâ'ife inâyetler edip o fitnenin muharriklerine ve o hareketin meşûklarına kat'a inâyet eylemedikleri gibi onların hâllerine göz ucu ile bile bakmadılar. O tâ'ife dahi bi'l-küllîye zümre-i mebgûzân ve mahcûbândan olduklarını gördükleri cihetle kalben tövbe ve istiğfâr ile meşgûl oldular. Hazret-i Hüdâvendigâr dahî o zümrenin tövbe ve istiğfârını kabûl eyledi. Nitekim o hâlin beyânında Sultân Veled (k.s.) buyururlar:

همه کریان بتوبه گفته که وای... عفو مان کن ازین کناه خدای
قدر او از عمی ندا نستیم... که بدو پیشوا ندا نستیم
طفل ره بوده ایم خرده مگیر... یا رب انداز دردل ثنپیر
که کند عذر های مارا او... عفو کلی ازین شدیم دوتو
پیش شیخ آمدند لابه کنان... گر دگر این کینم لعنت کن
شیخشان چونکه دیدار ایشان این... راه شان داد و رفت ازو آن کین

Tercüme

*Hepsi bâ girye ve tövbe dedi vah, bizi afv et bu günâhdan ey ilah
Bilmedik kadrini biz görmemedem, pîşvâ bilmedik ol zâtı neden
Tıfl-ı rehrev idik etme ta'yîb, yâ Rab et o dil-i pîri tatyîb
Ki kabûl eyleye bizden îzâr, afva mazhar ola cürm tekrâr
Geldiler yalvararak Şeyh önüne ki bağışla bizi red etme yine
Tövbeler ettik amân rahmet et, bir dahâ eyler isek la'net et
Şeyhleri böyle görünce hâlî, oldu kînden dil-i pâkî hâlî*

Ashâbın kâffesi müctemi'an Hazret-i Sultân Veled'e gelip ashâbdan bir tâ'ife ile berâber Şâm'a giderek Mevlânâ Şemseddîn Hazretleri'ni da'vet eylemeleriniistirhâm ettiler. Ve

şükrâne ve harc-ı râh olarak birçok altın ve gümüş verdiler. Hazret-i Hüdâvendigâr, Mevlânâ Şemseddîn (r.a.)'nin huzûr-u şerîflerini taleb husûsunda bu gazeli inşâ edip Sultân Veled (r.a.) ile irsâl buyurdular:

بجدا شیکه در ازل بو دند... حی و دانا وقادر و قیوم
توراو شمع های عشق افروخت... تا بشد صد هزار سر معلوم
ازیکی حکم او جهان بر شد... عاشق و عشق و حاکم و محکوم
در طلسمات شمس تریزی... کش کنحی عحائش مکتوم
که ازان دم که تو سفر کردی... از حلاوت جدا شدیم چوموم
همه شب همچو شیمع میسوزیم... زاتشی جفت و زارنکین محروم
در فراق جمال و مارا... جسم ویران و جان همحون بوم
آن عنانر ابدین طرف بر تاب... زفت کن پیل عیش را خر طوم
بی حضورت سماع نیست حلال... همچو شیطان طرب شده مرجوم
یک غزل بی تو هیچ گفته نشد... تار سید آن مثرفه مفهوم
بس بذوق سماع نامه تو... پزلی پنج وشش بشد منظوم
شام از نور صبح روشن باد... ای بته فخر شام وارمن وروم

Tercüme

*Bir Hûda hakkı ki ezelde idi, hay u dâna ve kâdir u kayyûm
Nûru parlattı aşk şem'lerin, oldu tâ sadd hezâr sırrı ma'lûm
Doldu âlem onun bir emrinden, âşık u aşk u hâkim ü mahkûm
Şems-i Tebrîzî'nin tılsımında, kenz vardır acâib-i mektûm
Ki o demden ki sen sefer ettin, mum gibi tatlılıktanız mahrûm
Şem'e-âsâ bütûn gece yandık, ateşi vardı tatlılık ma'dûm
Firkat-i talatinle oldu bize, cisim, vîrâne, canda güyâ bûm
Çek ünsânî çevir bu cânibe gel, fil-i iyşe semîz ola hortûm
Bize sensiz semâ' helâl değil, oldu şeytân gibi tarab-ı mercûm
Bir gazel söylenilmedi sensiz, tâ ki geldi o pür şeref-i mefhûm
Haylî zevk-i semâ'-ı nâmen ile oldu beş, altı bir gazel-i manzûm
Subh-u nûrunla oldu rûşen Şâm, ey bütûn fahr-i Şâm u Ermeni ü Rûm*

Hazret-i Sultân Veled inâyeten sâdır olan emr-i şerîfleri üzerine kıyâm edip, cân u dilden hâzırladılar. Ve mahrûsa-i Şâm'a revân oldular. Tay-ı menâzilden sonra Şâm'a vâsıl olup onların âsârını taleb ve o kenzî her köşede taharrî için ashâba emr buyurdular. Birkaç günden

sonra o âlem-i hakâyıkı müstağrak-ı cemâl-i samedi olduğu hâlde bir köşede buldular. O belde ehlerinden hiçbir kimsenin onların muâmelesine vukûfları yok idi.

Sultân Veled bilcümle yârân ile onların huzûruna girip başlarını secde-i ubûdiyete vaz' eylediler. Takbîl-i yed şerefiyle mümtâz oldular. Ve getirdikleri sim ve zeri huzûrlarına koydular ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ın selâm ve mektûbunu iblâğ eylediler. Mevlânâ Şemseddîn tebessüm ederek buyurdu: **“Bizi altın ve gümüş aldatabilir mi? Bize Mevlânâ Muhammedî sîretin da'veti kâfidir. Ve onun kelâm ve emrinden hârice çıkmak nasıl mümkün olur.”**

Orada oldukları birkaç gün müddet zarfında her gün semâ' ve zevk ile meşgûl oldular. İşleri tamâm oldukça inân-ı azîmeti Konya tarafına çevirdiler. Ashâbın cümlesi onların huzûrunda hayvâna bindiler. Hazret-i Sultân Veled (k.s.) ıztırârdan değil belki aşk u ihtiyâriyle zât-ı şerîflerinin rikâbında mâşiyâ revân oldu. **“Bahâaddîn falân hayvâna bin.”** dedi. O kadar emîr buyurdıkları hâlde onlar, **“Hüdâvendigâr'ım: Şâh râkib, bende râkib nasıl olur?”** diye aşk u niyâz ile mahrûsa-i Konya'ya kadar onların rikâbında geldiler. O seferde hiçbir sâlike hâsıl olmamış olan yüzbin müşkili, behre kademde tay ve bevâdî hâilî kat' buyurup, kâmilân ve vâsılânın âlâyı makâmâtına erişti.

Onların haber-i vusûlleri Konya'ya eriştikte Hazret-i Hüdâvendigâr bilcümle ekâbir ve âzam ile istikbâl için dışarıya çıktılar. Yekdiğerine kırân eden iki âfitâb-ı hakikat ibtidâ-i telâkkîde Mevlânâ Şemseddîn Hazretleri, Cenâb-ı Sultân Veled'den pek çok beyân-ı memnûniyet buyurup, bil-ihtiyâr mâşiyân geldiklerini ve onların aşklarını tafsîlen takrîr eyledi. Hazret-i Hüdâvendigâr be-gâyet memnûn olup, Hazret-i Sultân Veled'in hüsn-ü edebini tahsîn ve takdîr ederek ondan sonra onların hakkında evvelkinden ziyâde ibzal-i inâyet buyurdu.

Velhâsıl ashâb onların şükrâne-i makdemi olmak üzere cemi'yetler tertîb edip her birisi bir gün da'vet ederek birer tarafa götürdüler. O cihetle ki birçok müddet bu siyâk üzere nifâksız ve fâk ile gece, gündüz zevk u cemi'yette oldular. Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.), Mevlânâ Şemseddîn (k.s.) Hazretleri'yle evvelkinden ziyâde imtizâc edip haddi gâyeden ziyâde ittihâd ve ihlâs buyurdu. Ve gece, gündüz yekdiğerinin sohbetinde müstağrak oldular.

Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn (r.a.) müddet-i medîdeden sonra Hazret-i Hüdâvendigâr'ın dâire-i hareminde perver şiyâb olan Kîmyâ nânımda bir duhteri kayd-ı nikâha almak iltimâsında bulundu. Hazret-i Hüdâvendigâr dahî onların mültemeslerini me'l-memnûniye tamâmen ibzâl buyurup, talepleri vech ile tezvîc eylediler. Kış mevsimi olduğundan hânenin kışlık mahallinde kâin bir sofada haclegâh tertîb buyurdular ki Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn orada zifâfa girip o kış orada mütemekkin oldular.

Mevlânâ Hüdâvendigâr'ın ortanca mahdûmları olup, hüsn-ü letâfet ve ilm-i fazlda nâzenîn-i cihân bulunan Hazret-i Çelebî Alâaddîn, peder ü vâlidelerinin mübârek ellerini öpmek için her geldiği vakit sahan-ı sofadan mürûr edip, mezkûr kışlık mahale gider idi. Mevlânâ Şemseddîn'in gayret-i velâyeti cûşe gelip, birkaç defa' şefkat u nasîhat tarîkiyle onlara buyurdu: **“Ey nûr-u dîde! Gerçi zâhir ve bâtının âdâb ile ârâstedir velakin bundan sonra bu hânedede hesâb ile harekât buyurman icâb eder.”** Bu söz onlara girân geldi, münfa'il oldu

ve zâten Sultân Veled Hazretleri hakkında inâyet-i mezîd buyurmaları mûcib-i kudûret-i hâtırı olduğundan ona bu hâlde munzam oldu.

Dışarıya çıkıp keyfiyeti bir tâ'ifeye takrîr eyledi. O tâ'ife fırsatı ganîmet bilip ızhâr-ı mâ fizzaâmîr ederek dediler: **“Tuhaf şey! Âfâkî gelip hâne-i Hüdâvendigâr'a girmiş, sâhib-i hânenin nûr-u dîdesini kendi evine koymuyor.”** Velhâsıl o tâ'ife fırsat buldukça O Hazret'i istihfâf ile meşgûl olurlar ve mûcib-i infîâl olacak harekâtı icrâ eylerler idi. Bir zamân o tâ'ifenin harekâtını lütf-u ihsânları ve kemâl-i hilimleri sebebiyle Hazret-i Hüdâvendigâr'a açmadılar.

Bir müddet sonra haddi tecâvüz ettiğinden alâ tarîki'l-hikâye Hazret-i Sultân Veled'e bir şem'e takrîr buyurup dediler: **“Ma'lûm olsun ki bu defa' bu tâ'ifenin harekâtı sebebiyle öyle bir gaybûbet edeceğim ki benim izimi hiçbir kimse bulamaz.”** Ve hem o müddette bagteten gaybûbet buyurdular.

Hazret-i Hüdâvendigâr alessabâh medreseye gelip hâneyi onlardan hâlî buldukta bulutlar gibi hurûşa gelip halvet hâneye Sultân Veled'e giderek bağırdılar: **“Bahâaddîn! Ne uyuyorsun? Kalk, Şeyh'ini ara, zîrâ yine meşâmmı cânı onun fevâih-i lütfundan hâlî buluyorsun.”** Bir haylî müddet onların vücûd-u şerîflerini taharrî u hâllerini istifsâr eylediler. Ve bu defa' o tâ'ifeden kâmilten nazarlarını ref' edip gece, gündüz O Hazret'in firâkı ile gazeliyât inşâd buyurdular. Âkıbet o kutb-u vaktin inziâcında ma'sûk olan kimseler sille-i tedîbi müşâhede etti. Ve onların inâyetinden kâimen mahrûm oldu.

Birçok tahribâttan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr (a.z.) bilcümle azîzân ve mukarrebân ile hikmet ve maslahat yüzünden onları taharrî için Şâm'a gittiler. Orada oldukları müddetçe her tarafta onların hâllerini istifsâr buyurdular.

Âhirü'l-emr Konya'ya revân olup, yine semâ' ve inşâ-i hakâyık ve ifşây-ı rakâika ve terğîb-i ibâda ve tasfiye-yi kulûb o nâdda meşgûl oldular. Ve Mevlânâ Şemseddîn'in (r.a.) hulefâsından olup ahdin yegânesi bulunan ve envâr-ı velâyetle ârâste olarak o tâ'ife içinde mişâr-ı bi'l-binân olan Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî (k.s.) Hazretleri'ni, Cenâb-ı Mevlânâ Şemseddîn ile sohbet buyurmuş olan bâkî ashâbdan seçip O Hazret'in kâim makâmı tutarak sohbet buyurdu. (r.a.e.)

Zikr-i Sâlis

Evliyâ ve muhakkikînin seyyidî ve ârifinin zübdesi ve o nâddın katibî ibâd arasında Allah'ın emânı ve Cüneyd-i sâni ve fakîr-i rabbânî, muhtârü'l-kulûb Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî (k.r.a.) Hazretleri, Cenâb-ı Hüdâvendigâr'ın mürîdi ve halîfesi ve Mevlânâ Şemseddîn Hazretleri'nin ehl-i sohbetinden idi. Çelebî Hüsameddîn Efendimiz'in hilâfetlerinden mukaddem bilcümle mürîdân Zât Hazretleri'ne mürâcaat ederler idi. Zühd ve vera'da bî-bedel ve mücâhede ve takvâda bî-mesel olup, ma'rifet-i ilahî ve ulûm-i yakîni onlara tarîk-i mecâzdan değil belki râh-ı niyâzdan hâsıl olmuş ve ehl-i sıdkın makâmâtı âlâsına menzil kurmuş bir bahr-i zâhir ve fakîr-i kâmil idi. Her kimse ki habl-ı metînden ibâret olan dâmen kermenî eli ile sıkı tutarsa sâhib-i dil-i kâmilân zümresinden olur idi. Dâima nefislerine murâkib olup hâcet tarîkiyle söz söyler idi.

Bidâyet hâllerinde emânet ve diyânetle meşhûr ve altın dökmek, ya'nî altın varakı yapmak ile meşgûl idi. Sebeb-i tecrîdleri ve Hazret-i Hüdâvendigâr'ın bendeliğine mensûbiyetleri o olmuş idi ki, bir gün âdetleri üzere kendi hücrelerinde altın dökmek ile meşgûl idi. O gün tesâdüfen Hazret-i Hüdâvendigâr'ın bir şûrîdeliği ve azîm bir hâleti var idi. Nâgâh Şeyh Selâhâddîn'in hücrelerinden içeriye girdi ve kendilerinde olan hâlet sebebiyle Şeyh'in çekicinin darbesinden hâsıl olan âhenk üzerine sıçrayıp semâ' ve harekete girdi. Ve bir zevk u şevk ile tamâmen müstağrak oldu.

Şeyh Selâhâddîn onların semâ' ve hareketi kendi çekicinin âhenk darbesi üzerine vâki' olduğunu gördükte o âhenkten kat'an fârîğ olmuş altının itlâfını düşünmeyerek o hâlî muhâfaza eyledi. Bir zamân sonra Hazret-i Hüdâvendigâr, Şeyh Selâhâddîn'i alıp dışarıya çıktı. Şeyh Selâhâddîn (r.a.) bir müddet Zât Hazretleri'yle sohbet buyurup, âyîne-i derûnini mücallâ ederek kemâl-i nefisini O Hazret'in irâdesiyle bildi. O muktezâ üzerine şerefi irâdetle mümtâz olup nazar-ı hümâyûnları saâdeti ile melhûz olarak âkıbet sâhib-i hidâyet ve inâyet olan kâmilân zümresinden oldu. Nitekim Hazret-i Hüdâvendigâr buyururlar: (b.v.)

کار زر کوبان چوزر کردی چوزر... شه صلاح الدین که تو صد مرده

Tercüme

Kâr-ı zerkûbleri altın gibi ettin altın! Yüz rical kuvveti var sende Selâhâddîn Şâh

Diğer bir gazelde buyururlar:

مطربا اسرار مارا باز کو... قصه های جانفزارا باز کو
ماد هان بر بسته‌یم امروز ازو... تو حدیث دلکشارا باز کو

مخزن انا فتحنا بر کشا... سر جان مصطفی را باز کو
چون صلاح الدین صلاح جان ماست... آن صلاح جانها را باز کو

Tercüme

Mitribâ! Aç yine esrârımızı, cânfezâ kıssaları söyle yine
Biz bugün bağladık ondan dehnî, dîlküşâ bir haberi söyle yine
“Mahzen-i ona fetahnâyı aç”, sırr-ı peygâmberi söyle yine
Cânların hayrı Selâhâddîn 'dir, o şah-ı feyz eserî söyle yine

Ve Hazret-i Sultân Veled kendi Mesnevî'sinde buyurur: (k.s.)

قطب هفت آسمان و هفت زمین... لقب شان بود شیخ صلاح الدین
در وصال خدا قوی کامل... نظرش کرده سنک راقابل
نور خورازر خش خجل کشتی... هر که دیدیش زاهل دل کشتی
چون و رادید شیخ صاحب حال... بر کزیدش زجمله ابدال
رو و کرد جمله را بکذاشت... غیر اورا خطا و سهو انکشت
کفت آن شمر دین که می کفیتیم... باز آمدیما چرا خفتیم
کفت ازروی مهر بالیاران... نیست پروای کس مراججهان
من ندارم سرسما بروید... از برم با صلاح دین گروید

Tercüme

Kutb-u heft-i âsumân ve heft-i zemîn, ona derlerdi Şah Selâhâddîn
Vuslat-ı Hak'ta bir kavî kâmil, nazarı sanki eylemiş kâbil
Nûr-u hûrrâ, hacildi rûyundan ehli dil bir velî olurdu gören
Onu gördün de şeyh-i sâhib-i hâl, ona gösterdi cümleden ikbâl
Terk edip cümle halkı döndü ona, gayrîler nakş ederdî sehv ü hatâ
Dedi o şems-i dîn ki zîkr ederiz, yine geldi niçin uyur gideriz
Dedi yârâna mühr eyle incâm, kimseden yok cihânda hiç pervâm
Sizi ben istemem yanımda gidin, inkıyâdı salâh-ı dîne edin

Mevlânâ Şemseddîn Hazretleri'nin gaybûbetinden sonra zât-ı şerîfleriyle sükûn ve ârâm buldular. Nitekim Sultân Veled Efendimiz buyurur:

شورش شیخ گشت ازو ساکن... وان همه رنج کفت و کو ساکن
شیخ با او چنانکه با آن شاه... شمس تبریز چنانکه خاص اله
خوش در آمیخت همچو شیر و شکر... کار هر دو زهدگر شدز

Tercüme

Sâkin oldu onunla şûriş pîr, güft u gû renci kaldı bî-te'sîr
Şeyh onunla nasılsa Hazret-i Şems, öyle sohbet eder idi gudüivv ems
İmtizâc etti sânkî sütle şeker, işleri birbirinden oldu güher

Cemâat-i hasûdân onun hadden ziyâde kurbiyetini müşâhede eylediklerinde yine hıkd u hasedle meşgûl olup adâvete başladılar. Ve gâyet-i kasâvet u nihâyet-i şekâvetlerinden Zât Hazretleri'ni cehle mensûb kıldılar. Hâlbuki onun hakâyık-ı ledüniyesinden bî-haber idiler. Nitekim Hazret-i Sultân Veled buyurur:

باز در منکران غربو افتاد... باز در هم شدند اهل فساد
گفته باهم کزین یکی رستیم... چون نکه می کینم در شستیم
این که آمد زاولین بترست... اولین نور بودین شرست
کاش کان اولین بودی باز... شیخ مارا رفیق وهم دمساز
همه این مردرا همین دا نیم... همه هم شهریم هم خوانیم
نهورا خطو علم ونی گفتار... بر ماخود نداشت این مقدار
خاص خاص خدایرا عامی... گفته آن قوم جاهل از خامی
بی خبر زین که عالم ایشانند... همچو چشمه زعلم جوشانند
علم شان آمداز جهان عدم... زان کتابی که خوانده بود آدم
بس کن و باز گر دازین گفتن... وزدر مدح اولیا سفتن
قدح انکار آن مریدان کن... صفت آن فریق بی جان کن
کرچه شان ترهات می گفتند... از غم و غصه شبینی خفتند
کای عجب از چه روی مولانا... می نیابد کسی چواو دانا
روز و شب می کندسجود اورا... بر فز و نان دین فزود اورا
یک مریدی بر سم طنازی... شد از بشان و کرد غمازی
او همان لحظه نزد مولانا... آمدو گفت آن حکلیت را
که همه جمع قصد آن دارند... که فلان را ززند آزارند
پس رسیداین بشه صلاح الدین... نور چشم و چراغ هرره بین
خوش بخندیدو گفت آن کوران... آن گروه پلید بی ایمان
نیستند این قدرز حق آگاه... که بجز امر او نجنبد کاه

چون تواند کسی مرا کشتن... بی و امرش بخونم آغشتن
رحمت محض و رنه من بنفس... نهم زنده در جهان بک کس

Tercüme

*Yine münkirler ettiler feryâd, yine teşvîşe düştü ehl-i fesâd
Dediler kurtulup birinden biz, gözetirdik hulûs ile derimiz
Bu gelen o gidenden oldu beter, o biri nûr idi bu nâr-u şer
Keşke olsaydı ibtidâki yine, mûnis ve hem refîk şeyhimize
Biliriz biz bu âdamı hepimiz, mektep ve şehirce biriz hep biz
Ne hat u ilmi var, ne de güftâr, indimizde değil o kıymetdâr
Oldu bir âmî hâs, hâssı Hudâ, dediler hâmlığından ol cühelâ
Bilmiyorlar ki âlem onlardır, çeşm-i âsâ ilimde o ferdîr
İlminin mahreci cihân-ı adem, o kitâbtan okur idi âdem
Bırak artık bu bahsi kâfîdir, evliyâ medhin etmese vâfîdir
Kadh et inkârın o mürîdânın, vasfın et o ferîk-i bî-cânın
Sözleri türrehât idi cümle, uykusuz kaldılar bütün gamla
Dedi onlar tuhaf ki Mevlânâ, bulmamıştır onun gibi dânâ
Gece, gündüz onu eder tebcîl, ehl-i fazl üzere etmede tafdîl
Bir mürîd kalkıp etti tinâzlık, çıkıp onlardan etti gammâzlık
Etti o azm-i nezd-i Mevlânâ, onların sırrın eyledi ifşâ
Ki bunu kasd eder bütün o gürûh, işlesinler falâna bir mekrûh
Duydu bu hâlî Şâh Selâhâddîn, nûr-u çeşm-i çerâg-ı ehl-i yakîn
Hande etti dedi o bî-çeşmân, o gürûh-u pelîd-i bî-imân
Bu kadar Hak'tan olmamış âgâh, emri olmazsa o yanamâz bir gâh
Beni kim katle muktedir acabâ, onu emretmemişse Rabb-i Hûda
Rahmetim mahz yoksa nefham ile, dîrî koymam cihânda bir kimse*

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın onlar ile olan muhabbet ve ittihâdı bir mesâbede idi ki bir gün esnây-ı takrîr ve maârifte “**hum**” lafz-ı Fârisî'sini “hunb” telaffuz buyurdu. O mecliste oturan bir şâhıs “Hüdâvendigâr! “**hunb**” değil ona “**hum**” derler” dedi. Hazret-i Hüdâvendigâr buyurdular: “**Ey bî-edeb! Ben o kadar bilirim. Velakin Şeyh Selâhâddîn böyle telaffuz buyururlar. Ona mutâbaatı evla görürüm. Ve doğrusu onun buyurduğudur.**”

Cemâat-i hasûdân Hüdâvendigâr'ın Şeyh Selâhâddîn hakkında ki hüsn-ü edebi ve sahâbetlerini bu vech üzere müşâhede ettiklerinde harekât-ı gıyâbiyelerinden istiğfâr edip, har'etlerinden ve bî-edebliklerinden pişmân olarak hiyel kuyusundan “**lâ havle**” ipi ile dışarıya çıktılar. Ve bildiler ki eğer bu defa'da yine dalâlete düşerler ise sîne-i kabûllerine dest-i red vurulup (**خسر الدنيا والأخرة**)⁶⁰ olacaktır. Lâ-cerem tövbe-i âcîl ile meşgûl oldular ve tövbeleri (**استغفر و اربكم كان غفارا**)⁶¹ mâ-sadakınca mahall-i icâbete makrûn oldu. Ve Sultân Veled Hazretleri o hâlin saffetinde beyân buyururlar:

⁶⁰ “Dünya ve ahireti kaybeder.”

⁶¹ “Rabb'inizden mağfiret dileyin çok bağışlayıcıdır.”

چون شنید ند هردو زاری را... ساز کردند جنک باری را
 در کشا دندو راه شان دادند... قفلهای بیسته بکشا دند
 تو بهاشان قبول شد آن دم... شاد کشتند و رفت از ایشان غم
 شیخ شد باز از همه خوشنود... باز از نو کنانه شان بخشود
 عمرده روز شان هزاران شد... بلکه خود بی شمار و پایان شد

Tercüme

*İkisi gûş edince zârîyî, düzdüler elde sâz yârîyî
 Saldılar onları diri açarak, kapatılmış kilitleri açarak
 Oldu makbûl o demde tövbeleri, oldular şâd, gussa gitti geri
 Yine Şeyh oldu cümleden hoşnûd, afv ile etti lütf-ü nâ-ma'dûd
 Onların on gün ömrü oldu hezâr, belki de oldu bî-hudûd-u şümâr*

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın bâtin cihetinden Şeyh'e taalluk ve muvaneseti tamâm olduğundan neseb-i zâhirîye ile de ittisâl arzu edip, lâ-cerem kerîmesini Hazret-i Sultân Veled için istedi. Ve neseb-i ferzende-i anenî onların sülâlesine muttasıl kıldı.

Hazret-i Hüdâvendigâr tamâm on sene müddet Şeyh Selâhâddîn ile sohbet buyurdu. Ve bilcümle ashâb ve azîzân onlardan fevâid-i dâreyni hâsıl ettiler. Nâgâh ayn-ı kemâlde erişmiş bir nakş, Şeyh'in sufahayi kalbi üzerine bî-irâde yazıldı. Vaktâki kendine geldi o hâlin vukû'undan ıztırâb-ı azîme düçâr olup Hazret-i İzzetten, ⁶² (رینا لا نؤاخذنا ان نسينا اوا خطأنا) âyet-i kerîmesini tilâvetle tazarru' ve niyâz eyleyerek: ⁶³ (اعوذ بك منك) Ondan ibâret olan Hazret-i Şeyh'ini penâh ittihâz eyledi. Te'yîd sübhânî inâyet-i Şeyh'e mevkûf olup, onu o hâletten tekrâr dârü'l-eman selâmette ve dârü'l-üns kerâmâtte mütemekkin kıldılar. Velakin cism-i mübâreklerine zaîf ve hastalık târî olup müddet-i marzî uzadı. Şeyh, bedeni âriyetten nakl ile sarây-ı bâkîye rihlet etmesi için inâyet buyurmalarını Hazret-i Hüdâvendigâr'dan niyâz etti. Bî-haddi tazarru'dan sonra icâzet verip, üç gün iyâdetine gelmedi. Şeyh'e o hâlden vakt-i naklin eriştiğine yakîn hâsıl oldu. Nitekîm Sultân Veled Hazretleri beyân buyururlar:

نا کهان شد صلاح دین رخبور... کشت از صحت بدن مهجور
 رنج جسمش کشید سخت دراز... دمبدم نیست می شداو زکداز
 شیخ چون می نداد دستوری... که رود شد دراز رنجوری
 چونکه رنجوریش دراز کشید... ناله و کریه اش بچرخ رسید
 گفت با شیخ که ای شه قادر... این لباس وجودرا بدر
 کرد ازوی قبول وگفت رواست... از سر بالشین سبک بر خاست

⁶² "Rabbimiz, unutacak veya yanılacak olursak bizi sorumlu tutma." (Bakara, 2:286)

⁶³ "Senden sana sığınırım."

چون دوسه روز در عیادت او ... نامد و کرد رو بحضرت هو
کشت برشه صلاح دین روشن... کفت جان می شود جدا زیدن

Tercüme

*Oldu nâgâh Selâhâddîn rencûr, sıhhat-i tenden oldu o mehcûr
Cisminin renci oldu haylî medîd, erimekten de oldu za'fî mezîd
Şeyh'i zîrâ ki vermedi destûr, kaldı ondan o haylî dem rencûr
Marzî olduğu için öyle medîd, nâlesi oldu âsumâna resîd
Dedi o Şeyh'e ey şah-ı zîşân, cânımı sevb-i tenden et üryân
Öyle olsun deyip kabûl etti, oradan kalktı çarçabuk gitti
Gelmedi çend-i ruz iyâdetine, yüz çevirsin diye O Hazret'ine
Anladı Şeyh Selâhâddîn-i Rûşen, dedi ki cân cüdâ olur tenden*

Ba'dehu tamâmen hoşluk ve şâdî ile bu dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra sefer buyurup kâlb hâneyi hâkdânda bırakarak, mürğ-i rûh-î şâhbâz-ı melâike ile berâber uçurdu ve (**عند ملیک مقتدر**)⁶⁴ da mütemekkin oldu.

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش... چون شنید آواز طبل از کوی عرش

Tercüme

O arşın tâvısı tâ arşa gitti, sadâ-yı tabl-ı arşı çûn işitti

Hazret-i Hüdâvendigâr (a.z.) onların fevt-i zâhirîlerinden ziyâde müte'essir oldular. İzzet ü ta'zîm-i tâm ile Konya'nın cümle âzam ve ekâbiri hâzır olduğu hâlde cenâzeyi teşyi' eylediler.

Ve bu gazeli ecr-i cemâli olarak inşâ buyurdular: (k.s.)

ای زهجران فراق آسمان بگریسته... دل میان خون نشسته عقل و جان بگریسته

Tercüme

*Ey senin hicr-i firâkından semâ kân ağladı
Hûne müstağrak olup dil-i akl ile cân ağladı*

⁶⁴ "Muktedir melikin katında" (Kamer, 54:55)

Zikr-i Râbi'

Çelebî Hüsâmeddîn (a.z.) Hazretleri'nin Hilâfeti Beyânındadır

Uzemâ-i ehl-i tevhîd ve urefây-ı sâhib-i tarîkattan olan Hazret-i Çelebî, kerrûbiyân ve hulâsa-i rûhânîyan, bânî, esâs-ı muhabbet, mütemmim-i erkân-ı meveddet, milkan-ı esrâr-ı ma'rifet ve hakikat-i mükemmel, idlâ'-i şeriat ve tarikat, iftihâr-ı evliyâ, ihtiyâr-ı etkiyâ, mezâhir-i nur-u ilahi, mehdi-yi etvâr-ı nâ-mütenâhî, sadîk-i vakt-u Ebuyezid-i zamân, Çelebî Hüsâmü'l-Hak ve'l-milletü'd-dîn (k.r.) kâffe-i ashâbın muktedâsı ve bilcümle aktâbın pîşvâsı olup, zâhir ve bâtınları mücâhedede idi.

Ve vera-yı takvâda mübâlağa buyururlar idi. Edebi bî-gâye ve sıdk-ı bî-nihâyeye mâlik olup, riyâzât-ı kesîrede bulunur ve dâima mücâhedede olurlar idi. Tab'-ı kerîm ve sîret-i halîm ile ahvâl-i kulûba muttali' ve esrâra vâkıf olup kelîmât-ı câmi' söylerler ve ashâb-ı kâlin ilmi hâllerine âid müşkülâtı hal ederler idi.

Şeyh Selâhâddîn'den (r.a.) sonra hâl-i hayât-ı Hüdâvendigâr'da tamâm dokuz sene ve ondan sonra dahî bilcümle ashâb-ı Hüdâvendigâr'a şeyh ve kâim makâmı ve halîfe ve imâm idi. Ve Hazret-i Hüdâvendigâr'a takarrüb kaydıyla kâffe-i ashâb onların mülâzımını olurlar idi. Onların neseb-i mübârekleri (امسیت کردیاً و اصحبت عربیاً)⁶⁵ kelâmının kâili bulunan Şeyh Ârif (k.s.) Hazretleri'ne muttasıldır. Zât Hazretleri'nin kemâlâtını kıyâs etmek mümkün müdür? Ve hangi mîzân ile vezn edilebilir?

مصراع

کر تراز ویش کنی میدان که میزان بشکدن

Tercüme

Onu tartarsan eğer, bil ki terâzi kırılır

Ve hakîkatte Hazret-i Hüdâvendigâr'ımızın mazhar-ı tamâmı onlar idi. Ve kâffe-i mesnevîyât onların iltimâslarıyla telif olunmuştur. Kâffe-i ehl-i aşık ve tevhîde olan yalnız bu lütuflarının şükrünü kıyâmete kadar edâ mümkün değildir. Mesnevîyât arasında mektûb olan hakâyık Çelebî Hazretleri'nin sülûküne dâir işâretî hâvîdir.

خوشتتر آن باشد که سرد لبران

Tercüme

Tarz-ı ra'nâdır ki sırrı dilberân, gayriyi söylerken o olsun ayân

Mesnevî-i Şerîf'in bütün dîbâceleri onun ilkâb-ı şerîfesiyle müzeyyendir. Eğer bir tâlib onların seyr-i sülûklerinden bir şemme duymak ârzûsunda olur ise Mesnevî-i Ma'nevî'nin

⁶⁵ "Akşam kürt idim, sabâh Arap oldum."

mütâlaasında aşk husûsunda mübâlağa lâzımdır. Belki onun ba'zı sıfâtına ittilâ' peydâ edip ehl-i basîret zümresinden olur. Onların nâmına işâret olunan mesnevîyât'tan teberrükân biz dahi bir nebze zikr edelim.

Nitekîm cild-i sâîde buyrulmuştur:

مدتی این مثنوی تأخیر شد... مهلتی بایست تا خود شیر شد
تا نزاید بخت تو فرزند نو... خون نگر ددشیر شیرین خوش شنو
چون ضیاءالحق حسام الدین عنان... باز کر دانید زواج آسمان
چون مبعراج حقائق رفته بود... بی نهارش غنچهها نشکفته بود

Tercüme

“Bir müddet Mesnevî-i Şerîf te'hire düçâr oldu. Zîrâ kanın süt olması için bir mühlet lâzımdır. Ya'nî her bir şeyin derece-i kemâle irtikâsı tadrîc ve imhâl ile olur. Binâenaleyh lâıyk-ı ifâza olan esrârın zuhûru için mühlet lâzımdır ki o eyyâm-ı mühlet zarfında müfeyyiz-i kerîmden istifâde olunarak tekrâr halka bi't-tevcih emr-i müfeyyiz ile ifâza oluna.” [Şerh-i İmdâd'ullah ve Muhammed Rızâ k.s.]

“Ey Hazret-i Hüsâmeddîn senin bahtın bir oğul doğurmadıkça kan tatlı süt olmadı. Bunu iyi dinle ya'nî senin hâmile gibi olan bahtın ferzende gibi olan inkişâf-ı esrâr-ı tevlîd etmedikçe süt gibi *ellezze vâhilâ* olan Mesnevî-i Şerîf'in nazmına mübâşeret olunmadı.” [Şerh-i İmdâd'ullah ve Abdulâlî k.s.]

“Hakkın ziyâsı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, vaktâki yine inânî, üç âsumândan çevirdi. Mesnevî-i Şerîf'e şürû' olundu. Hazret-i Hüsâmeddîn mi'râcı hakâyıka gitmiş idi. Onun bahârı olmadıkça Mesnevî-i Şerîf'in goncaları açılmadı.”

Üçüncü cildde buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار... این سوم دفتر که سنت شد سه بار
بر کشا کنجینه اسرار را... در سوم دفتر بھل اعدار را

Tercüme

“Ey hakkın ziyâsı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, Mesnevî-i Şerîf'in üçüncü cildine şürû'et zîrâ amel-i hayırda teslîs sünnettir. Â'zârı bırak da Mesnevî-i Şerîf'in üçüncü cildinde hazîne-i esrârı aç.”

Dördüncü cildde buyururlar:

ای ضیاء الحقیق حسام الدین توئی... که گذشت از مه بتورت مثنوی
همت عالی تو ای مرتجا... می کشد این را خدا داند کجا
کردن این مثنوی را بسته... می کی آن سوکه تودانسته
در لب و گفتش خدا شکر تودید... فضل کرد و لطف فرمود و مزید
زانکه شاکر را زیاده و عده است... آنچنان که قرب مزد سجده است
زان ضیا کفتم حسام الدین ترا... که تو خورشیدی و این دو و صفاها
شمس را قر آن ضیا خواند ای پدر... و ان قمر را نور خواند این را کر
دیده غیبت چو غیبست او ستاد... کم مبادا زین جهان این دیدوداد

Tercüme

“Ey Hazret-i Hüsâmeddîn, Hakk’ın ziyâsı sensin, zîrâ Mesnevî-i Şerîf senin nûrun ile âyî geçti. Ey mertcân! Senin âlî himmetin bu Mesnevî-i Şerîf’i nereye çektiğini Cenâb-ı Hak bilir. Terakkî-i ziyâdelik ıstırâr ile bu Mesnevî Şerîf’i bilmiş olduğun cânibe çekiyorsun.”

“Mesnevî-i Şerîf’in lübb-i kelâmında Hak Celle ve Alâ Hazretleri senin şükrünü görüp ona lütf buyurdu. Ve fazîletini tezyîd etti. Zîrâ şâkire izdiyâd ni’meti va’d olunmuştur. Nitekim kurb-u ilahî secdenin ücretidir. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sana o sebepten ziyâ dedim ki sen bir güneşsin ve bunda iki vasf vardır. (Ya’nî kılınç ma’nâsına olan Hüsâm kâtî’dir ve ziyâ dahi zulmetî kâtî’dir.) Ey pederi Kurân-ı Azîmüştân, şemse ziyâ ve kamere nûr ta’bîr buyurdu. Buna nazar et. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn, senin gayb gözün müşâhede-i umûru gaybîyede gayb gibi üstâddır. Bu cihânda bu müşâhede ve atâ eksik olmasın.”

Ve yine dördüncü cildde buyururlar:

همچنان مقصود من زین مثنوی... ای ضیاء الحق حسام الدین توئی
مثنوی اندر فروع و در اصول... جمله آن تست کردستی قبول
ور قبول آرند شاهان نیک و بد... چون قبول آرند نبود بیش رد
چون نهالش داده تبش بده... چون کشادش داده بکشاکره
قدم از الفاظ اوراز تواست... قصدم از انشاش آواز تواست
پیش من آوازت آواز خداست... عاشق از معشوق حاشا کی جداست

Tercüme

“Ey hakkın ziyâsı olan Hüsâmeddîn, benim bu Mesnevî-i Şerîf’i tertîbten maksûdum sensin. Eğer kabûl eder isen, Mesnevî-i Şerîf usûlü fîrû’de hep senin anındır. Dâb-ı şâhân budur ki onlar nik ü bedî kabûl ederler. Ve kabûl ettikten sonra ondan bir şey red etmezler. Ve sen ey Hazret-i Hüsâmeddîn, şâh-ı hakîkat ve ma’den-i tarîkatsın. Mesnevî-i Şerîf’in ibtidâsını kabûl ettiğin gibi ihtitâmında kabûl eyle. Mâdemki nihâl-i Mesnevî-i Şerîf’i verdin, suyunu da ver. Mâdemki ona yol verdin, esnây-ı râhda tesâdüf olunacak düğümü de çöz. Mesnevî-i Şerîf’in elfâzından maksûdum sensin. Ve onu inşâdan kasdım sensin. Âvâz-ı keder, benim indimde sensin. Âvâzın âvâzı Hudâ’dır. Hâşâ âşık, ma’sûktan ne vakit cüdâ olmuştur.”

Ve beşinci cildde buyururlar:

شه حسام الدین که نورا بجم است... طالب آغاز سفر پنجم است
گر نبودی خلق محجوب و کثیف... و رنبودی حلقها تنک وضعیف
در مدیحت داد معنی دادمی... غیر این منطق لبی بکشادمی
مدح توحیف ست با زند انیان... کویم اندر مجمع روحانیان

Tercüme

“Yıldızların nûru olan şâh-ı melik-i hakîkat Cenâb-ı Hüsâmeddîn, Mesnevî-i Şerîf’in beşinci cildine mübâşereti arzu ediyor. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sen olmasa idin halk taallukât-ı beşeriye hasebiyle direk hakâyık-ı eşyâdan mahcûb olurlar ve telezzuzât-ı nefsâniyeleri sâ’ifesiyle kesâfet-i kudûrette kalırlar idi. Ve eğer sen olmasan ma’rifet lokmalarının boğazları dar olup onlara ma’rifet lokmaları sığamaz ve zaîfü’l-isti’dâd olur idi.” (Şerh-i İmdâd’ullah k.s.)

“Eğer senin medhini tamâmıyla ve kemâliyle ede idim ancak senin medhini eder ve ondan başka kelâm söylemez idim. Seni bu beden ve dünyâ mahbûslarına medh etmek yazıktır. Binâenaleyh senin medhini rûhânîler ve ehl-i melekût mecmu’nda söyleyeyim.”

Ve altıncı cildde buyururlar:

ای حیات دل حسام الدین بسی... میل می جوشد بقسم سادسی
کشت از جذب چوتو علامه... در جهان گردان حسامی نامه
پیش کش می آرمت ای معنوی... قسم سادس در تمام مثنوی

Tercüme

“Ey gönlün hayâtı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, beyân-ı maânî sadedinde Mesnevî-i Şerîf’in altıncı cildini te’life meyl ve rağbetim cûşândır. Bir ismi hâsmı nâme olan bu Mesnevî-i Şerîf senin cezbin sebebiyle cihânda meşhûr oldu.”

“Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sen sûrete değil ma’nâya mensûbsun. Ma’nevî olan Mesnevî-i Şerîf’de sana lâayık bir hediye olduğundan onun mütemmimi olan altıncı kısmı hediyeten takdîm ediyorum.”

Hüdâvendigâr (k.s.) Hazretleri’nin zât-ı şerîflerine olan inâyeti hulefâdan hiçbirisine olmamıştır. Onlar ile olan muâmeleleri bir vech ile idi ki gören bir kimse onların mürîdi zanneder idi. Çelebî Hazretleri’nin letâfet-i mizâc-ı şerîfî ve şefkati bir mesâbede idi ki bir kimse huzûrunda “Falâna böyle bir zahmet ve veca’ hâdis olmuştur dese idi, fi’l-hâl onlara zahmet ârız olur idi.”

Uluvvü himmet ve keremde ma’rûf ve meşhûr idi. Nitekîm o vakitte bu kadar umerâ-i sâhib-i hayr mevcûd olduğu hâlde fakre ve ehl-i ihtiyâç berk ve nevâyı onlardan bulurlar ve her tertîb buyurdıkları ziyâfet ve semâ’ da bilcümle ekâbir onların uluvvü himmetlerine reşk ederler idi.

Perhîzkârlıkları bir hadde idi ki nazarı nâ-mâhreme vâkî olmamak için asla ihtiyârları ile gündüz hamâma gitmezler idi. Onun cümle âdâbından biride o idi ki Hazret-i Hüdâvendigâr’a müddeti mülâzemetlerinde asla ve kata onlara mahsûs olan helâya girmeyip kara kışta, soğuk ve kar ve yağmura bakmayarak hânesine gider ve tecdîd-i vuzû edip avdet eyler idi. Ve da’ima Hüdâvendigâr (k.s.) Hazretleri’nin huzûrunda edeb ile iki dizi üstünde oturur idi.

Lâ-cerem bu edeb-i sülûk ile bulduğunu buldu, tamâm on sen müddet Hazret-i Hüdâvendigâr’ın hâl-i hayâtında hilâfet buyurdular. Ol vech ile ki bilcümle ashâb bî-hıkd u hased-i müstefîd oldular. Ve bu hâlî tasdikân sultânı’l mahbûbîn Sultân Veled buyururlar. (r.a.)

بود باشبخ باز مانه شیخ... همدل و همنسین بخانه شیخ
در صفاو وفا بهم همدم... همه اصحاب شادمان بی غم
بخشش هر دو بر همه شامل... همه از هر دو عالم و عامل

Tercüme

Öyle ki Şeyh’le zamân-ı Şeyh’de, hep berâberdi mekân-ı Şeyh’de
O safâda ve vefâda hemdem, cümle ashâb idi şâd u bî-gamm
Onların lütüf umûma şâmil, âlem onlar ile âlem, âmil

Hazret-i Hüdâvendigâr takrîr-i hakâyika meşgûl oldukları her bir vakitte Çelebî’ye inâyet-i rûhânîyetten öyle inâyet hâsıl olurdu ki külliyyen kendini gâ’ib edip, haylî müddet

zevkinden ve o hâlin letâfetinden medhûş kalır idi. Kendine geldiği vakit başını secdeye koyup gözünden ışk-i tûfân-ı engîz döker ve O Hazret'in zât-ı pâkine âferîn-i hevân olur idi.

Hüdâvendigâr (k.s.) Hazretleri'nin nakillerinden sonra hilâfette ihtilâf vâki' oldu. Bazıları dediler ki, **“Hüdâvendigâr'ın hâl-i hayâtında imâmet ve hilâfet buyurdıkları gibi bu vakitte dahî Hazret-i Çelebî'yi hilâfete bi'l-kâbûl biat edelim. Ve onu Şeyh'imize kâim makâm bilip vücûd-u şerîfni ganîmet sayalım.”**

Bazıları dediler: **“Fi'l-vâki' bu rey sâ'ibdir velakin (الشبل في الحير مثل الاسد) ⁶⁶ darb-ı meseli meşhûrdur. Hazret-i Sultânü'l Evliyâ ve'l-Mahbûbîn Bahâddîn Sultân Veled (k.s.), Hüdâvendigâr'ın vâris-i ilmi ve sulbîyesi ve evliyâyı kibârın hulâsa-i mahbûbî ve rumûz-u hakâyıkın kâşifi ve maârif ve dakâyıkın şârihi ve nâme-i ilahînin dîbâcesi ve esrâr-ı nâmütenâhînin milkanîdir. Eğer ki Hüdâvendigâr'ın hâl-i hayâtta imâmete isti'dâdı ve riyâsete istihkâfı ve evliyâyı kâmile şeyhlik için istihâlî mevcûd idi velakin peder-i âlîlerinin şa'sa-i nûru hükümfermâ olduğundan tarîk-i edebe sâlik idiler. Bugün ise şeb-i deycûrun kân-ı âfitâbı yüzünü nikâbı gayrete çekti. Onun sırrı olan bu sülâle-i tâhireyi Şeyhi'n ka'im makâmı bilelim.”**

Bâzâr-ı ma'rifetin nâkidleri ve mesned-i tarîkatın sadrı neşînleri olan azizândan bir tâ'ife dediler: **“Biz ciğeri yanmış âşıklara cân ve cânân arasını tefrîke ne mahal vardır.”**

نظم

آن چو خورشید این چو بدرمنیر... هر دو سلطان و شاه عالمگیر
آن چو صدیق بحر صدق و صف... وین چو حیدر جیب و شیر خدا
آن یکی شهسوار عالم دین... وین یکی افتخار روی زمین
آن یکی قرۃ العیون جهان... وین ذکر آسمان عالم جان
آن یکی ملک فقر را دیهیم... وین ذکر پیشوای هفت اقلیم
هر دو فرمان ده ممالک دل... هر دو مقبول و هر دو هم مقبل
هر دو اشع معرفت در دست... هر دو از جام قدسیان سر مست
هر دو مارا درین جهان رهبر... باز هر دو شفیع در محشر
هر دو در باغ معرفت رسته... چون کل و یاسمین بیک دسته

Tercüme

*O güneş mislidir bu bedr-i münîr, her biri pâdişâh-ı âlemgîz
Biri sâdik-ı bahri sâdik u safâ, biri Haydar misâli şîr-i Hudâ
Öteki Şahsuvar -ı âlem-i dîn, beriki iftihâr-ı rûy-u zemîn*

⁶⁶ “Yavru bir arslan gibi huşu içerisinde”

*Öbürü kurratulayn-ı cihân, bu ise âsumân-ı âlem-i cân
Öbürü melik-i fezredir dîhîm, bu ise pîşvây-ı heft-i iklîm
İkisi hâkim-i memâlik-i dil, bizce makbûldür ve hem mukbil*

*Şem’i irfânı tuttular derdest, ikisi câm-ı kuddüsiyândan mest
İkisi bu cihânda rehberdir, ikisi de şefî’ mahşerdir
Bağ-ı arifândan onlar oldu resâ, bir demet gül ve yâsemîn-i âsa*

“Olan odur ki aralarını temyîz etmeyip her iki pîşvânın rey-i sâibi ne vechi iktizâ ederse biz dahi ona itâat edelim.”

Ertesi günü bilcümle azîzân ve ashâb ve emîrân ve mu’teberân türbe-i mukaddesin ziyâretine gelmiş idiler. Hazret-i Çelebî (r.a.), Sultân Veled Hazretleri’ne buyurdular: **“Ey nûr-u dîde ve mahdûm zâdem, bugün Hazret-i Hüdâvendigâr’ımın âfitâb-ı celâli, âlem-i süflîden gurûb edip afak-ı âhirette tulû’ eyledi. Biz bir avuç yetimler ile zaîfleri sana vedîa bıraktı. Peder-i büzürgharınız tahtına oturup, vazî’u şerîf hakkında terbiye ve şefkat-ı tarîkana sâlik bulunmanız icâb eder.”**

Sultân Veled Hazretleri kemâl-i lütf u hulkundan nâşî zebân-ı güher bârını açıp ibâre-i fasîha ile buyurdular ki, **“Hazret-i Hüdâvendigâr’ım ve pederim (r.a.) hâl-i hayâtta seni cümle üzerine mümtâz tutup, kâffe ashâb u ferzendanın imâmet ve riyâsetini sana tefvîz etmiştir. Onun cemâl-i zibâsından mahrûm kaldığımız bugünde imâmetiniz betarîki evladır.”** Ve o esnâda kalkıp Hazret-i Çelebî’yi mesned-i meşîhata ikâ’d edip tamâm on iki sene onu pederinin kâim makâmı bildi. Ve Hazret-i Çelebî dahi vazîfe-i meşâyihinde bulunan terbiye ve şefkat ve tasfiye-i havâtır-ı mürîdân ve tarîkat-ı sülûkten hiçbirini terk etmeyip sünen-i Hüdâvendigâr’a tamâmhâ riâyet buyurdu.

Âhiri’l-emr o Hazret’in firâkı hadd-i tecâvüz ettiğinden perde-i vücûdun ortadan kalkmasını Hazret-i İzzet (a.e.)’dan istidâ buyurdu. Iztırârları son dereceyi bulduğundan tîr-i duâ hedef-i icâbete makrûn olup, altı yüz seksen dört senesi zarfında daru’l-hulûda sefer-i müyesser oldu. Ve Cenâb-ı Hüdâvendigâr’ın halka-i hâssına ulaştı. (r.a.)

Zikr-i Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled (r.a.)

Mahbûbînin sultânı, evvelîn ve âhirînin ma'sûku, esrâr-ı lâhûtinin ârifî, rumûz-u nâsûtîyenin mâliki, beynennâs âyet-i rahmet, yeryüzünde Allah'ın velîsi, halk üzerine Allah'ın hücceti, velâyet dairesinin mütemmim ve hâtemi ve hakikat iklimlerinin maliki ve hâkimi Mevlânâ ve seyyidînâ ve senedenâ bahâü'l-millet ve'l-Hak ve'd-dîni vârisi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn, el-hâdi ali sebîli'l-yakîn, (k.s.) Hazretleri, cemi' ulûm-u resmîyede bir deryâyı bî-girân ve maârif ve hakâyık-ı kudsiyede bî-mesel bir pâdişâh-ı zîşân idi.

Zebânı, beyân incisini hakka-i yâkût dehânda deldiği vakitlerde âlemiyânın mübhem olan müşkülâtını ve karışık bulunan rumûzunu her birinin pas tutmuş olan âyine-i derûninde müşâhede edip hal buyururlar ve sırrı hakâik ve lübb-i dakâiki, berâhîn-i kâta ve delâ'ili vâziha ile bilcümle huzzâra rûşen ve hûbdâ eyler idi. Fuzelâ ve ulemâi milletin inkişat-ı hayreti dehân-ı hâcelette kalkıp, Hazret-i Kuddüs'un hacle-i nişînleri ve hazîre-i ünsün mücâvirleri (aleyke aynillah) derler idi.

Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn (a.z.) onların hakkında inâyet-i tamâm buyurup, evkât-ı tecelliyât ve münâcâtta Hazret-i Rabb'ül-İzzet'ten onlar için zahmetsiz ve kudûretsiz ve meşakkatsiz makâmât-ı velâyetin â'lâsına nâ'iliyetlerini istida'e eylerler idi. Lâ-cerem o kenz-i hakâyık onu kemâla îsâl edip, onların zâhir ve bâtınları kâmilen nûr-u kuddüs ile müzeyyen oldu.

Doksan altı sene ömür sürdü. Dâima müşâhede-i hakâyıkta müstağrak olup levh-i hakikat üzerinde olan nükûşu nazar-ı basîretle görerek âlemiyâne şerh buyururlar idi. Ekâbir ve asâgir fevâ'id ve mevâ'id dârını iktisâb eylediklerinden başlarını perger gibi o kutb-u zemîn ve zamânın âstânesine vaz' ederler idi. O kutb-u hüdânın hâzır olduğu mecma'da, etrafından o hitta-i mübârekede toplanan ve bilcümle ulûmda inkişat-ı nümâ-yi âlem olan bu kadar fuzelâ ve ulemâ-yi müfettîn bulunduğu hâlde Zât Hazretleri takrîr-i hakâyık ve maârifle meşgûl oldukta onlardan hiçbirisinin nutka mecâli olmaz idi.

کلاه کوشه خورشید چون نماید روز... ستار کان بحقیقت فرو نهند کلاه

Tercüme

Külâh gûşe-i hûrşîd edince rûz-i pedîd, setârelerde muhakkak külâhını çıkarır

O mecliste hâzır bulunan kalbi yanık âşıklar gâyet-i letâfet ve nihâyet-i şevkten vâle olup esrâr deryâlarına gark olurlar idi. Ve eğer bu ifâdede bir kimseye şek ve şüphe ârız olursa bu ma'nânın takrîri ona müberhen olmak için, O Hazret'in mesnevîyât ve gazeliyâtla kelâm-ı mensûrunu mütâlâa etsin. Maahazâ O Hazret'in ıtlâkı yüzünden beyân buyurdıkları kelimâtın mukayyed bulunan takrîr ile hiç münâsebeti yoktur ve inşâ buyurdıkları bilcümle kelâmlar dahî ashâb-ı keşfin bu kadar makâmâtının miftâhıdır ve onun her fazlı erbâb-ı tarîkâta mürşid ve bir pîşvadır. Hâss ve âmme, âşinâ ve bigâneye büyük ve küçük ki âfitâb-ı rahşân gibi beşûş ve handân olup muâmeleleri müsâvîdir. Nitekîm risâlenin mü'ellifi söyler:

زهی ز نور روان تو چشم جان روشن... زعکس طلعت تولوح قدسیان روشن

زنور سينه پاك تو درشب ديخور... توان شمرد يكا پك ستاركان روشن
هر آن خيال كه درو هم رو شنان نكذشت... ضمير پاك تراشد يكان يكان روشن
كجاست منكر تا من نمايش اورا... زمكر مات كمال تو صد نشان روش
خديو تخت حقايق بهاي ملت و دين... كه روشن است بدو چشم عاشقان روشن
انيس روضه پاك تو قاصرات الطرف... ميان مرقد صدر تو چون جنان روشن
بيارگاه جلالت مراچه قدر بود... كه در صفات جمالت كنم بيان روشن
و ليك عشق بر آن آردم چو پروانه... كه گرد شعله شمعت كنم دهان روشن

Tercüme

*Ne hoş o nûr-u revânakla çeşm-i cânı rûşen, o aks-i vechin ile levh-i kuddusiyân-ı rûşen
Ziyâ-yı sine-i pâkinle leyl-i deycürde, birer birer sayılır hep sitâregân-ı rûşen
O her hayâl ki evhâm-ı rûşenân görmez, zamîr-i pâkinle olmuş yekân yekân-i rûşen
Hani o münkir ona tâ ki eyleyim ızhâr, senin füyûz-u kemâlinde yüz nişân-ı rûşen
Şah-ı serîr-i hakâyık bahây-ı millet u dîn, onunla rûşen olur çeşm-i âşikân-ı rûşen
Enîs-i ravzai pâkinde “Kâsirâtü’-t-Tarf” o türbenin içi mânende-i cinân-ı rûşen
Der celâlin önünde benim ne kadrim olur, cemâlinin saffetini eyleyim beyân-ı rûşen
Velakin üstüne aşk attı mesel-i pervâne ki nûr şemm’iki devr eyleye dehân-ı rûşen*

O Hazret’in sıfât-ı kemâlâtında hâmerân olmak ayn-ı taksîr olur. Velhâsıl onlardan dört sülâle-i tâhire-i tayyibe vücûde gelmiştir ki evvelkisi Hazret-i Çelebî Ârif, ikincisi Çelebî Âbid, üçüncüsü Çelebî Zâhid, dördüncüsü Çelebî Vâcid’dir (r.a.). Vaktâki müddet-i ömürleri doksan altıya vâsıl oldu. Mizâc-ı şerîflerinde bir kırıklık peydâ olup, birkaç gün sâhib-i firâş oldu. Ve büyük mahdûmları olan Hazret-i Çelebî Ârif’i çağırıp kolundan tutarak ashâb-ı azîzân ve müridâna tevdi’ eyledi.

Civâr-ı Rabb’i Rahîm u Mülk ü Kerîme mülhak olacakları gece hâneyi, ağıyardan hâlî buyurdu. Gecedden bir mikdâr geçtikte oturup buyurdular ki, **“Hazret-i Hüdâvendigâr’ım ve Mevlânâ Şemseddîn ve bilcümle evliyâullah gelip bana muntazırdılar, benim vefâtımdan dolayı cüz’i feza etmemek gerektir.”** Ve takrîri hakâyık ve zikr-i Rabb’ül-halâyık ile meşgûl oldular.

Yedi yüz on iki sene-i hicrisi, mâh-ı Receb’inin onuncu Pazar gecesi âhirinde zikr ederek ferâdis-i kuddüsde ve riyâz-ı ünsde istikrâr eylediler. Ve perde-i nûrda mestûr olup, **“Kâsirâtü’l-Tarf”** hizmetçiliklerine hâzır oldular ve **“Vildân-ı Muhalledûn”** şarâb-ı tahûr ile memlû olan ibârik-i nûru önüne getirdiler ve üç gün üç gece kabe-i mübâreklerinden âsumâna kadar bir nûr zâhir oldu. Ol vech ile ki Konya ahâlisinin sagîr ve kebîri gündüz aydınlığında müşâhede ettiler. Ve o azamette hayrân olup Zât Hazretleri’nin gaybûbet-i cemâlinden dolayı feryâd u figâmı, alîye eriştirdiler. (r.a.)

Zikr-i Hazret-i Çelebî Ârif (k.s.)

Rûhânîlerin mahdûm zâdesi, Rabb'ânilerin hayât-ı bahşî, muhakkikânın nûr-u dîdesi, mehâmme-i ceberrut sâliklerinin rehnümâsı, hıttâ'î melekût nâz ninnilerinin kâfile sâlârı, dîde-i ârifânın sürmekeşi ve sûhte-i miskinânın nevâzende-i dilî Çelebî Celâleddîn Ferîdûn el Müştehri B'ârif Nûrullahâ Zarîha Hazretleri, Hazret-i Hüdâvendigâr'ın hâl-i hayâtında vücûda geldi.

Doğduktan sonra Hazret-i Hüdâvendigâr (k.s.) onları alıp âsitanilerine koyarak harekât ve semâ' buyurdular. Ve onların hakkında pek çok inâyet kıldılar ve kendi yakınlerini onlara ihsân eylediler ve Ârif ismi ile çağırdılar. Ve âb-ı ma'rifeti onun cûy-u sînesine akıttılar.

Sultân Veled Hazretleri'nin nakillerinden sonra âb u ecdâdının taht-ı velâyeti ve hilâfetine oturdu. Ve bütün sâdıkları vücûd-u şerîfleriyle müzeyyen ve müşerref kıldı. Ve tarîk-i sıdk ve niyâzı ve terk-i mâsivallahı ve mecâzi herkesi âşikâre kıldı. Ve selâtîn ve umerâ ve efdal u kebirâ, muhabbet ve ihlâslarından nâşî onlara irâdet getirip emr ve fermânlarına münkâd oldular. Ve izzet-i nefislerini onda bildiler ve fûnun-u garîbe ile meşhûn-u kelâmları ve gazelleri vardır.

Nefs-i nefîseleri hakâik-i zâhirîye ve bâtinîye ile ârâste ve himmetleri âlî ve keremleri bî-hadd ve hulklere, hâss ve âmme üzerine güneş gibi fâ'iz ve vecdî u bastî, nesîmi bahâr gibi mu'tedil ve tekellûf ü ru'unetten ba'id idi. Eğer onların ahlâk ve sıfatlarının beyânına devam olursa tevîl olur. Velakin her bâbdan bir fasıl ve her anbârdan bir avuç arzı vâcib göründü.

Zât Hazretleri yedi yüz on dokuzuncu sene-i hicrîsi, mâh-ı zilhiccesinin yirmi dördüncü salı günü bu tenkanâyı cihândan daru'l-emân ve beytü'l-cinâne rihlet edip, kendi cinsi u asıllarına ulaştılar. Mürîdân ve âşikân şehir içinde o nâzenîn-i cihânın merâsim-i izâsını icrâ edip mersiyeler ve kasideler inşa eylediler. (r.a.)

Zikr-i Çelebî Şemseddîn Âbid Hazretleri

Çelebî Ârif Hazretleri'nin nakillerinden sonra birâder-i sulbîsi Çelebî rûhânîyân, dibâce-i vücûh-u muhakkikân, kalben gülşen-i ma'rifet, sîmurg-u kâf-u kurbet, taht-ı nişîn-i nusret, nûr-u uyûn'ul-kâmilîn, mahbûbü'l-vâsılîn, bahru'l-avârif, şemsü'l-maârif Çelebî Şemseddîn Âbid (a.z) Hazretleri şimdi kâim-i makâm ve şeyh ve imâm-ı vakt oldu. Ve kâffe-i mürîdân ve âşikânın gözleri cemâl-i hümayûnlarıyla rûşendir. Zât Hazretleri ve akbâr-ı aktâb ve uyûn-u evveli'l-elbâb olan şemûs-u eflâk'ül-maârif ve nücûm-u burûc'ul-hakâik ve semere-i ağsân-ı eşcârü'l-kuddûs ve dürer-i bahâr-ı maârifü'l-ins Selâhâddîn Emîr Zâhid ve Hüsâmeddîn Sultân Vâcid (r.a.e.) hazarâtı sünnet-i ecdâd-ı kâim tutup, rûşd u sebil-i hidâyeti cümle üzerine ızhâr eylediler. Ehl-i cihâna, vücûd-u pürçûd şerîfleriyle muâvenet-i tâmada bulunup sâdıklara derûn-i mübârekleriyle gayr-i kâbil-i takrîr bir itminân bahş eylediler. Hak Celle ve Âlâ Hazretleri bu ukûd-u bahtiyâriyi ibâd-ı sâ'ire için senelerce pâydâr ve onların netâyic-i tıbbalarını kıyâmete kadar berkarâr buyursun. Hak Muhammed ve'l-tayyibîn el-tâhirîn ecma'in yâ Rabb âmin.

Zikr-i Ashâb-ı Vürûsa-i Mürîdân (r.a.)

Allah seni muvaffak eylesin. Ma'lûmun olsun ki Hüdâvendigâr (k.b.) Hazretleri'nin hâl-i hayâtta mürîdân u âşikâmî lâ-yuad idi. Velakin ehl-i sohbetten olup takrib-i tâm hâsıl edenler ve riyâzat-ı kesîre çekip, vücûd-u varlığını fakr ve yokluk potasında bin defa eriterek, zâhirî mahv ile dünyâyı arkasına atanlar bu zümre idi ki zikr olunur:

Çelebî Celâleddîn Ferîdûn (r.a.),

Mevlânâ Sirâceddîn Bayburdi (r.a.),

Bahâeddîn Bahrî (r.a.),

Fahreddîn Sîvâsî (r.a.),

Evlâd-ı Mûderris (r.a.),

Begbe-Temûr (r.a.),

Mevlânâ Selâhaddîn Fakîh (r.a.),

Nizâmeddîn Hattât (r.a.),

Mevlânâ İzzeddîn Erzincânî (r.a.),

Mecdeddîn Merâği (r.a.),

Hazret-i Hüdâvendigâr'ın âhir vaktine erişip, Çelebî Hüsâmeddîn ve Sultân Veled (k.s.) Hazretleri'nin inâyetlerine mazhar olarak hilâfetle mevsûm olanlardan birisi Mevlânâ melikü'l-ârifîn, fahrü'l-muhakkikîn, kâmil'ül-hâl vel-kâl Mevlânâ Alâaddîn El Emâsî (r.a.) idi ki zamânında zümre-i fakirânın sâhib-i kırânı ve cümle uşşâkın kâfile sâlârı olup, bir nefis-i ârâmîde ve bir sîret-i pesendîde ve bir şân-ı âlî ve bir beyân-ı şâfi sâhibi ve gönüllerin mahbûb ve makbûlü idi. Ve mürîdân hakkında bezl-i himmet edip, her kimse ki sadık ve safâ ile mümtâz tutarsa zümre-i sadıkâne vâsıl eyler idi.

Bunun gibi Erzincân'da mukîm bulunan erkân-ı Mevlânâ ve üstâdımız ve şeyhimiz, şem'-i cem'-i urefâ ve vâsita'ül-akd, el-etkiyâ, şârih-i rumûz-u dakayık, şârab-ı selsebîl, tahkîk-i melekü'l-sıfât, makbûl'ul-evliyâ, zübdetü'l-ezkiyâ Hüsâmeddîn Hüseyin el-Mevlevî (r.a.) Hazretleri, Mûsâ (a.s.) gibi yed'i beyzâya ve Mesîh (a.s.) gibi ihyâ-yı mevtâyâ mâlik ve fezâil-i mütenevvi-i resmîyede bî-nazîr-i cihân ve hakâik ve dakâik-i dervîşânda bir bahri bî-pâyân olup, bî-gâye bir ilm ve bî-nihâye bir edeb ve âlî bir himmet sâhibi idi. Tarîkat-ı meşâyîhe say-ı belîği olup ke's-i muhabbet ve hakîkatî çeşîde eylemiş idi. Ve Hazret-i Sultân Veled (b.a.) onun hakkında inâyet-i kesîre buyurup, Erzincân'da kendilerine kâ'im makâm nasib etmiş ve icâzet-i âlî ihsân eylemiştir. Asâ-fîr-beyânî sefine-i aklâma irkâb eylediği vakitlerde sahîfe-i sîmîn kırtâsı, sevâd-ı elmâs-ı midâd ile mutarraz eder ve mânâyı sebû'l-mesânîyî ekâlîl-i garîbe ve lâli-i acîbe ile mükellel kılar ki ukûl-u rûhâniyana hayret vâkî olur. Riyâzât-ı amîka icrâ ile

âstâne-i hizmette oturmuş ve hakâik ve maârif-i fakrî ber tarîk-i talîm o belâdın kâffe-i sükkânına rûşen kılıp, ehl-i fakrı zeyne çekerek halka-i evliyâyâ da'vet eylemiştir.

(تمت بعون الله)

SÖZLÜK

A

Âb: Su

Âb-ı hayât: Hayat suyu

Abd: Kul, köle

Adem: Yokluk

Adem-i: ...in yokluğu, ...sizlik

Âdem: İnsan; adam

Adû: Düşman

Âferîde: Yaratılmış, mahluk .

Âferîniş: Yaratılış, yaratma.

Âfitâb : Güneş.

Âgâh: Bilgili, haberdar, uyanık.

Ağdiye: Gıdalar.

Ağsân: Gusnler, ağaç dallarıbudakları

Âgûş: Kucak.

Ahkâm: Hükümler.

Ahsen: En güzel, daha güzel.

Ahvâl: Haller, durumlar.

Aksâm: Kısımlar

Aktâb: Kutuplar

Akvâl: Kaviller, sözler.

Âlûde: Karışmış, bulaşmış.

Âmade: Hazır.

Âmî: Senevi, yıllık.

Âmûz: Bilen, öğrenmiş öğreten.

Anif: Sert, kaba.

Ârâm: 1. dinlenme, sükûn, karar. 2. rahat, huzur, istirahat. 3. oturma, eğlenme, ikamet etme.

Ârâste: Bezenmiş, süslenmiş.

Asâkir: Askerler, erler.

Ashâb: Sahipler; sohbet arkadaşları, arkadaşlar.

Âsûde: Rahat, sakin.

Avârif: Ma'rifetler

Avsec: Hünab meyvesi

Ayyuk: Göğün en yüksek yeri

B

Bağdeten: Birden bire, ansızın.

Bahr: Deniz

Bâlâ: Yukarı, üst, yüksek, yüce

Bâliğ: Büluğa eren, vasıl olan, erişen yetişen, son mertebeye ulaşan

Bârgâh, Bârigâh: Çadır, yüksek divan

Basar: Görme duyusu

Bâsir: (Esmâ-i Hüsnadan) Eksiksiz gören, görücü olan, görme duyusu veren

Basîret: Doğru görüş, anlayış, kavrayış.

Bast: Yayma, açma; uzun uzun anlatma, genişçe açma

Batın: (Esmâ-i Hüsnadan) Gizli varlığı olan, gizli.

Behredâr: Hisseli, nimetlenmiş, faydalanmış.

Behremend: Behreli, hisseli.

Behreyâb: Nasibi olan, hisseli.

Belâ, Belî: Evet

Bende: Kul, köle.

Berk: Şimşek

Berkarâr: Karar üzerine, daimi, devamlı

Berzah: İki şey arasındaki fasıla, iki şey arasını ayıran ve birleştiren hat.

Beşâset: Güler yüzlülük.

Bevâ's: Sıkıntı, keder, mihnet, elem, dert, kaygı, gam.

Bevâtın: Bâtınlar.

Bevvâb: Kapıcı.

Beyâbân: Kır, çöl.

Beyân: Söyleme, bildirme.

Beyt: Ev; beyit.

Bezl: Bol bol verme, saçma

Bezl-i himmet: Yardım etme.

Biat: Kabul ve tasdik etme.

Bidayet: Başlangıç.

Bihterîn: En iyi, pek iyi.

Bila: ...SIZ, ...siz

Bimâr: Hasta.

Binâenaleyh: Bunun üzerine, bundan dolayı, dolayısıyla.

Bîrûn: Dışarı, hariç; dışta bulunan.

Bîzâr: Tedirgin, bezmiş, usanmış, bezginlik getirmiş

Buhl, buhul: Cimrilik, kıskanma, men etme.

Burâk: Hz. Muhammedin miraç gecesindeki biniti. Hızlı giden, yıldırım gibi hareket eden.

Burhân: Delil.

Burûdet: Soğukluk.

Butlân: Batıl olma, batıl oluş; saçmalık.

Bûy: Koku

Bût: Put, heykel, sanem

Büzürgvar: Büyük, saygı değer.

C

Cânib: Taraf, cihet, yön.

Câygâh: Mevki, makam, rütbe

Cenâh: Yan, taraf.

Ceres: Çan, zil, hayvanların boynuna takılan çingirak; zindan.

Cezb: Kendine çekme, çekilme, çekme.

Cezm: Kesin kararlarla ilgili.

Cinân: Cennetler.

Cûd: Bir kazanç ve talep karşılığı olmaksızın bağıştta bulunma, cömertlik, ihsan.

Cûş: Coşma, kaynama.

Cuyân: Arayan, arayıp soruşturma.

Cüdâ: Ayrı, ayrılmış.

Cünûn: Delirme, çıldırma, delilik; Aşkın galip gelmesi.

Cüz’: Kısım, parça.

Ç

Çerâg: Mum.

Çeşm: Göz.

D

Dakâyık, dakâik: Dakikalar; incelikler, anlaşılması güç ve dikkat gerektiren şeyler.

Dâmen: Etek.

Dânâ: Ârif, bilen, bilici, bilgin.

Dâr: Ev, yurt, yer.

Darb-ı mesel: Atasözü.

Dareyn: İki ev, iki dünyâ, dünyâ ve âhiret.

Dâr-ı nâim: Cennet

Dehân: Ağız.

Dehr: Uzun zaman, zaman.

Der-âğûş: Kucaklama, sarma.

Derc: Sokma, koyma, arasına sıkıştırma.

Derecât: Dereceler.

Derûn: İç, bânın.

Dest: El.

Dest-gîr: Elden tutan, yardım eden.

Destâr: Sarık, örtü.

Deycûr: Çok karanlık, zifiri karanlık.

Dıraht: Ağaç.

Dîbâce: Başlangıç, önsöz, mukaddime.

Didâr: Yüz, çehre

Dîde: Göz; görmüş, görme.

Dildâr: Sevgili.

Dilşâd: Sevinmiş, gönlü hoş olmuş.

Dimâğ: Bilinç, zihin, beyin.

Dûr: Uzak.

Düçâr: Yakalanmış, tutulmuş, müptela.

E

Ebruvân: Kaşlar.

Ebvâb: Bâblar, kapılar.

Ebyât: Beyitler.

Ecdâd: Cedd; atalar, dedeler.

Ecel: Vâde, ömür.

Eczâ: Cüz’ler, parçalar.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Efrûz: Aydınlatan, parlatan.

Efvâh: Ağızlar; delikler.
Efzûn: Fazla, çok, aşkın.
Ekl: Yemek yeme.
Ekl ü şürb: Yeme içme eylemi.
Eknâf: Yanlar, taraflar, sığınacak yerler.
Ekser: Çoğu.
Emmâre: Emredici, cebredici.
Emrâz: Marazlar, hastalıklar.
Emvâc: Mevceler, dalgalar.
Enâmil: Parmak uçları.
Endâz: Ölçek, ölçü; tahmin, takdir; mertebe, derece.
Ene'l Hak: Ben Hakk'ım.
Engâr: Sanma, zan, tasavvur.
Engûr: Üzüm.
Engüş: Parmak
Enîs: Dost, arkadaş, yar, sevgili
Envâr: Nurlar
Erbâb-ı hâcât: İhtiyaç ehli, fakirler.
Ervâh: Ruhlar
Ervak: Revkler, perdeler, örtüler.
Esânid: İsnadlar, senedler.
Esnâd: Destekler, Senetler.
Estâre: Yıldız.
Eşcâr: Secerler, ağaçlar
Eşhâs: Şahıslar
Eşkâl: Şekiller

Eşkiryâ: Şakiler; şekavet ehli
Eşref: En şerefli
Etbâ: Tabi olanlar
Etemm: En tam; kusursuz, eksiksiz.
Etfâl: Tifillar, çocuklar
Ettibâ: Doktorlar
Etvâr: Tavırlar
Evâil: Eveller, başlangıçlar, ilk vakitler, baş taraflar.
Evâmir: Emirler.
Evham: Vehimler.
Evkât: Vakitler.
Evla: Daha uygun, daha iyi, üstün.
Evrâd: Virdler, okunması adet olan dua.
Evsaf: Vasıflar.
Evsat: Orta, ortada olan.
Eyyâm: Günler.
Ezkiyâ: Zeki, anlayışlı kimse.
Ezvâk: Zevkler, tadmalar; tad almalar; hazlar

F

Fahr: Öğünme
Fe'san: Dağıtan, açan, saçan.
Fâik: ...fevkinde bulunan, üstün olan
Fail, faile: İşleyen, yapan; aktif, özne

Fakih: Zeki, anlayışlı, bilgili; fıkıh ilmini bilen

Fakr: Fakirlik

Fâriğ: Boş kalan, işini bitiren, vageçen

Fâş: Açığa vurulma, ortaya dökülme.

Fatîn: Zeki, akıllı, uyanık, kavrayışlı.

Fehhâm: Pek zeki, çok anlayışlı.

Ferş: Yer. Yeryüzü.

Feşân: Saçma, neşretme.

Fevt: Kaybetme, kaçırma; ölme

Fısk: Hak yoldan çıkma; günah işleme, isyan etme, ahlaksızlık.

Firâk: Ayrılık.

Firâset, ferâset: Anlayış, sezgi, sezme.

Füşat: Genişlik, açıklık.

Fusahâ: Fasih kimseler, güzel ve usule uygun konuşabilenler.

Fürûzân: Parlayıcı, parlayan, parlak.

Füsûn: Sihir, büyü.

Fütûh: Feth oluş, açılış, beklenmeden gelen bağış, yardım hediye.

Fütûr: Zayıflık, bezginlik, usanma, bııkma.

Füyûz, füyuzat: Feyizler.

G

Gâib: Hazır olmayan, yok olan, kayıp; görünmeyen.

Galat: Yanlış, yanılmaz.

Galebe: Galibiyet, üstünlük.

Garaz: Maksat, gaye, istek, meyil.

Gark: Boğulma, batma.

Gayb: Gizli, gizlilik, görülmezlik, şahadet mukabili.

Germ: Sıcak; iyi, tatlı.

Gevher: Cevher.

Giriftâr: Tutulmuş, düşkün, uğramış, maruz.

Giryân: Gözyaşı döken, ağlayan.

Girye: Ağlama.

Gudüvv: Sabah vakti.

Gûş: İşitme: kulak.

Güftâr: Söz.

Güft ü-gû: Dedikodu, söylenti.

Güher: Gevher, cevher; değerli.

Gülzâr: Gül bahçesi.

Gümân: İnanç, kanaat.

Güvâh: Gören, bilen, tanıyan, şahit.

H

Hâb: Uyku.

Habâis: Kötü şeyler, kötülükler.

Habib: Sevgili

Hâcât: Hâcetler, ihtiyaçlar.

Hacer: Taş.

Haclegâh: Gelin odası, gerdek odası.

Hadîm: Çok hizmet eden, hizmete pek sıkı sarılan.

Hâdim: Hizmet eden, hizmetkâr

Hafâ: Hafilik, gizlilik, kapalılık.

Hâk: Toprak.

Hakâik, Hakayık: Hakikatler.

Hâ-ki pây-i: Ayak toprağı, tozu.

Hakîr: Aşağı görülen, değersiz, hor.

Halâs: Bir yerden, bir şeyden kurtulma, kurtuluş.

Halâvet: Tatlılık, hoşluk.

Hâlet: Hal, durum.

Hamâkat: Aptallık

Hâmerân: Kalem yürüten, yazan.

Haml: Taşıma, yük; isnat etme, atfetme.

Hâmil: Taşıyan, yüklü, haiz, sahip; gebe.

Hâmûşluk: Suskunluk.

Hamr: Şarap.

Hânende: Şarkı söylemeyi meslek edinmiş kimse, şarkıcı, okuyucu.

Hângâh, Hânkâh: Tekke, dergah

Harf-endâz: Gönül kırıcı laf söyleyen, laf atan.

Haris: Hırslı; düşkün, çok istekli.

Hasen, hasene: Güzel, iyi.

Hasenat: Güzellikler, iyilikler.

Haslet: İnsanın yaradılışından gelen özellik, huy.

Haşyet: Korku ve dehşet.

Hâtem: Mühür, yüzük; son.

Havâli: Etraf, çevre, yöre.

Havârik: Harikalar, olağanüstü şeyler.

Havf: Korku.

Hâvî: İhtiva eden.

Hayme: Çadır.

Hazâin: Hazineseler.

Hazelân: Kızgın kimsenin yürmesi.

Hedamât: Hademeler, hizmetçiler.

Hefîle: Tohumları tıpta kullanılan bir bitki.

Hemdem: Birlikte yaşayan, arkadaş, canciğer arkadaş.

Hemrâh: Yol arkadaşı, yoldaş.

Hemtâ: Benzer, denk, eşit.

Hengâm: Zaman, vakit.

Hest, Hesti: Varlık. Var olma. Mevcudiyet.

Hezâyan: Saçmalama.

Hıkd: Kin tutma, öc almak için fırsat bekleme.

Hilâf: İhtilaf, fikir anlaşmazlığı; karşı, zıt.

Himmet: Bir şeyin elde edilmesi, meydana getirilmesi için kalben ve ruhen gösterilen gayret, çalışma; kuvvetli istek.

Hirâs: Korku.

Hitâb: Söz söyleme. Topluluğa veya birisine karşı konuşma.

Hiyel: Aldatmacalar, hileler, sahtekarlıklar.

Hiyem: Çadırlar.

Hodnümâlık: Gösteriş meraklısı olma.

Hod-perest: Kendine tapan; kendini beğenen.

Hûb-rû: Güzel yüzlü.

Huddâm: Hadimler, hizmetkarlar.

Hulûl: Girme; gelip çatma.

Humâr: Sarhoşluk veren ve haram olan içkiden sonra gelen baş ağrısı. İçki veya uyku sersemliği.

Hûn: Kan.

Hunhar: Kana susamış, kan dökücü. Kan içici. Zalim. Kan akıtan. Öldüren, öldürücü.

Hûrşîd: Güneş, aftab, mihr, şems

Hurûc: Çıkma, çıkış, dışarı çıkma; isyan, baş kaldırma.

Hurûş: Coşma, gürültü, şamata, telaş.

Huşûnet: Haşinlik.

Hutûr etmek: Hatıra gelmek.

Hüccet: Burhan, delil, senet.

Hürrem: Şen şakrak, sevinçli. Gönülaçıcı.

Hüsn, hüsün: Güzellik; iyilik

I

Istirâr: Zorunluluk.

Iyd: Bayram.

Iyş, ayş: Yaşama, hayat, dirilik; maişet, ekmek.

Izhâr, izhâr: Zahir etme, zuhura çıkarma; aşık etme, meydana çıkarma.

İ

İbâ: Çekinme, kabul etmeme; razı olmama.

İbâhat: Mübahlar. Günah ve sevab olmayan işler.

İbkâ: Mevcut halinde bırakma.

İbtidâ: Başlama, başlangıç; öncelik.

İbtisâm: İnce ve hafif gülümsemek, tebessüm etmek.

İbzâl: Bezl etme; bol bol verme.

İcâz: Çok manaya gelen kısa cümlelerin hali; Az sözle çok şey anlatma.

İcâzet: İzin, onay, onaylama.

İctinâb: Sakınma, çekinme.

İfâ: Bir işi yapma, yerine getirme.

İfrât: Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık, tefrit karşıtı.

İhdiyat: Sakınma, tedbirli olma.

İhrac: Çıkarma.

İhrâk: Yakma.

İhtisâr: Kısaltma, kısa kesme.

İhtizâr: Can çekişme.

İhvân: Kardeşler; aynı tarikatte ve meslekte olmak.

İkâb, İkab: (Takip etme), ceza, cezalandırma, azap, sıkıntı.

İktifâ: Yetinme, yeterli bulma.

Îlâm: Bildirme, ilim verme.

İltihâk: Katılma, karışma.

İltimâs: Haksız yere, yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkma

İmtinâ': Mümteni' olma, muhal olma, imkansızlık; çekinme, geri durma, sakınma.

İmtizâc: Mezc olma, karışma, uyuşma, uygunluk.

Înâm: Nimet verme, iyilik etme.

Înâyet: Yardım, lütuf meded etmek.

İncâm: Meydana çıkarma.

İnhitât: Güçten düşme, inginlik, yaşlanma.

İnkırâz: Çökme, yıkılma.

İnnâb: Hünab meyvesi

İnşâd: Ahenk ile okuma.

İntiâş: Kıvam bulma, hali iyi olma, kalkma.

İntizâr: Bekleme.

İnzâr: Uyarma

İrâd: Getirme, söyleme; gelir, kazanç.

İrâdat: İstemeler, buyruklar, iradeler, emirler, fermanlar.

Îrâs: Sebep olma, verme.

İrkâb: Bindirme.

İrtihâl: Göçme, ölme.

İrtikâb: Kötü bir iş işleme.

Îsâl: Ulaştırma.

İsâr: Tercih, ikram, cömertlik, kendisinin ihtiyacı olduğu halde vermek, başkasını kendine tercih etmek.

İsnâd: Bir sözün "sened"i belirtme, nisbet etme, atfetme.

İsneyn: İki.

İstiâne: Avn isteme, yardım isteme.

İsti'dâd: Kabiliyet.

İsti'câl: Acele etme.

İstidâ: Dilekçe, arzuhal.

İstifsâr: Bir şeyin açıklanmasını, aydınlığa kavuşmasını isteme, anlamaya çalışma, sorma.

İstigrâb: Bir şeyi tuhaf, garip bulma.

İstiğnâ: Önerilen bir işe karşı nazlanma, nazlı davranma.

İstiğrâk: Dalma, içine gömülme, dalınç.

İstihfâf: Ehemmiyet vermeme, küçümseme.

İstihkâk: Hakkı olma, hak kazanma.

İstihkâm: Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer.

İstihsâl: Hasıl etmek, husule getirmek.

İstiktâb: Söyleyip yazdırma. Dikte ettirme.

İstimâ: Dinleyip kabul etmek, işitmek.

İstimdâd: Medet dileme, yardım isteme.

İstinsâh: Nüsha çıkarma, kopyalama.

İstirhâm: Merhamet dileme, yalvarmalar; istekler.

İstişfâ': Şifa istemek. Hastalıktan kurtulup iyi olmayı arzulamak.

İştîâl: Yanma, parlama (saçı ağarma).

İştirâ: Satın alma.

İtidâl: Dengeli olma, orta olma, aşırı olmama, ölçülülük.

İtikâd: İnanma, iman.

İtlâf: Öldürme, yok etme, telef etme

İtmâm: Bitirme, tamamlama.

İtminan: Mutlak olarak bilmek, kararlılık. İnanma, güvenme.

İttibâ': Uyuma, tabi olma.

İttifâk: Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.

İttihâd: Birleşme, bir olma, birlik.

İttihâz: Edinmek. Kabullenmek. "Öyle" diye bakmak. Kabul etmek.

İttikâ: Sakınmak, çekinmek, korunmak, takva.

İzâz: Aziz kılma, saygı gösterme, ikram etme, ağırlama.

İzdiyâd: Ziyadeleşmek, çoğalmak, artmak.

J

Jeng: Pas.

K

Kâil: Söyleyen, kanaatini taşıyan, düşüncesine sahip olan.

Kabih: Çirkin, kötü.

Kademhâne: Abdesthane, tuvalet, hela.

Kâfir: Örtün, kaplayan; karanlık gece, karanlık deniz.

Kamer: Ay.

Karîb: Yakın.

Karye: Köy.

Kâsır-ı nazar: Görüşü düşüncesi kısa olan, görüşü kusurlu, kıt.

Kayyûm: (Esmâ-i Hüsnadan) Kudret ve iradesiyle başka varlıkları kaim kılan, ayakta tutan, varlıklar kendisiyle kaim olan.

Kebîr: Büyük.

Kebş: Koç, koyunun erkeği.

Kebûd: Gök rengi, mavi.

Kelîl: Yorgun, bıkmış, zayıf; (dil hakkında) söylemeyen, çok az konuşan, konuşmaktan kaçınan.

Kenz: Hazîne.

Kesâfet: Kesiflik, yoğunluk.

Keserat: Kesretler, çokluklar.

Kesret: Çokluk.

Ketm: Gizleme, saklama.

Kevn: Oluş, meydana gelme; varlık, kainat.

Kısr: Kabuk.

Kiyâm: Ayakta durma, var olma.

Kibriyâ: Yücelik, büyüklük, ululuk.

Kurb: Yakınlık.

Kurbet: Yakınlık; Allah'a yaklaşmak için yapılan ibadet.

Kûy: Köy, yerleşim beldesi; sevgilinin bulunduğu yer.

Küşâd: Açma, açılış.

L

Lâl: Kırmızı renkte değerli bir taş.

Lâ-yuad: Sayılmaz, sayısız.

Lem'ât: Işıltılar, parıltılar.

Lemyezel: Yok olmaz, baki, kalıcı, ebedi.

Lerze: Titreme, titreyiş.

Leşker: Asker.

Levâzım: Lazım olan şeyler, gerekli şeyler.

Leyl: Gece.

Likâ: Kavuşma, yüzyüze gelme, karşılaşma.

M

Ma'lûl: Hasta, mariz, hastalıklı, illetli.

Ma'lûm: Bilinen, bilinmiş, öğrenilmiş.

Me'kûlât: Yenilecek şeyler, yiyecekler.

Muarrâ: Ârî, çıplak, soyulmuş.

Muarrif: Târif eden; bildiren, teşrifatçı.

Mu'attar: İturlı, güzel kokulu.

Muâvenet: Yardım etme, yardımlaşma, yardım, destek.

Muîn: Yardımcı.

Mu'tedil: Ne pek çok, ne pek az, ortada olan.

Mu'tekif: İtikafa çekilmiş olan; devamlı olan;

Mu'teriz: İtiraz eden, karşı gelen.

Mâ: Su.

Ma'dûd: Addedilen, sayılan.

Ma'kes: Akseden yer, yansıma yeri.

Maârif: Mânevi ve tasavvufi bilgiler; ma'rifetler

Maasi: Ma'siyetler, isyanlar, itâatsizlikler.

Mâh: Ay, dünyanın uydusu.

Mahbûb: Sevilmiş, sevilen, sevgili.

Mahdûm: Kendisine hizmet edilen; efendi.

Mahfûz: Hıfz olunmuş; muhafaza edilmiş, korunmuş.

Mahrec: Hurûc edecek yer; çıkış yeri, kapı; bir harfin ağızdan çıktığı yer.

Mahrûs: Gözetilmiş, korunmuş, muhafaza edilmiş.

Mahtûm: Mühür vurulmuş, damgalanmış.

Mahûf: Korkulu, korkunç.

Mahz: Mutlak.

Maişet: Yaşama ve geçinme.

Makâlât: Makaleler, sözler, deyişler.

Makdem: Gelme, geliş, ulaşma.

Makdûr: Kudret, irade.

Makrûn: Bitişik, yakın, ilgili, kavuşmuş, erişmiş.

Mâlâmâl, Mâlâ-mâl: Dopdolu, ağzına kadar dolu, çok dolu.

Mâlî: Dolu.

Mansûr: Kendisine nusret erişen, galip gelen, muzaffer olan.

Mâ-sadak: “Tastik ettiği”, “doğruladığı”; uygun, tıpkı

Mâsivâ: Hak’tan gayrı olan şey.

Matlûb: İstenilen, arzu edilen.

Me’lûf: Ülfet edinilmiş; alışılmış, alışmış.

Mabsût: Bast olunmuş; genişletilmiş, açılmış, yayılmış.

Mechûd: Cehd olunmuş; gayret edilmiş, çalışılmış; kudret, güç.

Meczûm: Miskin illetine yakalanmış bulunan.

Medîd: Çekilmiş, uzatılmış, uzun, çok uzun.

Mefreş: Göç taşımada kullanılan deriden veya kalın çadır bezinden yapılmış büyük çuval.

Meftûh: Açılmış, feth olunmuş.

Mehcûr: Terk olunmuş; ayrılmış, ayrı.

Mekrûh: Kerih görülen, fena görülen, beğenilmeyen.

Meks: Yerinde durma, bekleme.

Mektûm: Ketm olunmuş; gizli, saklı.

Mel’abe: Oyun, oyuncak.

Melûl: Usanmış, bıkmış, bezmiş, mahzun, üzülmüş.

Menâhî: Yasaklar, haramlar.

Menâkıb: Menkıbeler.

Menkûl: Nakl olunmuş, nakledilen, anlatılan.

Menkûlât: Dilden dile dolaşarak gelenler ve duyulanlar.

Merbûb: Rabb’i olan; Rabb’e kul olan, kul.

Mercûm: Kovulmuş, lânetlenmiş, recm edilmiş.

Merdân: Merdler; yiğitler, erler.

Mermûz: Remz olunmuş; işâret edilmiş, ima ile söylenmiş.

Mersûm: Yazılmış; bahsi geçmiş, mezkur; gelenek.

Mervî: Rivâyet olunan.

Mesâbe: Rütbe, derece.

Mesâkîn: Miskinler, uyuşuk kimseler; Zavallılar, yoksullar.

Mesâlih: Maslahatlar; işler.

Meserret: Sevinç, şenlik.

Mesmû’: Dinlenmiş, işitilmiş, duyulmuş.

Mesmûat: İşitilen şeyler, dinlenen şeyler.

Mestâne: Kendinden geçmişçesine, sarhoşça.

Mestûr: Setr olunmuş, örtülmüş.

Meşâmm: Koku alma

Meşâyh: Şeyhler.

Meşkûr: Teşekkür edilmiş, şükranla karşılanmış.

Meşreb: Yaratılış, huy, karakter.

Metâ': Mal, eşya, sermaye, elde bulunan varlık.

Meva'id: Vaat edilmişler, söz verilmiş şeyler; Vaatler, verilen sözler.

Mevc: Dalga.

Mev'ize: Vaaz, öğüt, ders.

Mevkûf: Vakıf olarak verilmiş, bağışlanmış; engellenmiş, durdurulmuş; tutuklanmış, hapsedilmiş.

Mevsûf: Vasıflanmış, sıfatlanmış.

Mevsûk: Belgelenmiş.

Mevsûm: İsimlendirilmiş.

Mevt: Ölüm.

Mey: İçki, şarap.

Mezâhir: Mazharlar, zuhur ve **tecelli yerleri**.

Mezâhim: Zahmetler, sıkıntılar.

Mezâk: Zevk alma; tadma; zevk, lezzet, damak.

Mezâyık: Dar ve sıkıntılı yerler.

Mezbûr: Yukarıda adı zikredilen, anılan.

Mezemmet: Ayıplama, yerme; ayıplanacak iş veya durum.

Mezîd: Artma, çoğalma, artmış, çoğalmış.

Mezmûm: Zemmolunmuş; yerilmiş, kötülenmiş.

Miftâh: Anahtar.

Migvel: İnce ve keskin kılıç.

Mihnet: Zahmet, eziyet; sıkıntı, dert; belâ, musibet.

Misâl: Örnek

Mismâr: Kalın çivi, mih; kazık.

Miyân: Ara, orta; aralık, mesafe.

Mizâc: Huy; tabiat; sıhhat.

Mu'tekid: İtikad eden; inanan, bağlanan, bir kimseye bağlı olan.

Muakkıb: Takipçi.

Mubâyaa: Satın alma.

Mucîd: İcad eden; vücudâ getiren, var eden.

Mufârakat: Ayrılma; uzaklaşma.

Muğnî: Zenginleştiren, varlıklı kılan.

Muhâdenet: Yakınlık, dostluk, arkadaşlık.

Muhkem: Sağlam.

Muhtasar: İhtisar olunmuş, kısaltılmış, kısa, öz.

Muhtelif: Çeşitli, farklı, değişik, karışık.

Muhtevi: İçeren.

Mukaddemât: Mukaddemeler; ön bilgiler; "Kıyas"ta "kazıyye"nin birinci bölümü; öncüller.

Mukîm: İkâmet eden, yerleşen, yer eden, oturan.

Muktedâ: Örnek gösterilen; lider, önder.

Muktezâ: İktiza eden; gerekler, lazım gelen şeyler.

Mûmaileyh: Yukarıda adı geçen.

Mûnis: Ünsiyet edilen, kendisinde ünsiyet bulunan; alışılan.

Munkatı: Arkası gelmeyen; ayrılmış; fasılalı; kesilmiş, kesilen.

Murâkabe: Hıfzetme, kollama; gözetme, takip etme.

Murâkıb: Murâkabe eden; gözeten, kontrol eden.

Mûsâhhar: Elde edilmiş.

Musâhib: Musâbehe eden; birisiyle sohbetle arkadaşlıkta bulunan.

Mutâbık: Uyan, uygun.

Mutahhara: Tathir edilmiş; temizlenmiş, temiz.

Mutalebât: Dilekler, istekler, talep edilenler.

Mutâva'at: İtaat; inkıyad; Fikirlerde birlik, uygunluk, ittihat.

Mutekid: İtiraz eden, karşı gelen.

Mutribân: çalgı çalanlar, çalgıcılar.

Muttali': Vâkıf olan, bilen, haberi olan.

Muttasıf: İttisâf eden; vasıflanan, sıfatlanan.

Muttasıl: İttisâl eden, bitişen, aralıksız.

Muvâfakat: Uyuma, Uygunluk, râzı olma.

Muvâfık: Uygun, yerinde.

Muvahhid: Tevhid eden; birleyen.

Muvâsalat: Ulaşma, vasıl olma, kavuşma, bitişme.

Muztar, Muztarr: ...zorunda kalan; zorlanmış, çaresiz kalmış.

Mubâh: Yapılmasında dince sakınca olmayan şeyler.

Mübâşeret: Bizzat bir işe girişme, başlama.

Müberrâ: Berî kılınmış, temiz kılınmış; münezzeh, pak.

Mübeyyin: Beyan eden, zahir ve aşikar eyleyen, bildiren.

Mücâhedât: Mücahedeler; Nefsini ıslah etmeye çalışma.

Mücânebet: İctinab etme; sakınma, çekinme.

Mücerred: Tecrid edilmiş, soyulmuş, karışık olmayan; soyut; tek, yalnız, ancak.

Müdâm: Sürekli, kesintisiz, daimi; arkası kesilmeyen.

Müdâvemet: Devam etme; devamlılık.

Müdekkik: İyi inceleyen ve araştıran, etraflıca tahkik eden.

Müderris: Ders veren kimse, hoca.

Müfettîn: Fitne çıkararan, fitneci.

Müflis: Parasız, züğürt; iflas eden.

Müheyyâ: Hazır.

Mükâşefe: Keşifte bulunma, yeni bir şey ortaya çıkarma.

Mülâkî: Buluşan, kavuşan, karışan.

Mülâzemet: Bir işle devamlı meşgul olma.

Mülhak: İlhak edilmiş; katılmış, birleştirilmiş, eklenmiş.

Mülûk: Melikler; hükümdarlar.

Mümâsil: Müşabih, benzer, eş.

Münâcât: Yakarma, yakarış.

Müncelî: Parlayan, parlak; meydanda olan, âşîkar.

Münderic: Derc olunmuş; içinde yer alan.

Münhasır: İnhisar eden; sınırlanmış, yalnız bir şeye mahsus olan.

Münkâd: İnkıyâd eden; boyun eğen, itâat eden.

Münkeşif: Açığa vurulan, meydana çıkan, görünen; açılan.

Münkirân: Münkirler, inkar edenler.

Müntehî: Nihâyet bulan, sona eren, biten, son; bir şeyin nihâyetinde olan, o şeyi tamamlayan.

Münteşir: İntişar eden; yayılan, dağılan.

Müptedi: Yeni başlayan, acemi.

Müretteb: Tertip olunmuş, sıraya konulmuş; uydurulmuş, kurulmuş; tayin olunmuş, ayrılmış.

Mürgan: Kuşlar.

Mürîd: İrâde eden; dileyen, isteyen.

Mürîdân: Mürîdler.

Mürûr: Geçme, geçiş.

Musâfaha: Birine elini uzatarak el sıkışma, tokalaşma.

Müsellem: Teslim olunmuş; herkesçe kabul görmüş.

Müstağni: İstiğna eden; ihtiyacı olmayan, tok gözlü.

Müstağrak: Gark olmuş; dalmış, batmış, boğulmuş.

Müstakîm: Düz, doğru.

Müstefîd: Yararlanan fayda gören, kazanan.

Müstahak: Yerinde görülmüş, uygun bulunmuş.

Müstehîl: Layık ve ehil olan.

Müstehlek: Helâk olmuş; yok olmuş.

Müstemi: İşiten, dinleyen.

Müstemîr: Sürekli, devamlı; istimrar eden, devam eden.

Müstevli: istila eden; ele geçiren, yayılan, her tarafı kaplayan; salgın.

Müstevsik: Senet veya belge alan, belgelemek isteyen.

Müşâhede: Görerek anlama ve tespit, gözlem.

Müşârileyh: Kendisine işaret olunan, adı geçen.

Müşâvere: Danışma, düşüncesini sorma.

Müştemil: Şümûlüne alan; ihtiva eden, içine alan.

Mutâbaat: İzleme, birini takip etme.

Müteberri: Hayır veren, bağış yapan.

Mütehalli: Tahalli eden; süslenen.

Mütehammil: Dayanıklı görünümlü, tahammüllü davranarak, taşıyarak.

Mütekebbir: (Esmâ-i Hüsnâdan) Büyüklük ve azamet sahibi.

Mütemekkin: Temekkin eden, mekân tutan, bir mekâna yerleşen; temkin sahibi.

Mütemmim: Tamamlayan, bitiren.

Müteneffir: Nefret eden; tiksinen.

Mütesâvi: Eşit.

Müteşebbis: Teşebbüh eden; benzeyen, andıran.

Müteveccih: Teveccüh eden; bir tarafa dönen, yönelen.

Müttehaz: İttihaz edilen; Kabul edilen, yürürlükte olan.

Müttekî: Yaslanmış bulunan.

Müttetâb'i: Uyum sağlayan.

Müyesser: Kolaylaştırılmış; kolay gelen, nasip olan.

Müzâbak: Civa sürülmüş akça.

Müzeyyen: Tezyin edilmiş; süslenmiş, süslü.

N

Nâbûd: Yok, yok olan, muzmahil, müstehlek.

Nâgâh: Ansızın.

Nakkâde: Paranın sahte olup olmadığını anlayan kimse; bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran.

Nâsût: İnsanlı; insanlar ve onlarla alakalı şeyler.

Nâşî: Neş'et eden;... den ileri gelen, dolayı, ötürü.

Nâzenîn: Çok nazlı; nârin, ince yapılış.

Necât: Kurtulma, kurtuluş.

Necm: Yıldız.

Nefha: Üfürme; esme; nefes; güzel koku.

Nehc: Yol, usûl, uslûp, tarz.

Nehhâs: Çok yaramaz.

Neseb: Nesil, soy, zürriyet, sülâle.

Neşv-ü nemâ: Yetişip büyüme, sürüp çıkarma; yetişme.

Nevâziş: Okşama, gönül alma, iltifat.

Nevha: Ölünün ardından feryat ederek ağlama.

Nevi': Türle ilgili, cinsine özgü.

Nevmîd: Ümitsiz, ümîdini kaybetmiş.

Nısf: Yarı, yarım.

Nigâr: Resim, suret; sevgili; resmedilmiş, resmi yapılmış; put, büt, sanem.

Nigûn: Ters dönmüş, baş aşağı olmuş; ters aksi, yaramaz.

Nîk u bed: İyi ve kötü.

Nist: Yoktur, yok.

Niyâbet: Nâiblik, vekâlet, vekillik.

Nugûl: Derinlik.

Nusret: Yardım.

Nûş: İçki, içki içen; tatlı bal.

Nücûm: Necmler; yıldızlar.

Nüzûl: Nazil olma, inme.

P

Pâyân: Nihâyet, son, uç, kenar.

Pedîd: Görünür, açık, belli.

Penâh: Sığınma, sığınacak yer.

Pertev: Işık, nur.

Pervâz etmek: Uçmak.

Perverdigâr: Besleye, terbiye eden, rızıklandırıcı.

Pesend: Beğenme, hoşlanma, takdir etme.

Pesendîde: Beğenilmiş, seçilmiş, takdir edilmiş, beğenerek alınmış.

Peyderpey: Birbirinin ardı sıra, takipçi, ... izinde.

Peyk: Uydu.

Pinhân: Gizli, hafi.

Pîşdâr: Önden giden, ön tarafı emniyete alan, tutan.

Pîşvâ: Reis, başkan, önder.

Piyâde: Yaya; yaya asker.

R

Râh: Yol.

Râh-ı aşk: Aşk yolu.

Râsih: Güçlü, dayanıklı, temeli sağlam, muhkem; bilgisi derin veya geniş olan kimse.

Rebâb: Bir tür kemençe.

Recâ: Ümit; niyaz, temenni.

Refik: Arkadaş; refakat eden.

Rehâ: Kurtulma, kurtuluş

Rehnümâ: Yol gösteren, kılavuz.

Rehrev: Yola giden veya çıkan yolcu.

Rencûr: Gücenik, incinmiş, acılı, hasta, dertli.

Resân: Ulaşanlar, kavuşanlar, yetişenler.

Resîd: Ulaştı, erişti; Ödünç verilen bir paranın iadesi durumunda kaydının silinmesi, imha, silme.

Restegâr: Kurtulmuş olan, özgür.

Revâ: Uygun, caiz, münasip.

Revân: Giden, yürüyen.

Revnaç: Parlaklık, güzellik, tâzelik, süs.

Reyyân: Bolca sulanmış, suya kanmış; güzel manzarası hoş.

Rıfk: Yumuşaklık, tatlılık, iyilik, hayırhahlık; şefkat, acıma.

Rihlet: Göç etme, göç.

Rida: Örtü, gömlek; hırka, derviş postu.

Rikâb: Huzur, büyük bir zatın katı, önü; Padişahın atının yanında yürüyen kimse.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık, dikkat, zarafet; acıma, sevme, şefkat.

Rindân: Dünya işini hoş görenler, kalender meşrep.

Rişte: İlgi, bağ, münasebet.

Riyâset: Başkanlık, reislilik; baş olma, başkanlık etme.

Riyâzât: Nefse hakim olma, perhiz.

Rîzân: Dökülen, akan, yağan.

Rûb: Süpürme, süpürge.

Ruhbân: Keşiş, rahip, zahit.

Ruhsâr: Yanak, yüz, çehre.

Rûy: Çehre, yüz.

Rûz: Gün.

Rücû': Geri dönme, geri dönüş.

Rüsvây: Rezil, îtibarsız, bayağı, aşağılık, haysiyetsiz.

Rüşen, Rûşen: Aydın, parlak, belli âşikâr.

Rü'yet: Görme; Allah'ı görme.

S

Sâbika: Önce olan, önceki; öne geçen, ileride bulunan, geçen; geçmiş.

Sâdır: Göğüs, sine; yürek gönül, kalp.

Sagîr: Küçük, ufak.

Sagar: İçki kadehi

Sâil: Suâl eden; soran; isteyen; dilenen, dua eden.

Sakfhâne: Dam, çatı.

Sâkî: Su veren, su dağıtıcı.

Sâkinân: Sakinler, bir yerde oturanlar.

Sâl: Ay.

Sânî: İkinci.

Savm: Oruç.

Sâyis: Seyis

Sebât: Kararlı olma, yerinde durma.

Sefîne: Gemi, büyük kayık; değişik konularda yazıları bir araya getiren kitap.

Sehâm: Yaş ağaç.

Sehv: Yanlış, yanlışlık.

Sekerân: Sarhoş, kendinden geçmiş.

Sekr: Sarhoşluk.

Sekran: Sarhoş, kendinden geçmiş.

Selsebil: Yumuşak hoş içimi hafif su; Cennette bir çeşmenin adı; fiskiye, çağlayan, bir yerden akan çeşme.

Semender: Ateşte yaşadığına inanılan veya ateşten etkilenmeyen kertenkele cinsi bir hayvan; soğukluğuyla meşhur bir cins su kertenkelesi.

Serfirâz: Başı yüksek olan, başbüyük.

Sergerdân: Başı dönen, sersem, şaşkın, perişan.

Sergüzeşt: Bir kimsenin başından geçen olaylar, hikaye, macera.

Serkeş: Başkaldıran, asi, inatçı, huysuz.

Sertâser: Baştan başa, hep, bütün.

Sitayiş: Övme veya övgü.

Setr: Örtme, perdeleme.

Sihriyyet: Evlenme yoluyla akrabalık, karabet.

Sıyâm: Oruç tutma.

Sîm: Gümüş.

Sîmurg: Eski iran efsanelerinde Kaf dağında duran anka kuşu veya masal kuşu.

Sirâb: Suya kanmış veya doymuş, sulu; yeni yetme, taze, körpe, çiçeği burnunda.

Sitâre: Yıldız.

Siyâk: Sözün gelişi, ifade şekli; üslûp.

Sûhte: Yanmış, yanık; softa, medrese talebesi.

Sûhtegân: Softalar, medrese öğrencileri.

Sulb: Züriyet, sülâle; katı, sert.
Sûrî: Sûrete ait, görünüşe ait; maddî, şeklî.
Suûd: Yükselme
Suver: Suretler.
Sûy: Taraf, cihet, yön.
Sûziş: Yanma, yakılma, yürek yanığı.
Süflî: Aşağı, aşağıda olan; bayağı.
Süheyl: Güney yarım kürede bulunan Sefine-i Nuh burcunda ki parlak ve büyük yıldızın adı; Erkek ismi.
Sünen: Sünnetler.
Sütire: Perde, örtü.
Süvâr: Ata binmiş, binici.

Ş

Şâdî: Sevinçli olma, memnuniyet, gönül hoşluğu.
Şâfi: Şifâ veren, şifâcı.
Şeb: Gece.
Şebâbet: Gençlik.
Şebîh: Benzer.
Şebnem: Çiğ.
Şecer: Ağaç.
Şecî: Secâatli, cesur.
Şedîd: Şiddetli; sert, katı, sıkı.
Şehinşâh: Şahların şahı, en büyük hükümdar.
Şehka: Hıçkırık, keskin çığlık.

Şahsuvar: İyi ata binen yiğit kimse
Şekâvet: Şakilik; “saâdet’in zıddı; Allah indinde makbul olmama; ebedi kurtuluştan mahrumluk.
Şem’: Mum, balmumu, çerağ.
Şerh: Açma, ayırma; Açıklama; bir eserin metnini kelime kelime, cümle cümle veya beyit beyit açıklayarak oluşturulan eser.
Şeş: 6 sayısı.
Şikâr: Av; avlanma; Avlanan hayvan; Çapul, ganimet, ; değerli ender bulunan şey.
Şikem: Karın.
Şîr: Süt; arslan.
Şitâb: Acele, hızlı koşma, çabukluk, sürat.
Şuâ’: Bir ışık kaynağından yayılan tel tel ışıklar; ışın.
Şûrîde: Dağınık, karışık, perişan; Aşık, tutkun, vurgun.
Şükûfe: Çiçek; Süslemede sırf çiçek motiflerine dayanan bir tarzın adı.
Şümâr: Hesap ayı; eklendiği söze “sayan, sayıcılık eden” anlamları kazandıran söz varlıkları oluşturur.
Şümûs: Şemslar, güneşler.
Şürb: İçme.
Şürû’: Başlama.

T

Taâm: Yemek.

Ta'cîl: Acele ettirme, öne aldırma.

Ta'cîn: Hamur yapma, yoğurma, hamur haline getirme.

Ta'zîb: Azab verme, eziyet etme.

Ta'zîm: Ağırlama, saygı gösterme, hürmet etme.

Taaccüb: Şaşma, hayret etme.

Taassüf: Doğruluktan ayrılma, yolsuzluk yapma, haksız davranma.

Tabâ'at, tîbâ'at: Tab etme, basma, basmak fen ve sanatı.

Tâbân: Işıklı, parlak.

Tabh: Yemek pişirme veya yapma; ilaç yapmak için malzemeyi kaynatma.

Taharri: Arama, araştırılma, araştırma.

Tahkîk: Gerçekleştirme; gerçeğini hakikatini araştırma; hakikatini ele geçirme, hakikat ve aslına erme.

Tahmil: Yük yükleme.

Tahrîr: Yazma.

Tahrîz: Kışkırtma.

Tahşîd: Toplama, devşirme.

Tahyir: Muhayyer bırakma, seçmesine izin verme, seçmece.

Takbîl: Öpme.

Takrib: Yaklaştırma.

Takvâ: Allah korkusu ile günahlardan kaçınma.

Taltif: Lütuf ve ihsan etme, bir iyilik yaparak gönlünü alam; yumuşatma; görevde yükseltme, rütbe ve nişan verme.

Temâşâ: Bakıp seyretme, nazar, müşahede; gezme, dolaşma.

Tarabsâz: Coşku veren, eğlence yaratan

Tarafeyn: İki taraf

Târem: Kubbe, gök, kümbet, dam, sakf.

Târî olmak: Arız olmak; ansızın ortaya çıkmak.

Tarîk-i aşk: Aşk yolu

Tasadduk: Sadaka verme.

Tasaddur: Baş köşeye oturma, en başta oturma.

Tasallüf: Övünme, şişinme, bilgiçlik; şairin kendini övmesi.

Tasrîh: Apaçık söyleme, düşüncüyü açıkça ifade etme, Açık duruma getirme, netleştirm.

Tathîr: Temizleme.

Tatvîl: Uzatma.

Tatyîb: Hoşnut etme, gönlünü alma, iyi davranma.

Tâvs, Tâvus: Sülüngillerden erkeğinin tüyleri uzun ve renkli, süs için beslenen bir kuş.

Tayr: Kuş.

Tayy: Dürülme, katlama, sarma; atlayıp geçme, öte gitme.

Tayyib: Güzel, hoş, faziletli, temiz.

Taz'îf: İkiye katlama, iki kat arttırma; Zayıf duruma getirme.

Te'biye: Yüksek sesle okumak.

Te'hîr: Geriye bırakma, sonraya bırakma, geciktirme, gecikme.

Te'kîd: Sağlam durumu getirme, güçlendirme; Pekiştirme, üsteleme, tekrar tekrar söyleme.

Teb'îd: Uzaklaştırma, uzağa sürme.

Teberrüken: Teberrük olarak, Bereketli olarak.

Tebliğ: Eriştirme, ulaştırma, yetiştirme; duyurma, bildirme.

Teceddüd: Yenilenme, yeniden olma, tazelenme.

Tecerrüd: Mücerred olma, tecrid edilme; soyulma.

Techîz: Gerekli olan şeyleri tedarik etme.

Tedrîc: Dereceleme; derece derece ilerleme, ilerletme; azar azar hareket etme.

Tedrîs: Ders okutma; öğretim.

Tedvîn: Düzenlemek; tertip etmek.

Tefâhur: Övünme.

Tefahhus: Araştırma, soruşturma, inceleme.

Tefâsîr: Tefsirler.

Tefazzîl: Fâzıl, fâziletli olma, üstünlük, üstün olma.

Tefekkür: Düşünme, derin düşünme.

Tefevvuz: Bir işi veya görevi üstlenme.

Tefvîz: Havâle etme, uhdesine verme.

Tegannî: (Musiki eseri) okuma, söyleme.

Tehallûf: Muhâlif olma, uygun olmama, değişiklik gösterme.

Tehayyür: Hayret etme, şaşkınlık, hayranlık.

Tehîl: Yetkili kılma, yetki verme; alıştırma, ehlileştirme.

Tehiyye: Hazırlama.

Tekalîb: Ters yüz etmeler, iç dış yapmalar.

Tekellûf: Zorlama, yapmacık, özentî.

Tekellüm: Konuşma.

Tekfîn: Cenazeyi kefene sarma, kefenleme.

Telhîs: Hülâsa etme, hülâsa.

Telkîb: Lakap takma, takma ad alma.

Telvîh: Açıklamak.

Temennâ: Temenni; boyun eğme, el etek öpme.

Temhîd: Bildirme; yaygıyı yayma; bir şeyi düzeltme, ıslâh etme; bir çeşit önsöz.

Tenâvül: Alıp yemek.

Tündrev: Sert tabiatlı, sert mizaçlı, huysuz.

Tenzîl: Tedrici olarak indirme, parça parça indirme.

Terfîk: Yanına verme, arkadaş etme, maiyetine alma.

Tergîb: Arzu ettirme, isteklendirme.

Teslîs: Üçleme.

Tesmîm: Zehirleme

Teşne: Susamış, istekli, arzu eden.

Teşniye: Ayıplama.

Teşvîş: Karıştırma, bulandırma; karışıklık, iç karışıklığı.

Teşvîşât: Teşvişler.

Teşyi’: Bir yerden ayrılıp giden kimseyi uğurlama; Cenazeyi ve bir alayı veya kervanı geçirme, hürmeten biraz yeri birlikte gitme.

Teşyîd: Yükseltme ve sağlamlaştırma.

Tetmîm: Bitirme, tamamlama.

Tevâtür: Bir haberin ağızdan ağıza yayılması; bir hadisin rivayet edilmesi.

Tevâzu: Alçak gönüllülük, kibirsiz.

Tevehhüm: Vehme etme, var zannetme.

Tevhîş: Ürkme, ürkütüp kaçmasına yol açma.

Te’vîl: Bir âyeti zâhir ve açık manasından başka bir mana ile tefsir etme; yorumlama; aslî manayı elde etmek için yorum yapma.

Tevkîf: Durdurma; Alıkoyma, tehir; tutuklama.

Tevkîr: Tazim ve ihtiram etme, saygıyla ağırlama.

Tevsi’: Genişletme.

Tez’auf: İkiye katlama, çoğalma, artma.

Tezkiye: Temizleme, temize çıkarma.

Tezvîc: Evlendirme, kocaya verme.

Tınâz: Kış için saklanmak üzere tepe suretinde yığılan ot yığını.

Tıynet: Yaratılış, tıynet.

Tilâvet: Kur’an-ı Kerîm’i ahenkli ve kurallarına göre okuma.

Tilmîz: Öğrenci, talebe; çıkak, kalfa.

Tîn: (Tıyn) Çamur, balçık.

Tiryâk: Panzehir.

Tufeyl: Dalkavuk.

Tufûliyet: Çocukluk, küçüklük.

Tulû’: Doğma, doğuş.

Tûtîf: Dudu kuşu; papağan cinsinden bir kuş.

Tuyûr: Kuşlar.

Tündîi: Katılık, sertlik, hoşgörüsüzlük.

Türrehât: Saçma sapan sözler.

U

Ubûdet: Kulluk.

Ubûr: Geçme; diğer tarafa geçme.

Ukalâ: Akıl sâhipleri, Âkîller.

Ukbâ: Ahiret, öbür dünyâ.

Ulemâ: Âlimler.

Urûc: Yukarı çıkma, yükselme, mirâç.

Uşşâk: Aşıklar.

Uzlet: Bir köşeye çekilip yalnız yaşama, inziva.

Ü

Ümerâ: Emirler, beyler, devlet yönetenler.

Ünsiyet: Üns, alışıklık, yakınlık.

Üryân: Çıplak.

V

Vâcib: Zâruri olan, olmaması düşünölemeyen.

Vâfi: Yeterli, elverir, tam.

Vâris: Mîrasçı, kendisine mîras düşen.

Vech: Yüz, suret, şekil.

Vedfâ: Saklanması, korunması için birine veya bir yere bırakılan eşya, inam, emanet.

Vefîr: Pek çok.

Velâdet: Doğum, doğma, doğuş.

Vera’: Haram olup olmadığı meçhul olan şeylerden sakınma.

Vesâik: Vesikalar, belgeler.

Visâl: Vuslat, kavuşma.

Vüsûk: Bağlar, rabitalar; Antlaşmalar, sözleşmeler.

Y

Yakîn: Kesin ve şüphesiz bilgi; kesinlik, kat’iyyet.

Yed’: El.

Yeis: Ümitsizlik.

Yenbagî: Yaraşır, layık, münasip, uygun.

Yevm: Gün.

Yubûset: Dört tabiaattan biri; kuruluk.

Z

Zabt: Tutma, yakalama; kaydetme, not etme.

Zağferân: Safran.

Zâhid: Dünyâdan yüz çeviren, dünyâyaya rağbet etmeyen.

Zâhir: Görünen, açık, belli, aşikar; dış, yüz.

Zebân: Dil, lisân.

Zebûn: Zayıf, güçsüz, aciz.

Zer: Altın.

Zerrât: Zerreler.

Zevât: Zatlar.

Zeyn: Süs, süsleme, tezyin, güzelleştirme.

Zîbâ: Güzel.

Zibr: Mektup; kitap, risale.

Zîşân: Onurlu, şerefli.

Zû, Zü: Sâhip.

Zuhûr: Zâhir olma, zâhir oluş; görünme ortaya çıkma.

Zübde: En seçkin, öz; özet, hülâsa.

Zü-fünûn: Fenler sahibi.

Zünnâr: Papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuşak.